ټولوونکی: عبدالنافع همت

د جهاني جهان

(د ښاغلي عبدالباري جهاني د شاعرۍ او ليکوالۍ په اړه د مقالو مجموعه)

۱۳۹۱ لمريز کال

د جهاني جهان

ټولوونکی: عبدالنافع همت

والو ليکني لوستلای سئ:

حمد صديق روهي

– کندهار

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني جهان

د مقالو مجموعه

ليکوال :
بيلابيل

ژباړونکی:
عبدالنافع همت

۱۳۹۱ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د چاپ او خپرولو حقوق د خپرندويي ټولني سره خوندي دي.

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	:	د جهاني جهان
ليکوال	:	بيلابيل
ټولوونکی	:	عبدالنافع همت - an_himmat@yahoo.com - ۰۷۰۸۱۹۸۴۵۱
د چاپ کال او شمېر	:	۱۳۹۱ل، (۱۰۰۰) ټوکه
خپرندويه ټولنه	:	ميوند کلتوري ټولنه - کندهار
کمپوز او ډيزاين	:	خليل احمد ثارن
انلاين چاري	:	مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام بربښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهدأ:

دا کتاب د پښتو ادب ځلانده ستوري استاد درويش دُراني صاحب ته

ډالۍ کوم چي د افغان ملت ټېپونو ته يې د شعر ژبه ورکړه

عبدالنافع همت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب او يو څو يادوني

دا خبره به ټول پښتانه، په تېره بيا فرهنګي کهول راسره ومني چي ښاغلی جهاني صاحب د پښتو ژبي يو ستر خواخوږی او خدمتګار دی چي بايد د ادبي او علمي خدمتونو پوره يادونه او ستاينه يې وسي. څو کاله مخکي مي د همدې مسئوليت له مخي په زړه کي راوګرځېده چي د هيواد ددې وتلي شاعر، ليکوال، ژورنالست او تاريخ کښونکي په اړه يو سيمينار جوړ کړم چي په دې ډول يې يو څه حق ادا او خپله غاړه خلاصه کړم.

کله چي مي دغه خبره له ځينو فرهنګيانو سره شريکه کړه، هغوی هم مشوره راکړه چي دا يو ضروري او پر ځای کار دی. تر دې وروسته مي د لري او بري پښتونخوا يو شمېر ليکوالو ته موضوعات ور ووېشل، د دوی يې هم کورودان هر يوه په ورين تندي مقالې چمتو او رالېږلې چي په دې لړ کي دا ليکوال د يادولو وړ دي: ښاغلی استاد محمد معصوم هوتک، ښاغلی محمود اياز، ښاغلی عبدالغفور لېوال، آغلې پروين فيض زاده ملال، ښاغلی لال پاچا ازمون او ښاغلی عصمت الله زهير. په دوی کي مي له چا سره مخامخ وليدل، له چا سره مي په تيليفون کي خبري وکړې او له چا سره مي د برېښناليک له لاري اړيکي ونيولې.

د مقالو ليکلو او راټولولو خورا ډېر وخت او زيار وغوښت، خو ماته مهمه دا وه چي مقالې وليکل سوې او زما تر ګوتو پوري راورسېدې، د دې ټولو ليکوالو يې کورودان چي اول يې د مقالو ليکل پر ځان ومنل او بيا يې له خپلو ډېرو بوختياوو سره سره مقالې وليکلې.

تر دې وروسته مي نو زړه بېغمه سو، ما ويل څه مقالې چمتو سوې او س به نو له خيره سره سيمينار جوړ کړم، کله چي مي جهاني صاحب ته د سيمينار بلنه ورکړه، نو هغه راته وويل چي زه ناروغه يم او ډاکټر راته ويلي چي بايد په امريکا کي پر له پسې درملنه وکړم. څرنګه چي ما د سيمنيار جوړولو کلک هوډ کړی و، نو دا کار مي پر ځان فرض ګڼاه او دا راته ګرانه وه چي له دې کار څخه لاس واخلم. دا مي هم نه خوښېده چي د جهاني صاحب په غياب کي دا سيمينار جوړ

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم، بيا مي په زړه کي راوګرځېده چي تر لاسه سوي مقالې په کتابي بڼه چاپ کړم. ما ويل که سيمينار پاته سو، نو لږ تر لږه په دې کتاب به مي د جهاني صاحب حق يو څه ادا کړی وي.

دا مهال زما په لاس کي يوازي شپږ مقالې وې، ما چي وکتل نو کتاب د کيفيت له اړخه يو څه ډېر او کوچنی راته و ايسېده، وروسته مي دا بڼه وګڼله چي د دې مقالو تر څنګ هغه مقالې هم راټولي او په دې کتاب کي يې ورګډي کړم چي تر دې مخکي د جهاني صاحب په اړه ليکل سوي او په بېلابېلو کتابونو، ويب پاڼو، مجلو او اخبارونو کي خپرې سوي دي. په دې لړ کي جهاني صاحب د ښاغلي ډاکټر راج ولي شاه خټک يوه ناچاپه مقاله هم په ايميل کي راواستوله.

د مقالو راټولول په لومړي سر کي اسانه را ته ايسده، خو وروسته دا کار ډېر ستونزمن سو، ځکه چي د ټولو مجلو او اخبارونو کلکسيونونه مي نه درلودل، که درلودلي مي هم وای نو لټولو يې کلونه کلونه وخت غوښت، خو خدای دي يې نه کموي چي په دې اړه مي پر هر فرهنګي انډيوال ږغ کړی نو خپل وس يې نه دی را څخه سپمولی، بس يو څه زه وم او يو څه فرهنګي انډيوالان وه، په درې کاله کي دا مقالې راغونډې سوې.

لکه څنګه چي له يوې خوا د جهاني صاحب ادبي جهان ډېر پراخ او هره برخه يې ګام کول اسانه کار نه دی او له بلې خوا پر ليکوالو هم ډېر ګران دی، نو زه داسي فکر کوم چي ډېري مقالې به را څخه پاته سوي وي، په دې ډول زه له هغو ليکوالو او شاعرانو څخه ډېره بخښنه غواړم چي مقالې يې په دې کتاب کي نه دي چاپ سوي. البته ځيني هغه مقالې ما خپله د چاپ وړ و نه بللې چي محتوا يې کمزورې او يا يې جهاني صاحب چاپول نه غوښتل.

د مقالو تر را غونډولو وروسته بله ستونزه دا وه چي مقالې په بېلا بېلو ليکدودونو ليکل سوي وې، ما د ليکوالو په ليکدود کي ګوتي و نه وهلې، خو يوازي مي دومره وکړه چي د پښتو ژبې د اوسني ليکدود ځيني عام او منل سوي معيارونه مي په پام کي ونيول. البته دا کار مي په دې نيامت وکړ چي د مقالو ژبه يو بل ته سره ورته او په کتاب پوهېدل اسانه سي. ځينو ليکوالو د جهاني صاحب شعرونه په خپله لهجه او خپل ليکدود را اخيستي وه، ما دغه شعرونه د جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب له شعري ټولګو سره پرتله او بيرته مي په هماغه بڼه راواخيستل چي جهاني صاحب غوښتل.

ددې مقالو په اړه يوه بله يادونه هم ضروري ګڼم، هغه دا چي ددې مقالو په کمپوزولو او پروف کتلو کي ځينو ملګرو هم مرسته راسره کړې ده، نو که په دې بهير کي د ځينو مقالو ليکدود يو و نيم ځای بدلون موندلی وي، هيله ده چي ليکوال به يې ما وبخښي، ځکه چي دا کار به قصدي نه، بلکي زما د ملګرو ناپامي وي.

په مقالو کي د مفاهيمو تکرار او ناسم معلومات هم داسي ټکی و چي پوره غور يې غوښت. څرنګه چي ځيني مقالې ډېري پخوا ليکول سوي وي، نو يو شمېر داسي معلومات هم پکښي خوندي سوي وه چي له اوسنيو واقعيتونو سره يې اړخ نه لګاوه، د بېلګي په ډول چا به ليکلي وه چي تر دې مهاله د جهاني صاحب اوز (دومره) شعري ټولګي چاپ سوي دي، حال دا چي تر هغه وروسته به د جهاني صاحب نوري شعري مجموعې هم چاپ سوي وې، يا به يې ليکلي وه چي دی اوس په امريکا ږغ راډيو کي کار کوي، حال دا چي جهاني صاحب اوس له يادي راډيو سره کار نه کوي. کېدای سي په ځينو مقالو کي دغسي نور زاړه معلومات هم پاته وي چي بايد نوي سي خو زما به نه وي ورته پام سوی، ما له ځينو مقالو څخه دغه ډول ناسم معلومات او تکراري خبري وايستلې، هيله ده چي درانه ليکوال داسي و نه انګېري چي ګواکي ما د کوم شخصي غرض له مخي د دوی په مقالو کي ګوتي وهلي دي.

د مقالو د چاپولو اجازه هم يوه ستونزه وه، هغه ليکوال چي ما پېژندل له هغوی سره مي مشوره وکړه چي ستاسي فلانۍ مقاله مي را اخيستې او غواړم چي له نورو مقالو سره يو ځای يې په کتابي بڼه چاپ کړم، د ځينو ليکوالو يې ډېر ډېر کورودان، دوی نه يوازي دا چي د مقالې د چاپ اجازه يې راکړه، بلکي خپلي مقالې يې له سره وکتلې او بيا يې ما ته راوسپارلې، البته هغه ليکوال چي ما نه پېژندل او تر ډېرو هڅو وروسته مي بيا هم د هغوی د برېښناليک پتې او موبايل شمېرې پيدا نه کړې، د هغوی مقالې مي له اجازې پرته راواخيستې چي په دې کار سره له هغوی څخه بخښنه غواړم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوالو د عکسونو پيدا کول هم اسانه کار نه و، ځکه ما هوډ کړی و چي د هر ليکوال له مقالې سره د هغه عکس هم چاپ کړم، ستونزه دا وه چي ټول ليکوال ما نه پېژندل او ځينو خو يې آن په مرګ له دې دنيا څخه کډه کړې وه، هغه و چي تر ډېرو هڅو وروسته مې د ځينو ليکوالو عکسونه پيدا او ځيني را څخه پاته سول.

په پای وايم چي جهاني صاحب تر دې هڅوني او ستايني ډېر حقدار دی او بايد ډېر ونازول سي، خو په پښتو کي يو متل دی چي وايي: تور تو تان تر تا قربان، بس زموږ همدا وس و، هيله ده چي نور ليکوال به د جهاني صاحب جهان نور هم وڅېړي، زه هيله لرم چي په دې جهان کي به ګڼ شمېر داسي علمي او ادبي کانونه ومومي او په دې ډول به د پښتو ژبي ادبي او هنري برخه نوره هم بډايه سي.

عبدالنافع همت

۲/۱۰/۱۳۹۰المريز کال

سيد نور محمد شاه مېنه، کابل

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

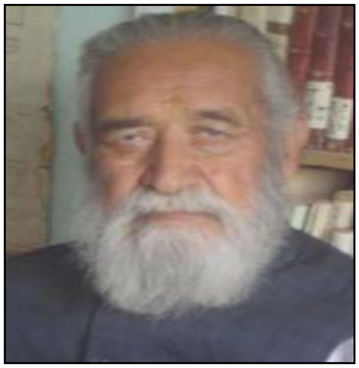

علامه عبدالشکور رشاد بابا

یاغي او مبتکر شاعر

ښاغلی عبدالباري جهاني ځوان پښتون شاعر دی. زما په خیال ابتکار او سلاست دده د شعر ځانګړتیاوې دي. زه چې دده ترانې وایم او یا یې اورم، نو ګمان کوم چې دده پر نغمو مستۍ ناڅي او ترانو ته یې شاپېرۍ اتڼ اچوي.

ماته د ښاغلي جهاني د شعرونو بل خصوصیت دا ښکاري چې له رسومو بغاوت کوي، د جمال جلوې له ده څخه ځان او جهان هېروي. په دغه جذبه کې نه دی ځاني دی او نه جهاني. د احتساب بېره یې له زړه وتلې وي، د مغانو پر دوکانو په ډېره زړه ورتیا ګرځي، په خورا بې احتیاطۍ د میخانو تړلې دروازې ورټکوي، د حسن پر کعبه طوافونه کوي، د میني د بت پر پښو تندی موږي، ځکه نو زه دی یاغي شاعر بولم. د ښاغلي جهاني د فکر شهباز د نویو معناوو په ښکار پسې ډېري هسکې الوتنې کوي او بې ښکاره نه راستنېږي، ځکه نو زه دی مبتکر شاعر بولم.

که ووایم چې د ښاغلي جهاني دغه استعداد یوازې د ښکلا ستاینې ته نه دی وقف سوی، زما امید دا دی چې ادب پوهان به یې رد نه کړي. دا ځوان شاعر زیار باسي چې د ګران وطن پر شمع باندې سرښندونکي پتنګان د ستۍ کېدلو لپاره راوبولي. دده شعر بې مبالغې د افغان ولس د ویښتابه له پاره هغه سوي چیغې دي چې ږغ یې په اورېدلو کې د غوږ او په لوستلو کې د سترګو له لارې بخري پاشي. رنځېدلی او کړېدلی افغان ولس ملي وحدت ته هڅوي، دده استعارې هغه تارونه او کنایې یې هغه ستنې دي چې زړونه سره ګنډي. اوس چې په ګران افغانستان کې اخترونه عاشورې سوي دي، ددې اسکېرلي ولس د سوځېدلي او لولپه هیواد په کربلا کې جهاني د حق پر شهیدانو ساندي وایي او د یزیدانو په لټون د ماغزو په غوړو مشالونه لګوي. زه چې دده د شعر په طور کې ګرځم د تاثیر جلوې زما ذهن ته د لیدلو بلنې راکوي. زه دده د طبعي په سینه کې هغه رڼاوې وینم چې د ډېرو به د هغه دیدار نه وي په نصیب سوی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کي به دا هم ووایم چي په دې مجموعه کي د پښتني متلونو غمي د قطعو په ګوتميو کي داسي کښېنول سوي دي چي د شعر د ناوي ښکلا يې دوه ګرایه کړې ده.

زه چي دا کرښي ليکم د ښاغلي جهاني د سباوون په تمه کتاب مي مخي ته پروت دی او د هر بيت لوست مي ستايني ته هڅوي. د ښاغلي جهاني پر قريحه او قلم دي برکت وي.(۱)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

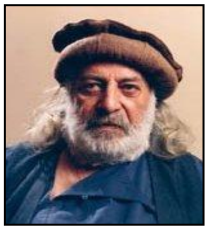

ارواښاد عبدالرحمن پژواک

د ارواښاد عبدالرحمن پژواک یاداښت

هر شاعر ځان ته یو جهان دی چي یوازي دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، پر راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح تېری دی، زه پر شعر باندي تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم.

عبدالباري جهاني یو استعداد دی چي که چېري زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه آزاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي، زه ورته دعا کوم چي خدای(ج) او خندا دي ور سره مل وي.(۲)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید شمس الدین مجروح

کوم شعر ښه او څوک ښه شاعر دی؟

انسان دوې خواوې لري، یوه خوا عقل او منطق او بله خوا یې عواطف او جذبات دي. د علم، صنعت، ساینس او ټکنالوجۍ منبع ناطقه قوه ده، یعني پر عقل او منطقو اتکاء لري او شعر او هنر د مخیله قوې نه الهام اخلي او د هغه پر تخیل او جذباتو بنا ده. شاعر د انساني عواطفو او روحي وارداتو نماینده دی، نو ځکه دی د بل انسان عواطف او احساسات راپاروي او متاثر کوي یې. انسان یوازې له نورو حیواناتو نه د ناطقه قوې په لرلو سره امتیاز نه لري، بلکې ژړا او خندا هم کوي او نور حیوانات له ژړا او خندا نه محروم دي، نو شاعر د ژړا او خندا له جهان سره ارتباط لري.

تخیل او جذبات خو اجتماعي قیود نه مني او تر هیڅ امر او قاعدې لاندې نه راځي، نو ځکه زه شاعر د هر چا نه زیات انقلابي ګڼم. شاعر د اجتماعي قیودو او ادابو پر خلاف ګرځېږي او خپل عواطف او جذبات ازاد بیانوي. شاعر د ریاکارۍ پردې او د ریاکارانو ګریوان شلوي. دی په ښکاره سورې وهي، چې خوله یې راکړه. شاعر د ښکلا او جمال مداح دی، دی د جمال په رباب کې خپلې قصیدې وایي.

پر دې سربېره شاعر د ژبې په انکشاف او ښایسته کولو کې کومک کوي او د ده ابتکارات، تشبیهات او استعارات د ژبې ذخیره زیاتوي. شاعر د تخیل پر بنا د فیلسوف سره شباهت لري، ځکه فیلسوف هم د تخیل په زور د کایناتو پردې شلوي او حقایق راڅرګندوي او شاعر هم د تخیل په قوت د تحت الشعور پردې څیري او د انسان روحي حقایق ښکاره کوي. همدا وجه ده چې اکثر فلاسفه شاعران هم وو. په مشرق کې بوعلي سینا او حکیم عمر خیام هم شاعران او هم فیلسوفان وو او په مغرب کې ګویټي او نیچیې هم شاعران او هم فیلسوفان وو. دا فهرست ډېر اوږد دی او اوس یې هم په دنیا کې ژوندي مثالونه شته. که شعر په رښتیا سره د عواطفو بیانګر وي او د بل احساسات بیان کړي، ښه شعر او ویونکی یې ښه شاعر دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دې بنا ما د جهاني په اشعارو کې دا صفت ولیده او زه يې متاثر کړم. جهاني په خپلو سندرو کې د وطن په غم کې په زار زار ژړلي دي او هم يې په خپله تخیلي میخانه کې په کټ کټ خندلي دي. دې د اراکوزیا د مېړو او سپېدونکي د شعر په بحر کې د دریاب سفر کړی او د خیال په اسمان کې يې وزرې خورې کړې دي. زه ویلای شم چې جهاني د شعر په قلمرو کې ځانته ښه مقام پیدا کړی او د شاعرانو په محفل کې يې ښه درنه کرسۍ نیولې ده. (۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندید اکاډميسين سرمحقق محمد صديق روهي

عبدالباري جهاني

د جهاني شعر له تخيل، عاطفې او طغيان څخه ترکيب شوی او د پښتنو د هنري فرهنګ د ګالري يو زړه وړونکی تصوير دی. د پښتو ادبياتو نامتو څېړونکی حبيب الله رفيع ليکي: جهاني زموږ د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی. (ورکه مينه۱۲مخ)

عبدالباري جهاني د عبدالاحمد زوی په (۱۳۲۷ش) کال د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. خپله زده کړه يې د بکلوريا تر درجې پورې هماغلته سرته رسولې او د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو د پوهنځي تر لوستلو وروسته يې په پښتو ټولنه کې د علمي غړي په توګه کار پيل کړ.

په (۱۳۶۷ش) کال کې د (ورکه مينه) په نامه دده د شعرونو يوه مجموعه خپره شوه چې پر هغه باندې يو شمېر ادبپوهانو او شاعرانو، لکه عبدالرحمن پژواک، پوهاند حبيب الله تږي او ادبي مورخ حبيب الله رفيع تقريظونه ليکلي دي. ددغه کتاب په سر کې جهاني د (اهداء) تر سرليک لاندې ليکي: (د بزم او رزم د نيمګړو ترانو دا وړه مجموعه د پښتو ژبې هغو شاعرانو ته اهداء کوم چې تقدير محکوم پيدا کړي، واکمنانو يې پر خولو مهرونه وهلي او زمان يې قلمونه زولانه کړي دي.)

عبدالرحمن پژواک ليکي: (هر شاعر ځانته يو جهان دی چې يوازې دی يې جهانيان دی. شعر راز دی، په راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح باندې تېری دی، زه پر شعر باندې تقريظ او انتقاد ګناه ګڼم. عبدالباري جهاني يو استعداد دی چې که چېرې زموږ د اسير محيط له قيد او بند څخه ازاد پاتې شي نو خپل رازونه به د سپېڅلو پيامونو د شعارونو په څېر جهانيانو ته ورسوي چې د ننني بازاري شعرونو بازار به مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای(ج) او خندا دې ورسره مله وي).

پوهاند دوکتور تږی وايي: (... دلته که له يوې خوا د افغاني جنګياليو د توري خرپ او شرنګ ستايل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتيا، سرتېري او د مېړاني ترانې غږول شوي،

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له بلې خوا د ژوند ښو ونکو يو غرپ او د افغاني رباب زړه وړونکي ترنگ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصوير شوی او د زړو ميکدو او پښتني تاريخي حجرو کيفيت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دغه مقدمه هم په شاعرانه انداز کې ليکل شوې او ټوله د ويلو وړ ده، نو د کتاب د حجم په پام کې نيولو سره له هغې ښخه تېرېږو او د جهاني له جهان سره ځانونه اشنا کوو. بايد وويل شي چې جهاني ځينې شعرونه د پردېسۍ په حالت کې ويلي او په (ورکه مينه) کې خپاره شوي دي. ددې مجموعې په لوستلو سره هر څوک د شعر اعجاز درک کولی شي چې دلته به يو ازې د جهاني د شعر دوې بېلگې راوړو:

ورکه مينه

د ژوندون وحشي موجونو
له اشنا مينې بېل کړی
د زمان ياغي بادونو
بل جهان ته يم راوړی

را ياد ېږي مې جونگړه
را ياد ېږي مې خيالونه
هسې ليرې راته ښکاري
لکه ورک ستړي خوبونه

نه د چا پر ښېدو شونډو
څه مرموزه نغمه ناڅي
نه د چا له پټو سترگو
د هوس ترانې پاڅي

نه د چا پر سپينو لېچو
توري څنې راخپرې دي
نه د مرو کتو يادونو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپيني کړي د چا شپې دي

نه د چا پر دنگه غاړه
لونگين په ورو ورو زانگي
نه مستي د مستو پېغلو
ماتي کړي دي گلخانگي

نه هغه د سوما بوتې
نه هغه د غرو لمني
نه اوښبه نه يي هی هی دی
نه کېږدۍ دي چېري پلني

نه هغه وحشي دښتونه
نه غاټول پکښي غوړېږي
نه شپلي نه يې باډ اسکي
نه خپي پکښي مستېږي

نه خوشال له زوره ږغ کړه
په ښکاره چي خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی
چي ملگرو ورته شا کړه

نه حميد په شنه زړگي کي
خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نوخطانو
کړی شپه دی ژړولی

نه محفل سته د رندانو
نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه فرياد له سرکوبونو

نه څه زېرى د فردوس دى
نه هوس د کوثرونو
نه څه وېره د ګناه سته
نه وحشت له دوزخونو

نه جنون په خروښ راغلى
نه هوښياره بدمستي ده
نه د عقل ليونتوب دى
نه د بنګو هوښياري ده

دلته اور د ژوندون نسته
د ساړه جهنم کور دى
دلته هر څه ايري کېږي
د حيات په نامه ګور دى

دلته هر څه سودا کېږي
دلته هر څه بازاري دي
دلته ويني بېګانه دي
دلته ميني ظاهري دي

زما د جګو غرو سندري
څوک يې نه سي اورېدلاى
زما زيږه پښتنه ژبه
دلته نه سي ګرېدلاى

زه داستان د برباديو
زما کيسې په وينو سرې دي
نه له ستوني مي رغ وزي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په سور کي زمزمې دي

دلته وژنم خپلي هيلي
بې لمبې سوځم ويلېږم
نه د چا د لارې مل يم
نه د چا مخ ته بلېږم

زما هغه جنت پردی سو
چي مي حوري ورستا يلې
زما هغه کورگی تباه سو
چي کيسې به مې کولې

ها نسيم لمبه لمبه سو
چي يې ويني وښولې
هغه جام له زهرو ډک سو
چي مستۍ يې پاڅولې

زما وروستي بخري مړه سول
زما ، نه مه غواړئ اورونه
زما گونگی احساس مړ سوی
زما ، نه مه غواړئ شعرونه

(ويرجنيا ، امريکا ، ۱۹۸۵م)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه شاهد وم

ما به لیده چي د ساقي په لاس غوټۍ زمولېږي
ما به لیده چي د ساقي په لاس خمونه رنګ سول
زه د جامونو د لوټلو شاهد
زه د غوټیو د زمولو شاهد
د میکدو د ورانولو شاهد
ما ددې بڼ د بوټي، بوټي لا ښېدل ولیدل
ما په سپرلي کي د زاغانو پایکوبونه کتل
ما د نسیم په غېږ کي زېري د خزان اورېدل
ما د بلبلو ځوانیمرګي نغمې
ما د ګلونو چپاو سوي ورېمې
ما د پایمالو آرزوګانو زګېروی
ما له وحشته رپېدلي زړونه ټول ولیدل
راوینښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟
ما به لیدل چي د زمان توپان وهلي بېړۍ
د ګردابونو تلاطم کي رنګه بنګه خوځي
د څپو غېږي ته ورځرمه سي ډوبېږي پکي
د جاله وان له نامردیه څخه
ددې ظالم له بېباکیه څخه
بېړۍ له پرښو سره وجنګېږي
د غرقېدو له وېري ټوله بېړۍ وال چیغي کړي
څوک د بېړۍ تیاره کونجونو ته له وهمه ځغلي
مال او اولاد هېروي
د ډبوي څنګ ته له قاه قاه سره غاښونه برېښي
دا جاله وان دی ظالم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه يې خندا پېژنم
له دې لېوه سره پخوا هم څه اشنا غوندې وم
ما هر څه وليده خو هيڅ مې لا ويلي نه دي
زه د ببرۍ د ډوبولو شاهد
زه د توپان د خوځېدلو شاهد
ما له ارام ساحله تېښته ليده
زه په لوی لاس د غرقېدلو شاهد
راوېښوئ مې ولې؟
راپاڅوئ مې ولې؟
دا ږغوئ مې ولې؟
ما به ليده چې د غوغا د چوپېدو لپاره
سپيني ابداري توري څه په بې ابۍ سرې کېږي
تر يو څو سويو کړږو وروسته څه کمزوري چيغې
وروستی نفس د زولنو په شرنګهار کي ورک کي
يو لالهانده زړه ارام غوندي سي
يوه سينه د هديرې په رسم
يوه کوچنوټې قفسچه کي هلته
يو لوی جهان لره جهان پيدا کي
يوه نرۍ شاني لمبه توري تيارې ته درومي
د ابدي سکوت په غېږ کي حرکت ډوبېږي
څوک د ژوندي مرګ په آرزو د ګولۍ لاري څاري
څوک بيا د مړه ژوندون بقا ته له ايمانه تېر سول
زه د زګېروي د چوپولو شاهد
زه د ترټلو د لوټلو شاهد
ما تاړاکونه چپاوونه ليدل
زه د سرو څاڅکو تويولو شاهد
راوېښوئ مې ولې؟
راپاڅوئ مې ولې؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ړغوئ مي ولي؟
ما به ليده چي د جلاد په وينو سرو منګولو
ما به ليده چي د لېوانو د ښېرلو وهم
خلک د ورور پر جنازه نخول
خلک په ډکو ستونو و خندول
ما به ليده چي څوک د ميني په تور
ولي سنګسار سو ولي ټولو ګناهکار وباله
ما به ليده چي خلکو لوی لوی ګناهونه ستايل
هر چا چي ښې منګولي سرې کړې قهرمان قبول سو
دلته قاتل قضا ته نه کشېږي
دلته چي سر وهي سردار يې بولي
دلته د سرو لاسو په نوم عبادتونه کېږي
سجده هغو ته ده چي زړونه يې سينو کي نسته
زه بې ګناه ګناهکاران پېژنم
ما ګناهکاره جنتيان وليدل
زه د پايکوب د سرکوبونو شاهد
زه د قاتل د سرو لاسونو شاهد
چا د منبر پر سر ګناه ستايله
خو دا ثواب د سنګسارونو شاهد
څوک چي زرګونه قتلوي خلک بيعت ورکوي
هغه چي ويني پاکوي، هغه دوزخ ته درومي
د ګناهونو د تميز پر ميدان
ددي نړۍ د عدالت شاهد يم
راويښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ړغوئ مي ولي؟
پرېږدئ چي هر څه په سينه کي و لحد ته يوسم
د شعر ژبه مي ګونګۍ ښه ده پرې سوې ښه ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سترګو وينم خو چې نه يم ګړېدلی شنه يم
دلته ليدل او کول ښه دي څه ويل کفر دی
په رڼو سترګو ژوندي ډېر او سېږي
خو څوک چې ژبه لري سر نه لري
دلته لاسونه پرې کېدل ژبې يې هم غوڅې کړې
خو سترګورو هر څه وليده ګونګې پاته سول
پرېږدئ چې وسوځېږم
پرېږدئ چې وکړېږم
چيرې به زه هم د ويلو په تور
ددې ليدنو د ويلو په تور
د ژبورو په دود خپله سزاګۍ ووينم
زما پر مری باندې به هم د چا منګولې سرې سي
راوينوئ مې ولې؟
راپاڅوئ مې ولې؟
دا ړغوئ مې ولې؟ (۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند ډاکتر حبیب الله تږی

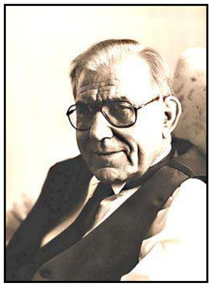

د پوهاند ډاکتر حبیب الله تږي یادابښت

که زه د جهاني پر ځای وای، نو ددې مجموعې نوم به مې د (رزم او بزم نغمه) ایښی وای، ځکه په دې مجموعه کې که له یوې خوا د خونړیو جګړو لړزوونکي داستانونه په پوره شور او ځوږ بیان شوي او د افغاني ځوانانو د سرو لښکرو په سرو وینو سره لاسونه د افغاني سردرو د بازانو له سرو منګولو سره د شاعر د رنګینو خیالونو په قلم د هیواد د پرتمینو غرو د پاسه په شفق کې نقش شوي، نو له بلې خوا شاعر د افغاني جهان رنګینې افسانې هم د تصور په رنګینه دنیا کې تصویر کړې او د افغاني پېغلو سرې منګولې، سره بارخوګان او سرې شونډې یې هم د سره سالو تر ګلګون انعکاس لاندې د تخیل په ازاده او بې قیده نړۍ کې کېښودلې، مچ کړې او زېښلې دي.

دلته که له یوې خوا د افغاني جنګیالیو د توري خرپ او شرنګ ستایل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتیا، سرتېرۍ او مېړانې ترانې غږول شوې، نو له بلې خوا د ژوند بښونکو یو غړپ او افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصویر شوی او د زړو میکدو او پښتنې تاریخي حجرو کیفیت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دلته که له یوې خوا د افغاني مېړونو پولادي او له هیبته ډکو بدنونو، کړو ورمېږونو، آهنینو متو، ببرو سرونو او لوڅو، خو مضبوطو پښو توصیف د شاعر شعر ته ډېر اوچت صلابت ور په برخه کړی، نو له بلې د افغاني پېغلو د نازکو اندامونو، هسکو غاړو، سپینو مړوندونو، تورو څڼو، بربنډو بدنونو او پستو ورنونو رنګین خیال نوی شانته لذت او غذوبت وربښلی دی.

په دې مجموعه کې له یوې خوا له روسي یرغلګرو سره د افغاني شازلمو د خونړیو جنګونو، مضبوطو ډغرو، بې پروا غورځنګونو او د قاطع تاړاکونو له هیبته ډکې سندرې غږول شوي، نو له بلې خوا د وطن د مستو پېغلو د اتڼونو، نازونو او کرشمو تصویرونه کښل شوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته که له يوې خوا شاعر د بې اسرې يتيمانو سرې سترګې او د بورو ميندو د توپاني اوښکو رانه ځاځکي ژړلي، نو له بلې خوا يې د ګل د نازکو پاڼو د پاسه د شبنم مرغلين ځاځکي هم نه دي هېر کړي.

شاعر که له يوې خوا د زړو ميکدو له خمونو، ښايسته ساقي او سازونو... جامونو او خوږو يارانو او رندانو محفلونو په ياد ساړه اسوېلي ايستلي، نو له بلې خوا يې د جګړې د ميدان د بمونو، ټانکونو، توپونو او وحشانه استبداد او ظلمونو له لاسه تودې چيغې هم کړې دي.

که زما د خيال د مرغه وزرونه د زماني د استبداد ښکاري نه وای زخمي کړي، نو باور دی چې د دغه مجموعې په لوستلو به بيا په پرواز راغلی وای، د هيواد په پرتمينو سردرو، دنګو غرونو، پراخو دښتو، خالي بانډو، سپېرو کنډوالو، له وېرې او وير نه ډکو ښارونو، خورو ورو ولسونو او بې شماره پردېسيو به ګرځېدلی وای او د دې مجموعې مقدمه به مې د سوز او ساز، سوځنده سندرو، مينې، درد، هيلو او ماتم له رنګينو شعرونو نه جوړه کړې وای، خو اوس چې څه تيار، هغه د يار.

(۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

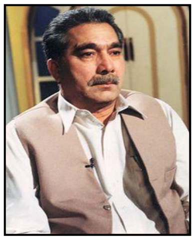

ډاکټر راج ولي شاه خټک

جهاني له ښکلا او درد سره اشنا شاعر

عبدالباري جهاني بې له مبالغې د ذوق د معيار په بام ولاړ شاعر دی،دا ذوق د جمال ذوق هم دی او د ادب هم، جمال د کائناتو په مظهرونو کښې له ټولو ستر د کمال مظهر دی، د ښکلا پېژندنه د حق د پېژندنې صوفيانه لاره ده، د چا ذهن چې د ذوق په دا رڼا منور وي، د هغه نظر د ښکلا مجرد صورتونه پېژندی شي او بيا چا چې د ادب په واسطه ددې جمالياتي تجربې، په تورو کښې د تصوير کولو قدرت ترلاسه کړ، نو د عصر په بنيادمانو کښې د امتياز ښبتن کېږي، خوشحال بابا په يوه بله حواله دا خبره کوي:

خاص بنده د خدای هغه ګڼه خوشحاله

چې د ځــان په معرفت يې سرفـراز کا

د ځان معرفت د جهان معرفت دی،جهان د جمال د پرتو يو رنګ دی، ځکه نو د ښکلا پېژندنه د معرفت ذريعه کېږي، رحمان بابا ويلي چې:

معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کښې

سترګې وخوره چې څوک هومره نظر نه کا

جهاني صيب لکه څنګه چې يې تخلص جهاني دی، ګڼ اړخيز ذهن لري، په تېره د ادب په حواله، په شاعرۍ کښې يې ښې ګڼې موضوع ګانې شته، د فکر د ورشو لمنه يې ډېره پراخه ده، ولې د ټاکلي وخت له کبله به زه جهاني صيب ته يوازې له هغه زاويې و ګورم ،څنګه چې ما ته ښکاري او چې ما ته څنګه ښکاري، نو هغه د شاعر په بلنه چې وګوره و ماته ، ستا نظر کښې څنګه ښکارم يا لکه دا چې:

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په تصور کښې تصویرونه جوړومه ستا

دا زما هنر دی ،دې هنر کښې ځنګه ښکارم

د هنر یعني د خپل شعر په آئینه کښې چې جهاني صیب ته ګورو نو قدرت پکښې د کمال صلاحیتونه ایښي دي،د هغه شخصیت، د هغه هنر او د هغه د جذبي سپېځلتیا په یو ذات کښې داسي کم رایو ځای کېږي، صلاحیتونه او صفتونه سره د معنو نږدې والی لري، خو څه کسبي وي او څه وهبي وي او جهاني صیب قدرت په دواړه رنګه نمانځلی دی، دا شخصیت د وجود د رنګ جوتې په حواله هم ښکلی دی، په ښکلا مین هم دی، ښکلا پېژني هم او ښکلا تخلیق کولی هم شي او دا په دې چې د خپل جمال ادراک شاید چې لري، خبر نه یم چې هغه به زما دې تبصرې سره اتفاق وکړي که نه خو زه یې په یو اعتماد وړاندې کوم، د دې اعتماد بنیاد د حمزه صیب د هغه جواب ثبوت دی کوم چې یې د ژوند په اخري شپو ورځو کښې ما ته راکړی و او څرګنده ده چې حمزه شینواری د پښتو ادب د ښکلا تاریخي تخلیق کار دی، ما د حمزه صیب نه دا پوښتنه کړې وه چې،تا د هنر په واسطه دا دومره معیاري ښکلا زېږولې ده، نو ستا په ذهن د چا جمال خور دی؟حمزه صیب راته په جواب کښې په لنډه وویل، چې خپل جمال او دا یو حقیقت هم ښکاري، ولې دا هغه نفسیاتي نرګسیت نه دی،نرګسیت په ځان مین کېدل او د جهان نه سترګې د خپل ځان په لوري کږول دي او په جمال د پوهې خاوند خپله ښکلا په جهان خوروي د خپل وجود ذره د کل د وجود سره په یو ځای کولو د ادراک تر کوره رسي، د خپل جمال ادراک هله کېدی شي، چې د موضوعي ښایست په صافه آئینه کښې د ښکلاد مجرد صورت د لیدو ذهني لټون وکړی شي، ددې لټون په لاره کښې د میني رنګ رنګ کیفتونه راځي، د مجاز د ښکلا ښه رنګ د بنیادم په مخ کښې وي، ځکه نو اکثره مینه هم داسې مخونو سره کېږي او که د عشق صورت یې واخست نو بیا هم دمجاز د میني اور ډېر تاو لري:

لکه زه سوی سکاره شوم مخ د یار خو داسې نه و

چې اور بل کاندي په ځمکه نوبهار خو داسې نه و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې تر دې ځایه خبره راورسي، نو د حقیقت لټون شروع شي، بیا د داسې لټون لپاره د زړه سترګې پکارولی شي، اخر د خپل وجود د ادراک لارې روښانه شي، ځوک چې په داسې ادراک قادر شو، نو خامخا به د ښایست د نوعي صورت منظر ویني، دا د تصوف یوه باریکه نقطه هم ده ،ولې خبره که ډېره نه ګرانوو، نو په لنډه به دا ووایو، چې جهاني صیب چې کله د خپل وجودې ښکلا ادراک کړې دی، نو ښایست یې پېژندلی هم دی او د مینې تاو یې د زړه د سترګو نظر ته ځلا هم ورکړې ده، د مودو مودو د ذهني لټون او د سفر نه وروسته د خپل زړه تر کوره رارسېدلی ښکاري، د زړه په کور کې چې سړی د خپل منزل ننداره وکړي، نو لکه د خیبر د حسرت داسې ناره وکړي:

داسې دې نه وې چې هم تا سره یم

ما خــو دنـیا پــه بله وارولــــه

او د جهاني صیب خوشبختي دا وه، چې دا ننداره یې د ذات په آئینه کښې څه خو کولی شوه او هغه هم شاید د ازل د هغه سرګردانه لټون نه وروسته د خپل ځان د خوب لیدو نه وړاندې د مینې یو اوږد سترمزل وي لکه چې وایي:

د ازل کــانــې ویشــتلی زړ تــوتــې لکه هینداره

چې په خیال کښې درسره یم د خپل ځان خوبونه وینم

دا مزل جهاني صیب په کومو لارو څنګه کړی دی او ولې؟ نو ددې ولې په جواب کښې باید داسې ووایو چې دا د کندهار د خاورې د هوا او اوبو تاثیر هم کېدا شي، چیرته چې مین کېدلو ته زړه هسې هوسېږي، په هر حال دا خبره چې جهاني صیب ښکلا پېژني، د ښکلا د معیار ذوق هم لري، نو دا ثبوت د هغه په شاعرۍ او د شاعرۍ په مضامینو کښې ښکاره په نظر راځي او چې دومره ووایو نو د دې ضرورت نه پاتې کېږي، چې هغه د شعر د هنر کوم معیار لري، د ښایست ننداره کوي، اثر ترې اخلي او د هنر په ذریعه یې وړاندې کوي، دا هنر د هغه د شعر هنر دی او جهاني د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې عصر استاذ ، فنكار ، هنرمند شاعر دی، خو انتخاب يې د تاريخ دوران کړی دی، ځکه نو په خاطر يې زخم د دوران اېښی دی، د زخمي احساس کومې نخښې چې د جهاني صېب په شعر کښې ليدی شي، هغه هم په دوه رنګه دي، يو پرهر د مينې د جنون په غرمو د ګرځېدو د پښو هغه تناکې دي، چې له درده يې زويرګي د شاعرۍ په رنګ کښې خېژي:

دا متل دی چې له درده زيېرګي خېژي

ګنې څه و د رحمان له شاعرۍ

دا شاعري د ذات په داخل کښې د ننه د لټون د لارو د مزلونو درد وي، دا سفر د روح د پښو تناکې جوړوي، دا يو سترې ناتمام سفر وي، په دې لاره تلونکي هم يو سترې ژوند لري، داسې لکه چې يو ځل د سند د خاورې د مشهور صوفي بزرګ شاه عبدالطيف بهټايي يو مريد تمر شاه لطيف ته وويل چې سايين ! دا پښې مبارکې دې رادې پلو کړه چې څپلۍ در په پښو کړم، تمر چې کله څپلۍ را اخيسته نو له خولې يې چيغه وخته، چې سايين دومره درنې څپلۍ؟ زه خو يې اوچتولی نه شم، نو شاه لطيف جواب ورکړ چې تمره ! ددې په تليو کښې زما د عمر عمر ستوماني هم ده کنه، نو يو خو د لټون دغه مزل دی او جهاني صېب د مينې، د ښايست د ارمان دغه لټون هم کړی ښکاري:

تــر دې منـزلــه د پېړيــو پــر اوږو راغلمه

زه د زاړه نکل کيسه يم چې مې هېره نه کې

زه دي د عمر لـه تنهـاکـو تــوکېــدلی يمه

ستا د خيالونو آئينه يم چې مــې هېره نه کې

او د زخمي افغانستان د پرهرونو درد هم جهاني په خپله سينه کښې ځای کړی دی، د افغانستان د هر پرهر نه څڅېدونکې د وينو څاڅکيو د جهاني په خاطر داسې داغونه جوړ کړي دي، چې د احساس زخم يې ترې جوړ شوی دی ، ځکه نو د جهاني صېب په شاعرۍ کښې د مينې درد ، چې خوږ درد دی، د افغانستان درد چې تريخ درد دی، داسې رايو ځای شوي دي، کله چې غزل ليکي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د خپل خاطر د خپل ارمان غږ ته د سندرې رنګ ورکوي، کله چې نظم لیکي نو یو فریاد یوه نعره یا یوه چیغه پکښې اورېدی شي، دا اواز هم که هر څو د درد یو اواز دی، خو هنرمند جهاني یې د هنر په داسې انداز کښې پورته کوي، چې اورېدونکي یې د سندرې د اهنګ د سوز په رنګ کښې اوري او بیا ددې د پاسه د هجران یو بل تریخ حقیقت سره مخ شوی ښکاري، د چا جدایي یې په خاطر یو بل داسې داغ هم ابښی دی، چې د خوند او رنګ دغه شاعر پیالو، د سرو شرابو د مستۍ د سرور د کیفیت د اظهار نه په بله اوړولی ښکاري، هغه ارغوان چې جهاني به یې د پانو په رنګ کښې د ارغواني شرابو د مستۍ کیف لیده بیا نو په دغه ارغواني پانو کښې هم د خپل احساس د زخم د وینو د څاڅکو رنګویني، بل یې حسرت دی، که څه هم زما په پوهه جهاني صبب لا د ډېر زوړ نه دی او اوس هم د انګورې شرابو خوند اخستی شي، د تورو زلفو په تال د تخیل جوتې خوړلی شي اوس هم هغه د تورو سترګو شنو خالونو سره د مرمرینو وجودونو شاعرانه پیکرونه تراشلی شي:

ته د حسن خالق راوړې، ته د ستـه وې د سرو ګلو

ته مینا وې پـــه محفل کښـې د پېړیو د سرو ملو

تـه د ګل پـه څېـر نـــازکـه لـه پاپیو تر کاکلو

تـــه اواز وې د بلـبلو تـه شـرنګـی وې د پـایـلو

بس یو زه وای یوه ته وای سر تر نوکه مې ستایلای

کشکې زه یو بت تراش وای له مرمرو مې تراشلای

داسې ښکاري چې هغه د وفا یو شدید احساس لري، خپل وجود شاید چې امانت ګڼي، نو د مستۍ هغه شاعر اوس اکثره بې وخته د خپلې ځوانۍ د دوران د تېرېدو ذکر کوي، که څه هم کله کله داسې هم وایي چې:

زړه مې راته وایي لا ځواني ده توبې ماتې که

نن د زاهدانو په حـرم کښې سجدې ماتې که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځم چې د تياري پر زنګانــــه خوبــونه ووينم

ستړی يم له رنګه دا پانوس او ډيوې ماتې که

جهاني صېب فطري شاعر دی، د ژوند د هلکوالي راهيسي شاعري کوي، د کندهار، د ارغنداب يا د هلمند د شمالونو پـه تـاثير کېښي د فطرت د شـاعرۍ انګـازې هسـې هم شته، مـاحول شـاعرانه ښکاري، په ناليدلي کندهار تل زما د مينې هم داسې سود کېږي او شايد ما د جهاني صېب د شعر د خوشبو نه دا تاثر اخستی وي،خو د جهاني صېب د بې صبره ماشومتوب نه دا اندازه کېږي، چې په چاپېر يال کښې به يې خامخا څه داسې اثر وي، چې په طفوليت کښې هم پکښې هلکان د مستۍ د يوې ناقلاره جذبې سره مخ کېږي،دا د مستې هوا او د مست ماحول سبب کېدی شي او سړی پـه ماشومتوب کښې د مينې د جذبې ښکار شي، که هر څو دا نه وي معلومه چې په چا او پـه څه باندې مين دی:

ښکلـي يوازې پـر تـا نــه يم پر ښکلا مين يم

په خدای قسم دی که خبر يم چې پر چا مين يم

نو د جهاني صېب په ژوند کښې هم څه داسې علامې ليدی شي او چې حال هم داسې وي، چې شوخ ماشوم هر چارګل او د هر چا چارګل په لاسو کښې رانيسي، نو د چارګل پرې خو غوغول هم کوي کنه، دا ټپه د داسې هر کيفيت ترجماني کوي، څکه نو:

ستا د چارګل په پرو غوخ شوم

ورکوټی لوی شوم روغ مې نه شو پرهرونه

جهاني صېب چې په هلکتوب کښې کوم داسې پرهر اخستی دی، نو وړوکی لوی شـو، خـو پـرهـار يې تازه ښکاري دا تازه پرهار د شاعرۍ سبب کېږي هم ، نو زه په پوره ډول خو نه يم خبر چې جهاني صېب دا زخم په هلکوالي کښې اخستی که نه د وخت پـه تېرېدو ورتـه خپـل رومـان د احسـاس دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زخم ورکړی دی، خو په شاعری کښې يې د زخمي خاطر ځرګندې انګازې اورېدی شي، ګڼې شاعر هسې هم د عشق يوه ناقلاره جذبه لري او د حمزه صېب دا خبره هم د شاعرۍ سبب کېږي چې:

انګـــېره يـــې د اشـــنا د تبـسم نـــه

نور په چا کښې چې خپل اور و اور پرې بل شو

او بيا که څوک د ښايست دا سې ننداره وکړي، چې دغه د وجود اور پرې لمبه کېږي، نو د عشق يو بل کيفيت ترې پېدا کېږي او هغه د جهاني صېب په قول:

زه لکه منصور ستا په نامه په ځان مين سومه

سل ځله سنګسار ته درغلی وم تـــا نـــه ليدم

د جهاني صېب په غزل کښې د فن او هنر ټولې خوبۍ شته، د کلاسيک هنري روايتونه هم لري، خو د مضمون له مخه بيخي يو منفرد او ځانګړی صورت هم لري، دا ځکه چې شايد د جهاني په فکر د خپل ماحول اثر زياته غلبه کړې ده، ښايست ستايلی هم شي، خوښ يې هم دی، شوخي هم لري، خو يا د څه حادثې له اثره او يا د خپل فطرت له تاثيره، جمال د لذت لپاره نه ستايي، د خپل وجود په آئينه کښې ورته ګوري او د وصل د هغه ابدي لټون په لاره خپل سفر جاري ساتي، چې د خپل ارمان ترکوره پرې ورسي:

ستا په طلب کې تر خپل ځانه پوري ورسېدم

پر ګـام د اوښکو تر ګرېوانــه پوري ورسېدم

ټوله هستي مې د وجود او د عدم شبه وه

لکه شبنم تر ګلستانــه پــوري ورسېــدم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د رقيب نه د غماز غـوږونـو واورېدلم

يوه ناره وم تر جانـانـه پـوري ورسېـدم

هم د منصور هم د خيام هم د جنون په ژبـه

له کوه طور تـر لامکانـه پـوري ورسېـدم

نور مي د عمر له شوګير سره پېوند شلولی

د خپلـو هيلو تـر ارمانـه پـوري ورسېدم

دا او داسي نور ډېر د غزل شعرونه او خيالونه يې دا څرګندوي، چې لکه د هر مخلص او د حقيقي عشق د لاري د لاروي په رنګ جهاني صېب د حقيقت تر بامه رسېده غـواړي او دغـه بـام د تصوف د رومان په جذبه موندل کېږي او د فاروق دا وينا ډېره په ځای ښکاري:

ګوره آئيني تـه چې هم تا بــه تـا تـه ښـايـي

يار خو يو سبب دی رسېدل غرض دي ځان ته

نو د جهاني صېب د ميني داسي آئينه لکه چې د وخت ګړدونـو لـه هغـه نـه پنا کـړه، نـو پـه خپـل فکر کښېي يې د خپل زړه په کور کښي منوره وساتله چې د محبوب پـه عكـس کښـي د خپـل وجود پـه ننداره ځان د وصـال تـر کـوره ورسوي، خـو دا خبره هم تفصيـل غـواړي، چې د تصـوف د فلسفي بـاريکی دي پکښـي وي. بلـه خبره د جهـاني صـېب د غـزل د هنـري اوصـافـو ده چې هغـه هـم اوږد تفصيل غواړي. د غزل د فن ، فنکـار شـاعردی، ولـي کـه هرڅو غـزل پـه روايت پـوري اړه لري، خو جهـاني صـېب تـر ډېره د روايت نـه بغـاوت هـم کـړی دی، دا بغـاوت د خيـال او فکـر د جدا لاري د خپلـولـو دی، ژوولي او منبلي تکراري موضوعـاتو او مضامينو نه يې ځان ژغورلی دی او د پښتـو غزل يې د خپل ځانګړي فکر پـه رنګ، رنګين کـړی دی، پـه غزل کښي د دلبرو د جمـال خبري کـېږي او هـم هغـه خبره ده ، چې جهـاني صـېب د خپـل ذات جمـال او د خپـل فکـر ښايست پـه غـزل کښـي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

منعکس کړی دی، دا د هغه انفرادیت دی، د سرو شونډو رخسارونو د ستایلو ځای یې د خپل فکر اذیت او د خپل وجود د لټون لپاره د غزل د پیرایې نه کار اخستی دی:

دا زېرې د وصال که د بېلتون و خبر نه یم

چې تـا لره درتلمه پر خپل ځان مینېدم

او ذات، وجود او ځان هغه پرده ده چې د جانان تصویر پرې راکښلی کېږي، دا د جهاني صېب د ذهني ارتقاء هغه منزل هم ښکاري، چې د هر شاعر د شعر اخري یا دریم منزل وي، ابتداء د هر ښکلي سره مینه، په ښکلا مینېدل، بلوغت، د ځواني جذبې د شدت وخت چې شاعر پکښې د چا محبوب د زلفو اسیر شي او د مجاز شوخي یې خیال په یوه نقطه متمرکز کړي او دریم د حقیقت په لور رجوع، چې شعر د ښایست تر غایته رسېدل غواړي او د شعر د صوفیانه روایت په لاره قدم ږدي، هم دغه د شاعرۍ اصل صورت وي، لیوټالستای وایي چې:

Mysticism without poetry is superstition and poetry without mysticism is prose.

د جهاني صېب په شعرونو کښې د فکري بلوغت دا سې هر رنګ موجود دی، شعوري لاشعوري د تصوف ځرکونه پکښې لیدی شي، د کوه طور او راز و نیاز نومونه ددې شعور یا لاشعور ځرګندونه کوي، د وجود تقاضې په خپل ځای خو د ژوند ترخو تجربو، د خپل احساس خوږو لکه د کاظم خان شیدا تردې خیاله راوستی دی:

خپل ګنبد لکه حباب ساته بې دره

امېزش ددې عـالم سـره بـلا دی

او زما په خیال د خپل شاعرانه اسلوب انفرادیت لپاره یې په غزل کښې د روایت په ځای نوي فکري تجربې زیاتې غوره کړي دي او دا د شاعرۍ د ارزښت لپاره ډېره ضروري هم ده، آمېزش اصلیت ته څه خو د نقصان سبب کېږي،د ذات په حصار کښې دننه د خپل وجود ادراک ښه کېدی شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غزل نه سېوا يې په نظم کښې هم د فکر د متو زور ښه ښکاره کړی دی، دا سې نظمونه يې تخليق کړي دي، چې د پښتو ژبې د شمار په شاهکار نظمونو کښې د ګڼون صفت لري، په شعر د قدرت کمال يې په نظمونو کښې ښکاره کړی دی که هغه پابند نظمونه دي او که آزاده شاعري ده، يوه داسې رواني لري، چې بند په بند يې يون لکه درياب ښکاره کېږي، په نظم کښې د کمال منظر کشي کوي، داسې چې منظر سره د ټولو خاصيتونو د نظر مخې ته ودروي، دا د هنر هغه صفت دی چې کم خلق يې د بيان قدرت لري او جهاني صېب په ځای دا حق لري چې ورته (قادرالکلام) شاعر ورته ووايي، تر اوسه چې يې کومه شاعري مخې ته راغلې ده نو هم د معيار او هم د مقدار له لحاظه د هغه د قادرالکلامۍ ثبوت وړاندې کوي، د جهاني صېب د خپل بيان له مخه، هغه ته ستر پښتون دانشور سليمان لايق ويلي و چې طبع يې حماسي نظمونو ته جوړه ده، نو دا په دې چې د بيان زور او په موضوع د اظهار قدرت يې په داسې نظمونو کښې ښکاره کړی دی او چا چې يې د غزل رنګينۍ ليدلې دي نو هغه دوستانو ورته د غزل د ليکلو ويلي دي، د جهاني صېب خپله فطري طبع هم د غزل په لور مايله ښکاري، ولې هغه شاعر دی، د شعر د صورتونو رغولو په هنر پوهه دی، نو که نظم ليکي، د نظم تقاضې پوره کوي او که غزل ليکي نو په کاميابۍ خپل تصور اظهارولی شي، هر شاعر په بنيادي توګه حسن پرست وي او حسن پرستي غزل ليکلو ته شاعر پاروي، د تغزل شاعري په نظم کښې هم کېږي ولې حالات چې داسې وي چې د هر پرهر نه وينې څاڅي، هر يو غر په وينو رنګ وي، د هرې غونډۍ سينه چاودلې وي ،هر نظر زخمي زخمي وي،د وطن په هره لاره هره ګټه فريادي وي، نو بيا د نظم شاعري په دې په کار ده چې د حالاتو د تصوير کښې پکښې پوره راکښلی شي، غزل څه خو ابهام ته مايل وي، څه په علامت کښې د اظهار خوند سېوا کوي، ،بل داخليت دی، د ذاتي مينې سرور دی او د باده او ساغر نه بغېر کېږي هم نه،نو ځکه په غزلونو کښې جهاني صېب د خپل پرهرجن احساس خبره کوي او نظم يې د وطن، چاپېريال، منظرونو، سيندونو، هواګانو او بيا د ښاغلي مقصديت تابع کړی ښکاري، اکثره په نظم کښې هم د غزل شاعري کوي،خو په بنيادي ډول يې نظم د خاورې د قرض خلاصولو لپاره وقف کړی ليدی شي.

د جهاني صېب نظمونه په څو رنګه دي، يو خو د پښتو د جديد نظم هنر دی، چې د شلمې پېړۍ د پښتو شاعرانو شروع کړی و، د نظم دغه شاعران په بېلو بېلو مکتبونو کښې وېشلي وو، که څه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د جمالیاتي مکتب شاعران د وخت ستر شاعران وو ،خو د بیان زور او د جذبې شدت او تندي په قام پرستو نظم گو شاعرانو کښې ډېره لیدی شوه ، د قام پرستو تر څنگه د منورینو یا د اشتراکي شاعرانو نظم هم زور دار و ، څه هغه شاعران وو چې نظم یې فلسفیانه ژور و او د ژوند سره تړلیو په نورو موضوعاتو لیکه، دې ټولو د پښتو د جدید نظم ډېر خدمت کړی دی، په هنر او هیئت کښې یې هم کامیابې تجربې کړې دي، جهاني صېب د پښتو د جدید نظم د خپل انداز شاعر دی،خو یوه خاصه خبره پکښې دا هم ښکاري،چې د شلمې پېړۍ د نظم ټول هنري او فکري خصوصیات یې خپل نوي انداز ته راوړي دي او د خپل هنر په زور یې په خپل ځانگړي اسلوب کښې ځای کړي دي، د دغه مخصوص دور نظم د سیاسي نظریاتو د تړون له سببه فکر په تنگه دایره کښې گیر کړی و ، ولې جهاني صېب چې هم د هغې خاورې غړی دی،د خپل نظم دایره د خپل ذات نه تر ټول پښتني کاینات خوره کړه، د خپل فکر کېنوس یې لکه د پښتون د سینې پراخ وساته، نظم کښې یې رومان هم ځای کړ، مینه هم ، ماحول او چاپېرچل هم ، تصوف او فلسفه هم، د ذاتي مینې کرب هم او بیا د ستر خوشحال په روایت چې د وطن مینه ای جانه، راپېدا ده له ایمانه، نو د وطن د مینې پور یې هم په نظمونو کښې خلاص کړی دی او د موضوعاتو ، مضامینو د دې رنگارنگۍ په کلام د جهاني صېب قدرت ښکاره کړی دی، بل اهم او ارزښتناک کار یې د فوکلوري تاثراتو په کلام کښې ځایول دي، د پښتو داستان په یو وخت کښې د کمال هنر زېږولی و ، بدله یا داستان د یو وخت دلربا صنف و ، دې نوي دور کښې نږدې نږدې هېر کړی شوی دی، جهاني صېب د ښکلیو حکایتونو د مثنوۍ په دغه صنف کښې لیکل هم یو بل غټ ادبي خدمت دی.

د پښتو شعر او ادب د ودې او ترقۍ لپاره د جهاني صېب خدمتونه ډېر زیات دي، د ادب په ذریعه د ولس د پوهې او تعلیم کار هم ستره کارنامه ده، چې جهاني صېب کړې ده، نه یوازې د خپل دردمند فکر د خورون په رنگ، بلکې چیرته چې ورته داسې د نورو ژبو شاعرۍ د کار او د ارزښت ښکار بدلي ده، هغه یې هم په خپله پښتو ژبه ژباړلې ده، د فارسۍ نه سېوا یې د عالمي ادب ځنې هم ښکلې ترجمې کړې دي، په خصوص سره د انگرېزۍ د عالمي معیار شاعري یې د پښتو شاعري کړې ده، د انگرېزۍ د مشهورو شاعرانو کلام یې شاید ځکه په پښتو شعر اړولی دی، چې یو خو پرې د خپل خاطر تسکین وکړي او ورسره تړلی ښاغلی مقصد د پښتو ژبه او ادب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمن کول دي، غربي ګلونه ،شرقي لمنې د نامه نه ښکاري چې د مقصد په خاطر يې دا ترجمې کړې دي،

جهاني صېب د يو مخلص پښتون په حيث تل دا فکر وړی ښکاري، چې پښتانه ته د شعور رڼا راوړي، په پښتو کښې به د کار خبرې خپلې هم ډېرې وي، ولې د آفاقي ارزښت وړ داسې د ډېرو فکرونو ځيني پښتون خبرول پکار دي، چې خپل تمدن پرې ډېر ښکلی کړی شي، نو جهاني صيب چې د هند مشهور افسانوي صوفي شاعر بګهت کبير په پښتو ترجمه کاوه نو مقصد يې هم دا ښکاري چې د بګهت کبير د مناجاتو پښتو منظومه ترجمه يې د بګهت کبير د پښتو په بڼ کښې لوی ادبي زيار دی.

د جهاني صېب د عملي تصوف نه خو زه خبر نه يم، ولې د فکر تصوف يې په اشعارو کښې ليدی شي او دا د هغه د اخلاص او د مينې د سوچه والي نخښه ده، شاعر هسې هم اخلاص من زړه لري، دردمند احساس لري، د قام او وطن د مينې اصل رنګ لري، ځکه چې سياسي نه وي او چې ذاتي مينه د خاورې د مينې او د عالم انسانيت مينې سره په هنر يو ځای کړی شي، نو لاره پخپله صوفيانه شي، داسې احساس په بنيادمانو کښې يو بل سره د مينې موجب ګرځي.

عبدالباري جهاني، د حقيقت د لټون د لارې لاروی، د ښکلا ښايست د تخليق هنرمند، د ژوبل احساس دردمند شاعر د دې دور ستر شاعر دی، د قدرولو اود نمانځلو حق لري او د هغه د مقام صحيح ټاکنه به د افغان ولس د مهذب کېدو ثبوت وي، که موږ ځان ته يو **civilized** ياني مهذب قام وايو، نو د خپلو دانشورانو د مقامونو تعين به کوو او ددې غونډې نه خو ښکاري، چې موږ يو او په پښتو هم پوهېږو ،خليل جبران وايي چې:

It takes two of us to discover truth: one to utter it one to understand it.

جهاني صېب وايي چې:

جهاني چې پکښې ليکي د زمري ولس نظمونه

هر اواز يې د بلال کې هره لوېشت ورته منبر کې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دجهاني صبب د مينې ،ښکلا او د هنر له ډېرو رنګونو يو رنګ و ، هغه په خپله خاوره خپل ولس ځومره مين دی، هغه د پښتني ښايست څومره ژوره مشاهده لري، د خپل خاطر تسکين يې په کومو مخونو کېږي، د پښتو موسيقي، د پښتو اوازونه اهنګونه د هغه زړه ته د خوشحالۍ کوم کيفيت ورکوي،د خپلو غرونو رغونو د دښتو د للمو د سپرليو د ليدو څومره ارماني دی، د خپلو سيندونو ، د جرجوړيو د شور نه د سندرې لپاره څه رنګه څه ارتسام اخلي، د هغه د ذهن پـه ورشو د ګلونو په رنګونو کښې د چا د ښايستونو عکس پروت دی، خپل ځان او د ځان د رنګونو لپاره د کومو آئينو پـه لټون دی، د هغه تخليق او هنر د پښتو د عصر پـه ادبي کلتور کښې د کومو ارزښتونو وړ دی، نو دا يو اوږد بيان غواړي او وخت دومره نه دی، ځکه نو خبره بـه پـه دې رالنډه کړو چې:

د پېرۍ له پرهـرو مې وينـي څاڅي

د نصيب غشيو ويشتلی يم کابل يم

د زلمۍ ميني په سترګه راته ګوره

جهاني درته راغلی يمه خپل يم. (٢)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالطيف بهاند

زموږ شاعر جهاني

نه د چا د پېکي ګل يم نه د چا په تور سنګسار يم
نه بې لاري نه پرلار يم له خپل ځانه مې ګيله ده

که هنر دانسان د روحي، فکري او عاطفي اړتياوو پوره کول وي، نو ښه هنر او له هغه ډلې نه ښه شعر بيا د انسان په اروايي ژورتياوو، ښکلايزو احساساتو (مينې، کرکې او غريزه)کې د هڅو او هاند د بهير پلټنه، څېړنه او يا د دغه بهير د کومې شېبې يا برخې انځورول دي.

ښه هنر په تېره بيا شعر، ښکلا او انځورونو ته اند ښېښنې او تفکر وربښي. بايد دا هم ووايو چې د ژبې او تورو تر ټولو غوره انځورونه شعر دی. ددې لنډې يادونې نه مې موخه دا وه چې عبدالباري جهاني زموږ په هماغو شاعرانو کې راځي چې دا ټولې يادونې په خپلو شعرونو کې رانغاړي او زموږ مخې ته يې دژوندويو انځورونو په توګه ږدي. د غزلو يا قصيدو تر څنګ په نظم او داستاني بڼه کې دا هنر هم تصويروي.

جهاني د خپلې ژبې او ملت ويده نکلونه، هېرې شوې کيسې او نا ويل شوي افسانې بيا را ژوندۍ کوي، دی هغه ولس ته وريادوي چې پر هېواد يې دوحشت او تيارو کېږدۍ لمن اواره کړې وه. د جهاني شعر او دا کيسې تر دغو تيارو لاندې دده د ولس ويده روښان اندي ته د ستورې په څېر ځلېږي او دلارو ننبې يې ګرځي. د خلکو ژبې ته د هغه د شعر د ژبې نږدېوالی ددې سبب شوی چې دا هڅه لا پسې برياليۍ او اغېزمنه کړي.

که کوم لوېدېځ کره کتونکي يا د شعر څېړونکي د جهاني پر شعرونو زور وره څېړنه وکړي، هرو مرو به هغه د افسانې يا اسطوره جوړونکي شاعر په نامه ونوموي. هغه د تېرو او اوسنيو مذهبي، ملي او تاريخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري. هغوی ته ملي څېره ورکوي، هغوی په خپله فلسفه، د ياغيتوب او دربدو په اند ښېښنو ،اند ښېښنموي، له هغوی سره، د هغوی له اواز سره، خپل اواز او خپل هڅوونکي ښکلايز انداز ملګری کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادم او درخو، شیرینو او فرهاد، ملوک او بدرۍ جماله، لیلا او مجنون، بلال، منصور، نمرود، کلیم، نیل، اسرافیل، یعقوب، یوسف او زلېخا، کنعان، ښاپېرۍ، خضر او د خضر چینه، شیطان، سکندر، جام جم او ډېرې نورې خبرې دي چې د ده منظومې افسانې رنګینوي.

زرکه، شپېلۍ، شپانه، رمبارې، وچ ډاګونه، نکرېزې، ډول ډولونه، غرونه رغونه، د بلبلو چغهار، منګوټې، پایزېب، څولۍ، ګودر، پېزوان، کلي، سپېلني، کاڼي، مالت، اغزي، کوچۍ، کېږدۍ، د کېږدیو اورونه، اتڼونه، دنجونو خالونه، ورا، کاروان، رباط، ریبار، رباب، خال او دده د خلکو ژوند ته نورې ډېرې خبرې بیا هم دلته حضور لري چې دا دده په شعر کې د هغه د ژوند د ولسي چاپېریال غوره اغېز ګڼلی شو.

د هغه ځینې شعرونه د هېواد د فرهنګ، سیاست او تاریخ داسې ګډ مالګوبې دي چې د هېرو شویو افسانو، یادونو، بدمرغیو، خوښیو او غمونو بې ساري انځورونه باسي. د لرغوني او کلاسیک شعر څخه خبرتیا، په هغه پوهېدنه، د هر ښه شاعر غوره ځانګړتیا ده چې دا ټکي دده په نکلونو او ویل شویو نظمونو کې له ورایه لیدل کېږي. ددې تر څنګ د خپل تاریخ، تاریخي تګلورې، د تاریخي تګلورې له لوړو ژورو او له جړو نه خبرتیا د ښه شاعر بله غوره ځانګړتیا ګڼل کېږي. د غه راز که شاعر د خپل ملت په هره کیسه، هره افسانه، هر متل، هرې ټوکې، ان ملنډو او په ټولیزه توګه په فولکلور، دود او دستور پوه وي، هغه به د خپلې ژبې له هر توري، هرې کلمې، هر ترکیب او هرې جملې نه په رښتیا لوی، نه هېرېدونکې، ژوند بښونکې، ازاروونکې او زړه راښکونکې کیسې او افسانې جوړوي. جهاني ته الله(ج) دا ټولې ځانګړتیاوې ورکړې دي. د هغه ذهني خوځون د دې پورتنیو ځانګړتیاوو د خوځون له هرې لوېشتې او څپک سره خوځېږي او په خپل تګلورې کې د زماني له زړې حافظې نه هېر شوي زیاتره هغه څهویني او راسپړي چې نور یې حتی تصور هم کولای نه شي.

د مثال په توګه د درېیو غوایانو کیسه چې سپین او ابلق د زمري په ټونګ له تور نه خپله لاره بېلوي او وروسته سپین هم د زمري په شیطانت له ابلق نه بېلېږي او یوازې خپل ځان اصیل ورته ښکاري او بالاخره د خپل بېځایه غرور قرباني کېږي، د کیسې وروستۍ او د نتیجې خبرې داسې رانغاړي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژړا سو سپين غويی ويل يې خدايه !
پــه رښتيا چې زه کم عقل وم له ځايه
په هغه ورځ مي مرګي ته ځان تيار کړ
چې جلا مي تور له ځانه په اختيار کړ
چې ابلق مي د زمري په خـوله جلا کړ
هغه ورځ مي ځان له مرګ سره سودا کړ

د غــوايــي او د زمــري پـردې دي ويني
له دښمن سره خـوک ښـنګه پالي ميني
چـي پـــه اصـل او کــم اصـل تېــروتلم
په لوی لاس مي د مرګي خولې ته ورتللم

دده پـه شعر کې د داستان يا افسانې يا نظم ليکنې يوه ستره او غـوره ځانګړتيا داده چې هغه دکومې لاسي ايډيالوژۍ او يا واکمن مين او اسير نه دی. هغه مين دی خو پر ښکلا ، ادا ، تخليق، انځورونو او نوښت مين دی. دی سره له ټوله ياغيتوبه تر نه باوره پورې دهغو پېرزو او نازورې خو اسير نه دی. د جهاني شعر د هغو ګوت شمېره شاعرانو په شعر کې راځي چې له رازونو او نيازونو ډک دی او دا راز و نياز لا تر اوسه پور وړونکي او سپړونکي نه لري.

اوس به له چا سره سيالی ته د نصيب راوزو
منصوري چيغې غرغرې د ميدان پاته نه دي
دلته راغلي وه د کاڼو پـه حساب سـرونـه
جنون هغه دی زولنې د زنـدان پاته نـه دي
کـه لـه ګـرېوانه يې سکروټې اورولي نه دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري په زړه کي خرخښي د اسمان پاته نه دي

زه د خوني فلک په سترګو کي اورونه وينم
پاس له نصيب سره ځولۍ د توپان پاته نه دي

او يا دا چي:

مه راوړه تندي ته مي انکار په انګارونو کي
تا ته مي نمرود د ايمان کيسه معلومه ده
څه به مي بوډۍ نظر ته نيسې د حيا پلو
ما ته دي پر شونډو د پېزوان کيسه معلومه ده
نوري په څپو کي الاهو سندري مه بوله
رنګ د زماني کي د توپان کيسه معلومه ده
ولاړل جهاني زاړه ياران بيا به ستانه نه سي
وايي ملاجان د بل جهان کيسه معلومه ده

او يا دا چي:

په تناکو رنګو مه د جنون د پلونو نښي
چي د هر اغزي په کور کي د يادونو کيسه شنه سي
د پردېس محشر ميدان ته دوږخي ساقي راغلی
چي پر شونډو مي جانانه د کوثر پياله ترخه سي

ځواني ستا انتظار يووړه بوډۍ عمر مي در جار سه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیلنی به داسي چېري درته بل څوک نذرانه سي

د شعر لوستونکي، په شعر پوهېدونکي او د شعر اورېدونکي که لږ بنه ځیر شي، دې ته به یې پام شي چې د جهاني د شعر هر توری څوځله د زړه په وینو، د ګلاب په عطرو، د ارمان په اسویلو، د درد په زګیرویو، د خیال په څپو او ددیدنونو په شیبو کې، لمبېدلی، ډوب شوی او بیرته یې ځان یا د غزل، قصېدې، یا څلوریزې او یا کوم بنکلي نظم په بڼه را څرګند کړی دی. که د یوه کلاسیک شاعر دا یادونه ومنو چې شعر په زړه کې د تېر شوي خیال نه جوړه شوې خبره ده چې پر ژبه راځي، ډېره به شاعرانه وي، مګر دا هم باید ورزیاته کړو چې شعر یوه داسې نه ماتېدونکې تنده ده چې په ویلو سره یې ماتېدل غواړي، مګر په بنو شاعرانو کې که یو هم وي نو هغه جهاني دی چې دا تنده دده د هر نوي شعر په ویلو سره لا څوچنده کېږي.

د نظمونو او داستانونو په بیان کې د جهاني دغه شان تنده له ورایه برېښي، هغه خبره چې لېونی مینې کړم اشنا له بیابانه سره، دی ورځ تر ورځې د کیسو او افسانو د بې پایه ښارو او میرو لوري ته هڅوي او ور غواړي یې. دی چې څومره دې پلو ته درومي، هومره یې تلوسې لاپسې، تلوسې کوي او هره ورځ هلته نوي څه پیدا کوي.

کله چې د مقدوني سکندر استاد ارسطو هغه ته په رمز دا وریوهوي چې خپل زاړه او له کاره لوېدلي مامورین او جنرالان له کاره ګوښه کړي او پر ځای یې ځوان او لایق افسران وټاکي نو هغه د خپل استاد له توصیې سره سم عمل کوي او داستان داسې نتیجې ته رسېږي:

مقرر پر مقامونو یې ځوانان کړل
د لښکر یې ټول نوي افسران کړل
ارسطو ورته لېږلي وه رمزونه
ده له رمزه وه اخیستي دا پندونه
زوړ کمراه لاري ته نه سمېدلای
لو مینا خبري نه سي زده کولای
کوږ لرګی په بار کي نه سي ځایېدلای
نه کوږ بار سي تر منزله رسېدلای

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــه وطـــــن کـــــي کـــراري ســــوه عـــــدالت ســـــو
لـــــه زړو داړه مـــــارانو پـــــه راحـــــت ســـــو
د خـــــاين قاضـــــي يـــــې ورانـــــه کړلـــــه خونـــــه
اهـــل کــــار تـــــه چـــــي يـــــې وســـــپارل کارونـــــه

دغه راز تقريبا ټول داستانونه په يوه او يا څو بيتونو داسي نتيجي ته رسيږي چي د سړي يې بيا بيا لوستلو او اوريدلو ته زړه کيږي. جهاني د خپلي شاعرۍ په اوږدو کې کرار کرار او سوکه سوکه له ذهني ښکلا نه ټولنيزي، ژبنۍ او جوليزې ښکلا ته، هغې ښکلا ته چې کله نا کله د لويو ارمانونو انځورونه باسي، ور روان دی او کولای شو ووايو چې ورسېدلی دی. دده د داستاني شعر بهير په څو ګودرونو ويشلای شو:

د پښتو په شاعرۍ کې د لاسي يا اګاهانه ښکلايزې چاري لپاره هڅه، ملي معنی، ملي غوښتنو، پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرانستل، د ټولو پر وړاندې دربدل شته چې دده په شعر کې ما دغه خوځون د عصيان په نوم ياد کړی دی.

بله خبره دده د شعر ښکلې ژبه ده. خبره په دې کې ده چې دی ان غندنې، ښکنځلې او د نادودو يادونه په ډېر ښکلي انداز سره بيانوي. که د سيلمان لايق شعر د مست، ياغي او نه ايليدونکي سمندر ښکلو څپو ته ورته دی، د جهاني شعر کولای شو، زرين يا مرغلين اميل ته ورته وبولو، داسي زرين اميل ته چې دښکلو د غاړې هار او دغاصب او مکار زاهد او دوکه مار مجاهد د غاړې د لعنتونو کړۍ جوړوي. دی د چا، کومې ډلې او کومې لارې تربور نه دی. دی د تيارو، شرارت، شيطاني ارواحو او شيطاني کړو تربور او دښمن دی، ان دا چې په دې برخه کې کله نا کله د هستۍ بنسونکي پر وړاندې هم خپله تربګني نه پټوي.

بايد شاعر د لوی روح، لوی روان او پراخ زړه خاوند وي. بايد شاعر د بې پايه تفکر، نه ماتيدونکي ارادې، نه ايليدونکي تکل، د سمندر ذوق، د پای ته نه رسيدونکو خيالانو، ژور درک، پياوړي پيژندنې او نه هېريدونې ياد خاوند وي. تر تېر هغه وخت ښه دی چې د هغه له پيژندنې او تجربې نه ننی شخړې او اوارې کړای شو او فوکلور د تېر ميراث ژوندي کول دي. د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوکلور تر ټولو غوره معنی په ولسي هنر، په تېره بيا ادب کې د ژوند د بهير موندل دي. په فوکلور کې افسانې، متلونه، کيسې، نکلونه او ان اپلتي هم راتلای شي. د فوکلور يوه غوره ځانګړتيا په هغه کې د يادونو ژوند دی.

ټولوته په څرګنده وي چې جهاني يو مورخ دی. يو ملي، با مسئوليته مورخ او درازونو د راڅرګندولو، په تېره بيا په پښتو فولکلور کې د تاريخي پېښو د پلټنو مورخ دی، هغه د هيګل خبره د ټولنيز ژوند نه د پردې پورته کولو مورخ دی. ښه شاعر همداسي وي چې د خپلې ژبې، د هغې له روحي توان نه د هغه د تخيل ، عاطفې او ملي انديښنو له ښکلايزو اندازو نه هغه پرده لري کړي چې دانځورولو مخه يې نيولې ده. د هغه شعر ښکلاوي، ناښکلاوي، تور او سپين او ډېر څه او څوک شعر ته ورلېږدوي. هغه ارمانونه، ويرونه، خوښۍ، مينه او کرکه په شاعرانه ډول نه بيانېدونکي بيان سره هر هغه څه چې نور يې لا په خبروکې د ويلو توان نه لري،دی يې شعر ته ورلېږدوي. که څه هم هغه هيڅکله په خپله د متعهد شاعر دعوا نه ده کړې، خو هغه تر زياتو متعهدو هغو شاعرانو ښه متعهد شاعر پاتي شوی دی، خو توپير يې له دې نورو متعهدو شاعرانو نه په دې کې دی چې جهاني د خپل ملت، خپلې ژبې، خپل تاريخ او د خپل دوران په وړاندې متعهد پاتي شوی دی، دی د رښا ساتنې، پالنې، د ژبې او د هغه د ادبياتو په وړاندې پوروړی او متعهد دی.

دده ددې ډول شعرونو يوه بله ځانګړتيا داده چې دی دلته تصويرونه داسي جوړوي چې هلته معنی او مفهوم د تصويرونو په مرسته په ژوند بښوونکو او لمسوونکو انځورونو بدلېږي. جهاني په خپلو داستاني يا اسطوريي شعرونو کې ځينې داسې سپېڅلې اسطورې راسپړي چې پېړۍ پېړۍ پټې پاتي شوي دي. د نکل يا داستان ويل ،له ولس سره له ډېري ولس سره د اړيکو ، د خبرو او د مخامخ کېدو تر ټولو غوره لاره او چاره ده. هغه ولس چې په خپله د همدې کيسو ، نکلونو او همدې روايتونو اصلي سرچينه او زېږنده ده. ښه شاعر هغه يادونه، خاطرې او هغه ټوله مروړې، هستی د نظم او شعر په ښه امېل کوي ، هغه په ښکلايي انداز، په ښکلايزه ادا او د عاطفې او تخيل په زياتوالي سره خلکو ته وريادوي. جهاني هم د خپلې ژبې تاريخي بهير، د هغه د ويونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحي خوځون لويو ابدي اساطيرو په ويناوو ، د هغو د اتلانو په خبرو ، د هغو په تاريخي پيـر او د هغو په غم او خوشالۍ کې لټوي او په خوږه شاعرانه ژبه يې ننني کوي.

دنورو ځانګړتياوو تر څنګ کولای شو ووايو چې جهاني ډېر هغه څه چې شاعرانه نه دي، شاعرانه کوي.عنعنه ماتول، صراحت، طبيعي وزن او په هغو کې د مکار غندنه دده په شعر کې بل نوښت دی. هغه په دې افسانو کې موږ ته را پر زړه کوي چې څوک يو ، څېړي يو ، چيرته تلای شو او څه کولای شو؟ په دې توګه ويلای شو چې هغه دلته هم خپل ياغيتوب ساتلی دی. هغه دلته هم له دوکې څخه ياغي، له دروغو ياغي، له مکاره ياغي او له ريا ياغي پاتي شوی دی. دده همڅېي بايد زموږ د څو نورو ګوته په شمار شاعرانو د شعرونو په شان دده شعر هم د پښتو ژبې د ويښتيا نوي الفبې وګڼي. هر يو يې په ډېرې مينې او تلوسې سره د هغه زدکړې ته پلټـې ووهي او کنه دوی به د خپل ملي ژوند په پېژندنه کې همداسې نالوستي پاتي وي. (۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالطيف بهاند

ناويلي تعبيرونه

زه نه غواړم چې تاسي ته د جهاني برخليک بيان کړم، زه نه غواړم په معاصر پښتو ادب کې د هغه د ونډې او ځای په باب وغږېږم، زه نه غواړم د هغه شعر د کره کتنې په زرينه تله کې وګورم، زه نه غواړم د هغه د شعر او نثر پر هنري اړخونو وغږېږم. زه به هڅه وکړم چې د جهاني روح او د هغه د زړه تل ته لاره وباسم. دا په دې معنا چې هغه بايد د يو ستر مبتکر، ستر هنرمند او د يوه ستر ياغي په توګه وځېړل شي.

دا چې د هغه د ټولو اثارو زړې مراندې او د هغه د ناسپړل شوي تفکر اساس څه جوړوي؟ دا چې د هغه د شعر تل ته رسېدل ژور تفکر غواړي، دا چې د هغه د شعر مضمون او ښکلاييز اړخ څنګه له تقدير او ازل سره بې پايه تربګني لري؟ دا به زموږ د ليکنې زړی او بنسټ وي.

بايد په ډاګه څرګنده کړم که چا د جهاني شعر په دقت او شعري ښکلا سره لوستی وي، نو له ورايه به ورته څرګنده شوې وي چې ښکلا، تفکر او ياغيتوب د هغه د شعر اصلي مضمون جوړوي. تفکر د هغه د هنر سا او د هغه د شعر زړه دی. دا سې ښکاري چې د هغه په روح کې د هغه د ژبې، د هغه د ملت د پېر پېرو او د ناپېژندل شويو ښکلاوو د معنويت ناپېژندل شوی سرګردان روح پروت دی. د هغه ټول تفکر، د هغه د هنر ټول تقدير د انسان له سرنوشت سره تړلی دی. د هغه فن د زاهد ريا او د هغه د رياکارانه انداز او تقدير تقدير انځوروي. د ژوند د ښکلاييزو اړخونو تصويرونه د تيارو او زمان د ګردونو لاندې راباسي. د طبيعت د ښکلاييز انځور انځور باسي. هغه له ازله تسلي ته نه يوازې دا چې غاړه نه ږدي، بلکې له هغه سره ډغرې هم وهي. د هغه شعر د هغه چا لپاره چې پرې پوهېږي، د معنوي ميراث منل شوې ادبي پانګه ده.

که تخليقي اثار په معنوي ښکلا سره د هستۍ انځورول وي، نو د جهاني شعر په دې برخه کې د لومړۍ کربښې ياغي او سرکښ مخکښ دی. که هنر روحي فعاليت وګڼو، د جهاني شعر موږ د هغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ته رسوي. که روحي او معنوي تخليق پر استبداد باندې برى دى، نو د جهاني شعر د دغه شان تخليق يوه اساسي کړۍ جوړوي.

که هنري تخليق، تل د استبداد په وړاندې دربدل دي، که هنر ازادي ده، که هنر خپلواکي ده، نو د جهاني هنر همدغه شان هنر دى. که هنر خوځون دى، که هنر د معنويت انځورول دي، نو زموږ د شاعر شعر د دغه خوځون او معنويت يو پياوړى او بې مثاله انځور دى.

که په هنر کې شاعر د ښکلا په مرسته انساني نړۍ ته تبربدل غواړي، نو جهاني دا کار په بې ساري نوښت سره کوي، داسې نوښت چې د نوښت له توري سره ښايي. که شاعر په شعر کې ورکه مينه او ورکې مېنې ته د ښکلا تالونه او لارې باسي، دا چاره په خورا شاعرانه توګه کوي. که هنر خپل اصليت ته د ښکلا راستنېدل وي، موږ د جهاني د شعر په لوستلو سره راستنېدل کوو. زه چې هر کله د جهاني شعر لولم، نو تل را سره په لسګونو پوښتنې پيدا کېږي، چې څنګه امکان لري يو شعر داسې ښکلى ليکل شوى دى او په سلګونو واره نه شم کولاى دې اسانه او طبيعي پوښتنې ته ځواب پيدا کړم.

زه نه غواړم د جهاني شعرونو ته کلونه او دورې جوړې کړم. ډېره به ګرانه خبره وي چې د جهاني په شعر کې د ياغيتوب دورې وټاکو يا وواېو چې پخوا له يرغل نه، دى څنګه ياغي و او وروسته له يرغل نه څنګه ياغي شو؟ د هغه په شعر کې زموږ د وطن غميزې او تراژيدى، بدمرغى، شر او فساد، ظلم او تېرى او تول په ګډه پراته دي. که څوک په شعر او تاريخ پوهېږي نو سمدلاسه پوهېږي چې د هغه عاصي روح په ډېرې هوښيارتيا او ښکلاييز ډول په ډېرې بې باکۍ او خورا زړورتيا له ديوانو نه ډکې لارې د عشق او مينې د سپېڅلې نړۍ نه د داخلي جګړې تر وحشته پورې سرګردانه ګرځېدلى او د تاريخ حافظې ته يې سپارلى دى.

سره له دې چې جهاني ته نه د کلي ياغي طبيعت پاتې دى، نه د پېريو پېريو ساده او ځوربدلي انسانان، نه پاکه سپېڅلې کليوال مينه، خو بيا هم له دې سره هغه خبرې په پوره توان سره عملي کوي چې وايي: په هره کلمه کې ښکلا پرته ده، خو د هغې تصوير جوړولو ته ښکلاييز ذوق په کار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، دقت په کار دی چې هغه انځور کړي، هغه راوسپړي چې جهاني دا کار کوي او ډېر ښه يې کوي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې د جهاني شعر سره له ټول زيږوالي، سره له ټوله ياغيتوبه، سره له ټولې نه عنعنوالي د شعر پېژندونکو ډېر خوښېږي؟ ځواب اسانه دی. ډېری يې ځکه خوښوي چې دا شعر د هغوی د روح له ځپو سره، د هغوی د ژوند له ځپو سره ګډ خوځېږي چې البته همدغه حالت د هغه د هنر تر ټولو غوره معما جوړوي.

دا پر څه مي تويوې پردېسي اوښکي

دا پـر څـه مـي خـوړوې زاړه زخمونه

لا مـي ولـي مسـافـر زړګي ته ښيې

پر شنـېليو د سکـروټـو کـاروانونـه

د جهاني د شعر بله څرګنده معما دا ده چې هغه وچ عقايد، وچ مذهبي وعظ، وچ ايډيالوژيک تبليغ نه کوي. هغه په ښکلاييز اندازکې تاريخ، ښکلا او د انساني روح هستی انځوروي:

چې هر محراب ته ځمه، ستا جلوه پکښې بلېږي

د يـار د تصويـر خيالـه هېـرومه خـو دي نـه

چـې شمـېر د جهانـي د ګناهونو باندي کېږي

زاهـده ړنـدوم دي، خپلـومـه خـو دي نـــه

زموږ په نسل کې ښه شعر هغه نه دی چې وعظ کوي، ښه شعر هغه نه دی چې مبالغه کوي، ښه شعر هغه نه دی چې د بل شاعر په تقليد جوړېږي، يعني د بل شاعر پـه وزن او قافيـه جوړېږي. جهاني د شعر ليکلو داسې دور اينبی دی، چې نه و او نه شته، اصلاً کېدای شي په راتلونکو نژدې وختونو کې يې څوک ونه شي کولای:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ته څوک يې چې کرې مې

په مړه وينه کې سندري

لټوي مې، وينسوې مې

په رګونو کې بخري

د جهاني د شعر دا نور دور، حماسي تغزلي دور دی. هغه داسي شان سوځي چې زاهد ، سره د هغه د ريا نه اور ته تېرېږي، هغه د سپين ږګرې ملاتور زړه راسپړي، هغه د چا له دوزخ نه، نه وېرېږي.هغه د خيالي جنتونو قصرونه نړولي، هغه د سېلاب سره دغرې وهي، د هغه په سرکښ طبيعت کې د بل شوي اور ځپې د اشنا غوندې غبرونه تودوي، د هغه د اوږدو خيالونو لړۍ، حتی خاموش پيغام هم ماتوي، د هغه د عمرو تللي خيالونه د اشنا يادونه د زړه کور ته ورستنوي. هغه سره له دې چې د اغزنو خوبونو شاعر دی، د هغه ژوند د مرګونو د زهرو ژوند نه دی، په هغه کې تل اورنۍ سوې کرکې دي، هغه ته تل سوځلي مېني يادي دي. هغه چې د ابا خونه نه ويني، هغه ته دېرې هديرې ژړل کېږي، هغه ته تل د ماشومانو قبرونه شمېرل شوي دي. هغه باندې د پسرليو په شنو لارو کې نامرده خزانونو چپاوونه کړي دي. هغه د مغرورو شمله ورو کمرونو د پرهار، پرهار ژړا او مجبور اوربدونکی پاتې شوی دی. هغه په اغزنو لارو کې د بې شمېره ګلونو زخمونه ليدلي دي. هغه د ستم او په ستم کې د ستم د دور د ښايسته خيالونو وراوي کوچولي دي. د هغه مسافر روح او زړه ته، د زمان او وخت پر شنيليو د سکروټو کاروانونه ښودلي دي. هغه د خپل وطن د لوړو څوکو ايرې کېدل ليدلي دي. هغه د دې څوکو د درو د شاړو شويو ځمکو نه تېر شوی دی، خو بيا هم هغه د پښتني ماحول ستر انځورګر پاتې شوی دی. البته دا انځور زما قلم نه شي انځورولی، نو دی به يې خپله درته ووايي:

ماته مه وايه چې سوځي لوړي څوکي

ماته مه وايه چې شاړي يې درې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مه ښييه د بوري مورکۍ اوښکي

ماته مه وايه چي تشي يې حجرې دي

ماته ولي يادوې سوځلې مېنه

ماته ولي يادوې د ابا خونه

ماته ولي هديره هديره ژاړې

ماته ولي راشمېرې ماشوم قبرونه

هوکي ! هغه ياغيتوب، حماسه، تغزل او ښتني هستي داسې سره ګډ کړي دي، لکه جنون، مستي، تقوا او د ګناه لذت. دی پرته له دې چې د چا ستمګر او ځای نوم واخلي، پرته له دې چې د دوران نښې ووايي، په يوه ښايسته بيت کې د څو کلونو يا څو پېړيو تاريخ بيانوي:

هغه دې پورته سوې لمبې له کلي

هغه دې وراني سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کې خزان وغوړېدئ

د ګلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

جهاني د تاريخ دور بدلوي، هغه نه پليکون جوړوي، هغه له ټولو ياغي دی. هغه زيات شکمن دی، هغه نه د چا په سبا باور لري، نه د چا په بېګا. هغه د مطرب په ګوتو کې سوځېدونکې نغمې ګوري. هغه دا ګوري چې خنګه فتنې په ښار راخورې او نڅا پيل کوي. هغه داسې شان تصوير چې د ښار نه د فتنې د تسلط په وخت کې باسي، زموږ په ادبياتو کې ساری نه لري.

شپه د سهار په غېږ کې وغوړېده

زريني وړانګې رخصتونه غواړي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښار په منځ کي بلا لنګه سوله

باج کښي زلميو نه سرونه غواړي

زه پوهېږم چې د هر شاعر سرنوشت نامعلوم، له رنځونو ډک او له ازله ناراضه دی. په تېره بيا زموږ د نامعلوم، له رنځونو او ازلي ستم او بدمرغيو نه ډک ژوند کې، نو له دې کبله جهاني په خپلو اکثرو خبرو کې شکمن دی او هر څه ته د شک په سترګه ګوري:

د هر بـزم پـه پايکوب کي

د سرکوب نخښه ويده ده

هر کوثر د زهـرو خُـم دی

هـر جنـت پتـه لمبه ده

جهاني د نويو ترکيبونو او د ژبې د پانګې په غني کېدو کې لوی لاس لري، داسې لـوی لاس چې دلته هم کولای شو هغه بې ساری وګڼو، چې البته زموږ د خبرو تصديق د هغه په شعر کې هغه نوي ترکيبونه کوي چې اوس به يې په ګډه سره ولولو:

د سکروټو کرل، ناويلي تعبيرونه، د خيال ياغي وزرې، اغزن خوبونه، پر شنپليو د سکروټو کاروانونه، اغزني اوربې شپې، د اتڼ له زوره د ځمکې رېږېدېدل، له مستۍ نه د خمار د اخيستو کسات، د ښامار په نامه خزانه، د انتقام د برخو ځلېدل، د نصيب وعده، زخمي زېری، په لاله زار کې د خزان غوړېدل، د زګېروي بيدول، سترې سوې کوڅې، د دوزخ کرل، مرګ له خوبه پاڅول، د کوثر غاړې نړول، د جهنم زړه، د ګناه ښامار، د تسبيح دامونه، د يخنۍ بلا له کوڅو نه سا ايستلې، د خيام کوڅه، د دوزخ اجاره، د وينې ناره، د خاموشي غوغا شور، د ګلبوټو ياغي کېدل، د ګناه شېرينه تنده، د تقوا د غرونو رنګول، پر لېمو د هيلو د جنازو بارول، د ملا په چيغو د شپې شړل، په سر باندې د اورونو چلول، په خماريانو د پلمو درول، په غاړه کې د دارونو نڅول، تناکې په سکروټو اوبول، د پانو زګېروی، لارورکي کاروانونه، د اورونو خولې، د نسيم لالونه،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيده خيالونه، د وينو رښکي، ژوندی بت، د خوبونو ځنځيرونه، د اورو ګنډل، د تنګ ياغي خوبونه، د وينې تخنول، د خيال ياغي لاري، ياغي تدبيرونه او په سلګونو نور يادولای شو.

د هغه په شعر کې په دې وطن، د هغه په شعر کې په دې خلکو، د هغه په شعر کې په دې ولس، د دې پيړۍ د ټول ستم د نوعي رالوېدل، بې له کوم شعار نه، بې له کوم تړون نه، بې له کوم ګوند نه، بې له زور زياتي نه، په ډېره ماهرانه توګه ښودل کېږي. د ده شعر د ببر سرو، ګرېوان خيرو، د بورو ميندو، د بې وروره کرل شويو خويندو، نه تکرارېدونکي تصويرونو د کليماتو د هيندارو نه په جوړو شويو کاروانونو او ماڼيو کې ګورو. کله چې مورږ د ده (د مورچل ځوانه) شعر لولو، په هغه کې د دې وطن د ټولو سپېڅلو جګړو، د ټولو ناسپېڅلو جګړو، د وطن د ورانېدو، د خپل کلي، د خپلې هديرې، د خپل کور، د خپل نغري د ايره کېدو تاريخ لولو. د ده په شعر کې نور نو د ده لپاره، مورچل بې له تفاوته، د مورچل هر پلو چې دی، د خيالونو ځاله ده:

ځوانه دا څوک يې چې ګولۍ اوروې

د خپل نيکه او د ابا پر کلي

دې هديره کې دي خپلوان پراته دي

څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي

دی د يوه ببباکه، بې خبره او په وسله مين سرتېري څېره څومره په زړه پورې او رښتينې تصويروي:

بيا غاړه ګۍ د مردکيو ډکه

بيا دې اوربې له راکټونو درنې

بيا د اهار تربې مورچل ته درومې

بيا دې پر ستړې مخ راماتې خولې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر که په کندهار کې و، که په کابل کې، که په پېښور کې کډوال و او که په ویرجینیا کې، سره له هغه یو ځای لیکي:

دا زما په برخه لیکل سوي اوښکي

پاس په لېموکـي د ساتلو نه دي

زما په قسمت کي رسېدلي کوځې

د ستنـېدلو پـرېښودلـو نـه دي

خو بیا د نیکلای بردیالوف یوه خبره، څوک چې غني فرهنګ لري، هغه به په ډېرې سختۍ سره ځان د تمدن په غېږ کې ورکوي. دا په دې معنا چې جهاني په خپل شعر کې کله کله داسې رنګین پښتني او رنګین خیالونه باسي، چې سړی فکر کوي دی اوس هم د خپل سپېره کلي په پېړیو پېړو ګرد وهلو کوڅو کې ییلې پښې روان دی:

دا ته څوک یې چې لا ستا یې

زما د لوړو غرونو څوکي

لا غوړېږو ته در رسېږي

ملالۍ میوندۍ کړیکي

او یا دا د پښتني فرهنګ رایادوونکي څو خبرې:

ماته مه وایه چې سوځي لوړي څوکي

ماته مه وایه چې شاړي یې درې دي

ماتـه مه ښیه د بوري موري اوښکي

ماته مه وایه چې تشي یې حجرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا دا د ښکلو اميدونو خيالي دنيا ، بيا هم د پښتني فرهنګ په انځورونو کې:

بيا به ځغلي محتسب تپو تيارو تـه

زمور اغزني اوږدې شپې به راسبا سي

بـيا بـه رېـږدي د اتـڼ لـه زوره ځمکه

هـوسـونـه د غماز بـه نيمه خـوا سـي

هغه کله رباب اوري، کله د کلي لويه لار کې ناست او د خاورو کورونه جوړوي او يا که د چا لـه خياله سره هره ورځ د ده تبه ده، که يې خوب د چا د ياد زنداني دی، که په زړه کې د غرور ثلی نړوي، که خوبونه د چا په خيالونو غولوي، دا ټول په دې خاطر چې وايي:

(دا منمه چې مې مينه پښتنه ده).

د جهاني په شعر کې د ژوند دود دستور بدلېږي، د جهاني په شعر کې ورځني او پېژندل شوي اتلان د خپل معمول برخلاف کارونه کوي، وګورئ د ده په شعر کې:

ابراهيم د آذر په ځای بت ماتوي، مطرب ماتم غږوي، اغاز د انجام زېری کوي، ژوندون د مرګ اغاز دی، پايکوبې د سرکوبۍ نښه ده، کوثر د زهرو خم دی، جنت پټه لمبه ده، پر منبر شيطان ولاړ دی، د ابليس له غبرې سجدې او تکبيرونه پاځي، آهنګ بې سُره، د ګناه ښامار د ثواب جامې اغوستي، د تسبې دانې دامونه دي، ساقي خرقه اغوستې، عقل لاره ورکه کړې، برعکس جنون دسته پرې ايښې ده، شيخ په خپله خماري کېږي، د ګناه په خم کې د زاهد پګړۍ رنګېږي، د زاهد ايمان شيطاني کېږي، ځوز ګلاب کېږي، توبې له مستۍ نه تښتي، د دوزخ په لړمانه کې کوثر جوړېږي، ښاروان د مرګ په کنډو مزلونه باسي، د ناجي کور قتل ګاه ده، خلک د قاتل خيرن لاس نه مچوي، خوني منګولې ستايل کېږي، څوک چې ډېر لحدونه باسي، هغه قهرمان وي، زاهد توبې ماتوي، د ګناه برخې د پرهېز په اوښکو مينځي، د سر سودا منل کېږي، خو سر نه ټيټېږي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د خدای(ج) په وړاندې تندی ماتوي، خولګوي يې نه، دلته جنون څوک نه ويدوي، بلکې هغه راپاروي.

د پښتو شعر د جهاني سره قيام کوي، د ده شعر نه يوازې د قيام د دورې همزولی دی، بلکې دی په خپله قيام دی، دا شعر نه له چا څخه ډاريږي، نه څوک ډاروي، کرار کرار خوځيږي، پخيږي او قيام کوي. د قيام شور او شوق، د هغه د شعر زړه جوړوي، که د رحمان او حميد شعر کور په کور د خلکو تنده ماتوله، نن زموږ نه شعر پېژندونکي په دې پوهيږي چې زموږ د ملت قيام به د تور زړو او زورورو په وړاندې بې د جهاني له شعر نه ملي سرود کم ولري. (۸)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویش درانی

د جهاني جهان

زما یو دوست د امریکا په ویرجینیا نومي ایالت کي اوسي، چي ښاغلی عبدالباري جهاني هم له ډېره وخته هلته مېشت دی. هغه راته ویل چي ښاغلی جهاني په ویرجینیا کي زموږ خان دی، ځکه چي زبردست سترخوان لري. مېلمستیاوي کوي او په حجره کي یې د شعر او سرود محفلونه تاوده وي. د ښاغلي جهاني د خانۍ دغسي کیسې ما د نورو ملګرو له خولې اورېدلي دي، خو زه په دې حقله دا وایم چي جهاني به خان ضرور وي مګر عزیزخان نه دی، د چا په باره کي چي رحمان بابا ویلي و:

نه شي د خانانو ملنګانو سره کلي
چرته عزیزخان، چرته ملنګ عبدالرحمان

ځکه چي د ښاغلي جهاني له ملنګانو سره ډېره جوړه ده. ثبوت یې دا دی چي د خپلي شاعرۍ د دویم کتاب سریزه یې په یوه سائل باندي لیکلې وه او د درېیم کتاب سریزه دا ده په یوه درویش باندي لیکي. دا دواړي سریزي له ملنګانو سره د هغه مینه څرګندوي، کنې نو نه خو اوس د ده کتاب کومي سریزي ته اړتیا لري او نه دی په خپله څه پېژند ګلوۍ ته محتاج دی. دی اوس په پښتو کي یو پېژندل سوی شاعر دی. شاعري یې په چاپي بڼه تر خلکو رسېدلې ده او په ادبي حلقو کي ستایل سوې هم ده. له دې پرته یې کلام ځینو نامتو سندرغاړو هم ویلی دی او په دې توګه تر عام ولسه پوري هم رسېدلی دی. هسي هم د یوه شاعر تر ټولو ښه پېژند ګلوي د هغه خپل کلام کولی سي کوم کلام چي اغېزه ناک او په هنري ښېګڼو پسوللی وي او د لوستونکو او اورېدونکو پام ځان ته را ګرځولی سي. هغه ځان لره په خپله ځای جوړوي او ښاغلی جهاني چي یو ځیرک، لوستی او جهان ګښته شاعر دی په دغه خبره باندي پوه دی، له خپلي شاعرۍ سره یې ښه خواري کښلې ده. کوښښ یې کړی دی چي نوې خبره وکړي او که زړه خبره کوي نو هم یې هڅه دا وي چي په نوي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندازيې وکړي. ځکه يې په کلام کې د خپل وخت د ډېرو شاعرانو په پرتله تازګي او زيات نوی والی سته او دغه شی د دې لپاره کافي دی چې د يوه ښه شاعر په ډول دی په خلکو وپېژني.

ښاغلی جهاني له شاعرۍ سره زما يو ښه دوست او خواخوږی هم دی. ما هم د هغه کلام لوستی او هم مې مجلسونه ورسره سوي دي. څنګه چې زه د هغه د کلام د لوستلو په وخت په پټه خوله د هغه له خبرو څخه خوند اخلم، دغه راز يې په محفل کې هم ما په خپله د څه ويلو زياته هڅه نه ده کړې، بلکې د دې خوله ور شاعر وينا ته مې غوږ نيولی دی. د دې يوه وجه شايد زما خپله يوه کمزوري هم وي او هغه دا چې ما ته خدای پاک د هغو خلکو په شان هنر نه دی راکړی چې کوم وخت د ويلو د پاره څه ورسره نه وي نو بيا هم له يوې يا له بلې خوا څه خبره را پيدا کولای او مجلس ورباندې تود ساتلی سي. زه خپلې دې کمزورۍ په خپل ژوند کې ډېر ځورولی هم يم. کله چې له يوه پټ خولي غوندې سړي سره چرته کښېوزم، بيا نو زه او هغه دواړه حيران يو چې له کومې خوا سره وړغېږو او څه سره وو وايو؟ زه همېشه او هر ځای په يوه داسې ملګري خوشحاله يم چې په مجلس کې يې ما ته د خبرو وار نه راوزي. ځکه نو زما په خپلو هغو دوستانو کې چې ليده کاته مې ورسره کله کله او کم کېږي ښاغلی جهاني په دې زيات خوښ دی چې د هغه ژبه هم د هغه د قلم په شان رواني لري. خلک وايي چې د شاعرانو سره ملاقات د هغو په کتابونو کې ښه خوند کوي. مخ په مخه ورسره ليده کاته زيات خوندور نه سي ثابت کېدای او دا خبره شايد تر ډېره حده سمه هم وي، مګر دا خبره د جهاني په حقله سمه نه ده، د ښاغلي جهاني چې په کتابونو کې څومره خوند دی، مجلس يې هم دغومره خوږ دی.

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا کوم کتاب چې دا وخت د يوې ناچاپي مسودې په بڼه زما مخ ته پروت دی او که خدای کول ډېر ژر ستاسې لاسونو ته په کتابي شکل در رسېدونکی دی، دا ده له خپلې خاورې او له خپله ټاټوبي ډېر لرې د مسافرۍ او پردېسۍ په حال کې تخليق کړی دی. دا د يوه نړېدلي وطن د يوه دردېدلي شاعر وير لړلي سندرې دي چې د امريکا په جنتي غوندې خاوره کې يې ويلي دي. په امريکا او همدغه راز د يورپ په خوشحاله هېوادونو کې د جهاني په شان بې شمېره مسافر او مهاجر ليکونکي ژوند تېرولو ته اړ دي. دغه ليکونکي د نړۍ له بېلابېلو ځايونو څخه دې ځايونو ته را کوچېدلي دي. څوک له لوږې راغلي دي چا ته د ظالمانو حاکمانو په سبب،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور، اور او پېښور درې واړه يو سوي دي او چا د خپلواکۍ تر لاسه کولو او د خپلې خاورې د آزادولو لپاره خپل تاتوبي پرې ايښی دی. دغه ټول مهاجر ليکونکي لګيا دي په خپلو خپلو ژبو کې د خپلو زړونو دردونه بيانوي. په عالمي ادب کې دې مهاجرو يوه ډېره په زړه پوري اضافه کړې ده او د هجرت په اړه يې ډېرې دردېدلې ليکنې نړۍ والو ته وربخښلې دي. کله چې هم دغه ټول ليکونکي د بې وطنۍ او بې کورۍ درد ځورولي دي او ځينو خو پکې ډېر زيات کړاوونه او شوا خونونه هم ليدلي دي خو د جهاني او د جهاني د وطنوالو په شان خوږ به شايد پر هيچا باندې هم نه وي تېر سوي. په دې نږدې پېړيو کې به د هيڅ يوه وطن وګړي په دومره ګڼ شمېر کې د مهاجرت او کور پسرۍ ژوند ته نه وي اړ سوي. همدا وجه ده چې پښتو دا وخت په هغو ژبو کې شامله ده چې ګڼ شمېر ليکونکي يې د کور پسرۍ په حال کې په پرديو هېوادونو کې د خپل وطن او ولس په ياد کې دردېدلي سندري وايي او په نړۍ کې د هجرت په اړه منځ ته راغلي ادبي پانګه زياتوي. د ښاغلي جهاني دا کوم کتاب چې ستاسي لاسونو ته درروان دی دا همدغه د بې کورۍ او کور پسرۍ په حال کې ليکل سوی دی. که زه دا و وايم چې د هري کرښې شا ته يې همدغه د کور پسرۍ احساس ښکاري نو بې ځايه به نه وي، البته دغه احساس ځای پر ځای تت او د نورو خبرو شا ته څه نهام غوندي وي او ځای پر ځای بيا، لکه په "بېګانه نسيم" او "زنداني بلبل" کې ډېر ځرګند او په جاروي.

لکه څنګه چې يو زرګر د خپل هنر د ځرګندولو لپاره زرو ته اړتيا لري، همدغسې چې د شعر زرګري څوک کوي د هغو درد، غم او خوږ په کارېږي او څومره خوږ يا درد و غم چې دا وخت له افغانانو سره سته په نړۍ کې به له بل هيڅ يوه ملت سره نه وي. ما يو وخت د دوی د زخمونو حساب داسي لګولی و:

شينکي آسمان دي خپل حساب او کتاب سم ساتلی

د ستورو شمېر يې دی زما تر زخمو کم ساتلی

د زخمو دغه حساب زه اوس هم صحي ګڼم، خو ورسره ورسره دا هم وايم چې دغو زخمونو چې دې ولس ته کوم خوږ او کوم دردونه وربخښلي دي هغه د دوی يوه داسي پنګه ده چې که په سمه توګه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټه ځني پورته سي او په صحي معنا هنرمند لاسونه ور باندي واوړي نو ډېر ستر ادب ځني جوړېدلای سي. هيله ده چي د جنګ د لمبو د سړېدلو پس به ورو ورو هغه قلمونه چي د توپک د نلۍ په شان اورونه تر خولې باسي د داسي شپېليو بڼه غوره کړي چي خوږمني نغمې يې د دړدېدلو زړونو لپاره تر ټکور په کمه نه وي. هسي دا خو د صبا لپاره يوه هيله ده. که د نن خبره کوو نو هم دا ويلی سو چي ډېرو شاعرانو د جنګ په دوران کي هم داسي سندري ويلي دي چي ځوک ورته خالي شعارونه نه سي ويلی، بلکي هر ځوک به ورته له شعريته ډک شعرونه وايي. زه باور لرم چي له ما سره به ځوک اختلاف ونه کړي که و وايم چي ښاغلی جهاني هم له دغسي شاعرانو څخه يو دی. د نمونې په ډول يې دا دوه بيته وګورئ:

آسمانه ما خو داسي نه ويله
چي د کابل ګرېوان ته اور توی کړه
زما جونګړه کي بلا وکړه
زما لستوني کي ښامار لوی کړه

د جنګ په باره کي چي ښاغلي جهاني کومه شاعري کړې ده په هغه کي يې په بېلابېلو نظمو او غزلو کي د جنګ بېلابېل اړخونه او بېلابېل کيفيتونه انځور کړي دي. په دغو نظمونو کي که "د شين ډنډ فتح "د خوشحالۍ تاثر ورکوي نو "حيات آباد "بيا يو ډېر ناوړه اړخ زموږ و مخ ته راولي. "د وطن ترانه "که هيله او حوصله زياتوي نو "د سباوون په تمه "بيا مايوسي هم لري. دغه راز په نورو نظمو کي بيا نور کيفيتونه راغلي دي، خو په داسي حالاتو کي تر ټولو ځوروونکی اړخ هغه وي چي د وطن د اتلانو د توري مخ د خپل ولس و خوا ته سي. له دښمنه خو نه هيله کېدای سي او نه ګيله، خو خپل توريالي چي د خپل وطن مېرمني سرتوري کړي او د خپلي خاوري ناموس د خپلو ځاني ګټو له پاره قرباني کړي دا يوه ډېره افسوسناکه خبره وي. د ملت پلورني او ورور وژني دغه کيفيت ښاغلي جهاني په "مور "نومي نظم کي په ډېره ښه توګه انځور کړی دی او زما په خيال د ده په پابندو نظمو کي دا يو ښه نظم دی. ځينو کره کتونکو ادب د ژوند هينداره بللی دی او هينداره چي کوم شي ته مخامخ وي هماغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکي ښکاري. د جهاني په شاعرۍ کي چي د وينو او زخمونو دا کوم عکس ښکاري د هغه وجه دا ده چي دی له ويني ويني او زخم زخم حالاتو سره مخامخ دی. کنې په ځوانۍ کي يې ځيني ډېر مست او له غورځنګونو ډک نظمونه ليکلي دي. د هغه وخت شاعري چي يې سرې ګوري نو دی تر هر څه زيات د ميني، مستۍ او ښکلا شاعر ښکاري، بلکې ښکلا او مستي اوس هم خوند ورکوي، ځکه خو د خپل "سپين وږمته" په ليدو ورته ارمان دربېږي. هسي د سپينو وږمتانو په ليدو شېرشاه سوري ته هم ارمان دربدلی و. ويل کېږي چي شېرشاه سوري چي د تخت د نيولو پس په هيندار کي وکتل نو د خپلي سپيني ږيري په ليدو يې وويل چي "افسوس! اختر شو خو ماښام" دا ارمان هغه ته ځکه ودرېد چي له ډېرو کړاوونو او هلو ځلو پس يې پاچهي نيولې وه خو د دغه پاچهۍ په ذريعه چي يې څه کول غوښت د هغه لپاره ورسره وخت کم و، مګر د ښاغلي جهاني مسئله دا نه ښکاري چي دی د شېرشاه سوري په شان جهان بدلول غواړي او د دغه کار لپاره ورسره وخت لږ دی، بلکې د ده "سپين وږمته" او ځيني نور نظمونه چي سرې ګوري نو په تورو وږمتانو پسي يې د ارمان کولو وجه د ارواښاد مشر حمزه شينواري په قول دا ښکاري:

شوه معلومه چي ځواني هم د کار خيزوه

چي کوم ښکلی رانه تېر شو ارمان راغی

هسي خو ښکلا په هر څه کي چي وي هر څوک يې خوښوي، خو د شاعر کار هغه ښکلا را برسېره کول وي چي عامه سترګه يې نه ويني، که داسي ونه کړي نو بيا شاعر هم د يو عام وګړي په شان دی او وينا يې عامه وينا ده. يو عام وګړی هم کولی سي چي د ځوانانو په مجلس کي له شهوته ډکي خبري وکړي او په دغو خبرو د هغو سفلي جذبات را وپاروي. نو که همدغه کار په قافيه بنده وينا کي يو شاعر هم وکړي زما په خيال څه کمال نه دی. د شاعر کار شهواني لوږه زياتول نه، بلکې د جمال د ذوق روزنه او هغه ته تسکين وربخښل وي. په پېل کي لا يو شاعر که په دغه تاله پوره نه وي خبر دی، خو د وخت په تېرېدو سره سم د هر ښه شاعر په کلام کي پوخوالی او په نظر کي يې ژورتيا راځي، په دې حقله که مورډ ښاغلي جهاني پر کلام باندي له سره تر پايه نظر واچوو نو وده او پرمختګ پکي له ورايه ښکاري. د هغه د چتې ځوانۍ په کلام کي هغه څه هم سته کوم ته چي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ پورته اشاره وکړه، د نمونې په ډول یې د لومړي کتاب د یوه نظم یو بند وګورئ، د دغه نظم سر خط "د تاشکند لور" دی او بند یې دا دی

چیري به زوږ کې دا ښکلې حسن؟
پر چا به تاو کړې نازک لاسونه؟
څوک به دي زېبښي دا سورکې شونډې؟
څوک به دي لځ کړي دا سپین ورنونه؟

خو د نن شاعري یې زیاته پخه، سنجیده او ژوره ده. د ښکلا په حواله چې یې څه ویلي، هغه عامي او برسېرني خبري نه دي. د خپلي خبري په ثبوت کي یې زه هم له نظمونو او هم له غزلو څخه نمونې وړاندي کولای سم، خو د داسي کولو ضرورت ما ته ځکه نه ښکاري چي کتاب ستاسي په لاس کي دی په خپله یې کتلای سئ. البته د یوه نظم ذکر په دې کوم چي په دې کي د جهاني د ښکلا د احساس وده خپل آخري حد ته رسېدلې ده. هغه ښکلا چي د تمامو ښکلاګانو سرچینه ده، هغه ښکلا چي زموږ شاعر محسوسه کړې ده. دا هغه مقام دی چي بیا د انسان مخته بس د ښکلا یو بې کناره سمندر وي او د نړۍ هره ښکلا ده ته د دغه سمندر یوه څپه ښکاري. ګران لوستونکي دي د دغه نظم چي سرخط ئې "راز و نیاز" دی ولولي او ودي ګوري چي د "تاشکند لور" نومي نظم لیکونکي دغه شاعر تر راز و نیاز" پوري څومره سفر کړی دی:

که د نسیم په قدم نه یې روان
دا د ګلونو کاروان څوک خوځوي؟
دا د غوټیو ګرېوان څوک څیروي؟
دا د رنګونو باران څوک اوروي؟

د ښاغلي جهاني په دې کتاب کي نظم هم سته او غزل هم، د ځینو لوستونکو به یې د ګران ورور معصوم هوتک په شان غزل زیاته خوښه وي او ده ته به سلا ورکوي چي غزل لیکلو ته زیات وخت ورکړي او ځیني به یې ما غوندي نظم، بلکي آزاد نظم خوښوي د غزل په حقله یې کېدای سي چي ځیني هغه کره کتونکي چي د غزل زیات نوی شکل په پام کي لري ووایي چي یو لړ داسي ټکي او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمبولونه پکي کارول سوي دي چي پخوانيو شاعرانو پايمال کړي دي. لکه بتکده، مېکده، جام، ساقي، زاهد، خم، شيخ، توبه، طور، منصور، فرهاد، مجنون، ليلا، پير مغان، پروانه، شمع او داسي نور، خو زه وايم چي پر زړو ټکو او سمبولونو باندي هم چي حقيقي شاعر ور سم سي نو نوی ژوند پکي پېدا کولی سي. د جهاني په کومو بېتونو کي چي دغسي ټکي راغلي دي هغه هم تر کلاسيکي غزل د نن غزل ته زيات نژدې دي.

ما پورته وويل چي د ښاغلي جهاني آزاد نظم زما زيات خوښ دی، خو په پښتو کي لا اوس هم داسي خلک سته چي آزاد نظم له سره مني نه او کله کله خو چي سړی ځينو آزادو نظمونو ته ګوري نو د آزاد نظم د مخالفينو خبره ورته سمه هم وربرېښي ځکه چي په دغه ډول نظمونو کي داسي هيڅ نه وي چي سړی ورته شاعري ووايي. ما له خدای بخښلي ايوب صابر څخه يو وخت د آزاد نظم په حقله د هغه رايه وپوښتله. هغه راته وويل چي زه خو په خپله د آزاد نظم مبلغ يم. يو وخت چي د يوه اخبار مدير وم نو هر ډول آزاد نظمونه چي به راتلل ما به تش په دې نيت چاپول چي د آزاد نظم د ليکونکو حوصله افزايي وسي او آزاد شعر وده ومومي، خو حقيقي رايه مي دا ده چي که ما ته کالخوايي راکړله سي نو يوازي هغو شاعرانو ته به د آزاد نظم ليکلو اجازه ورکوم چي اول په پابند نظم کي ځان شاعر ثابت کړي. که د خدای بخښلي ايوب صابر پر دغه خبره عمل وسي نو ګمان نه کوم چي په پښتو کي به تر څلورو يا پنځو زيات شاعران د آزاد شعر د ليکلو اجازه ومومي، خو دا مي يقين دی چي د دغسي شاعرانو فهرست که هر څومره لنډ وي د ښاغلي جهاني نوم به پکي ضرور شامل وي، ځکه چي ده په پابند شعر کي ځان شاعر ثابت کړی دی.

ښاغلي جهاني له نورو ژبو څخه ترجمې هم کړي او په دې کتاب کي يې شاملي کړي دي. زما په خيال دا يو داسي کار دی چي پښتو ژبه ډېره زياته اړتيا ورته لري. که موږ د خپلي ژبي لمن پراخول غواړو نو د نورو لويو او په ادبي توګه بډايو ژبو غوره ليکني به ورته را اړوو او دا کار په ښه توګه هغه څوک کولی سي چي د ښه ادبي صلاحيت لرلو سره سره يې له خپلي مورنۍ ژبي پرته د کم نه کم يوه بله داسي ژبه زده وي چي په ګڼ شمېر کي د عالمي ادب غوره ليکني پکي موجودي وي. ښاغلی جهاني د دغه کار لپاره زيات غوره په دې دی چي د ځينو نورو ژبو تر څنګ يې انګليسي هم زده ده کومي ته چي د نړۍ زياتره ستري ليکني را ژباړل سوي دي. بله دا چي ښاغلی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني په امريکا غوندي هيواد کي اوسي، چيري چي هر ډول کتاب ډېر ښه په اسانۍ سره تر لاسه کېدی سي. دا د خوشحالۍ خبره ده چي زموږ د شاعر پام له دغي موقع څخه د ګټي پورته کولو خوا ته راګرځېدلی او په ترجمه کولو يې لاس پوري کړی دی. زه هيله لرم چي دی به دغه کار جاري وساتي او د پښتو لمن به د ترجمې له لاري له ښکلو ادبي ملغلرو ډکه کړي.

په دې کتاب کي له ولسي ادبه هم استفاده سوې ده، په دې لړ کي زموږ شاعر يوې خوا ته په ګڼ شمېر کي متلونه د قطعو په شکل کي نظم کړي دي، چي دا کار په دغه ښه تر اوسه پوري بل چا نه و کړی او بلي خوا ته يې ځينو زړو نکلونو او کيسو ته د شعر جامه ور اغوستې ده. که څه هم د منظومو کيسو رواج تر ډېره حده اوس له منځه تللی دی خو په زړه شاعرۍ کي د نړۍ د ستري شاعرۍ يوه ډېره لويه برخه له کيسو جوړه ده. د هومر، چاوسر، پوشکين، فردوسي او سعدي په شان د نړۍ د بېلابېلو ژبو ګڼو سترو شاعرانو له کيسو څخه کار اخستی دی او بې ساري او تلپاتي شاعري يې تري جوړه کړې ده. د پښتو ځينو پخوانيو شاعرانو هم د دغه ډول څه نا څه شاعري پرې ايښې ده، خو هغې څه خاص ځای نه دی نيولی او اوس هم د پښتو په شاعرۍ کي د کيسې خانه خالي ښکاري. دغه خانه که موږ نن ډکول وغواړو نو تش په دې کار نه کېږي چي زړې کيسي راغونډي او د شعر جامه ور واغوندو، بلکي زړې کيسي به په داسي انداز نظم کول غواړي چي نوی رنګ ولري او نوې معنا وښندي او ښاغلي جهاني په دې لړ کي يو ډېر ښه کوښښ کړی دی. ځيني کيسې خو يې زما ډېري خوښي سوې. په دې کيسو يا نکلونو کي يو اوږد نکل "د ښامار افسانه" دی. د اتفاق خبره ده چي ما هم د "سر لښکر" په نامه دغه نکل ته ورته يو نظم ليکلی و چي د جهاني دا نظم مي ولوست نو اوس هغه خپل نظم را ته بې ضرورته غوندي ښکاري.

ښاغلي جهاني چي په دې کتاب کي کوم څه ليکلي هغه يې په خوږه، پسته او شاعرانه ژبه ليکلي دي. د ستايني وړ خبره دا ده چي له هغي مصنوعي ژبي څخه يې ځان ژغورلی دی، کومه چي نن سبا زموږ يو شمېر ليکونکي لګيا دي ليکي يې. دغه ليکونکي که ضرورت وي که نه وي له ځانه نوي ټکي جوړوي او چي جوړ يې کړي بيا يې يو شمېر خلک په پټو سترګو په خپلو ليکنو کي کاروي، زه دا نه وايم چي نوي ټکي جوړول نه دي په کار، دنيا ډېره په چټکتيا سره روانه ده او بدلېږي. زموږ مخته هره ورځ نوي شيان او نوي تصورات راځي. دغو شيانو او تصوراتو ته که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي نومونه ورکړل سي او نوي اصطلاحات ورته وټاکل سي، نو دا څه بده خبره نه ده، بلکي زه به دا و وايم چي يو ضروري خبره ده او زموږ ځينو مشرانو تر يوه حده دغه کار په کاميابۍ سره کړی هم دی. هغو د ضرورت له مخي ځيني ټکي جوړ کړي دي او دغه ټکي اوس زموږ د ژبي برخه ګرځېدلې ده. کومه خبره چي د تشويش وړ ده، هغه دا ده چي دغه کار ته اوس هر کس و ناکس ملا تړلې ده. دغه خلک نه يوازي دا چي له پردو ژبو څخه راغلي ټکي له پښتو باسي، بلکې د پښتو په خپلو ټکو پسي يې هم لرګی را اخيستی دی. تر دې حده چي "مين" غوندي ښائسته او د پښتو خپل ټکی يې هم جلا وطنه کړی دی او د هغه پر ځای د "مينه وال" غوندي بې ډوله او مصنوعي ټکی کاروي. د حېراني خبره دا ده چي دغه ډول مصنوعي ټکي د ځينو پوه ليکوالو په ليکنو کي هم ليدل کېږي. که دا سلسله دغسي روانه وه نو هغه ورځ لري نه ده چي "وږی" به په "لوږه وال"، تږی "په "تنده وال"، "لوستونکی" په "لوست وال" او خدای خبر چي کوم کوم ټکي به په کوم کوم "وال" بدل سي خو ښاغلی جهاني له دغسي خلکو څخه نه دی. هغه اصيل خيالات او احساسات په اصيله پښتو کي وړاندي کړي دي، زه هيله لرم چي د ادب او شعر مينان به يې قدر وکړي. (۹)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر کرګر

رازونه او نیازونه

یوه ورځ دلندن یوه پوهنتون ته په اورګاډي کې پر لاره وم. د معمول په توګه چې سړی سترړی وي نو د درندو او ثقیلو شیانو لوستل خوند نه ورکوي، البته ښه او رښتینی شعر د لوستلو لپاره ډېر ښه وي، د لوستونکي پام غلطوي او د هغه سترړیا ته سکون ورکوي. ما هم د جهاني صاحب راز و نیاز له ځانه سره رااخیستی او لوست مې. لومړی مې د غزلو په لوستلو پیل وکړ، یو دوه غزلې چې مې ولوستلې نو د پښتو ټولنې کتابتون را یاد شو چې د روهي صیب دفتر ته مخامخ په دویم منزل کې و. زه محصل وم او کله نا کله به هلته ورتللم، هلته ناست وم، د کابل مجلې په کلکسیونونو کې مې یو څه پلټل چې جهاني صیب راغی او له هغه مې څه پوښتنې پیل کړې، هغه هم راته ځواب وواېه.

د راز و نیازد غزلو په لوستلو سره مې دا خاطره هم په ذهن کې تاویده، چې یو شیک پوش، ښکلی زلمی او په قوي استدلال سره خبرې کوونکی او په مرکزي مساله ګرځېدونکی دی. د یو شعر یا غزلو له لوستلو وروسته مې پام غلط شو، ستونی مې راډک شو- وایي چې دلندو ختو لرې او به په کار وي- زما یې هم سترګې ډکې کړې- بیا مې ټولګي ته پام شو چې اوس خو به یوه ښکلې او دنګه ښوونکې په ټولګي کې ولاړه وي ورځم به- نوزه خو د ژړا کورس نه لولم، بلکې یو بل څه ته ورځم. له ځانه سره مې پریکړه وکړه چې را څه نن خو شعر هم مه لوله او د اندیښنو او غمونو پنډوکي دې په ولو سپک وګرځوه.

له ځانه سره سوچ واخیستم چې اوس نو د خیر او شر مالک ته څه ووایم؟ زما دې ته پام شو چې ای د شر مالکه چې شر دې پیدا کاوه نو د خیر څه اړتیا وه؟ او چې خیر دې پیدا کاوه نو دې شر ته، دې جنګونو ته، دې مرګونو ته، دې مساپریو او بې وطنۍ ته څه اړتیا وه؟ او چې دا ټول دې وکړه نو مساپر خان دې ولې د هیواد د شنه اسمان له لیدلو ، د سمسورو دېرو او د بنډارونو له حجرو بې برخې کاوه، هلته چې چنارونه دنګ دي، د چنار وروستئ ترکه د شامت له غره سره سیالي کوي او د څپانده او توفاني سیند شنې او رڼې او به یې له دنګه سره لاندې د ویالې په څیر په ارام او سکون کې بریښې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ای د خیر او شر مالکه ! ستا د پیرزوینو خو کمي نشته ، د عمر پیرزو دې لنډه خو د هیلو اوارمانونو پیرزو دي اوږده ده. دا تناسب خو به دي د شعر له پاره هم په پام کې نیولی وای او چې داسي و نه شول نو زموږ د شعر رنګیني خو اوس زموږ خپل کار دی چې څومره کولای شو له دې بې تناسبیو نه تابلو جوړه کړو او هغې ته د خوند ، رنګ ، بوی او خمار ورکړو.

خو په دا دومره ارته دنیا کې، په دا دومره پراخه اسمان کې، په دا دومره سمندرونو او ځنګلونو کې او په دا دومره پراخو ورشوګانو کې دي ده او دده یارانو ته دومره لنډ او تنګ عمر ورکړ چې لا یې پزه هم نه ده سمه پاکه کړې، لا یې د لمر سترګي ته مخامخ هم نه دي کتلي اولا یې د ښکلا په یوه شیبه هم سترګي نه دي ورګنډلي، لا د شګو په مزله کې چې پښې یبلي رهی دي ، شاته هم نه دي کتلي چې تا پرې ژیړی مازدیګری کړ :

زه لا وینې نــــه وم لــــه خوبــــه چــــې ژیــــړی مــــازدیګری شــــو
په همدې چرتونو کې مې دژوند تنابونه شمېرل چې بیا مې ځان ته پام شو ، زړه مې طاقت و نه کړ ، راز و نیاز مې بیا راواړاوه - د کتاب د شعرونو په لوستلو سره دعقل او فکر له سمندره راووتم او د عواطفو پر غونډۍ کښېناستم او بیا د احساس په وزرو سپور شوم ، له عاطفې مې هم خبر نه شوم چې څه شوه ، خو د جهاني صیب ددې شعر سره غبرګه روانه وه چې وایي:

هــره شــپه دي غــلا کــومه لــه لحده تصویــرونــه
ته مې خوب ژه دي معنی یم تعبیرونه دي ژونــدي وي
نه فریاد مې څوک خبر کړي نه زګیروی مې چاته یوسم
پټ په زړه کي په غوغا یم پر هارونه دي ژونـدي وي

کله ناکله دغه او دا ډول نور شعرونه چې د شهباز په څېر زما د ذهن رباب ترنګوي او زما درون، البته مړاو نهیلي باطن تـه شور رابخښـي لولم، شعر لولم او بایـد تاسـو تـه اعتـراف وکړم چې څومره مې دا ډول ښه شعر خوښېږي - دومره مې د خوسا ، نمجن او وراسته شعر نه بد هم راځي، نـو ځکـه د راز و نیاز د شاعر یـو احسـان پر موږ دادی چې موږ تـه ښـه شعـر را اوروي، زموږ په عواطفـو ، احساساتو ، خیال او تصـور بانـدې د (مایـک مولن) او (جنـرال حمیـد ګل) پـه څېـر حکومت نه کوي، بلکې د یوه ځواک او یو معنوي لښکر پـه څېـر زموږ دحواسو قلمرو اشغالوي اوبیا موږ ته مرګ ، غمیزه، ساندي، زګیروي ، فریادونه اوژړاوي را ښیي. موږ تـه هغـه مستي اورنګینې وراوي راښیي چې څو ځلمي او پیغلې خندا تـه خولې جوړوي، خو د توغندیو ښکار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، دی موږ ته وايي وګوره هديري څومره پلنې شوې- د کورونو دروازې څرنګه په کلکو لغتو ماتېږي، د ماشومانو د غوښو بوټۍ څرنګه د کوترو په څېر الوزي او اوس زموږ د پرو په اوچتو ونو کې نښلي او هلته پرې کارغان تاوېږي، همدی دی چې د پښتون ولس په غوږ کې دا شپېلۍ پوه کوي:

پښتنو ببرۍ ډوببرې:

بيــــــا شمـــــــــلې شولـــــــــې زنــــــــــدی د شمــــــــــله ورو
بيــــــا د پيغلـــــــــو پـــــــــه لمــــــــنو كـــــــــي لمــــــــبې دي
بيــــــا ولاړ دی ببـــــــــــــنوا پـــــــــــــه سانــــــــــــدو ژاړي
د فلـــــــــک خونخـــــــــواري ســـــــــترګي ورتـــــــــه سرې دي
پښتـــــــــنو بيـــــــــړۍ ډوبيـــــــــږي رغ مـــــــــي اورئ؟
رغ مـــــــــي اورئ پښتـــــــــنو ببـــــــــړۍ ډوبــــــــــږي

پــــــه بانـــــــډو كـــــــي يـــــــي شرنګـــــــی د زولنــــــو دی
بـــــي اســـــرې ولـــــس تـــــه خپـــــل وطـــــن زنـــــدان دی
پــــــه خپـــــل كلـــــي كـــــي يـــــې كانـــــي پـــــر ســـــر اوري
نــــــابللی بيـــــــګانه يـــــــي د كـــــــور خـــــــان دی
پښتـــــــــنو ببـــــــــړۍ ډوبـــــــــږي رغ مـــــــــي اورئ؟
رغ مـــي اورئ پښتـــنو ببـــړۍ ډوبېږي

پراســـــــمان موشـــــــپې لنګبـــــــړي تيـــــــاري زبـــــــړي
زمـــــــوږ لـــــــه كـــــــور دلمـــــــر كـــــــډي دي بـــــــاربږي
پـــــــه كونـــــــړ كـــــــي دزخمـــــــي څپـــــــو زګبـــــــروی دی
پـــــــه هلمـــــــند كـــــــي جنـــــــازې دي چـــــــي بهېـــــــږي

هـــــــر شـــــــپه نـــــــوی ماتـــــــم راځـــــــي پـــــــه ســـــــاندو
هـــــــره ورځ پـــــــه لحدونـــــــو كـــــــي تېريـــــــږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترحســـــــاب شـــــــــوې ځـــــــــوانيمرګي جنـــــــــدې تېـــــــــري
لا زېرګــــــــــی د فلــــــــک ســـــــــــــــور نــــــــه دی خروښـــــــــــبرې

جهـاني پـه دې ډول ازادو شعرونو کې دهيـواد د ولـس تراژيـدې د خپـل فرديـت يـا د ليکـوال دهستوونکي ځانګړنې له کړکيو ګوري او د هغې تابلو کاږي، د شعر يوه برخه :

کلونه کېږي چې دژوند پردې اغزنه لاره
د رباتونو له تناکو سره شپې تېروم
زه ليونی خونه يم
لکه سرسام رهي يم
په شپو په ورځو
په تيارو په سرو غرمو کې ځمه
د لمر د کلي پر لور
ما اورېدلي دي د نور د چينې ټولي کيسې
ما اوريدلي دي نکلونه د ملوک او بدرۍ
دشاپيريو د ښار
دجادوګرو دوطن افسانې
پر سختو تږو د کلو مزلونه
وايي چې څوک د نور چينې ته ورځي
چې څوک د لمرو اشيانې ته ورځي
چې د قدرت وکرشمې ته ورځي
دشاپيريو د بدريو ننداري ته ورځي
نو به د وسپنې څپلۍ جوړوي
ټينګي به زغري پخوانۍ جوړوي
ځي به دلمر تر کلي
ځي به د نور تر وطن
هلته چې څوک نوم د شپې نه پېژني
چې خلک رنګ د تياري نه پېژني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د شیطان وسوسې نه پېژني
ویني باروت او جګړې نه پېژني
نجونې یې ټولې لکه ښکلي بدرۍ
ټولې د نور د ګلو جوړې ګېډۍ

د پوشکین د مشهور تعریف له مخې د تراژیدۍ هدف د انسانانو د سرنوشت په نوم ددې حکایت کوي چې سره له دې چې په تراژیدۍ کې دافرادو د ژوند له لارې د ژوندانه شخړې را سپړل کېږي خو دا د انسانانو سرنوشت دی چې د فرد د سرنوشت له لارې بیانېږي یا په بل عبارت د فرد خلاق وس او نوښت او یا خلاقیت ټولنیز- فرهنګي سمندر ته لوېږي.

همدارنګه تراژیکي شخړې نه شي کولای د ناوړه شرایطو سره د سازش او له سرښندنې پرته حل شي، په دې سبب ده چې انسان نه شي کولای د خپل اصالت د ساتلو په ترڅ کې د خپلې لارې په شرایطو برې ومومي او ددې توان نه لري له داسې شرایطو سره له مبارزې لاس واخلي.

زه لکه منصور ستا په نامه پر ځان مین سومه
سل ځله سنګسار لره درغلی وم تا نه لیدم
اوس مې پر مزار باندې د شمعې اوښکې بلې کړه
ستا په لیونو کې چې ښاغلی وم تا نه لیدم

د جهاني صیب په شعر کې فردي غمیزه او ټولنیزه غمیزه په یوه ګرداوې کې سره یو ځای کېږي او د هیلو او امیدونو سرښندونکې ډوبوي. د جهاني د شعرونو په دې ډول یعنې په تراژیک هغه کې د شاعر فردیت د هغه د نهیلیو او خفګانونو سره ټولنیزو وسایلو ته لاره کوي او هلته د خپل هیواد د خیرې ګرېوان له انسان سره راز ونیاز کوي.

ماتم ته مې راغلي دي وعدې ددیدنونو
داتورې شپې به چاته سپینومه چې ته نه یې

یا داچې:

په کې مې خرک د ارمانونو دبېرۍ لټوم
هم پر ساحل هم پر توپان باندې غزل ولیکم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

***
ستا پـه نـوم دي د كـوڅې كاڼـي رااوري
ښـه دی ښـه دی چې په بده ورځ دي ياد يم
***
پـــه دا مــاتــو وزرونـــــو بــه درځــمه
لا تــر څــو بــه زنــدانــي د غــم آباد يم

يا داچې:

مـا پـرېږده پـه ټولـې د ليـونو كې به درځمه
پـه شرنگ دليونتوب كې مي د ځان خوبونه وينم
شيــبه د ليونتوب مـي كله ځوانه سي په زړه كي
د سيــوري پـه گـودر كي د پيزوان خوبونه وينم
يــو زړه د جهاني يـې دی ليدلی د غم سانــدو
پـه اوښـكو شپه بيده كړم د گريوان خوبونه وينم

يا داچې:

لكه برېښــنا هسي د ژونـد پر مزار وځلېده
معلومه نه سوه چې پر كومه خوا روانه سوله
د جهانــي زړگـــيه كله بـــه ورځـــو ورپسي
چې داميد شمع مو كوچ له شبستانه سولـه

زه به خپلي خبري راټولي كړم، په دې مانا چې د راز و نياز په غزليزه برخه كي عاطفه سم حكومت كوي. د عاطفي د حاكميت په قلمرو كې له بوربنوونكي احساس او د خيال او تصور او ايماژ پرته نور سرتېري نشته او نه هم په رباتونو كي د كوم واسكټ والا د شتون تراهه شته. دا داسي امن او خوندي قلمرو دی چې انسان له خپله ځانه سره يو كوي او يا پـه بل عبارت د انسان د فزيكي او معنوي موجوديتونو واټن صفر كوي، هغه حساس لوستونكي تامل ته را بولي، فكر كولو تېر وخت ته، اوس ته او د راتلونكي پـه اړوند هغه ته دا اند ښېنه مجسموي چې ژوند څومره لنډ او تنگ، نری او باريک دی. موږ لا د ژوندانه جام پر سر نه و اړولی چې ژېړی مازديگر شو، څه ياران مو د تورو خاورو ميلمانه شول او موږ ورته په لاره كې يو، خو د جام پورته كولو او ستوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د وروړلو شیبه ځومره خوندوره، ځومره رنګینه او ځومره له کرشمو ډکه وه چې اوس همدا مهال په پناه کېدو ده، نو د راز و نیاز شاعر موږ ته د همدې شیبې داستان وایي. (۱۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

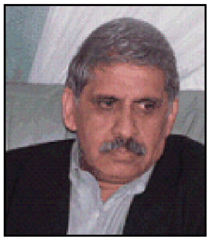

اکبر کرګر

د جهاني د بغاوت په جهان کې یو درنګ

حمید بابا وایي:

سـر زما سـرکـوزي نـه منـي د تاج
ګنهٔ تـاج زمـا و سر تـه دی محـتـاج
تـاج و تخـت چـې ګدا یان شړي له دره
بادشـاهـانـو څخه او ســي لا عـلاج
زه یـي خر د ډېرانـه ګنم پــه حال کـې
دا چې ناست دی بې پروا په تخت و راج

(۱)

د سر خبرې:

د لومړي ځل لپاره مې په پنځوسمو کلونو کې عبدالباري جهاني په یوه علمي سیمینار کې ولید. هغه مهال په پوهنتون کې په زده کړه بوخت وم. سیمینار د کابل پوهنتون د کتابتون د سیمینارونو په تالار کې جوړ شوی و. هلته د جهاني له څېرې سره اشنا شوم. هغه د ((اسیایي استبداد)) په باب مقاله لوستله. ((اسیایي استبداد او اسیایي تولیدي ډول)) د هغه د مقالې نوم و او بیا چې کلونه تېر شول په راډیو کې مې کار کاوه

خبر شوم چې جهاني د تلویزیون مرستیال تاکل شوی دی، زه یې دفتر ته د مبارکۍ لپاره ورغلم، ځان مې ور وپېژانده او تر روغبړ وروسته یوه شېبه کښېناستلو، خو لږه شېبه په سکوت کې تېره شوه. زه ژر را پاڅېدم او بېرته خپل دفتر ته ولاړم. یو ازې دوه ورځې وروسته خبر شوم چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده پرېښوده او پاکستان ته ولاړ، له هغه ځايه امريکا او بيا مې د هغه اواز او د هغه شعر او ادبي پروګرامونه د کلونو په لړ کې کله ناکله له امريکا غږنه اورېدل.

خو له هغه سره د اشنا کېدو لومړۍ شپه، د هغه د ((شپوه توليد اسيايي او استبداد اسيايي)) مقاله د استبداد مفهوم، د افغانستان تاريخ، فولکلور او پښتني روايات د هغه په شعر کې يو له بله سره غوټه شوي ومېندل.

نو په دې ډول کله چې جهاني تاريخ او تاريخي څېړنو ته ځي نو ((استبداد)) څېړي او کله چې لړه شېبه په دې چوکاټ کې تنګېږي، نو بيا د شعر په وزرو الوزي پرواز کوي او له اسمان څخه لاندې نړۍ ته ګوري. په نړۍ کې د افغانستان په دښتو غرونو او سيندونو سترګې ګنډي او بيا په کندهار او د هغه په تاريخي عظمت تمرکز کوي. هلته خواره واره ولسونه ګوري، د هغوی معرکې او جګړې ګوري. کله په کې ((کرمی او فتح خان)) له ((رابيا ګلي)) او نورو برېښو ځوانانو سره په هل او تکل کې ويني او کله هم د ((خشکيار او شاترينې)) د مينې کيسه کوي. کله هم د ګرګين پر تېر د هوتکو د ګوزارونو انځور کاږي. کله هم په کې د لوی احمد شاه بابا د توري او غورځنګ داستان وايي. سرود او حماسه ترې جوړوي او کله هم په ميوند کې د ملالۍ له ټيپې نه سندرې جوړوي او دغه سندره داسې په تاريخي رواياتو کې رانغاړي چې بيا ترېنه تعويذ جوړوي او هر پښتانه ته يې په غاړه کې اچوي چې د ديوانو او پيريانو په وړاندې ورته سپر وي.

(۲)

جهاني او د هغه غزليزه لاره:

يوه ورځ مې د يوه ملګري سره د جهاني پر شعر خبرې کولې. د جهاني د شعرونو درې څلور ټولګو پاڼې کله ناکله اړوم رااړوم. ملګري پر دې ټينګار کاوه چې جهاني د غزل شاعر دی، خو زما رايه دا وه او اوس هم دا ده چې د جهاني د نورو شعرونو حجم د غزل په نسبت لږ نه دی، خو دا جوته ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په غزل کې جهاني نه خو د میرزا خان انصاري او نه خو د حمزه پر پل تللی دی. په غزل کې د جهاني نړۍ جلا ده او نوي خبرې لري چې باید پرې وګړېږو.

غزل

په ژوند مې نصیب نه سوې جنازې ته دي درځم
د یار د وصل خیال هدیرې ته دي درځم
یوه تشه وعده یې د ځوانۍ په بیه غوارم
سوالګر نه یم اسمانه چې کاسې ته دي درځم
منم چې تر منزله یې سکروټې دي کرلي
دا لار په ما ودانه ده کوڅې ته دي درځم
یوه لحظه دي مخ له رقیبانو پټومه
لمبې خاموشه نه سې تماشې ته دي درځم
دا ستا د مینې اور دی چې محفل رنګینومه
پانوس رنګه بلېږم بدرګې ته دي درځم
اختیار یې له اقرار سره جوړه را څخه یوړ
یو نذر د خلیل یمه چړې ته دي درځم
سنګسار مې رسوا نه کړې میخانې د خلوتونو
یو شور لا جوړومه غرغرې ته دي درځم
د هوښ پر لارو نه دی جهاني منزل د وصل
جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم

د جهاني صیب هغه شعرونه چې له افغانستان څخه بهر ویل شوي، په ډاګه او څرګنده توګه د مهاجرت او له وطن څخه د جلاوالي له یأس او حرمان څخه ډک دي او له بې ریښې توب څخه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېښته په کې ځلېږي. هغه د غزل په شعري فورم کې هم له ډېر لیریک او عاشقانه مضمون څخه کله ناکله بهر کېږي او د خپل احساس په پل حماسي هغه خپلوي.

هغه په زغرده او په رسا اواز له اجل سره پنجه ورکوي او د خپل رواني پردېوالي د جبران لپاره دا دعا کوي:

یو مي سوال ځواب د قبر په پښتو کړه

بل لحد پر کندهــار در څخه غـوارم

په غزل کې داسې مفاهیم لکه: ((جنازه ، هدیره ، سوالګر نه یم اسمانه، سکروټې دي کرلي، لمبې خاموشه نه سي، اختیار یې له اقرار سره جوړه راڅخه یوور، یو نذر د خلیل، سنګسار مي رسوا نه کړې، غرغرې او جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم)).

او یا په دې را وروسته غزل کې چې پوره نوی والی لري او یو ډول شاعرانه بغاوت په کې ځای شوی دی، داسې مفاهیم او عبارات لکه: ((پیاله نسکورول او نه تشول، نصیب بدلول، له تقدیر سره شخړه، د زندان نړول، ازلي لېونتوب، ګرېوان څیرول، د سر سودا منل خو د سر ټیټول نه غوښتل، سجدې ته نه جوړه ککرۍ، د تندي ماتول، یاغي چې فریاد نه کوي، اسمان کښول، د غره په ژبه غوښتل، جنون پارول، پرهار شوړول او دا اسطوره وي بیت چې وایي:

چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه په کښې بلېږي

د یــــار د تصـویــر خــاله هېرومه خـو دي نـه

جهاني له ډېرو کلونو وروسته د طالبانو د حاکمیت په دوران کې کندهار ته ځي، هلته د طالبانو په موجودیت کې هر څه پرديویني، دی لکه د نورو لیک لوست کسانو په څېر نه چې یوازې د طالبانو پښتو ویلو ته خوشحاله شي، بلکې له پېښې سخت متاثره شو او د بغاوت ولولې یې بیا په تن او روان کې غزونې وکړې:

چې زما د لېونو چیغو ځـواب ورسره نسته

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا زه یم بدل سوی یا دا غرونه بېګانـه دي

خمار مي نه ماتېږي شرابـونـه بېګانـه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دي

او داسي نور...

په دې ډول غزلي فورم کې شاعر نه یوازي دا چي یوه خپلواکه لاره خپلوي، بلکې یو خوشال خاني روح په کې غزوني کوي او یا د نازکخیاله حمید بابا دا شعر را تداعي کوي چي وایی:

سر زما سرکوزي نه مني د تـاج

ګنه تاج زما و سر ته دی محتاج

بل مثال:

پیالـــــــي نسکـــــــوروم دي تشومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

نصیبـــــــــه بدلـــــــــوم دي قبلومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

تقدیـــــــره زولنـــــــي دي د جانـــــــان تـــــــر کـــــــوڅې ورمـــــــه

زندانـــــــه نـــــــړوم دي تېرومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

ازل مـــــــي لېونتـــــــوب دی لـــــــه نامـــــــه ســـــــره کرلـــــــی

ګرېـــــــوانه څیـــــــروم دي ټولومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

د ســـــــر ســـــــودا منمـــــــه خـــــــو چـــــــي ســـــــر تېیتـــــــول غـــــــواړي

قاصـــــــده ستنـــــــوم دي ورلېـــــــږمه خـــــــو دي نـــــــه

خالـــــــق مـــــــي ککـــــــرۍ ســـــــجدې تـــــــه نـــــــه ده پیـــــــدا کـــــــړې

تندیـــــــه ماتـــــــوم دي لګومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

یاغـــــــي یـــــــم د فریـــــــاد لپـــــــاره نـــــــه یمـــــــه راغلـــــــی

اسمانـــــــه کنـــــــوم دي ژړومــــــــــه خـــــــو دي نـــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غره پر ژبه غواړم د شيريني د نوم ذكر
جنونه پاروم دي ويدومه خو دي نه
زخمونه د حبيب دي د طبيب كوخې ته نه ځم
پرهاره شوړوم دي رغومه خو دي نه
چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه پكې بلېږي
د يار د تصوير خاله هېرومه خو دي نه
چې شمېر د جهاني د گناهونو باندې كېږي
زاهده رندوم دي خپلومه خو دي نه
(۳)

بيا هم له وطن څخه د ليري والي ستونزه:

له بلې خوا د دې شعرونو د راسپړني لپاره يو بل شان نزول (شرح نزول) د كتاب له اهدايه جملو څخه ميندلى شو: د كتاب په لومړي مخ كې يې كښلي دي.

((اهدا: د پايكوبونو او سركوبونو د زخمي نغمو دا ناسازه مجموعه زما ښكلي كندهار ته چې زما معشوق دى، چې زما مسجد دى، چې زما كور دى، چې زما گور دى، اهدا كوم)).

همدارنگه شاعر د خپل تحت الشعور په مرسته غواړي ځان له خپل هيواد او كلي كور څخه په پرديوالي كې وژغوري او د دغه پرديوالي سره مبارزه وكړي. د هغه شعر ددغه پردي جهان په وړاندې يو سرغړاوى دى او د هغه پرضد توغ او جنډه پورته كوي.

ما خو دا نه ويل شينكى اسمانه
چې به د اور له پاسه اور راځي
زما د غيرت شمله به كښته گوري
زما هديري ته به پيغور راځي
اسمانه ما خو داسې نه غوښتله

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــــــــي د ښـــــــــــــــارونو جنــــــــــــــــازي بــــــــــــــه ژاړم
چـــــي مــــــي پـــــــه کليــــــو کــــــــي بـــــــلا لنګـــــــه ســـــي
چـــــــــــــــــــــــــې د ځوانيــــــــــــــــــــــــو هــــــــــــــــــــــــديرې وژاړم
اســـــــــمانه مــــــــــا خـــــــــــو داســــــــــي نــــــــــه ويلــــــــــه
چـــــــــې د کابــــــــــــل ګرېــــــــــوان تــــــــــه اور تـــــــــــوی کــــــــه
زمــــــــــــا پــــــــــــــه جــــــــــــونګړه کــــــــــــي بـــــــــــلا وکــــــــــره
زما په ستوني کي ښامار لوی که

چـــــي مــــــي پـــــــه کليــــــو کــــــــي بـــــــلا لنګـــــــه ســـــي
چـــــــــــــــــــــــــې د ځوانيــــــــــــــــــــــــو هــــــــــــــــــــــــديرې وژاړم
اســـــــــمانه مــــــــــا خـــــــــــو داســــــــــي نــــــــــه ويلــــــــــه
چـــــــــې د کابــــــــــــل ګرېــــــــــوان تــــــــــه اور تـــــــــــوی کــــــــه
زمــــــــــــا پــــــــــــــه جــــــــــــونګړه کــــــــــــي بـــــــــــلا وکــــــــــره
زمـــــــــا پـــــــــــه ســـــــــتوني کـــــــــي ښـــــــــامار لـــــــــوی کـــــــــه

شاعر د هيواد تراژيدي د خپل ارمان او هيلو سره مخامخ کوي او له دې تناقض او له دې شخړې يوه بورېنوونکې غمجنه نغمه جوړوي او د شعر په بڼه يې موږ ته وايي.

واقعيت خو دا دی چې جهاني په خپل شعر کې هماغه پښتني صداقت او ربښتينوالی لري. سره له دې چې په کلونو کلونو هغه له خپل ټاټوبي لېرې پاتې شوی، خو د هغه د شخصيت اصلي خښتې په پښتني ماحول کې د همدغه چاپېريال په فرهنګ او رواياتو کې ايښودل شوې دي. ځکه خو هغه په لاشعوري توګه د خپل درون او باطن سره صادق دی.

خو کله چې هغه د شعر دنيا ته راځي يو ډول اشراقي حالت پرې لاسبرى کېږي او د دې لپاره چې د موجود او بدل ماحول په وړاندې عکس العمل وښيي، نو شعر وايي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نومورې هغه شعرونه چې په بهر کې يې ويلي او کښلي دي په ربښتينې توګه د ناخوالو په وړاندې پيامبرانه اواز او د خاپوړو د کوڅې او مالت سره ناپايه مينه په کې ځای شوې ده. دغه دوه متضاد حالتونه شاعر ته موقع ورکوي چې کله ناکله د هغه په شعر کې په شعريت او انځورګرۍ باندې د هغه پيغام غالب شي او په ډاګه يې ووايي:

بيا يې په محفل کې نن له پام ځخه لوېدلي يو
ګوره د ساقي تر نظر ځنګه ورغلي يو
هره شبه موږ ته زنداني خوبونه مه راوړه
شرنګ د زولنو ته له کنعان ځخه راغلي يو
نن دي عبرتونه له هوښيارو سره وخاندي
موږ د لېونيو په اتڼ ور کښېوتلي يو
پل چې مو د پله پر سرا ايږدي رقيبه پښه نيسه
موږ چې له ازل ځخه راغلي يو ښاغلي يو
مه راځه ساحله چېري موږ چېري دا ستا سكون
موږ يې سمندر ته د توپان په شپه لېږلي يو
هره ورځ د ستورو په حساب لمبې په خوله کې وړو
موږ له خپلې ژبې لکه شمعې سوځېدلي يو
موږ خو بې اختياره د نعمت پر خوان ور پرېوتو
ګوره چې سخي کور به لا ځو ورځې منلي يو
پرېږده جهاني له دې وزره د پرواز تمه
غشي د نصيب چې پر شهپر باندې ويشتلي يو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دې خبرو سره سره:

په غزل کې جهاني هم د خوشحال او غني په څېر له زاهد او ملا او کاذب متقي سره چې د شاعر د ازاد پرواز په وړاندې خنډ دی، د شاعر د خيال او انځورونو کښلو په وړاندې د شاعر فکر او اند ښېنه ګډوډوي، درېږي او له هغه سره چمبر کېږي. کله ناکله داسي هم پېښېږي چې ټول شعرونه يو شان نه وي، بلکې نااندولي رامنځته کېږي او دا طبيعي خبره ده چې د يوه سړي ځلور پنځه زامن ټول يو ډول نه وي. له بله پلوه غزل کله هم د خپل معياري اندازې اوږدېږي. ان له اوو او لسو بيتونو اوړي او اوږدېږي. په لاندي غزل کې د موضوع وحدت او د يوې مسالې تعقيب لږ څه دروند ښکاري او يا په بل عبارت وروستي درې ځلوربنده په کې بې اندوله کېږي.

غزل

اسمانه بيا لکه چې نوي افساني جوړوي
چې سر پر سر مې پرهارونه پر سينې جوړوي
که دې مجنون د تورو زلفو رابللی نه يم
وايه حلقه پر حلقه چاته زولنې جوړوي
خونې منګول دې شاهدي د فيصلې ورکوي
د غمازانو په خوله ولې بهانې جوړوي
شيخه اخر به سې رسوا د ميفروش پورونه
ترخو به پټې په خلوت کې ميخانې جوړوي
درخځه ورکې دې ساقي زما د ازل فيصلې
چې د اغيار د پاره ډکې پېمانې جوړوي
اوښکې يې ستا له بې فريادو سوځېدلو نه دي
پتنګه ولې په لمبو کې اشيانې جوړوي
له هر قدمه سره ښخ دي فريادي عرضونه
جنونه څو لا په دې لار کې هديرې جوړوي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهانـــــــــي رنځـــــــــوري شپـــــــــې د ختمېـــــــــدلو نـــــــــه دي
طبيبـــــــــه ولـــــــــي رقيبانـــــــــو تـــــــــه پلمـــــــــې جـــــــــوړوې

د جهاني په غزلو کې داسې نمونې او مثالونه ډېر زيات دي چې يوه پارچه او کوټلې او مظبوطه اند ېښنه انتقالوي. د فورم له مخې لوستونکی نه پرېږدي چې د شعر له لوستلو مخه واړوي او د هغه په وړاندې بې پرې او بې پروا پاتې شي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې جهاني په شاعرانه دنيا کې له زاهد سره لاس وګرېوان دی؟ خبره څرګنده ده. د جهاني زاهد متصوف او رندانه زاهد نه دی چې خپل ټول ژوند د عشق په لار کې داو کړي، بلکې د شاعر مطلوب زاهد هغه متظاهره د تقوی دعوېدار خو په اصل کې بې تقوی د دوزخ او جنت ټيکه دار خو په اصل کې دوزخي د خير او شر محتسب خو د شر او فساد سرچينه زاهد دی، نو ځکه خو شاعر په خپل شاعرانه سفر کې د عقل او منطق هتکړۍ ماتوي او د دغه دروغجن او فريب کاره پر ضد راپاڅېږي، غرغره قبلوي او پنجره ماتوي.

دا چې جهاني اعلاموي چې د جهاني:

د جهاني محفل ته مه راوړه اغزني کيسې
موږ لېونيو په اورونو کې لمبې ماتي کړې

شاعر د خپل نسل او د خپل ولس د نماينده په توګه اواز پورته کوي. د ناخوالو، بدمرغيو، جفاګانو، ظلمونو او تېريو په وړاندې لکه چې د ژوندانه بهير وښوده او همداسې وشو ل. په داسې ډول غزلو او شعر کې د ولس او د ولس اراده په يوه زړه او يو جسم کې تجلی کوي، راټولېږي او د هغوی د ارزوګانو او هيلو پيغمبر شاعر شوی او د هغه په ژبه د ټولو د ټټر او زړه اواز را پورته شوی دی.((شاعر ويونکی او ناقل راوي دی. د انسان شعر د انسان د نبوت د شعور محصول دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اليوت وايي: شاعر يو کاتاليزور دی. يونګ هم ويلي دي چې ښه شعر د شاعر له لاري ويل کېږي او نه د هغه په وسيله، يعني هر ښه شعر وجود لري، خو يو داسي څوک راځي او هغه بيانوي. د ازل استاد وايي: ووايه (اقرا) د انسان نبوت هم توضيح ته احتياج نه لري او ډېر ښکلی هم دی، خو د هغه اجزاء هماهنګي او ترکيب څه مانا لري ؟ (۱) طلا درمس دويم ټوک.

د شعر د هماهنګۍ درې برخې له وزن قافيې او تصوير څخه عبارت دي چې په هغه کې په وزن او قافيه کې په کلي توګه هر ډول موسيقي ځايېږي. هر ډول تصاوير په کې ځايېږي او معاني هم په کې ځايېږي. شعر هغه مهال کامل دی چې د دغه اجزاوو تر منځ هماهنګي موجوده وي.

غزل

زاهده تا مې د تقوا په نوم نشې ماتي کړې
ما دي د حورو د خوبونو سلسلې ماتي کړې
ته د دوږخ له وهمه غلى کرى شپه ژړېدې
ما د کوثر په مستو هيلو کې پيالې ماتي کړې
ته يې له قهره له خلوته راوتلای نه سې
ما د کرم په تمه زر ځله توبې ماتي کړې
تا خير و شر ته د حساب هتکړې واخستلې
ما د جنون په نوم د عقل زولنې ماتي کړې
ته په سجده کې لړزېدلې د حساب له وېرې
ما بې حسابه دروازې د ميخانې ماتي کړې
څوک يې د مينې له زندانه غرغرې ته ووزي
چا يې د قهر له هيبته پنجرې ماتي کړې
چا د يې وي جلوې په مينه ځوانۍ نذر کړلې (۲)
چا په تصوير کې له نقاش سره وعدې ماتي کړې
د جهاني محفل ته مه راوړه اغزنې کيسې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـــــور لېونيـــــــو پـــــــه اورونـــــــو کـــــــې لمبـــــــې مـــــــاتې کـــــړې (۴)

په وينا کې د شاعر ژبه:

د جهاني په شعر کې د ژوند پديدې، روحاني او اسماني شيان اخلاقي بڼه غوره کوي. پرته له دې چې غير طبيعي او يا ډېر خيالاتي شوی وي د طبيعت او ژبې ادبي کېډل د شعر په قلمرو او د ژبې او طبيعت د هستۍ شاعرانه تجربې معنوي او روحاني کوي، ټولې بشري ناخوالې چې د سرکښو غريزې غوښتنو او تمايلاتو څخه راټوکېږي په کراره سره نرمېږي، لطافت او معنويت پيدا کوي. پرته له دې چې د ژبې په پنجره کې بندي او له خوند او لذت نه بې برخې شي. هغه رنځ او کړاو چې ژبه او طبيعت يې ګالي تر دې خوند پورې نور هم صيقل کېږي چې د تن او روح تر وحدته پورې ورسېږي. خپله حق په همدې نړۍ کې ترلاسه کوي او د بلې دنيا په لټه کې نه پاتې کېږي. د جهاني په شعر کې د تن او روح طبيعت او اخلاقو په دا ډول وحدت او يووالي کې ژبه روان او تن تعلی پيدا کوي. هغه رنځ او کړاو چې په داسې ډول لطيف او معنوي شوی وي په نتيجه کې په يوه خوندور غم بدلېږي چې هغه ته د شعر په ژبه کې د عشق غم وايي، خو هغه څه چې غريزي خام او حيواني جنبه لري يا ځانګړنه لري او حيواني وي د عشق په ملکوتو کې خپله خدايي مينه ترلاسه کوي. اسماني کېږي او روحاني او نوراني کيږي. ژبه په دې لړ کې د شعر له موزونيت او موسيقيت نه خوند اخلي. هغه جسماني لذت چې له خامو او قهرجنو غرايزو څخه راولاړېږي او د اخلاقو په نوم او د اخلاقو په لار کې بايد سرکوب او وځپل شي، نو رنځ يې د ځان په بيه اخيستل کېږي. په داسې ډول شعر کې تن له روح او روح له تن څخه خوند اخلي او قانوني جواز پيدا کوي. په شعر او ادب کې شراب او نېشه او رندانه نظر بازي ژبې او ادب ته لار پيدا کوي چې د وچو او زاهدانه اخلاقو حريم مات کړي او د زهد او زهد پلورونکي په ړېره ملنډې ووهي. پرته له دې چې بې بندوباري او هرزه ګۍ رامنځ ته شي، نو خپل قلمرو او ساحې ته د هر ډول لغاتو او ګړنو ته د ننوتلو لاره نه ورکوي، نه د عوامو ولاړه او ناسينګار شوې (هرزه) ژبه او نه د شيخ او ملا وچه او بې مانا متحجرې ژبې ته د مداخلې اجازه ورکوي، نو يوازې د شعر او هنر په وسيله يو واري بيا له راجلا شوي طبيعت څخه بېرته هغه ته ورستنېږو. په شرقي فرهنګ کې د شيخ، زاهد، مې،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانه، تقدیر، سرنوشت، تقوی، توبه او نور داسې مفاهیم دي چې زموږ په کلاسیکي پښتو شاعرۍ کې ډېر زیات تکرار شوي دي.

په دوه لورو کې زیات: په یوه لوري کې صوفیانه، عرفاني او لاهوتي بیان له پاره کارول شوی دی، خو له بلې خوا زاهد، شیخ او داسې نور چې هر کله د ازادانه خیال او تفکر او د انسان د ازادۍ په وړاندې د یو دېوال او خنډ د سمبول په توګه وو او د وچو او جامدو او متحجرو قوانینو واعظان او چلوونکي وو، نو د هغو په وړاندې د شاعر قیام او پاڅون په واقعیت کې د وخت د موجوده حاکم او ایستا حالت په وړاندې قیام و.

په دویم لوري (استقامت) کې د دغه مفاهیمو کارونه او د استعمال تر زیاته حده په غزل کې شوی دی. په غزل کې صوفیانه مضمون بیان شوی دی او هم د رمز او سمبول په توګه د ناخوالو، بدمرغیو، استبداد، ظلم او سپکاوي پر ضد کارول شوی دی. جهاني دغه رمزونه او سمبولونه د هغه وراسته دېوال له پاره د هغه وراسته او نږېدلي او شړېدلي نظام له پاره کاروي.

د یوه لیکوال په قول: په واقعیت کې زاهد د هستۍ په نظام کې دومره ارزښت نه لري. دا ځکه چې شاعر په دې ډول د الوهیت ډېره عالي جلوه او ښکلا څرګنده کړې او یا د هغه له پاره هینداره ده. سره له دې چې وایي د اطاعت او عبادت په وسیله به د ګناه او ثواب د احتساب له لارې مراد ته رسېږي، خو دا حساب وکتاب دي هغه چا ته مبارک وي چې د حساب او کتاب خاوندان وي او د خپلې ګټې او تاوان په باب فکر کوي)). (۳) عرفان ورندي ص ۲۸۰

ریا یعني دوه مخي نفاق اچول او د زاهدانه پردې شاته د خپلو غوښتنو او هوسونو پټول. زاهد باید په زړګونو باطني غوښتنې د نورو له سترګو پټې وساتي او ځان د ملایکې په څېر په هره ((نفساني)) غوښتنه بریالی وښیي، خو شاعر د دې وس او جرئت او شهامت لري چې د خپل هوس او غوښتنې په ډاګه ووایي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول مورډ د جهاني رښتينوا له وينو. جهاني په خپل قول کې صادق او رښتونی دی، لکه په مينه کې رښتونی، لکه په وينا کې رښتونی او لکه په هر څه کې، نو ځکه خو دوه مخي او منافقت غندي او د هغه د ليدلو زغم نه لري.

غزل

دا ډېر کـاره کاتـه بـه دي ايمـان لـره بـلا سـي
زاهـده هـسي نـه چـي خلوتـونـو تـه دي شـا سـي

پـرون دي لـه محرابـه پښـي پـر بلـه خـوا کـړې سـوې
بېـرېږم دي کوڅـه کـي دي لمونځونـه نيمـه خـوا سـي

نيمـګړي اشـارې دي شيخـه سـر بـه سـره ساتـو
جنـون مـي ياغـي نـه کـي کنـه چيغـي بـه رسـوا سـي

سـکون دی کـه توپـان دی عقـل نـه وينـي پـه سـترګو
منـزل يـي معجـزه ده چـي مجنـون پـکښې ليـلا سـي

مستـي ده لبونتـوب دی صراحـي راسـره څرخـي
معـذوريـم کـه لـه لاسـه مـي پيالـه نيمـه خطـا سـي

بېـګاه مـي سوځېـدو تـه غلـی غلـی ژړېـدلې
لمبـه خـاموشه نـه کـې چـې هسـتي بـه مـي تـالا سـي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرېوانــــــه لا يـــــــې غـــــــوارې د ســوالـــــــگرو اوښـــــکو لپـــــــي
د ســـــترگو پــــه کچکـــــول کـــــي مـــــي د تمـــــي ځــــاى پيـــــدا ســـــي

منظــــــور ســـــو جهانـــــــي د لېونيـــــــو پـــــــه تـــــولۍ کــــــې
نصيبـــــه لـــــــه زندانـــــــه بـــــــه دي نـــــن پورتــــــه غوغـــــا ســـــي

۲

جهاني او نظمونه:

يوه ورځ يوه سپين ږيري ليکوال او څېړونکي جهاني صيب د نظم شاعر وباله. هغه په دې خبره زه په فکر کې واچولم. وروسته مې داسې وانگيرله چې لکه نوموړي جناب شاعر او ليکوال د جهاني غزل او ازاد شعرونه نه دي ليدلي چې يوازې ناظم يې بولي، نو زما په نظر دا د هغه د کار يوه برخه ده.

که لږ څه ځير شو له خوشحال نه وروسته په افغانستان کې په پښتو شعر کې په ځلوېښتمو کلونو او له هغه پس حماسي روح ډېر زيات ځاى نيسي. دغه روحيه له دوه لارو پښتو شعري ادب ته لاره پيدا کوي. يوه د پښتني فرهنگ او ټولنيز ژوند په تېره د غني پښتني فولکلور لکه لنډيو او نارو او نورو شکلونو او له بله پلوه د معاصر خوځنده او متحرک ژوندانه يون او حرکت څخه. د دې کار سرلاری په عمده توگه لايق دی او د لايق اغيز په پښتو شعر کې د هيڅا له پامه ليري نه دی. زما د خبرې مانا دا ده چې له ځلوېښتمو کلونو را وروسته په پښتو شعر کې حماسي نظم او د شعر نور فورمونه پياوړي شول. جهاني صيب د دغه کلونو د غورځو پرزو شاهد دی او تر اوسه پوري د همدغه فکري بهير اغيزې له ځانه سره لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه یو بل فکتور دی چې په شعر او په هنر کې صیقل کېږي. دا ښکارنده په واقعیت کې زیات ظرفیتونه لري او هرڅومره چې په دې لړ کې پنځونې او هستونې کېږي د ژبې لمن ورته پراخېږي. له بلې خوا کله چې په پښتو شعر خبرې کوو، نو اړه ده چې د یوې مسالې یادونه وکړو:

انسان د دې له پاره چې په حیا او عزت کې را څرګند شي، نو لباس اغوندي او ډېر ښه ځان پټوي او سینګاروي، خو ژبه هم داسې واخله. ژبه کله چې ښکلې شي او په ښو او غوره کلماتو کې خپل مطلب راونغاړي، نو هغه شعر شي. په واقعیت کې انسان چې کله له طبیعت نه را جلا کېږي او د طبیعت په وړاندې دریځ نیسي، نو خبرتیا پیدا کوي او له طبیعت څخه د انسان را جلا کېدل د دې جوګه دی چې انسان اخلاق لري، نور د طبیعت په څېر خشن او قهر جن نه وي. دغه اخلاق چې کله له طبیعت نه جلا کېږي او بېرته د طبیعت په وړاندې ځای نیسي، نو په خبرتیا او اګاهي بدلېږي، او دوړ او ناوړ افکارو په توګه له بهر نه په بشري ژوند باندې خپل حکم او فرمان چلوي.

((د هنر جریان هم له هغه ځایه پیل کېږي چې کله اخلاق او طبیعت سره یو وي. هغه طبیعت چې د خپلو اخلاقو سره داسې نغښتلی او ګډ وي چې د هغه موجودیت له اخلاقو پرته نه شي تصور کېدلای، نو هغه ټول قید او بند او نظم چې اخلاق یې د طبیعت په اوږو ږدي، ترېنه خوند اخلي. په هنر کې همدغه د لذت احساس موجود دی. په موسیقۍ کې اوازونه له دروني نظم او هماهنګۍ نه خوند اخلي او په شعر کې ژبه او کلمات دغه دنده ترسره کوي. په شعر او موسیقۍ کې اوازونه او کلمات نظم پیدا کوي، خو داسې بند او زنځیر نشته چې له بهر نه یې په نظم کې را وړي، بلکې له دننه څخه په هغه کې یووالی او هماهنګي راپیدا کېږي. دلته نظم د روني او ارګانیک دی)). (۴)
شعر واندیشه. داریوش اشوري. ۲۷ مخ

له بلې خوا د ټولنیزو او سیاسي پېښو تراغېز لاندې زیاترو هغو کسانو چې له ټولنیزو بدلونونو څخه یې نور انتظارات لرل له یو ډول هیجان او سردرګمۍ سره مخامخ شول. زړونه یې ساړه شول چې له هغو سره اوس هغه ډول رومبني هیجانات نشته او نه یې ایجادولای شي. دا ځکه چې فتح یا ماتې د بېلابېلو قشرونو او طبقاتو د خلکو له پاره په یو وزن او یو شان وجود لري. فتح حماسه زېږوي ماتې فاجعه. ټولنیزه حماسه او فاجعه د احساس د اوج ګیرۍ سبب کېږي چې (paroxysm

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

) هم ورته وايي. د احساس اوج گيرى د هنري تخليق لازمه ده او له هغه پرته نه شو کولاى د ښو کارونو انتظار ولرو.

((که د شعر سطح د تخيل، ژبې د پيچلوالي او فکري پېچلوالي چې اظهار کوي لوړه وي، نو د خواصو په شعر بدلېږي. خاصه پسند يا عامه پسندوالى د يو شعر بل مطلب دى چې د شعر د ټولنيزوالي سره اړه نه لري بايد د غه مقولات سره جلا شي کنه، نو تحليل بې نتيجې وي، نو له دې کبله د ازادو او د قافيې او وزن څخه د ازادو شعرونو ايجاديدل يو طبيعي امر دى په معاصرو ادبياتو کې والت ويتمن په امريکا کې د دې ډول پيل کوونکى دى او وروسته بيا نور شاعران لکه پابلو نرودا په چيلي کې اوژان پرس په فرانسه کې ډېر زيات مشهور دي.

خو د وزن او قافيې د قيد له مينځه تلل د شاعرانه تخيل په اهميت او د شاعر د فکرې ژوروالي باندې زياتونه کوي او که د انګېرلو قدرت او فکري ژوروالي نه وي، نو هغه وينا خپل رنګ بايلي او په يوه معمولي نثري ټوټه بدلېږي)). (۵) کسرايي

دا سمه ده چې موزون او مقفى شعرونه په ډېره ښه توګه په حافظه کې ځاى نيسي او د ازادو شعرونو حافظه کې پاتې کېدل لږ ترسره کېږي، خو دا کوم هنري ملاک نه دى. دا نقد کېداى شي په خپل ذات کې د يو حقيقت حکايت وکړي، خو نه شي کولاى چې د ازاد شعر د پيدا ينښت په لار کې منطقي خنډ شي. په ياد کې ساتل د هنريت ملاک نه دى، خو د جهاني په شعر کې موږ دا ځانګړنه وينو چې هغه د عوامو په ژبه د تخيل اوچته مانۍ جوړولاي شي او داسي يو شعري فورم کې يې رانغاړي چې هم ډېر ساده او عامه فهمه وي او هم شعريت لري، يو ازي ساده وينا نه ده.

ځينې کسان په مشخص ډول د جهاني د شعرې ژبې په برخه کې دا هم وايي چې جهاني تر زياته حده په شعر کې د پښتو ژبې د کندهار لهجه کاروي او يا د دغه لهجې تر زيات اغېز لاندې دى، زما په نظر دا دومره خبره نه ده. خبره په ښکلا کې ده او د جهاني شعر او هنر خپله لازمه ښکلا لري، نو که د لهجې خبره را پورته کېږي دا په پښتو ادبياتو کې د رنګينۍ له پاره بله زياتونه ده. له بلې خوا که د جهاني په شعر کې تصوير د تأمل او دقت وړ دى او يا په شعر کې د تصوير او د تصوير په ژبه او کلماتو نړۍ هستول يو څه تت بريښي، نو دا په ډاګه ده چې د جهاني شعر پياوړې موسيقي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. موسيقي او موسيقيت او اهنگ او ترنم د جهاني د شعر او شاعرۍ زبردسته ځانګړنه ده. د هغه په شعر کې کليمات د رباب په نغمه کې روح پوه کوي او هغه په شور او مستۍ راولي، يو مثال:

ورکه مينه

د ژوندون وحشي موجونو | له اشنا مېني بېل کړی
د زمان ياغي بادونو | بل جهان ته يم راوړی
رايادېږي مې جونګړه | رايادېږي مې خيالونه
هسې ليري راته ښکار | لکه ورک ستړي خوبونه
نه د چا په بېدو شونډو | ثه مرموزه نغمه ناثي
نه د چا له پټو سترګو | د هوس ترانې پاثي
نه د چا په سپينو لېچو | توري ثوڼې راخپرې دي
نه د مړو کتو يادونو | سپينې کړي د چا شپې دي
نه د چا په دنګه غاړه | لونګين په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو | ماتې کړي دي ګلثانګې
نه هغه د سوما بوټي | نه هغه د غرو لمني
نه اوښه نه يې هی هی دی | نه کېږدۍ دی جيری يلنی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شبلي نه يې باۀاسكي   نه ثپي پكښې مستېږي
نه خوشال له زوره ږغ كړه   په ښكاره چې خوله يې راكړه
نه له بخته فريادي دی   چې ملګرو ورته شا كړه
نه حميد په شنه زړګي كي   خيال د شوندو دی ساتلی
نه فراق د نو خطانو   كری شپه دی ژړولی
نه محفل شته د رندانو   نه قيامت د پايكوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده   نه فرياد له سركوبونو
نه ثه زيری د فردوس دی   نه هوس د كوثرونو
نه ثه ويره د ګناه سته   نه وحشت له دوزخونو
نه جنون په خروښ راغلی   نه هوښياره بدمستي سته
نه د عقل ليونتوب دی   نه د بنګو هوښياري سته
دلته اور د ژوندون نسته   د ساړه جهنم كور دی
دلته هر ثه ايرې كېږي   د حيات په نامه ګور دی
دلته هر ثه سودا كېږي   دلته هر ثه بازاري دي
دلته ويني بېګانه دي   دلته ميني ظاهري دي
زما د جګو غرو سندري   ثوك يې نه سي اورېدلای
زما زيږه پښتو ژبه   دلته نه سي ګړېدلای
زه داستان د برباديو   زما كيسې په وينو سرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـــه د چـــا د لاري مـــل يـــم
زمـــا هغـــه جنـــت پـــردی ســـو
زمـــا هغـــه کـــورگی تبـــاه ســـو
هـــا نســـيم لمبـــه لمبـــه ســـو
هغـــه جـــام لـــه زهـــرو ډک ســـو
زمـــا وروســـتي بخـــري مـــړه ســـول
زمـــا گـــونگی احســـاس مـــړ ســـوی

نـــه د چـــا مـــخ تـــه بلېـــږم
چـــي مـــي حـــوری ورســـتا يلي
چـــي کيســـي بـــه مـــي کـــولي
چـــي يـــي وينـــي وبښـــولي
چـــي مســـتی يـــي پـــاڅولي
زمـــا نـــه مـــه غـــواړئ اورونـــه
زمـــا نـــه مـــه غـــواړئ شـــعرونه

۵)

د جهاني په شعر کې خيال، تصوير او عاطفه:

د جهاني په زياترو شعرونو کې ان په ازادو نظمونو کې د تصويرونو او انځورونو پـه تناسب شور او احساس ډېر پياوړی دی. شاعر تخيل او انځور کښېني ته اړه نه احساس کوي، بلکې نبغ پـه نبغـه او په ځرگنده او بربنډه توگه د خير و شر جگړه بيانوي. ((د تخيـل قدرت يعني هغه بشپړ شور او هيجان چې په کار لوېږي چې هغه احساسونه او شيان او بېلابېل تجربيات او پـه وختونـو او زمـانو پورې اړوند پـه يوه خاصه لحظه کې سره راټولېږي او يا يو له بل سره انطباق پيـدا کوي او پـه يـوه داسې ناپايه شېبه او محدود زمـان کې يـو پراخـه سـاحه انځور وي. د تخييـل قـدرت يـوازي هغـه سرکښ او له مرکز څخه د تېښتي او فرار او تيت پرک وس نه دی، بلکې د مخالفو حالاتو د تلفيـق له پاره داسې قدرت دی او د طبيعيت په باب د انسان د بېلابېلو انگېرنو څخه عبارت دی. تخيل په سيده توگه له حافظې راولاړېږي. کله هم په زماني تداوم کې په حافظه کې خوندي ساتي او کلـه هم هرڅه غورځوي چې د حافظې ځينې برخې له مينځه يوسي او د تصـويرونو پـه وسـيله هغـه يـو د بل په خواکې کېږدي او يوه فکري او عاطفي کړۍ ايجاد کړي. (۲) طلا درمس ۸۴۷مخ

تصوير په نوم شعر:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړه د ژمي شپه ده زه ستا له يادونو سره

لکه ماشوم په وړانګو لوبي کوم

ستا د تصوير مخې ته ودرېږم

او دا يوه لحظه دي خپله کمه

هلته سينه کي غولېدلى زړګى وخوځېږي

او پردى مينې ته ټوپونه وهي

تصوير ژوندى سي سترګي وړپوي

پر شونډو بيا ګرځي زاړه قولونه

بيا د سبا د لمر ختو په تمه

شپه تر سهاره شمعي ولګېږي

سترګې سوځي

خو يو ناڅاپه د تصوير له سترګو

د ژوند او مينې رڼا وتښتي

قولونه مړه سي

زه او تصوير پاته سو

او زړه هم نه وهي زاړه ټوپونه

دواړه لاسونه لېوني لاسونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې ارادې د تصوير خواته ځغلي

تصوير څېري او ژمنۍ سکروټې

لمبه لمبه کې د کلو خيالونه

لاپې لمبه په سترګو وينمه خاموشه نه ده

لا د تصوير بې نوره سترګې زما پر لور کړې دي

چې په سينه کې مې د زړه په تل کې

ستا له تصويره سره مينه نوی اور بلوي

او په رګونو مې بخري ګډ سي

نور دي تصوير ته هم کتلای نه سم

يوه لحظه دي خپلولای نه سم

او دا د ژوند سره ملګري لمبې

دا په رګونو کې ژوندۍ بخري

دا د تيارو دا د رڼا ملګري

ستا د خيالونو له محله سره

په تصويرونو روبياري نه کوي

پورتنی ازاد شعر چې د انځور کښنې په زړه پورې بېلګه ده. د چا خبره د خوب او بيدارۍ ترمنځ د يو حالت شاعرانه تصوير دی چې لوستونکي ته پېښه په مخ کېږدي. حادثه له خيال نه هستېږي. ذهن عينيت ايجادوي او په تدريج سره لوستونکي داسې حالت ته راولي چې ګويا له يوې واقعي پېښې سره مخامخ دی. حادثه سره له دې چې ټوله د راوي په ذهن او خيال کې غځېږي، خو شاعر د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي پـر وړانـدې د يـو ډول مصنوعي خـوب د غـالبولو نـه کـار اخلـي او لوسـتونکی او اورېدونکی له ځانه سره مل کوي، بلکې په حادثه کې ورته ګډون ورکوي او بالاخره کيسه پای ته ورنږدې کېږي. د جهاني دا ډول شعرونه په ډېرو ساده کليماتو او تصاويرو کې سينګار شوي دي خپل وزن يې هم د نويو معاصرو ادبياتو او هم د پښتو ژبې د قدرت په برکت ساتلی دی.

(۲)

جهاني په پښتو کلاسيک او معاصر شعر کې د يوه منځګړي په توګه:

د جهاني پايکوب د نوييمو کلونو ټولګه ده. په دې ټولګه کې زموږ د ټولنې د بحران او ببرحمانه وژنو پېښو انعکاس کړی دی. دا د يوه ولس د پايمالولو کلونه دي. دې پېښو پـه سيده او صـيقل شوې توګه د جهاني په شعر کې خپل ياد خوندي کړی دی. په دې کې يوه رواني مساله ده. شاعر سره له دې چې په خپلو سترګو دا پېښې نه ويني، خو په خپل هېواد کې دومره زيات د ذهن حضـور لـري چې دا پېښې ذره ذره په خپل ذهن کې ساتي او د شعر په ژبه يې منعکسوي.

د مورچل ځوانـه شعـر د يـوه تـوارد کيسـه ده چې عـين مضـمون خو شـاعرانو لکـه صـديق کـاوون توفاني، اسحاق ننګيال او خپله عبدالباري جهاني تکرار کړی دی.

جهاني د ننګيال د يوه شعر په ځواب کې هم يو شعر يا اوږده قصيده لري چې مطلع او دوه اخيـري بيتونه يې را نقلوو.

زما له خولې ورکه پيغام شينکي اسمان تـه
چـې بـه ختمـه پـردی مېنـه کـربلا سـي
نـور بـه نـه راځـي پـر مـوږ يـاغي موجونـه
توپـاني بـه د رقيـب د بېـړۍ خـوا سـي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا په پای کې وایي:

ماتـــــــــه ولـــــــــي راکـــــــــوې د مرگـــــــــي زیـــــــــرى
ماتـــــــــه ولـــــــــي رالېـــــــــږې زخمـــــــــي نظمونـــــــــه
پـــــــــه مـــــــــا ولـــــــــي اوروې دا ســـــــــوى کـــــــــوکي
لـــــــــه مـــــــــا ولـــــــــي تښـــــــــتوې اغـــــــــزن خوبونـــــــــه

دا غزل یې بله ښه نمونه کېداى شي:

کلونـــــــه کېـــــــږي لـــــــه دې ښـــــــاره کیســـــــو کـــــــوچ کـــــــړى دى
د آدم خـــــــان لـــــــه شـــــــهبازونو درخـــــــو کـــــــوچ کـــــــړى دى
پـــــــه هغـــــــه دښـــــــت کـــــــې د مجنـــــــون غرغـــــــرې وچـــــــې ســـــــولې
د لېونیـــــــو لـــــــه مزلونـــــــو اغـــــــزو کـــــــوچ کـــــــړى دى
نـــــــه پـــــــه محفـــــــل کـــــــې بلېـــــــدل نـــــــه ســـــــوځېدل یـــــــادېږي
د پتنگـــــــانو لـــــــه مذهبـــــــه لمبـــــــو کـــــــوچ کـــــــړى دى
ځنگـــــــه بـــــــه ســـــــتون ســـــــي لـــــــه خزانـــــــه توریـــــــدلى بلبـــــــل
چـــــــې لـــــــه چمنـــــــه د گېـــــــډیو وږمو کـــــــوچ کـــــــړى دى
اوس یـــــــې شـــــــرنگى د نیمـــــــو شـــــــپو ســـــــندرې نـــــــه تخنـــــــوي
لـــــــه ســـــــپینو لېچـــــــو ســـــــرو لاســـــــونو بنگـــــــړو کـــــــوچ کـــــــړى دى
د زلېخـــــــا مینـــــــه د چـــــــا لمنـــــــې نـــــــه تـــــــورووي
اوس لـــــــه خوبونـــــــو د یوســـــــف قـــــــافلو کـــــــوچ کـــــــړى دى
د تـــــــور جـــــــادو افســـــــون وهلـــــــي دي د غـــــــرو لمنـــــــې
نـــــــن د شـــــــپیلۍ لـــــــه منترونـــــــو نغمـــــــو کـــــــوچ کـــــــړى دى
جهـــــــاني څـــــــوک بـــــــه پـــــــر لنـــــــډیو غزلونـــــــه لیکـــــــي
چـــــــې لـــــــه گـــــــودر څخـــــــه د پېغلـــــــو نـــــــارو کـــــــوچ کـــــــړى دى

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۷)

اسطوره او شاعر:

لوستونکی کله هم د جهاني په شعر کې ځای ځای د بشریت ژورو او تل ته داخلېږي او یا په بل عبارت سره شاعر د بشریت د ژورو تمایلاتو او ځانګړنو هم بې پروا او بې پرې نه دی پاتې شوی. په معاصرو ادبیاتو په تېره لویدیځو ادبیاتو د نقد او څېړنې په برخه کې د معاصرو علومو یعنې بشر پوهنې، اروا پوهنې، فلسفې او اسطوره پېژندنې څخه مرسته ترلاسه کوي. اسطوره پېژندنه او د اساطیرو راسپړنه چې په معاصره اروا پوهنه کې ډېر عمده ځای لري نن ورځ په هنر او هنري پدیدو کې د راسپړنې له پاره ترې کار اخېستل کېږي. جهاني هم کله چې د بشریت بنیادي کرکتر ته یې پام شوی، نو اسطوروي شعر یې کښلی دی.

انسان د اسطورو له لارې انساني فرهنګ د ایجاد پړاو ته داخلېږي. په دې پړا وکې انسان غواړي نړۍ او طبعیت په یو ډول لارو چارو ایل کړي. بیا د یو ډول ارباب النوعیت له دریځه غواړي طبیعي شیان او پدیدې تجرید کړي چې په دې ډول اسطورې مینځ ته راځي. د خدایت او خدا پرستۍ مفکوره او بیا د وحدانیت په ایدیا سره د ځمکې پر مخ د روح تاریخ او د معنا تاریخ پیل کېږي. د اسطورې په پیل سره انسان د خیر و شر او سپېنتا وناسپېنتا روا او ناروا په اخلاقي او حقوقي مانا سره رامنځ ته کېږي او حیواني ژوند انساني او ټولنیز هغه ته داخلېږي او فرهنګ رامنځ ته کېږي.

د خلقت په اسطوره کې چې په یهودیت او مسیحیت کې راغلي او په قران پاک کې هم په لږ بدلون سره یادونه شوې یو سرنوشت جوړوونکې برخه لري چې وایي: خدای ادم یا لومړنی انسان د یو تکلیف او یو انتخاب سره مخامخ کړ. هغه ته وویل شول چې د پوهې او د معرفت د ونې مېوه ونه خوري، خو ادم د خپلې جوړې یا حوا په وسوسې او د شیطان په نفوذ سره له دې امر نه سرغړاوی کوي او د پوهاوي د ونې مېوه خوري. سترګې یې ببرته کیږي. د هغه دروني سترګې ببرته کېږي او کله چې ځان ته ګوري چې بربنډ دی، نو شرمېږي، دا چې دغه بربنډ ذات د شرم او ګناه سره مخامخ کېږي، نو له همدغه ټکي د انسان تاریخ پیل کېږي. انسان په خپله ستونزه او ګناه باندې خبرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ګناه یعني له تکلیف نه سرغړونه یا د شرع له حکم نه چې خدای فرمایلي دي سرغړونه ده. په بل عبارت دا د انسان د داسي اخلاقي موجود په توګه چې په ښو او بدو خبر دی د تاریخ پیل دی.

دا چې انسان په لومړي وار د خدای له امره سرغړونه کوي او خدای پرې منت کوي او په دغه لومړۍ ګناه سره له جنت نه رابهر کېږي او دا چې ادم ځمکې ته راځي، نو هغه سوله چې په ازل کې په پورتني عالم او کښتني عالم کې برقراره وه خپل ځای د نېکۍ او بدۍ جګړې ته پرېږدي او د ادم د زامنو یا زوزاد د ژوند کولو د ماجرا تاریخ پیل کېږي. (۸) عرفان ورندي در شعر حافظ **۵۱** مخ

زموږ په پښتو معاصر شعر کې دا او دا ډول نوري اسطورې په پوره عمق او ژوروالي سره منعکسې کېږي. زموږ معاصر پښتو شعر دغه اسطوره د بیا ځلي شاعرانه پالش او سینګار له لارې انساني پیغام په ډېره ښه توګه وړاندي کړی دی چې جهاني هم یو له دغو سرلارو څخه دی.

ابلیس وخندل
خالق دا ښکلي دا رنګینه ځمکه
د هسکو غرونو د لعلونو له سیندونو سره
انسان ته وبخښله
او په سینه کي یې ورکښېښوو له خپله مینه
خو ده په زړه کي د شیطان په لمسه
د سرو او سپینو او د خاورو مینه ورروزله
د همدې میني په خاطر یې د ورورویني توی کړې
د فرشتو له سترګو اوښکي راغلي
او شیطان ومسېده
د همدې میني په خاطر یې ولسونه ایل کړل
د یوه لوی سپه سالار په نوم پوځونه جوړ سول
مځکې یې لاندي کړلې
جونګړي ونړېدې
د سرو او سپینو خزانې جوړې سوې
سپه سالار له خپله ښاره کلا وګرځول

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د بل ښار د خزانو په تمه وخوځېدئ
توري راووتلې
چړې په وينو سولې
سرونه ورغړېدل
کلې لمبه لمبه سول ښار او کوڅو اور واخيستئ
سپه سالار ښځې له ښاره څخه ليرې يوړې
او په تاوده يې کړل د سود او د سودا کونجونه
کتار کتار ځوانان يې ودرول
د ټولو زړونه رپېدل سترګې يې هيښې پاته
او يو ګړی راوروسته
د لوی پېشوا په حکم
لکه برګونه د خزان سرونه ورژېدل
فرشتو وژړل شيطان له خوښۍ ونڅېدئ
پېړۍ پېړۍ د جنګ لمبو ښارونه وسوځول
د بې خبرو د ناپوهو خلکو
د بريتورو د غښتلو اتلانو
د زمرو په وينو
د غرو لمنې د ښارونو کوڅې ورنګېدې
او يوه شيبه څه کرغېړنې شيطاني وسوسې
د کوم ظالم سپه سالار وزړه ته لار پيدا کړه
فوج يې را وباله لښکرې يې را جمع کړلې
او د دښمن د ستر معبد خواته يې مخه کړله
د فرشتو زړونه بيا ورپېدل
او پر شيطان د خوشاليه جامې تنګې سولې
سپه سالار له خوني فوجه سره
په لارکې کلې درمندونه لوی ښارونه چور کړل
هر څه يې وسوځول
د غرو لمنې بيا په وينو سرې سوې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښتونه ورنګېدل
هدېرې ډکې سولې
له ښاره پورته سوې د ښځو ماشومانو چيغې
او د پوځونو له هيبته ځمکه سره تبې سوه
سپه سالار لکه خوني ځناور
سترګې يې سرې وې غړومبېدې له قهره
ايستلې توره د معبد پر لوري وخوځيدئ
او هلته پرې سول پر سجدو باندې پراته سرونه
يو ګړی وروسته معبد ونړېدئ
د خدای په مينه لمبې وځرخېدې
د ليرې ليرې هېوادونو د بچو سينو کې
د انتقام بخرې وځلېدل
د هر يوه په زړه کې
د تل له پاره د غضب اورونو ځاله وکړه
په اسمانو کې د ملکو ساندې پورته سولې
او د ابليس له کوره راغلل د قا قا ږغونه

وروستۍ خبرې:

۱- اوس چې کله خپلې خبرې را ټولوو، نو دې ټکو ته رسېږو چې جهاني د وېښتابه د پړاو شاعر دی. داسې چې که له يوې خوا د سليمان لايق، استاد بېنوا، خان عبدالغني خان او نورو سره محشور وو، نو له بلې خوا د ځوانو شاعرانو سره هم بې اړيکو نه و. سره له دې چې د جهاني په شعرونو کې د پښتو کلاسيک ادب خپل موجوديت او حضور په ښه توګه ساتلی او د کلاسيک فورم په پل تللی دی، خو د نوي زمان او نوي دوران اغېزې د شعر نوي ډولونه بې قافيې، ازاد او نورو شعري ډولونو نمونې هم کمې نه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- جهاني د لویدیځ ادب سره په ځانګړې توګه د شعري ادب سره اشنا او لوستونکي او ژباړن دی دا یو بل غنیمت کار دی چې که له یوې خوا جهاني د کلاسیک پښتو ادب او نوی پښتو شعري ادب مینځ لاری دی نو د لویدیځ او پښتو ادب ترمنځ هم دغه دنده ترسره کوي.

۳- روایت او داستاني نظم هم د جهاني د شعر بله ځانګړنه ده او په دې لړ کې خو تر دې حده ښکلا پنځونه کوي چې د پښتو کیسو او افسانو (نکلونو) نارو فورم هم د اوږدو نظمونو تکرار بند په توګه راوړي او په طبیعي توګه یې راوړي. د جهاني په شعر کې ادم خان بیا راژوندی کېږي، د درخو مینه بیا غځونې کوي، کرمی د خپلو شپېتو بړېځو سره بیا یرغل کوي، دلی او شهی بیا د مینې داستان تکراروي، لنډه دا چې جهاني په خپل هنر کې نوې پښتنې دنیا یا پښتون جهان هست کړی دی چې هم ښکلی او هم نوی دی او هنر هم د طبیعت بیا زېږون او هستونه او پنځونې پرته بل څه نه شي کېدای.

۴- د جهاني په شعر کې د هېواد غمیزه یوې داسې تابلو ته پاتې کېږي چې شاعر یې په خپله کاږي، خو له کېنلو وروسته ورته ګوري، بیا یې ذره ذره خاري او چې په کوم ځای کې رنګ کم وي، نو د خپل زړه شریانونو ته ګوتې وروړي، خپلې ګوتې په وینو سرې کوي او هڅه کوي چې د تابلو تناسب پرې برابر کړي.

ما دغه خیړنه له لندن څخه بهر د پایکوب او ((د سباوون په تمه)) پر بنیاد لیکلې وه، خو له نېکه مرغه کله چې زما ګران دوست امین باوري ولیده، هغه راته د راز و نیاز ټولګې یادونه وکړه. ما هم ترې د خپل عادت له مخې یرغمل ونیوله. په دې ټولګه کې جهاني یو ډول دی، د پخوا په څېر مست نه برېښي. دا مالومه ده چې پر هغه باندې د خپل شخصي یوازېتوب پېښې څومره ژور اغېز کړی دی. د نومورې دا حالت نېغ په نېغه د هغه په شعر کې جوتېږي.
د جهاني د شعر په اړوند ما خپلې پوهېدنې او نتیجې لا د مخه جوړې کړې وې، خو په دې ټولګه کې له یوې سریزې سره مخامخ شوم چې په خپله د شاعر له خوا کښل شوې وه. د هغې په لوستلو سره زما وېره نوره هم د صحت او سقم په باب ورکه شوه او په دې ډاډه شوم چې زه د شاعر د شعر په اړوند ډېر لېرې وتلې نه یم نومورې لیکي:
((زما په عقیده شعر د شاعر د احساساتو موزون او منظوم بیان دی. هر څو نه چې کلام موزون او ښایسته وي په هغه اندازه یې شعریت زیات وي. حتی تر منظومیت لا په شعر کې موزونیت لازم او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

حتمي دی. ځکه کېدای سي يو کلام منظوم نه وي، مگر پرځای او ښايسته کلمات چې د شعر د ناوي سينگار دی داسي په کې اوډل سوي وي چي تر هر ډول منظوم کلام يې خوند او تاثير زيات وي)). (۹) رازونياز، ۹ مخ

د شاعر تبصره بيخي سمه او پرځای ده، خو دا بايد زياته شي چې د موزونيت سره بايد شعر روح او سا هم ولري، په هغه کې بايد عاطفه او احساس هم غځوني وکړي او شعر که د يوې پښبې په توگه ومنو، نو په واقعيت کې دا د يوې بلې دنيا جوړول دي. په دې نوې دنيا کې د عيني او واقعي دنيا مسايل د شعر په ژبه بيانېږي. د شعر ژبه سره له دې چې د کلماتو ژبه ده، خو دا داسي کلمات دي چې کله واوډل شي، نو پخپله غورځنگ او حرکت ايجادوي.

((يوازې ساده او ښايسته شعرونه دي چې د واقعيتونو نه سمه ترجماني کولای شي او يوازي دغه نظمونه دي چې د ژبې او ادب له تاريخ سره يو ځای ژوند کوي او کله کله خو د خلکو په کلتور او ژوند ته دومره ننوزي چې فولکلوريک رنگ واخلي)) (۱۰) سريزه، رازو نياز - ۱۰ مخ

جهاني صيب په خپله سريزه کې د نظم خبره هم راخبستې ده. دې کې شک نشته چې د هغه د هنر يوه لويه برخه نظم هم دی او ځيني داستانونه يې په نظم اړولي دي. دا ستر کار دی، خو که دلته پر نظم خبرې پيل کړو، نو خبره به اوږدوه شي، ځکه په دې برخه کې موږ يوازې پر شعر خبري کوو نه پر نظم.

نوموړی په يوه برخه کې د ښايست او يا ښکلا يو بحث راپورته کوي او وايي: (موږ معمولا ښايستو شعرونو ته ښه شعرونه وايو. پر دې خبرې ټول شاعران، نقادان او ټول هغه کسان اتفاق لري چې د شعر له لوستلو او اورېدلو سره مينه لري، خو دا چې څه شی ښايسته دی او پخپله ښايست څه شی دی پر دې باندې ډېر لږ اتفاق موجود دی او حتی ويلای سو چې تقريبا هېڅ اتفاق موجود نه دی). (۱۱) ، ۱۰(مخ رازو نياز

((زه پخپله په شعر کې له بغاوت سره طبيعي مينه لرم، حتی د شعر د پيل کولو په لومړۍ مرحله کې چې تقريبا تنکی هلک وم او په ژوند کې نه له محتسب او نه له زاهد سره مخامخ سوی وم. د زاهد او محتسب سره په جنگ وم، مې او ساقي مې ستايه، په داسي حال کې چې د بل په لاس کې مې هم مې ليدلي نه و، تراوسه مې په شعر کې خوښېږي او د غني خان او کاظم خان سره مې علاقه هم ښايي د هغوی د انساني غرور او سرکښۍ د ستايلو له امله وي. د خپل ژوند په هيڅ پړاو کې مې د قدرت خاوندانو ته شعر نه دی ليکلی. دا افتخار به ترمرگه ساتم او زما د شعر په مقدس حريم کې به بندگانو ته سجدې کول تر مرگه پورې ناروا وي)). (۱۲) ، ۱۲–۱۳ مخونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپلې لیکنې عنوان لا د مخه کښلی و، خو په دې فکر کې وم چې بدلون ورکړم، خو کله چې مې دا نظر ولیده نو په خپله لږه پوهه یو څه ډاډه شوم او په دې وپوهېدم چې زیاتی مې نه دی کړی. (۱۱)

ماخذونه:

۱- عرفان ورندي در شعر حافظ

۲- طلا درمس

۳- شعر و اندیشه

۴- صور و خیال درشعر فارسي

۵- د پښتو ادبیاتو تاریخ روهي

۶- یونګ - خدایان و انسان مدرن انتونیو مورنو

۷- پایکوب

۸- د سباوون په تمه

۹- شپیلۍ

۱۰- مرغ امین کسرایي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد حبیب الله رفیع

د استاد حبیب الله رفیع یاداښت

شعر الهام، د زړه غږ او د وجدان پیغام دی، خو دا شعر له ژوند نه رنګ اخلي او د چاپېریال او ټولنې ازانګه پکښې اورو. د شاعر نظر دقیق او تېز وي، ظاهر پسند او ظاهر بین نه وي، د ژوند د رنګونو برداشت په بل ډول کوي او د ژوند د پېښو پر یادښت باندې د فن عملیه تر سره کوي چې ناتراشلي او ناتوړلي یې نه را اخلي. شاعر لکه عطار او د شاتو مچۍ له ګلونو نه عطر او عسل جوړوي او یا لکه ماهر طبیب له عادي اوبو نه مقطرې اوبه جوړوي.

شعر خدایي داد دی، طبیعي او وهبي دی، کسبي او تعلیمي نه دی، له همدې کبله په هره ژبه کې لومړی شعرونه ویل شوي او بیا هغه ته قوانین او قالبونه ټاکل شوي او د بدایعو، صنایعو او ادبي ښېګڼو لټون یې شوی دی. ډېر کسان شته چې د ردیف، قافیې، عروضو، بحرونو او ادبي فنونو لوی عالمان، څېړونکي، پلټونکي او حتی ټاکونکي دي، خو شاعران نه دي او د شعر لوربینه نه ده پرې شوې، البته توک بندي او د یو څو لفظونو نښلول دومره دروند کار نه دی، خو داسې څه په شعر نه شمېرل کېږي او د شعر واقعي مقام نه شي تر لاسه کولای، دا هغو مصنوعي غمیو ته ورته دي چې ځلک او بلک ډېر کوي، خو د الماسو بریښ، توان او متره پکښې نه وي.

شعر په یوه خاص حالت کې د شاعر په ذهن کې غځوني کوي او که شاعر یې هماغه وخت و نه لیکي نو د شعر دا ښکار یې له ذهنه الوزي او بل وخت دا توان ورسره نه وي چې هغه څه بیرته وواېي، نو له دې کبله شعر یو خاص کیفیت دی چې لا تر اوسه یې هم د تعبیر او پېژندنې لپاره الفاظ نشته او تر اوسه هم ادیبان نه دي توانېدلي چې د شعر لپاره یو کوټلی او ټاکلي تعریف او ددې کیفیت لپاره یو بیانوونکی تعبیر پیدا کړي.

شعر د خوند او که د ژوند لپاره؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پوښتنې ځواب د نقادانو او ادبپوهانو تر منځ يو تود بحث دی، خو زه فکر کوم چې شعر تش د خوند لپاره کومه معنا نه لري، شعر په يو نه يو ډول له ژوند سره اړه لري، خصوصاً په پښتو کې له هماغه لومړي پيله شعر له ژوند سره ځنګ پر ځنګ راغلی او نه يوازي زموږ او سني شاعران د شعر مضمون ته ارزښت ورکوي، بلکې زموږ کلاسيکو شاعرانو هم مضمون د شعر اساس او پيکر او ښکلي الفاظ يې د هغه رخت او زېور بللي دي.

د پښتو نازکخياله شاعر کاظم خان شيدا چې شعر يې هم ښکلی مضمون لري او هم ښکلی بافت او الفاظ، له نن څخه دوه نيم سوه کاله وړاندې دا موضوع داسې روښانوي:

مضمون د شعر لکه پيــکر وي

رنګين الفاظ يې لکه زېور وي

ورته ضرور دي دا دواړه تـوکي

پيکر که ځــو دلــربا تــر وي

تر دې تولو خبرو وروسته اوس راځم (ورکې مېنې) او د ورکې مېنې د شاعر شعرونو ته. زه دا شاعر له پنځلسو شپاړسو کلونو راهيسې پېژنم او پېژند ګلوي مې هم دده د شعر په سر او دده د شعر په اثر ورسره شوې ده، دده شعر زما خوښ و، نو ځکه مې دی هم خوښ و، ده شعرونه لږ ويل خو په دې لږو شعرونو کې به يې خوندونه ډېر وو، ځکه چې ده به هم له موضوع او هم له مضمون سره انصاف کړی و او هم له فن او هنر سره، دده په شعر کې د مضمون او شکل بافت متناسب، سامعه نواز او روحنواز و او له همدې کبله په کم عمر کې د شعر لوړ مقام ته ورسېد او د هيواد د ګوټو په شمېر شاعرانو کې و شمېرل شو.

زه (جهاني) ښيم، عبدالباري جهاني، هغه شاعر چې ښکلو شعرونو به يې هم مشاعرې او هم مجلې او جريدې ښکلې کولې. دده پخواني شعرونه له مستۍ او غورځنګونو نه ډک وو او اوسني شعرونه يې د پردېسۍ له سويو ازانګو څخه ډک دي، خو يو څه چې دده په شعر کې يې خپل ثبات او ټينګار ساتلی، هغه په هيڅ حال کې مايوسۍ او قنوطيت ته تن نه ورکول دي، نو ځکه دده د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر پخوانۍ مستي د قهرمانۍ په مستۍ بدله شوې او هغه وخت يې که په لاسونو د خاورينو جامونو ماتولو کيسې کولې، اوس په سوکونو د پولادي ټانکونو ماتولو کيسې کوي، هغه وخت يې د بغاوت د فکر او ذهن زنځيرونه ماتول، اوس يې بغاوت د سره ښکېلاک د ملتونو د ښکېلولو او اېلولو له ځنځيرونو سره په جنګ دی. ما مخکې وويل چې جهاني زموږ د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی، دا شاعرانه مبالغه مه ګڼئ، دا يو حقيقت دی، موږ تر ده په عمر کې مشران شاعران لرو، خو تر ده ښه او خواږه شاعران نه دي. د نور چا نومونه نه اخلم، دا زه په خپله هم شاعر يم، هم تر ده مشر يم او هم مې د کميت او شمېر په لحاظ تر ده زيات شعرونه ويلي دي. په دې باب چې له شاعرانه تعالی او تصلف نه تېر شم او د يوه واقعيت بين نقاد او د علم او فن د موازينو په اساس قضاوت وکړم، نو په واز کومي وايم چې زما شعرونه سره له دې چې د پښتو ادب ذخيره او زېرمه ده او د کميت په لحاظ د پښتو ادب په بهير کې اضافه ګڼل کېږي، خو د کيفيت له مخې کوم نوی او فوق العاده زياتوالی نه دی، لکه ما غوندې ډېر نور شاعران هم شته چې په پښتو کې شعرونه وايي خو د (جهاني) له شاعرۍ سره د يوه يوه کس شاعري سيالي کولای شي، نو ځکه بايد په زغرده قضاوت وکړم چې د جهاني شعر په پښتو ادب کې د شکل، محتوا او کيفيت له اړخه يو ښه او په زړه پوري زياتون دی، خو له دې سره سره ده تر اوسه کتاب نه درلود او شعرونه يې په کتابي بڼه نه وو خپاره شوي.

زما سره تل دا هيله وه چې د ده د شعرونو مجموعه د چاپ ښکلې غېږې ته ولوېږي او د هر چا لاس ته ورسېږي. څه موده مخکې ښاغلي (غروال) او بيا ده راته وويل چې زه خپل د شعر کتاب چاپوم، ته څه پرې وليکه! زه دومره خوښ شوم چې له خپل ټول مصروفيت او سرګردانۍ سره سره مې بې اختياره (ښه) ورته وويل او دا دی په دې خو کرښو مې خپله غاړه خلاصه کړه، خو ده د شعر حق مې ادا نه کړای شو.

زه ګران جهاني ته ددې کتاب د خپرېدو مبارکي ورکوم او زموږ د سپېڅلي جهاد او ادب مينان يې لوستلو ته رابولم او د لوی خدای (ج) له دربار نه عاجزانه هيله کوم چې ډېر ژر دا (ورکه مينه) په ګډه ومومو او د ازادۍ پر ځای يې د ابادۍ لپاره دی، زه او د هيواد ټول دردېدلي شاعران په مينه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه ترانې ووایو او د خپلې دې سپېڅلي مور د خدمت لپاره ګامونه اوچت کړو، فکرونه سترې کړو، لاسونه تڼاکې کړو او د هجران ترخې شپې مو په خوارېه وصال بدلې کړو.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروين ملال

جهاني او د هغه شعري يون

دغه توري سپيني رېږي
دا ببر ببر لاسونه
دا سرې سرې دا غټې سترګي
له هيبته ډک مخونه
دا له زوره ډکي موټي
د فولادو مړوندونه
د فولادو په سينو کي
غيرتي ډبرين زړونه
دا زيږې زيږې خبرې
د زمريو اوازونه
په سرونو کي يې شور دی
په سينو کي توپانونه
دا کړې وړې بګړۍ به
يوه ورځ سره غونډېږي
تر يو څو جرګو راوروسته
د توپان په دود خروښېږي
د کلو ترې درې به
بيا په وينو اوبه کېږي
د غليم په بنګلو کي
هلته بل ميوند جوړېږي

د جهاني له شعر سره زما اشنايي له دغه حماسي شعر څخه پيل کېږي. ښه مې په ياد دي چې د پښتنو او بلوڅو د پيوستون ورځ وه، راډيو ته غوږ وم او د پښتونستان په خپرونه کې په همدې مناسبت مشاعره کې جهاني صاحب دا شعر ديکلمه کاوه. شعر دومره اغېزمن و، چې تر ننه پورې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې درې نيمې لسيزې تېرې دي، زما په ذهن کې ژوندی پروت دی او اوس هم هغه شېبې رايادوي. ښايي جهاني به تر دې وړاندې هم شاعري کړې او دا به يې لومړی شعر نه وي، خو يوه خبره روښانه ده چې دغه کلونه د جهاني د شاعرۍ لومړۍ دوره ټاکي. چې داسې ده، نو راځئ وواېو جهاني هغه شاعر نه دی چې شعر يې له خالپوخو يا خاپوړو څخه پيل کړی وي. هغه شاعر دنيا ته راغلی او د خپلې شاعرۍ په لومړۍ دوره کې دومره ځواکمن دی چې په همدې مشاعره کې د مرحوم استاد روهي، شهيد سېلاب صافي او استاد لايق د ستاينې او ډاډ وړ ګرځي. د همدې حماسي شعر په ژوره کتنه دا هم وېلای شو چې د جهاني شعر د تخيل او تخنيکي لزوماتو له اړخه د لومړنيو شېبو څخه پر مخ شعر دی او تکاملي حرکت يې داسې نه دی چې صعود او نزول يې وارد واره په ذهن ننوزي، تکاملي سير حتماً لري، خو دومره نه چې ډېر بحث ورباندې وشي. له ورکې مېنې څخه تر (راز و نياز) پورې چې هغه کوم يون کړی دی، نو د يوه متعهد او بېباکه رياليست په توګه يې د وخت، ټولنې او انسانيت په وړاندې خپل رسالت سرته رسولی دی. هغه دلته مستانه او بېباکه دی، لکه د خوشحال خان خټک په شان هر څه په ډاګه وايي، نه له غمازه وېره لري او نه له رقيبه؛ هر څه چې اوري او يا يې ويني، په هماغه شېبه کې يې د ذهن کارخانې ته سپاري. د تخيل، مفکورې، عاطفې او احساس تر پروسيجر يې تېروي او خپل ولس ته يې وړاندې کوي.

هو ! هغه يوازې په سمبولونو، کنايو، استعارو او تشبيهاتو په موهبت نه دی نازول شوی، بلکې د دې صنعت خاوند هم دی چې له ماحول سره د هيندارې په ډول چلند کوي. د هغه ناطق او غيرناطق انځورونه د کاغذ په پاڼو کې ابدي کوي، د هغه د تخليق اړخونه دومره رښتيني او صميمي دي، چې له غم جانان څخه نيولې تر غم دوران پورې د هر څه حساب ورسره دی. د جهاني شعر ته کتنه په حقيقت کې د افغانستان د څو لسيزو تراژيدويو، حماسو، هجرتونو او د افغان ولس دربدريو ته کتنه ده. زما باور دی چې د ده شعرونه به د افغان ولس په دغه تاريخي پړاو کې هر وخت مطالعه کېږي. لکه وړاندې چې مو وويل د جهاني شعر په تخنيکي لحاظ له لومړيو شېبو څخه پوخ شعر دی. د ده هنري يون موږ يوازې د ده د شعر په محتوا، بيان او زمان کې احساسولای شو، راځئ چې يو څه وخت په ورکه مېنه کې تم شو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ورکه مېنه) د شاعر لومړی چاپي ټولګه ده، په دغه ټولګه کې د شاعر هغه شعرونه چې په ګران افغانستان کې دی او بیا هجرت ته اړ شوی، چاپ دي شوي دي. همدغې لومړۍ چاپي ټولګې جهاني ته د پښتو شعر د معاصر یون د سرلار دریځ ورکړی دی. بنايي په ورکه مېنه کې به داسې شعرونه هم وي، چې یوازې ښه شعر ورته ووایو، خو ځینې شعرونه یې دومره ځواکمن دي، چې د انسان د زړه په دهلېزونو وار له واره ننوزي، پر زړه یې بې تخته پاچاهي کوي او پر حواسو یې د پېریانو څېر راولي. د ورکې مېنې د شعر د خم ځنې پر دېسې په څښېدو ده او له وطن څخه د لیریوالي احساس په کښې د سوزه ډکه شپېلۍ ږغوي. د مستبدو قدرتونو په وړاندې مقاومت، حماسه او بغاوت، لکه د ځنځیرونو د کړیو په شان په کښې جاروتی دی. په ورکه مېنه کې موږ له داسې ځواکمنو حماسي شعرونو سره مخامخ کېږو، چې د هغه په لوستو مو وار له واره ذهن ته دا پوښتنه راځي چې ایا د دغو زېږو شعرونو خالق به رومانوي ښکلا انځورولای شي، خو بیا چې په دې شعر کې د نازکخیالۍ او شعریت پلې ته ګورو، نو راته ثابتېږي چې هغه د مینې او ښکلا د وینښو هنګامو په لمن کې ژوند ورکوي او د رزم او بزم نغمه ږغوي. د جهاني په دغه ټولګه کې زما په نظر تر نورو ټولګو حماسي په هغه اوج کې دی چې په دغه زماني مقطع کې شاعر ته د حماسي شعرونو د سرلاري دریځ ورکوي، لکه دا نمونې:

وایه شین اسمانه تا کوم بل چېرته لیدلی دی
داسې ارادې چې توپانونه خپلولای سي
داسې ولسونه چې سېلونه ایلولای سي
داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي.

یا دا:

خرنګه هلمنده زموږ د چیغو زور دې ولیدئ
وینښې دې څپې سوې، ساړه ځاځکي دې اورونه سول

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستې دي سوې غاړې د کلونو له خمار څخه

ختم دې خوبونه سول، سرکښه دي موجونه سول.

یا دا:

زما کندهاره د زمرو وطنه

زما د سرکښو پښتنو وطنه

ځونه یاغي یې، صدقه دې سمه

د نافرمانو جنګیالو وطنه.

یا دا:

هسکه پامیره د غرونو میره
بیا دې پرتې دي واوري پر ږیره
بیا دې لمن ده له کیسو ډکه
د چا له فتحې، د چا له ویره
لا دې لړزېږي له قهره موتې
لا دې سینه کې زلزلې پاڅي
لا دې مستېږي جنګ ته رګونه
لا دې پر ګارو سېلونه ناڅي

له ورکې مېنې څخه چې تر پایکوبه راسو، نو داسې احساسوو، چې د رزم د تود سنګر څنې د تغزل په لاره کې د راز و نیاز د سوز او ګداز خوا ته یو څه نژدې کېږو، د مقاومت او حماسي انګازې په دې غونډ کې هم شته او له شوره نه دي لوېدلي، خو د مینې او مستۍ، بېلتون او وصال، سوز او ساز نغمې، د ادب روحنوازۍ سره په کښې سندرې بولي. هغه څه چې په دې غونډ کې نوي راڅرګند ېږي، هغه د معرفت او عرفان څرکونه دي، چې د لفظونو په سېپڅلتوب کې ځان ښکاره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. عرفان او معرفت په نړیوال سطح د هرې ژبې په ادبیاتو کې ځانته مقام لري چې د جهاني په شعرونو کې هم د معرفت څرکونه لیدل کېږي.

ته مې سُر د لېونتوب یې

ته زما د جنون راز یې

هم ناظم یې، هم مې نظم

ته هم سوز یې، هم ګداز یې

زه له کومې فنا تښتم

چې اغاز ته مې انجام یې

دومره پوه یمه چې ته یې

هم وجود یې، هم جلوه یې

تصویر ستا د جمال زور دی

محفل ستا د لمبې شور دی.

زما په نظر کوم ادبیات چې عرفان او معرفت ته لار نه لري، وچ او بې روحه وي. معرفت د ادب د سپېڅلتوب جوهر دی او شاعر د دغه جوهر پېژندونکی، شاعر د معرفت د لارې هغه مالک نه دی چې د طبیعت بېلې بېلې دورې یې طی کړې دي، له نفس سره یې جهاد کړی، عبادتونه یې کړي او دې مقام ته رسېدلی دی. شاعر د الهام خاوند دی او الهام خدایي موهبت دی، چې شاعر ته ورکړل شوی دی. هغه د دغه الهام په وسیله د اشراق او شهود کوڅو ته ننوتلی، د ځان او له هغه سره د پاک تړوني د اړیکو زړه وړونکې نغمه ږغوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه رباب ته مي شهباز يې

زه نغمه يم، ته مي ساز يې

زه مجنون، ته مي جنون يې

زه محل ته مي ممتاز يې.

د شاعر په تېره ټولګه او بيا په پايکوب کې چې بل ځانګړتوب وينم، هغه د شعر په ژبه د خپلو هم عصرو يا سيالو شاعرانو سره د زړه خواله ده، چې کېداى شي د ده زخمونه او يا له هېواد څخه ليريوالي درد به پرې تسل مومي. هو ! کله چې انسان د يوازېتوب او ليريوالي په کړۍ کې محدود پرې، نو هغه چاته ږغ کوي، چې د ده د دردونو درک او دده درد احساسولاى شي. جهاني په دې ټولګه کې هم تنوع لري او هم يې د بيان انداز شاعرانه او له ښکلا سره مل وي.

د سباوون په تمه د شاعر دريمه ټولګه ده چې د مرحوم پوهاند علامه عبدالشکور رشاد په ليکنه پيل کېږي. هغه د (ياغي او مبتکر شاعر) تر سرليک لاندې تر څو خبرو وروسته وايي: زه چې د ده ترانې وايم يا يې اورم، نو ګومان کوم چې د ده پر نغمو مستۍ ناڅي او د ده ترانو ته ښاپېرۍ اتڼ اچوي.

د علامه رشاد مرحوم د عالمانه او شاعرانه نظر وروسته د نورو معاصرو ليکوالو ليکنې راغلي دي او بيا د جهاني د شاعرۍ په سباوون کې دې ته ملتفت کېږو چې دلته انساني غمونه، دردونه او محروميتونه په يوه بله جامه کې چې رنګ، نژاد او جغرافيايي کرښې نه پېژني، ځان راڅرګندوي. د پښتو له فولکلوريک ادب څخه نيولې، د لرغوني يونان تر اسطورو پورې د ايراني ادبياتو له ژباړې، تر انګرېزي ادبياتو پورې د ده د شعر موضوع جوړوي. دلته شاعر د اوج خوا ته په ډېرې چټکۍ روان دى او د هغه مطالعې او مشاهدې په نوي رنګ او انداز کې نمود او اظهار ته لاره پرانيستلې ده. جهاني دلته جهاني شاعر دى. د (طلاق، زما لار، فينسي ځه مخ ته دې ښه سه) او نورو داسې شعرونو کې د ادب ښکلا ييز صنعت د پيغام او ابلاغ سره سره د ساد ګۍ په پيرايه کې ډېر ښه ساتلى، چې په زړه ننوزي. د (طلاق) د شعر يوه برخه به راوا خلو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورکلن زوی را سره دی پر لار

او یو رسا وړوکی ځوان ښکارېږي

مورېږي و ده ته حرف په حرف یادوو

په کلماتو چې دی نه پوهېږي

ده ته د لوبو سامانونه ښیو

خو نن یوه کلمه پټه ساتو

هغه خبره چې زما زړه سوځوي

نن مورې طلاق اخلو او دا خبره

زما ستونی سوځي، راته خوله سوځوي

راځئ چې د فرانکه سیناترا د وروستۍ سندرې (زما لار) څو بیتونه هم غوره کړو:

نژدې سوی یم د ژوند وروستۍ شېبې ته

مخامخ یم د ژوندون وروستۍ پردې ته

واوره دوسته زه یې سپینه درته وایم

چې په څه لرم باور، هغه به ستایم

په سباوون کې شاعر د پښتو په فولکلوریک ادب کې هم د خپل تخیل ځواک د لومړي ځل لپاره ازمویلی او د پښتو متلونه یې د نظم په خوږه ژبه د تحلیل او تفسیر تر پولو پورې رسولي دي، چې یوه نمونه به یې راواخلو:

که د خره په نصیب سوي وای ښکرونه

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرول بـه یـې نسونـه د غـوایـانـو
سل کلن کورونـه وران پـه یوه ورځ کړي
خـدای دي ژغـوره له ظالـمو حاکمانو.

د جهاني په دې ټولګه کې د محتوا تنوع، غنیتوب او ابتکار تر نورو وړاندینیو ټولګو زیات دی او ورسره ورسره د رنګونو سیوری هم ډېر دی. دلته چې هرې خوا ته د سترګو تور اوړي، نو د ښکلا او هنر درشلونه ورته هرکلی وایي او د استعارو، تشبیهاتو، کنایو او سمبولونو په تفسیر یې د ښایست خوښونې ذوق ته تسکین رسېږي، لکه دا بیتونه:

چې د زلفو شپې یې خال په غبرګ کې واخیست
د فلـک پـه شبسـتان کـې قمـر وسـو
تبـسم یـې د غوټـیو خـولـه کـړه پـټه
د ښکـلا هجـوم یـې کـور د اذر وسـو.

یا دا:

د ښو پر خوکه ژوند دی پاتېـدلای سم، که نه سم
لکه اوښکه پر باړخو دي رغړېدلای سم، که نه سم

زما د پلونو نښـې د اغزو له خنګه مه څـاره
بوی رنګه پردی سوم د غونچو له ښاره ووتم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغـزي دي د تنـاكـو رنګـولو تـه راوزي

مجنونه دې د ښتو نوته راځې که نه راځې

شپېلۍ د جهاني څلورمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو، سندرو، ازادو او منظومو شعرونو غني ده. شاعر دلته په غزل سرايۍ کې خپل ځواک ازمايلی چې د ختيځې شاعرۍ روايت دی، هغه د شاعرۍ په دغه ډول کې هم بريالی ښکاري. غزل په روانۍ او سادګۍ سره وايي او د هغه انګازې د زړونو کورونو ته رسوي، د شاعر دا ټولګه هم له تنوع څخه ډکه ده، خو د مستۍ او بېباکۍ څپې په کښې هم په شور او زور کې نه دي، لکه په وړاندينيو ټولګو کې، ممکن دليل يې دا وي چې دلته شاعر د ژوند په هغه مقام کې دی چې بايد دغه توکو ته پام وکړي او بله خبره دا چې د ده د شعرونو له طرحو څخه ښکاري، هغه دا چې د ده د ذهن ذخيرې د ډېرو موادو څخه ډکې شوې دي او اوس کولای شي چې د خپل شاعرانه بيان انداز ته ډېرې لارې ولټوي او پر خپل تخليقي صلاحيت باندې ډېرې نوې او بکرې تجربې وکړي. دلته د هغه تنده يوازې په غزل، ازاد نظم او نورو باندې نه ماتېږي، بلکې غواړي قصيدې ووايي او د اسطورو په افسانوي ښارونو کې خپل د خيال وزر بيا بيا پرانيزي. په کيسو او نکلونو کې د ترلو خورجينونو رازونه په سوځنده لمر کې د مهار کړيو اوښانو په کتار کې په ننبه کړي او داسې ښکلی انځور ورڅخه جوړ کړي:

سـره غرمـه، سـوځنده لمـرو، سـور بيابـانو
کمکـۍ اوښـه وه پـه پـای کـې د کـاروان
درونـد يـې بـار وربانـدې ايښـی د سـامانو
غوټـه کـړې يـې پـه مـور پسـې پېـزوانو
چـې هـر څـو يـې پـه کولـه رباطونـه
نـه مزلونـه خلاصـېدله، نـه دښـتونه
پـه ژړا ژړا يـې ږغ کـړل خپلـې مـور تـه
خدايـه څـه مهـال بـه ورسـېږو کـور تـه.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپېلۍ کې د معرفت څرکونه هم تر پخوانيو ټولګو ډېره ځلا لري او د شاعر په غزليز تخيل کې د حق او حقيقت ذرې د رڼا د غېږې را اوچتېږي، څو نمونو ته به تم شو:

قاصده لاره مې پيدا کړه، منت مه باروه
هره ناره چې نن وهمه، تر جانانه ورځي
ما د کليم له کوره راوړله د نيل خيالونه
اوس مي په طور کې هر اواز تر لامکانه ورځي.

يا دا:

د وصال په نوم ايره سي، سوځېدل يوه پلمه ده
د اورې بقا کيسه ده، د فنا خبرې نه دي
د غونچو پر پاڼه پاڼه آئينې د جانان اوري
دا راځي له کومه لوري، زما و ستا خبري نه دي.

جهاني د شپېلۍ په سوځنده نغمو کې د ښايست په ټاپوګانو کې خپل يون ته لوری ورکوي او ځان تر کوه طوره رسوي. (کوه طور) د شاعر پنځمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو پيل کېږي، ازاد او نوي نظمونه په کښې د داستانونو او متلونو لاره پرانيزي. هغه دلته هم خپل وطن، ټولنې او انسانيت ته متعهد دی او يوه شېبه يې نه هېروي. د رومانتيزم د زړه وړونکو او روحنوازه انګازو سره د التزام او مسووليت لمنه ټينګه نيسي او د رياليزم د کاروان له جرس سره يون کوي. داستان او متلونو ته د شعر ژبه ورکوي، د راز او نياز کوڅو ته ځي او د بي بي رابيا يا رابعهٔ مصرۍ تر بورجله ځان رسوي. دلته هم شاعر د شعر د طرحې په برخه کې برلاسی دی. متنوع او بکر موضوعات په شعرونو کې رانغاړي. شعري ځواک او د تخيل اوچتوالی يې د اوج پر لورې روان دی او پر ذهن يې د خيالونو باران اورېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله یوازي ستا ښکلا په ټول جهان کي وینم

کله دي سترګي په هر ستوري د اسمان کي وینم

ذره ذره دي په عالم کي، هم په ځان کي وینم

ته لکه غشی د ازل سم پر سینه لګیږي

ښایستي خنګه مي پر سترګو باندي ښه لګیږي

او یا دا بیتونه:

دا ته راته راتلې، که دي خیالونه راليږل
پر زړه باندي مي یو په یو یادونه اوریدل
دا ته یې په ژړا، زه دي ورو ورو پخلا کومه
ته سترګي کړې راپورته زه دي اوښکي پاکومه
د ناز په سوګندونو دي سلګۍ کراروم
په سرو سترګو موسکۍ سې، درنه هېر سي څه ویل
پر زړه باندي دي یو په یو یادونه اوریدل

د خیال تر دې غني بارانونو چې یو څه تېر شو، د جهاني په دې ټولګه کې هم د عرفان او معرفت ځپې په پوره شور او ځوږ سره یو د بل له غېږې راپورته کېږي او له ازله تر ابده د یو جرس یا یوې نغمې رازونه بیانوي.

په تنها کو کي مي کړل ستري د اغزیو د کور غشي
په خلوت کي مي پیدا کړې، نور به ذکر د رابیا سم
له خلیله تر منصوره هنګامه د نار او نور ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه پـــــتنۍ، تـــــه مـــــې لمبـــــه يـــــې، اوس بـــــه څرنګـــــه تنهـــــا ســـــم
لـــــه ازلـــــه تـــــر ابـــــده يـــــو جـــــرس، يـــــوه نغمـــــه ده
د حيـــــرت پـــــه قافلـــــه کـــــې کلـــــه طـــــور، کلـــــه ســـــينا ســـــم

او بيا چې د هغه لافاني ذات سره د خپل ځان او د هغه د اړيکو رنګين داستان بيانوي، نو د خپل فاني وجود اقرار په دې ټکو کې کوي:

دومره پوه يم، ته به يې او زه بــه نه يم
ستا لمــبې به اسمانـي، زه به ايره يم
ته باقي يــې، زه شببه غوندې تېرېږم
د برېښنا په څېر پړکېــږمــه ورکېــږم

او بيا چې زمونږ د دور منلی جهاني د حجتـه الـوداع، بي بي رابيا، کـوه طـور لـه ذهنـي سفره راستنېږي، نو د راز او نياز د رشل خلاصوي، هغه راز او نياز چې له مجازه نيولې تر حقيقتـه پـوري د جلال او جمال په سندره پای ته رسېږي او د حقيقي ښايست په رڼا پسې د پتنګ پـه شـان پـه سـوو وزرونـو الـوزي او ځان يوه مقام تـه رسوي. هغـه مقام چې ده تـه د جانـان د کوڅو لـوری او لارې ورښيي. راځئ چې د جهاني راز او نياز نومې ټولګې ته پښه نيولې سو، چې څه وايي؟

کله چې لوستونکی راز او نياز پرانيزي، نو وار له واره په هغه باندې عاطفي ږغ کېږي، ځکه چې هغه دا مجموعه خپلې مرحومې او معصومې مېرمنې ته اهدا کړې ده، چې ناڅاپي ابدي بېلتون يې د شاعر پر روح باندې ناڅاپي زلزله راوستلې ده. د کتاب له پيل څخه چې د نورو شاعرانو منظومې پېرزوينې جهاني ته په کښې راغلې، تېر شو، نو د لوستونکو د ذهن کړکيو او د هلېزونو ته د تراژيديو سيوری لاره کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو ! غم او دوک چې د انسان د ژوندانه د حقیقتونو یو حقیقت دی، د پردېس جهاني پر جونګړه هم مېلمه شوی او هغه د دغه غم کړنې د شعر په ژبه انځور کړې دي. دا سې ښکاري چې دلته د ده په شاعرۍ کې په لومړي ځل هغه تراژیدي ځان ښکاره کړی:

د خوبونو تر محله لکه ستوری هسي راغلم
هم دي اوښکه د یعقوب کړم، هم دي تور د زلیخا کړم

د خیال په رنګولو پسې بیا راغلی یم
رنګرېز نصیبه نن درته پخلا راغلی یم
جلوه دي پټومه له نظره د اغیارو
جانانه کوه طور ته دي تنها راغلی یم

د غمونو له محبسه د خپل خیال جنازه وړمه
د شبنم پر اوړو راغلم، د شبنم پر اوړو ځمه
ماته مه تویوه اوښکې، ماته مه رونوه شپې دي
د ازل کنعان ته ولاړم نصیبونه خرڅومه.

جهاني په دې ټولګه کې په پوره مانا هغه شاعر دی چې د کایناتو انځورګر او د ښایست مفسر دی، په (ته هم ښکلې، هم ښکلا یې) شعر کې خپله نظریه د قران پاک د السجد اووم ایت ته (الذي احسن کل شی خلقه) ته نژدې کوي او د پښتو د کلاسیک شاعر کاظم خان شیدا له نظریې سره یې پیوندوي چې وایي: (د خدای پاک د جمال په وجه کاینات ښکلي دي). د جهاني د دې شعر څو بیتونه داسې دي:

زه دي وینم کرشمې دي د هر ګل پر پاڼو ښکاخي
له شبنم سره اوربې، له رنګونو سره پاخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـــره ځانګـــه دي جـــونګړه لـــه هـــر بـــوی ســـره پیونـــد یـــې
د غونچـــو پـــر لمـــن اوســـې، پـــه غوټیـــو کـــې څرګنـــد یـــې

ښـــکلا ســـتا د جمـــال عکـــس، ښـــکلی ســـتا د قلـــم زور دی
لـــیلا ســـتا د کمـــال برخـــه، مجنـــون ســـتا د لمبـــې شـــور دی

تـــه د هـــرې مینـــې کـــور یـــې، تـــه د هـــر محبـــوب وصـــال یـــې
تـــه د هـــرې ښـــکلا رنـــګ یـــې، تـــه د هـــر ښایســـت کمـــال یـــې

د هســـتۍ پـــر لمـــن خپـــور یـــې، لکـــه لمـــر د عـــرش د بامـــه
ټولـــه ســـتا د نـــوم نـــاره ده، لـــه منصـــوره تـــر خیامـــه

دا و د جهاني شعري یون ته ډېر لنډ نظر. باید ووایو چې دا نیمګړې لیکنه د جهاني د ټولې شاعرۍ، چې هستمنه ځواکمنه شاعري ده، د جزئیاتو د هنریت او شعریت د شرحې نماینده ګي نه شي کولای. که څېرې موږ د هغه د شاعرۍ پر جزئیاتو باندې خبرې کړې وای، نو په دې لیکنه کې به مو د هغه د یوې حماسې یا قصیدې حق هم نه وای ادا کړی. ګلونه ډېر، خو زموږ ځولۍ تنګه وه، په دې وروستیو کرښو کې به دومره ووایو چې جهاني په خپلو شعرونو کې د یوه لوی ملت غم، درد، مینه، جګړه، سوبه، مظلومیت او مقاومت ابدي کړی دی، هغه خپل د شعر لوستونکی لاس نیولی د رنګونو او خیالونو جهان ته بیایي. د بوډۍ په ټال کې یې کښېنوي او د حال سندرې ورته بولي. راځئ د جهاني شعرونه د سیند د هغو مستو او سندریزو څپو سره تشبه کړو، چې یو د بل د غېږې رازېږي او د مځکې په غېږ کې له (السته) تر ابده د شور نغمه ږغوي. عمر یې ډېر او تخیل دې یې اوچت وي. (۱۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

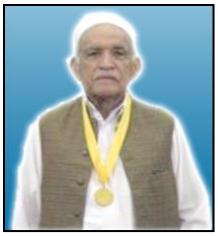

ډاکټر اسرار

د جهاني شعر

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا نوې چاپ کېدونکې مجموعه راته د پیرمحمد کاروان په لاس د څو کرښو لیکلو لپاره راکړل شوه. زه د جهاني له خواږه او رنګین شعر سره د ده د ړومبي کتاب (ورکه مېنه) په لوستلو سره اشنا شوی وم، په کوم مې چې یوه مختصره غونډې تبصره لیکلې او په (سپېدې) پېښور کې چاپ شوې وه. په دغه لیک کې ما ویلي و چې د جهاني د شعر د ښکلا راز د هغه د شعر په روانۍ، د جذباتو چپو او په سپېڅلې رنګینه ژبه جوړو شویو ښکلو روماني تصویرونو کې دی. په نظم کې یې هم د غزل علامتونه، لکه جام، خم، ساقي، میکده، میخانه، پېمانه، مې، شراب، زلفې، رخسار، شونډې او داسې نور کارولي او شاعرانه تصویرونه یې پرې رنګین کړي دي. جهاني دغه رنګین اسلوب برقرار ساتلی دی. په دې نوې مجموعه کې ګڼ شمېر ازاد او نیم ازاد نظمونه او یو څه غزلونه شامل کړل شوي دي. داسې ښکاري چې ازاد شعر د جهاني د خیال د نیلي د ځغاست خوښ میدان دی، ازاد نظم چې د قافیو، ردیفونو او بحرونو په غیرموجودګۍ کې د کومې خوږې رنګینې ژبې او په شاعرانه فضا کې د شعور د رڼو پلوشو، د تخیل د لوړتیا او د جذبې د ریښتینتوب غوښتنه کوي، جهاني د هغې خیال ساتلی دی، ولې ازاد نظم که هر څو د وزن، بحر او عروضو د پابندو نه ازاد وي، خو د داخلي ساختي تنظیم، د خیال د وحدت او تاثیر د وحدت نه ازادي یې ښکلا او قیمت کموي. ازاد نظم ته نظم وایې ځکه چې په دې کې به یو قسم له داخلي او ساختي وحدت او آهنګ موجود وي، که دا نه وي نو بیا به ورته د نظم د نوم ورکول مناسب نه وي. د جهاني ازاد نظمونه سیوا د یو څو نه نور ټول په دې کنډه پوره خېژي. د جهاني غزل هم رنګین روماني مترنم او مقصدي دي، ولې په غزل کې یې د اسلوب ځانګړتیا د نظم هومره جوته نه ده. د جهاني سوچ، فکر او خیال د نوي وخت د تقاضو سره سم مترقي او ریالیستي دی. د خپلې خاورې، وطن او قام سره یې پوخ تعهد یا کومتمنټ (Commitment) دی چې د قام او وطن د درد ورله نغمه خوږمنه او اغېزمنه کړې ده.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعرونو د يو کتاب په سريزه کې د دغه کتاب د ښېل ښېل نظم او د ښېل غزل د جاج اخيستو په ځای زه د کتاب په هکله د يو مجموعي تاثر د پېش کولو په حق کې يم، ما چې د جهاني د شعر په هکله کوم ښه تاثر کړی دی، د هغې د امتحان د پاره ما دا مسوده خپلو څو معاصرو ملګرو ته وار په وار د لوستلو او د رايې د پاره ورکړه، چې وګورم زموږ هغه معاصر ملګري، چې جهاني يې نه ليدلی، نه اورېدلی او نه يې د دې نه وړاندې لوستلی دی، د ده د شعر په هکله څه وايي؟ ملګري قيصر اپريدي ورته د الجهاد نماينده شاعر ووايه او راته يې وليکل چې:

(ښاغلي عبدالباري جهاني هم د انسان د داخلي او خارجي محسوساتو يو داسي نماينده قلمکار دی، څوک چې د بشري الميو او طربيو تفسير او تفصيل د غزل په نازکو شونډو بيانوي. ولې چې په غزل کې يې د الجهاد ماده راټينګه شي، نو د نظم خورا پراخه اغېز واخلي او چې د جذبې او شدت زور يې په دې هم مطمئن نه شي، نو بيا د ازاد نظم په فضاګانو ورګډ شي، ده د رديف او قافيې زيان قبول کړی، خو د اظهار تقاضا نه ضايع کوي).

ملګری پريشان داودزی وايي:(عبدالباري جهاني هم په ننني پښتنه شاعرۍ کې د خپل افغاني فکر او نظر د سپېڅلتوب او د شعري فن او اسلوب د انفراديت په اساس په مستقبل کې د ياد وړ سخنور دی. ښاغلي عبدالباري جهاني چې د کورنۍ افغاني جګړې کوم زخمونه خوړلي، نوموړي په خپل روح کې جذب کړي دي او بيا يې دغو ژوبلو احساساتو د غزلي شاعري د توريو ګلګونه جامه ور اغوستې ده. ښاغلي که يو شعار ورته خيال هم منظوم کړی دی، نو د شعار اندازې له عيبه يې محفوظ ساتلی دی او زما په عقيده هم دغه خوبي د عبدالباري جهاني د شاعرۍ د ذکر وړ خاصه ده).

ملګری مشتاق مجروح وايي چې: (دومره ښه شاعري ما د افغانستان د شاعرانو نه وه ليدلې).

د مردان محمد اقبال ليکي چې: (دومره مترنم الفاظ يې استعمال کړي دي څه ته چې شعري لفظونه وايي، جهاني په خپله حواله د ولس او د ولس په حواله د خپلې مشاعرې خبرې کوي، په خپله آينه کې وطنوال او د وطنوالو په آينه کې د معاشرې تور سپين، برګ چوپړ، رانېه او تت عکسونه ويني، بيا د دغو عکسونو خط و خال د لفظونو په رنګونو د خيال په ښايستونو او د

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهې مشاهدې او تجربې په هنر داسې په پام او احتیاط وړاندې کوي، چې هر چاته په کې خپله څېره هم هغه شان ښکاري، څه چې یې کردار او عمل وي. د سپرلو په ورېمو کې ورته د خپلې خوږې خاورې د لیلا وربښمیني زلفې یادېږي او د خزان په سپېرو بادونو کې ورته د خپل ولس وران ویجاړ کورونه او ریږې ریږې پاره پاره زړونه یادېږي. شاعري کوي، د خپل وطن د جدایۍ غم هم اخیستی دی. د وینو سېلاب ته د بند وهلو تابیا هم کوي، وررو وژنه یې هم وژني، د خویندو میندو د پړونو لوپټو د حیا غم یې هم خوري، خپل جذبات یې په قابو کې دي او چیرته هم د ذهني انتشار یا د جذباتي چپاو ښکار شوی نه دی).

ښاغلي م، ر شفق راته ولیکل چې: (د عبدالباري جهاني دا ټوله شاعري خپلې خاورې، خپل هېواد او خپلې ټولنې سره د شاعر د کلک تړون څرګندونه کوي. د ده شعرونه د احساس بخرې دي. د ده جذبې د ضمیر پلوشې دي. جهاني یو ملي شاعر دی، د خپلو روایاتو، تاریخ او ثقافت په رموز رسېدلی او د خپل ولس په نفسیاتو ښه پوهېدلی شاعر دی، د هغه په وطن اور بلېږي. د غه مست او ښایسته وجود نه ورتېرېږي او نړېږي، ګیر چاپېر ماحول ویني وینې دی، سترګې یې داړۍ وهي، د زړه نه یې څرېکې پورته شي، خو فکر یې دومره روغ، شعور یې دومره پوخ دی، چې د ایمان او عقیدې پښې یې چېرته هم نه دي لوېدلې. تکو تورو بوږنوونکو شپو کې هم د سبا پلوشې ویني، ښه په اخلاص او یقین سره وایي چې د ظلم کاسه به نسکورېږي. استعماري دسیسې به خاورې ایرې شي او په شېرینه ځمکه به بیا یو ځل د خوشحالۍ اتڼ جوړ شي.

بیا به شنې پیالې وي ډکي له سرو میو
د حمید د ترانو دور به بیا سي.

اندېښ شمس القمر چې په رایې او داد ورکولو کې ډېر محتاط یادېږي، راته وویل چې: (دا خو ډېر ښه شاعر دی، ژبه، لفظونه، محاورې او تخیل یې شاعرانه دي. ما چې د افغانستان کوم شاعران لوستلي دي، جهاني د هغو ټولو نه په بل رنګ دی، ښه رنګینه او مړه شاعري یې کړې ده).

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې يو څو ملګرو د تاثراتو په رڼا کې زه دا په يقين سره ويلای شم چې د جهاني په شعر کې دومره اغېز او راښکون دی، چې که هر څوک يې لولي او اوري، نو خوند به ورکوي. د جهاني په شعر کې دا خوند او اغېز د جذبې صداقت، د تخيل لوړتيا ، د ژبې رنګينې او د اظهار ځانګړی انداز پيدا کړی دی. مضمون او خيال که هرڅومره هم اوچت او ښکلی وي، خو چې په نامناسب، بې جوړه، بې خونده، غير فصيح يا بازاري ژبه کې وړاندې شوی وي، نو د شعر قيمت يې پرې کمېږي او جمالياتي ذوق يې نه قبلوي. د جمالياتي ذوق او حسن تسکين خوشحالي او اطمينان د آرټ پخوانی او بنيادي وظيفه ده. که يو فنکار او نقاد دا بنيادي خبره هېره کړه، نو که هغه هرڅومره هم علمي، نظرياتي فلسفيانه، اخلاقي او مذهبي خيالات او مضامين وړاندې کوي او د بحث لاندې يې راولي، هغه به په خپل ځای علمي، نظرياتي فلسفيانه اخلاقي او مذهبي ارزښت (اهميت) لري، ولې فني او جمالياتي ارزښت به يې له لاسه ورکړی وي. د آرټ او فنپارو د څېړلو او سنجولو لپاره ډېرې نظريې او طريقې منځته راوړل شوې دي. کومې چې د بېل بېل اړخ نه د آرټ جاج اخلي. دا بېلابېلې طريقې (ميتودونه) په خپل خپل ځای د اهميت وړ دي او په آرټ پوهنه او شعر پوهنه کې د لوستونکو مدد کوي، ولې د يوې فنپارې په هکله اخري فيصله د هغه نقاد وي، کوم چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې پټ ناست وي. زه په خپل زړه او ذهن کې د پټ ناست نقاد له خوا د لوستونکو په زړونو او مزغو کې پټو ناستو نقادانو باندې زېری کوم چې جهاني د خپلو خوږو رنګينو او خوږمنو نغمو مجموعه تاسو ته ډالۍ کوي، هيله لرم چې خوښه به مو شي. (۱۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمود اياز - کوټه

د تخيل پر ارټ ګيلري يو اجمالي نظر

د جهاني د فکري او تخليقي قوتونو کوټلي جاج اخيستل زما په خيال زښت ګران کار دی، ولي چي د دوی د شعري هنر، د دوی په شاعرۍ کي د الهام او ابهام ښايست او د دوی په شعر کي د دوی د تخيل د ناتمامي دنيا سيل کول، هغه هم د موصوف د شعري ټولګي د قرائت په رڼا کي که ناممکن نه دی نو ګران کار خو ضرور دی. که په دقيق نظر د دې تکړه شاعر د شعري کاوشونو پلټنه وشي، نو په خصوصي توګه هغه لوستونکي چي کوټلې مطالعه لري په دې ويلو به مجبور شي چي جهاني د شعر ويلو په اړه خپل يو فکري نظام لري. په کومه نړۍ کي چي هغه اوسي، د هغې نړۍ په هکله هغه خپل ويژن لري او ورسره- ورسره د شاعرانه احساس يو خوږ او شېرين تصور هم د جهاني د نظم د کوټلي مطالعې قاري په ورين تندي د دې حقيقت اثبات کولای شي، چي د موصوف له شاعرۍ څخه د نعره بازۍ بې ځايه تاثر نه را ولاړېږي. که رېښتيا ووايم، نو د نعره بازۍ تور پر يو شمېر شاعرانو په اسانۍ سره لګول څه، بلکې لګول شوی دی. داسي شاعران په عمومي توګه مدام د عارضي وخت لپاره د داد اخيستلو پامتدار وي چي زه يې د شعر د عظمت په اساس يوه ډېره لويه تاواني سودا بولم، ولي يو مجسمه ساز کله هم خپله مجسمه په قيمت نه خرڅوي، ځکه چي د هغه په خيال د هغه د مجسمې قيمت څوک پرې کولای نه شي.

د شعر په اړه داسي رويه زما په نزد يوه شرمناکه رويه ده، د نوموړي د شعري رياضت او شعري تجربو د کماحقه مطالعې پس زه په دې ويلو وارخطا نه يم، چي جهاني د غزل په مقابله کي پر نظم باندي زيات ګرفت لري. داسي محسوسېږي لکه د هغه په ذات کي چي يو فطري نظم ګو شاعر ميشت وي، ولي چي د هغه په ځينو نظمونو کي د هغه علامتي اظهار د بلاستايني وړ دی. په دغه تناظر کي دومره ويل به مناسب وي چي د موصوف لپاره د هغه رېښتينی احساس او فکر د لوی وياړ او افتخار باعث ګرځي، ولي هغه چي د خپلي شخصي تجربې او مشاهدې په رڼا کي د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخليقي سفر پر کومو لارو سم شوی دی هغه هره لار تر هغې مېني پورې رسېږي، چې د جهاني "ورکه مېنه" ده.

که زه دې "ورکې مېنې" ته د جهاني ورک جنت ووایم نو زیاتوب به نه وي ولې چې دا د شاعر د شعور او ادراک هغه مقدسه مېنه ده، کومه چې هغه د لټولو پس و درست بشریت ته په سوغات کې ورکول غواړي، دا ځکه چې هغه دې حقیقت ته رسېدلی دی چې د خوف او وحشت په دې نابلده دنیا کې د بشر لپاره سا اخیستل هم یو ډېر لوی عذاب دی. د یو شخصیت مسلک چې لېونتوب او مذهب یې عقیدت او محبت وي. د داسې چا له داخله به مدام همدغسې ازانګې را پورته کېږي، کومې چې د موصوف د نظمیه شاعرۍ توری- توری موږ ته په خپل شېرین ترنم کې اوروي. په دغو دردېدلیو نغمو او سندرو کې هم د دې ستړې وطن د زخم- زخم وجود ملهم شته او هم پکې د یو لازوال احتجاج یوه لازواله مبارزه- داسې سندرې او نغمې موږ لامحاله له دې تریخ حقیقت سره اشنا کوي چې بتان ماتوم.

نن چې په نړۍ کې له بشریت سره د دهشت ګردۍ یا ترهګرۍ په نوم کومه لوبه روانه ده، زه یې په خپل شخصي فکر ډېره وېروونکې او له غضبه ډکه لوبه ګڼم. د دې تریخ حقیقت نه هیڅوک انکار نه شي کولای چې نن یوازې بشر نه، بلکې د بشر احساس هم وارخطا او وېرېدلی غوندې ښکاري. نن چې دنیا له کوم غیر یقیني حالت، ستړیو او ستونزو سره مخامخ ده. د ژوندګۍ جنت په یو "دارالاوهام" بدل شوی دی. د دغې بې حسې فضا په ردعمل کې محبت او عقیدت د نفرت په تور خوب او لوګي کې داسې ورک شوي دي، لکه د دنیا پر دې ویره سارا چې محبت هیڅ وجود نه لري، خو ریښتیا دا ده چې محبت نن هم په خپله شپېلۍ کې بشریت ته د مستۍ او لېونتوب هغه نغمه اوروي چې موږ یې د ازلي سندرې په نوم پېژنو. د جهاني ځینې نظمونه کټ مټ د محبت د همدغسې شپېلۍ په څېر ما محسوس کړی لکه هغه ازلي سندره چې راته اوروي کومه چې د محبت او لېونتوب نه را زېږېدلې ده.

د درنو- درنو وسلو په دغه بېځایه منډه کې بنیادم نن خپل اصل شناخت بایللی دی، ولې چې هغه د خپل اصل رول نه مخ اړولی او د مادیت پرستۍ او ظاهرپرستۍ احرام یې اغوستی دی، ځکه د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت او عقیدت له جوماته چېرې لرې خپلې ورځې او شپې تېروي، د همدغه صورت حال په اړه زموږ عبدالباري جهاني پوښتنه کوي چې دغه احسن تخلیق چې موږ یې د انسان په نامه پېژنو، اخیر په کوم لوري مخه کړې ده؟ همدغه سوال زما په فکر د نن تر ټولو اهم سوال دی. د جهاني شعري روایت په اصل کې زموږ لپاره د دې ناترسه او ناروا دور یوه منظومه لساني خاکه ده. ګوا د محرومیو په چارچېرچل کې د یو کامل امید، د مثبت جهت د جواز په اړه د دغې شاعرۍ تر ټولو لویه حواله ده، ولې چې هغه دا پخه عقیده لري چې د لېوانو دا خونړۍ ځنګل بیرته په یوه ښکلي جنت کې بدلېدلای شي او د انقلاب له لارې دغه بدلون صرف او صرف شاعران راوستلای شي، ولې هغه خبر دی چې د شعر په مقدسه ژبه کې دغه فطري طاقت او قوت موجود دی، چې هغه د ټولنیز شعور په را بیدارولو کې د ذهنونو او زړونو خیرې او زنګونه د همېشه لپاره صفا کولای شي. موږ په معنوي لحاظ د شاعر د دغې فلسفي لنډیز په څو توریو کې داسې را غونډولای شو، چې د نړۍ او بشریت سره د تړلیو رشتو په تناظر کې چې شاعر کوم خوبونه لیدلي دي هغه بې تعبیره نه دي، ولې هغه چې په کوم سپېڅلي احرام کې دغه حیات نغښتی لیدل غواړي همدغه د هغه د فکر و نظر اعجاز دی.

که شعر د یو مقدس تصور د تفسیر دویم نوم دی یا د لوړې درجې یو آرټ دی، نو بیا به دومره ویل مبالغه نه وي، چې شعر ویل له عقل سره هیڅ علاقه نه لري. دا د وجدان او الهام شی دی، شاید دغه وجه ده چې په یوه پوره پېړۍ کې که هم یو لوی شاعر (لوی ذهن) پیدا شي، نو دا تر یو غنیمت عظیم کم سوغات نه دی. و هر چا ته شاعر ویل د ادب په مذهب کې د یوې ګناه کبیره مترادف عمل دی. حال دا چې د یو څو شاعرانو د شاعرۍ نه پرته زه د پښتو د شعري روایت څخه مطمئن نه یم. نن هم زه د یو شمېر شاعرانو د شعري کاوشونو ښکاره ملحد یم، سوب یې دا دی چې د ګوتو په شمېر یو څو مجموعې داسې شته چې هغو ته شاعري ویل کېدای شي. پورتنی ذکر شوی مجلس ما د هندوانو د دغې عقیدې په تناظر کې وکړ، د دوی دا پخه عقیده ده چې: "چرته چې د یو شاعر فکر او سوچ رسېدلای شي هلته د لمر وړانګې هم نه شي رسېدای" او که زه دا ووایم چې د لفظونو زرګري که ناممکنه نه ده، نو ګرانه ضرور ده. کتاب خو پرېږده د یو مضمون یا یو نظم په صورت کې یو فنپاره خپرول لا هم د یو تخلیق کار لپاره تر یو لوی چیلنج نه کمه خبره نه ده، ولې چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې فنپارې سره- سره د فنپارې د تخلیق کار نوم هم خپرېږي، ځکه د تورو د معنوي ارزښت او استعمال په اړه د لیکوال سنجیدګي ډېره ضروري ده. په همدغه تناظر کي زه د ګران جهاني د نظم د برخي یو کوټلی اجمالي جاج اخلمه، خو خبره باید چي په دې توریو سره پیل کړم چي د جهاني نوم په هغو څو شاعرانو کي راځي چي موږ یې د ښو شاعرانو په صف کي دروو.

د جهاني د نظمونو د روایت دغه قرائت له لوستونکیو څخه د محویت د کیفیت غوښتنه کوي، که چېري په دغه صورت کي لوستونکی دغه شاعري ولولي، نو و دې حقیقت ته به لامحاله ورسېږي، چي توري هم خبري کوي، ولي چي دا توري د الهام له لارې را وارد شوی دی، په دې شاعرانه الهام کي یو داسي غني جهان آباد دی، چي په هغه کي د هستۍ او مستۍ سره - سره د کیف او سرور یوه خوږه او شېرینه دنیا مېشته ده. د دې تریخ حقیقت اثبات د جهاني منظومې په خپله کوي. که چېري شاعري د مستۍ، بدمستۍ او لېونتوب د تفسیر دویم نوم وي، نو موږ د دغي بېباکۍ احساس د موصوف شاعر په شعري تجربو کي په شدت سره محسوسولای شو او که شعر یو مقدس تصور دی نو هم د دې شاعرۍ د ګلبڼ څخه هغه شېرینه فطري خوشبویي را اورېږي چي د ذهن او قلب د تسکین لپاره د دوا او دارو کار کوي. د جهاني شعري جلال او کمال د هغه فن او تجربه او د هغه فکر او سوچ د محبت او عقیدت غمازي کوي. د هغه د احتجاج په پس منظر کي هم موږ د محبت او سرور شېریني نغمې اورېدلای شو چي همدا د جهاني یو ځانګړې صفت دی.

زما په شخصي فکر جهاني خودشناس دی او له خپلي خودۍ سره په خوا کي مېشت دی، ځکه هغه په دې عارضي جبر، مایوسیانو او محرومیتونو باندي په کټ- کټ خاندي، ولي چي هغه په نېستۍ کي د هستۍ شرابخانه په خپلو سترګو لیدلې ده. هغه د عدم د خلوتګاه اسودګي په خپلو سترګو لیدلې او په وار- وار یې د طلب پر دښت خپل پلونه لیدلي دي. همدغه دښت په حقیقت کي د هغه د طلب هینداره ده. په ځینو نظمونو کي لوستونکي ته داسي مصرعې پرله پسي په مخه ورځي او په ردعمل کي ناګهانه د بیدل له حیرته ډکه سایه ورته ولاړه وي او کله- کله د قاري پر شونډو دغه توري ناګهانه و ښویږي چي د نازکخیالۍ جراثیم خو د جهاني په شعر کي هم جوت دی. کله- کله سړی داسي احساسوي، لکه ځیني مضامین چي د لاشعور څخه د خدای ﷻ پر دې شاګرد نازل شوي وي. د شعر تجزیه او مشاهده کړه کتونکي له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ کوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي چي په حقه معنا د يو شاعر د فکر و نظر احاطه کول يا د هغه د تعقل او تصور د تخيل د جهان و حقيقت ته رسېدل ماته له ناممکناتو څخه ښکاري. زه خو وايم که يو تجزيه کوونکی د شاعر د عالم امثال و عکس يا سايې ته هم ورسي، نو داسي ځوک زما په اند تخليقي شعور هم لري او د يوې فنپارې د تخليقي قد و قيمت او معيار تعين هم کولای شي، په سرسري نظر د ادبي فنپارې يا تخليقي کاوش جاج اخيستل په هيڅ صورت امکان نه لري.

عبدالباري جهاني ځای پر ځای د عقل نفي کوي، د عقل نفي په اصل کي د مستۍ او بدمستۍ اثبات دی يا په بله معنا د عقل د ارتقاء دويم پړاو دی، جهاني لېونی دی مجسم لېونی دی، هو يو داسي لېونی چي د شپېلۍ په شېرينه ژبه پوهېږي، ځکه له شپېلۍ سره بې کچه مينه او عقيدت لري او دا سپېڅلي هيله يې د ستاينې وړ ده چي دی غواړي دا شپېلۍ مسلسله و غږوي، ولي چي د جانان سندره صرف او صرف د شپېلۍ په ژبه خوند کوي.

په مجموعي لحاظ چي زما په ذهن کې د موصوف شاعر د شعر په هکله کومه خاکه جوړېږي، هغه دا چي جهاني هم يو داسي شاعر دی، چي د هغه سهار ښکاره ملحد معلومېږي، کوم سهار چي بې نوره او بې سروره وي. زما په خيال که جهاني يو شاعر نه وای نو بيا به يې د خپل ذات د اظهار لپاره يوه آرټ ګيلري پرانيستې وای يا به مجسمه ساز وای او په کاڼو کې به يې ورکې خبرې لټولای. ګوا په يوه نه يوه صورت کې به يې بيا هم د محبت او عقيدت بيرغ پر سر باندي د ابدي خير لپاره رپېدلای، ولي چي د هغه په ذات کي د محبت او عقيدت يو ښکلی جهان اباد دی. که زما په نظر ځوک ورته وګوري نو د محبت يو نه ختمېدونکی لېونتوب، مستي او بدمستي د جلال او کمال په کيفيت کي د دغه شخصيت په داخل کي په مسلسل رقص اخته ښکاري. د حبيب جالب په هکله چا ويلي و چي جالب يو مادرزاد ولي و. که زه دومره ووايم چي جهاني يو پيدايشي شيخ دی نو مبالغه به نه وي.

زما په خيال د لېونتوب همدغي لازوالي استعارې د هغه په شاعرۍ کي يوه نوې روح پوکلې ده. د دوی په شاعرۍ کي بې شمېره مرغلرې شته، خو زموږ الميه دا ده چي موږ مرغلري هم د کاڼو په بيه نه اخلو، په همدغه تخيلاتي جهان کي ځيني نادرې قيمتي فنپارې شته چي موږ يې په لټولو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترلاسه کولای شو. دغه آرټ ګیلري ځیني داسي عکسونه او منظرې هم په خپله لمن کي لري، چي زیارت کول یې ثواب لري، خو زما د دې مبحث معنا دا نه ده چي دغه آرټ ګیلري یا تخیلاتي دنیا بېخي لاجوابه ده. د هر ښه شاعر د شخصیت تجزیه مو د هغه د شاعرانه کلام د روش او طرز فکر په رڼا کې کولای شو، ولي چي د داسي شاعر کلام د هغه د فطرت عکاسي او ترجماني کوي. د عامو شاعرانو شاعري په اصل کي د ښو شاعرانو د شاعرۍ د ازانګې نه زیات قدر و قیمت نه لري. د جهاني په شاعرۍ کي موږ په مایوسۍ کي امید او په افسردګۍ کي د همت یو ژوندی احساس په غور ځنګ وینو، ځکه له مایوسیو څخه کله هم مغلوب نه ښکاري.

زه خپله د تشریحي او تاثراتي تنقید پامتدار نه یم، ولي دغه تنقیدي روایت په اوسنیو رجحاناتو کي هیڅ معنا هم نه لري، ځکه له ذکر شوي روایتي وطیرې څخه ما په شعوري او ارادي توګه ډډه کړې ده. په دې لیکنه کي ما صرف د لېونتوب یا بدمستۍ د استعارې په تناظر کي د دوی د شاعرۍ د یوې ګوښې پر لور ستاسې پام را ګرځولی دی. له نورو ګوښو سره خو زه نژدې لا هم نه یم تېر شوی، د هغه پر بشپړ فکري نظام خو ډېرې خبرې کېدای شي. د نظم د روایت او سخنګویۍ په اړه د جهاني ځانګړي ترکیبونه لوستونکی د هغه د شاعرانه ادراک او لوړ شعور پر لور را پاموي. د مثال په توګه د یوه نظم ترکیبونه ستاسي مخي ته ږدم: لکه "د تقوی خونې، د امید پلونه، د ګناه سکروټې، د پرهېز په ساړه اور کي، د هستۍ غوغا، د ریا ستونی، د پټ خولي مینې شور، د لڅي ګناه زور، بې رقصه پایکوبي، بې کتابه عبادت". دا ترکیبونه ما د موصوف د "بغاوت" نظم نه را نقل کړي دي چي واقعي شاعري پکښې ده. د توریو له ښکلا سره د ترکیبونو نادر انتخاب لوستونکی حیرانوي. دغسې "پښېمانه به سې، سبزه کوبي، چي شپېلۍ بنده نه کړې، زما کندهاره" او ځیني نور نظمونه د جهاني د خپل ټاکلي معیار په تول پوره خېژي، ولي چي په دغو نظمونو کي سړی هماغه شور او زور، هغه مستي او بدمستي، هغه نور او سرور محسوسوي چي د موصوف شاعر د شعر ویلو خاص وصف دی. دغه رنګه "رسوا رازونه، زرغونه کالي" او ځیني نور نظمونه د موصوف شاعر د ټاکلي معیار په حساب تت او خام ښکاري.

د جهاني صاحب د شاعرۍ د لوستلو پس نه یم خبر چي اخیر ولي؟ د لوستونکي په ذهن کي د هوریس دغه قول چي "زه چي په کومه ورځ پیدا شوم په هماغه ورځ د شرابو پیاله و زېږېدله" د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې شېرینۍ ازانګې په خبر په رقص اخته وي. شاید د مستۍ او بدمستۍ په همدغه احساس کې د جمالیاتي حس ټول لذتونه نهام دي. کله- کله زه داسې محسوسوم لکه جهاني صاحب چې هم زما غوندې د دې سپېڅلې غوښتنې یوه لا حاصله غوښتنه په خپل زړه کې ژوندۍ ساتل غواړي، زموږ دغه مشترک قدر به زما په خیال د یوې شاعرانه غوښتنې مترادف وي، ولې چې موږ دواړه دا غواړو چې "په ژوند کې موجود شور، دغه موجوده غوغا بېخي ناکافي ده. موږ غواړو چې کشکې زموږ سیوریو هم له موږ سره خبرې کولای. خپله دغه ناقصه تجزیه په خپل دې نیمګړي شعر تمام ته رسوم:

یو نوی شور شاید چې ختم اضطراب کړي زما

بلا وهلې سایې ولې نه کوي خبرې؟ (۱۵)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر شېر حسن حسن

د جهاني د شعر او شخصيت سلاست

کلونه کېږي چې د ادبسي په ګاونډي مسکو کې ژوند کوم، خو ادبسه مې د لومړي ځل لپاره د جهاني له برکته وليده. زه اديسې ته د جهاني له راتګ نه په دريم هېواد کې خبر شوم، خو دده له هنر، شعر او شخصيت سره زما ژورې مينې ادبسې ته ورسولم او د هغه په ليدو مې سترګې خوږې شوې، هلته مې په هغه درنه او پرتمينه غونډه کې برخه واخيسته، چې د اديسې د ښار او سېدونکو پتمنو افغانانو زموږ د غښتلي، رسېدلي، ژبور او زړه ور شاعر، نامتو ليکوال، تکړه ژورناليست، غښتلي تاريخ پوه، زيرک ژباړونکي، هېوادپال افغان او د ټولو کلماتو په رېښتينې معنی فاضل، غيرتي، درانه او مهربان انسان ښاغلي عبدالباري جهاني سره د ليدو کتو، د هغه د کلام او پيغام د اورېدو او د هغه د شخصيت د جمال او کمال سره د اشنا کېدو په وياړ يې رابللې وه. غونډه ځکه درنه او پرتمينه وه، چې رابلونکو يې د جهاني د شعر او شخصيت سره په پوره اخلاص او صداقت ژوره مينه درلوده.

ما دغونډې برخه والو ته هم ددې خبرې لنډه يادونه وکړه او دادی اوس هم هغوی ټول ستايم او مننه ورڅخه کوم، چې دغه پرتمينه غونډه يې نه د کوم مال او ثروت د ترلاسه کولو په منظور، نه د مقام او چوکۍ د حصول په هوس او نه پر سينه د کوم نښان او مډال د ځړولو په نيت رابللې، بلکې يوازې او يوازې د خپل رنځېدلي ولس د وينو په زور د روزل شوي، ساتل شوي او پايېدلي فرهنګ سره په لېونۍ مينه يې زحمت ګاللی او د افغان منلي او وياړلي شاعر جهاني د ليدو کتو او اورېدو محفل يې ښايسته کړی و.

تر دې دمه د ښاغلي عبدالباري جهاني سره زما مخامخ ليده کاته يوازې د څو لحظو لپاره و او پرما باندې دده د شعر، ژبې او قلم له ساحرانه اغېز سره سره مشکله وه چې ويلي مې وای، زه جهاني پېژنم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ادبسه کې د مېشتو افغانانو د فرهنګي مېنې، هڅو او همت برکت و، چې ما وليدل ښاغلی جهاني په مخامخ مجلس کې تر کتاب لا زيات خوږ ښکاري. جذاب، محبتي او الهام بخش شخصيت لري، متين او ډاډمن دی، قانع، راضي، مستغني او نېکمرغه نما لري. افغاني غرور يې د هيکل نور او پرتم زيات کړی دی، خو مدمغ او کبرجن نه دی، متانت او تواضع له نورو څخه جلا کړی او شخصيت ته يې جلال وربښلی دی. دی ملنګ دی خو قناعت يې تر خرقې لاندې اطلس دی او که هر څومره ملنګ دی، خو نه د ځان د خير ملنګ، بلکې د جهان د خير ملنګ د انسان د خيرملنګ، د افغان او افغانستان د خير ملنګ دی. په خبرو، ناسته پاسته او مخامخ برخورد کې مرموز نه دی، په زړه او خوله يې يوه ده، درونډ، سپېڅلی او رښتينی دی او د شخصيت سلاست يې دده د شعر په شان دی او په ټولو ګران کړی دی.

د ښاغلي جهاني د شخصيت ټولو خواوو، دده د نظم او نثر په هندارو کې پوره انعکاس پيدا کړی دی. جهاني به د ژوند په ډېرو چارو کې ځان ازمويلی وي او ښايي له هرې ازموينې څخه يې د کاميابۍ لږ و ډېره نتيجه هم ترلاسه کړې وي، چې دی ور ځينې راضي وي، خو دده نوم او معرفت تر هر څه د مخه په شعر پورې تړلی دی او دی له فطرته مورزادي شاعر دی.

اوس موږ شاهدان يو، چې د فاضل شخصيت ارواښاد عبدالرحمن پژواک هغه اټکل څومره پر ځای او رښتيا ختلی دی، چې کلونه او وختونه پخوا يې ويلي و: «عبدالباري جهاني يو استعداد دی، چې که چېري زموږ د اسير محيط د قيد او بند څخه ازاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پيامونو د شعارونو په خبر جهانيانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي.»

په دې کې شک نشته، چې پر افغانستان د نازل شوي لمر ګرمو وړانګو، د باروتو او ګوليو لمبو، بهاندو وينو، د شهيدو کانو بوټو ځګېروي او اوږدې جلاوطنۍ به دده د شعر مېوه ډېره پخه کړې او خوږه کړې وي، خو دی ځکه مورزادي شاعر دی، چې سرکښي او بغاوت دده د شعر د بيلتون ننبه ده او دی په خپله ليکي چې سرکښي يې له وړوکتوبه عادت دی. بغاوت او ژړا دوه متضاد او نه جوړېدونکي څيزونه دي، خو د ښاغلي عبدالباري جهاني په شعر کې د دوو مينانو په څېر داسې غاړه غړې دي، چې د مرګ په پوله ژوند ببنونکي نوشدارو څخه جوړ شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني همزولی، دده همصنفی او ملګری لیکوال محمد معصوم هوتک لیکي چې: «جهاني له وړوکتوبه له شوخ طبعۍ سره سره د ډېرو نازکو عواطفو څښتن و او په برنده ځوانۍ کې یې څو ګټنته لیدلی دی، چې په لپو لپو اوښکې یې ګریوان ته تویولې.» له ده سره په لنډه پیژند ګلوۍ کې کولای شم ووایم:

دا عجبه شان سرکښه ککرۍ ده

چې د اسمان سره دغرې وهي

خپلو سرو وینو ته اور غواړي

خو د یتیم ماشوم پاپۍ مچوي

د خپل شهید وطن پر ګور ژاړي

پر ورکه مېنه یې د اوښکو باران

د پایکوبونو ښار سمسور غواړي

دغه یاغي ملوک نومېږي د بدرۍ ملوک

د کوه طور د نور ملوک او د شپیلۍ ملوک

د سباوون په تمه ژاړي د کېږدۍ ملوک

د ښاپیریو د اتڼ او د سپوږمۍ ملوک

ځي د بدرۍ وطن ته

د ښاپېریو ښار ته

د لمر د کلي پر لور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپو په ورځو

په تيارو په سرو غرمو روان دی

ويجاړ ټاټوبی د افغان کور د ورورۍ غواړي

شرنګ د پازيبو په کودر د ښت کې کيږدۍ غواړي

ځانته د وسپنې خپلۍ زور د ځوانۍ غواړي

د رباټونو د زمان او د بدرۍ په ژبه

د راز او نياز سندرې وايي او بدرۍ غواړي

سره له دې چې مخکې مې وويل جهاني له ازله زړبډلی شاعر دی، خوپردیسۍ او جلا وطنۍ دده پر شخصيت او دده پر روان له ډېرو خواوو اغېز شيندلی او دده شعر ته يې ځانګړی سوز او ساز وربښلی دی. اول خو دا چې دی په پرديسۍ کې د اروابناد پژواک په قول زموږ د اسير محيط له قيد او بند څخه ازاد پاتې شوی دی او د اروابناد علامه پوهاند رشاد په قول، دی له رسومو بغاوت کوي او د فکر شهباز يې په نويو معناګانو پسې د پراخې نړۍ د کهکشان صحراته ډېرې هسکې الوتنې کړې دي او بې ښکاره نه دی راستون شوی.

دوهم دا چې جهاني که پخوا هر څومره جهاني و، دا يې د طبيعت خبره ده، خو په پرديسۍ کې د نړيوال فرهنګ له ګڼو اړخونو سره د جهاني نږدې رابطه، د انګريزي ژبې په پراخه او غني ورشو کې د نړيوالو ادبياتو او شهکارونو ژوره مطالعه، څېړنه او ددې په څېر نور ډېر څيزونه ددې باعث شوي، چې جهاني پښتو ادب ته د نړيوالو ادبياتو په موازاتو کې نوې لاره او ليکه و باسي. د جهاني په شعر کې په ورکه مېنه پسې وير او د کلي، کور او کوڅې ناستالجي (**Nostalgia**)، په پايکوبونو او ګودرونو پسې ژړا هغه ژوره ښکلا ده، چې ښايي يوازې به يې په پرديسۍ کې د جهاني د شعر ښارګونو ته لار پيدا کړې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني ته د بل د جنتي وطن نعمتونه، جامونه، شرابونه، غرونه، ښارونه، جوماتونه او محرابونه بېګانه دي او خپل کنډواله وطن ته د «زما جانان جانان وطنه» او «زما چمن چمن وطنه» د ترانو په اذان د عبادت سينه سړوي. نامتو شاعر سليمان لايق جهاني ته کلونه پخوا د يوه ځوابيه نظم په ترڅ کې ليکي:

دا ته څومره زړه ور يې

يادوې سترې خوبونه

د مغرب په جنتو کې

دريادېږي لغړ غرونه

دا ته څومره زړه ور يې

چې په سويو پسې ژاړې

د بېغمو په دنيا کې

د غمونو کېږدۍ غواړې

لا دې سترګې ښايسته دي

چې په خيال کې وطن ګورې

د خيالونو په زانګو کې

هغه ښکلي چمن ګورې

د جهاني په شعر او شخصيت کې د بغاوت، متانت، مردانګۍ او اوښکو تويولو نمونې دده په کلام کې خورا ځلېدونکې او څرګندې دي، دی وايي:

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اسمان يې د منصور په دود رقيب دی

چې د دار پر سر ختلی شــه دی زه يــم

يا وايي:

جهاني به دي ملنګ وای په محراب کې

ملاجانـه کـه خيرن دي ضمير نـه وای

او يا داچې:

زه يو پرديس يو نا اميده شاعر

زما اسويلي د اورېدلو نه دي

زه د نصيب ښکاري ويشتلی مرغه

نور مې وزر د الوتلو نه دي

زما د خيالونو نړی ونړېده

نه جهاني نه يې جهان پاته دی

زما دارزو پسرلی ورژېدئ

نه يې نسيم نه يې باغوان پاته دی

د وړاندېز په توګه د جهاني د شعري غونډو له ټولو تنظيموونکو او کوربنو څخه هيله کوم، چې د جهاني په اواز کې دده د ثبت شويو اشعارو ټول CD يا DVD ډيسکونه يوه ټاکلي ادرس ته، چې زما په اند تر ټولو غوره به د لراو بر ويب پاڼې د مسؤل چلوونکي، ځوان عبدالله احسان ادرس وي،راټول کړي. دا کار به ددې سره مرسته وکړي، چې په راتلونکي کې د جهاني ساحرانه شعر دده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپل ساحرانه اواز او انداز کې دده دکتابونو سره یو ځای د تل لپاره دده د شعر او شخصیت علاقه مندانو ته ورسېږي.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت شاه سائل

د جهاني په شعر کي ژوند او فن

شعر د لفظونو نه تصوير جوړول دي، هغه تصوير چې هم ځان او هم قام، وطن، تاريخ، ثقافت، مينه او خلوص پکې ښکاري. زموږ د شعر د هنر سره وابستګي زموږ طبيعي مجبوري هم ده او زموږ د هنري کمال حاصلولو تنده غري حصه هم په ګوته کوي. د شعر په هنر کې که موږ هرڅومره او هرڅنګه اضافي د نويو تجربو سره کوو، خو د شعر هنر موږ نه دی پيدا کړی، دا د قامونو د رسمونو، رواجونو، کړه وړه او ثقافت د شريکو جذبو نه زېږېدلی او د سوونو او زرګونو کالو نه زموږ په لاس کې دی. دا هنر چې د موزوني طبعي د خلکو لاس ته راشي، نو د لفظونو نه د اسې تصويرونه جوړ کړي، چې دا ګونګی نه، بلکې ګويانه وي، نه يوازې د خپل وخت خلک حيران او متاثر کړي، بلکې د راتلونکو زمانو د خلکو لپاره هم د مشال او حوالي کار ورکوي. د نورو هنرونو په مقابله کې د شعر هنر ممتاز او منفرد ځکه دی چې دی د ژبې څښتن دی او د ژبې لرلو باوجود که دی خپل اظهار نه شي کولی او څوک نه شي متاثره کولی، نو د غسې هنر په نورو خلکو کې سا نه شي اچولی، ځکه هغه خپله مړ شوی دی او زما په خيال د شعر هنر که مړ پيدا کېږي، نو د هغې نه يې نه پيدا کېدل ښه دي. هر شعر کې ژوند، زور، ښايست او سينګار هله پيدا کېږي چې د تخليق کار د ټولو جذبو محور، مينه او خلوص وي او په خپله يې د ټولو تجربو په رنګونو کې ځان، خپلې جذبې او خپل احساسات رنګ کړي وي او چې شعر د دغو ټولو تجربو په رنګونو او ښايستونو سينګار کړی شي، نو په منتشرو ذهنونو او کاڼو زړونو کې هم لارې جوړوي. داسې لارې چې ګلونه او رنګونه په کې غوړېدلي وي او فطرت او روح په کې سره په شريکه سندرې وايي.

شعر د ابلاغ د ټولو نه زياته زوروره ذريعه ده. کله کله د سړي په ذهن او زړه کې تېر شوي او هېر شوي حالات او واقعات هم د خپلو موسمونو سره داسې غاړه غړی کړي چې سړی پرې د حيرانۍ د اظهار نه ا خوا کومه تبصره هم نه شي کولی. د شعر هيڅ معنا نشته، خو چې د چا د کومې جذبې سره ولګېده، هم هغه جذبه ورته ژر ژر خپله يوه معنا پيدا کړي او هم په دې طريقه يې ځان ته ژوند

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ او يو مقام برابر کړی دی. دې هنر يو داسي تماشا ځان ته جوړه کړې چې که سوونو خلکو ولوست، يا يې واورېد ، د سوونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او که زرګونو خلکو واورېده او يا يې ووايه د زرګونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او هم دغه سوونه او زرګونه خلک يې په خپل خپل انداز کې معنا هم کوي او اشتهار هم. هر څو که د شعر د هنر د ابلاغ توان ډېر دی او ذرايع يې هم بې حسابه دي (د انسانو په صورت کې) خو دا د شعر د هنر په قيمت پورې تړلې ده چې دی د چا په لاس کې دی، دی مړ زېږوي او که ژوندی. ما اوس اوس د شعر د ابلاغ خبره وکړه، دا د شعر د ابلاغ توان او زور دی چې زه چېرته پيدا شوی او عبدالباري جهاني چېرته پيدا شوی دی. هغه ته تر اوسه زما کور کلی نه دی معلوم او ما هم تر اوسه د هغه کور کلی نه دی ليدلی. هغه چيرته زما کتاب او شاعري ولوستله، ښه پرې ولګېده او زما سره يې نه يوازې رابطه پيدا کړه، بلکې خپل ناچاپ کتاب (پايکوب) يې د لوستو لپاره هم راولېږه او دا يې هم وليکل چې په دې څه وليکه. ښاغلی عبدالباري جهاني د يو پښتون نه سيوا زه اوس هم نه پېژنم، چې دی د کوم ځای اوسېدونکی دی، اګر چې د لب لهجې نه يې ښکاري چې دی د افغانستان اوسېدونکی دی او بس.

ما د جهاني شاعري په دې نيت هرګز نه ده کتلې چې په دې به زه څه ليکم او چې د هغې د پاره په کې مواد پيدا کړم. په دې خيال مې هم نه ده کتلې چې دی د کوم فکر او کومې نظريې ځښتن دی، بلکې که د دې وطن او خاورې سره زما څه تعلق نه وای، نو نوره به مې هم په صفا ذهن لوستې وه، خو د دې خاورې دې وطن او دې قامولۍ او ژبې او د شعر د هنر سره د تعلق او تړون دغې بې وسۍ او کمزورۍ د سر نه په دې مجبور کړی وم چې زه د خپل دغه تمجيد په رڼا کې د ده د فن او هنر جاج هم واخلم او دا هم وګورم چې په کومه خاوره د ځوارلسو پنځلسو کالو کوم مرګونی طوفان تېر شو، يا تېرېږي، ښاغلی جهاني دې هر څه ته په کوم نظر ګوري او اوس د ده په زړه او ذهن کې او د ده په سر کې د خپلې خاورې او خپل ولس د سحرونو او ماښامونو د پاره د ژوند ژواک، مينې، بېلتون او ديدنونو دپاره کوم خوبونه او کوم خيالونه او کوم اميدونه شته او که هغه هم د جنګ دي، بلا وهلي او وژلي دي؟

ما که د جهاني د شاعرۍ نه نور هم څه زده کړه، ولې يوې خبرې يا نکتې په کې ماته نوی ژوند، نوې ولوله او د خلوص ډکه مينه هم راکړه او لا يې هم راته وښودل، چې يو فنکار، يو شاعر چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې خاورې د خپل وطن، خپل قام او خپل ثقافت، خپل تاریخ او خپل مستقبل سره د مینې کومه وظیفه په غاړه لرلې ده د هغې نه په داسې حالتو کې هم غاړه ده غړولې ده، که نه؟ ده نه یوازې خپله وظیفه ترسره کړې ده، بلکې په ډېر ډاډ او امید یې د وطن د ښایست د تصویر په مخې دغه نوکارې ډېرې وختې ګڼلې دي او دغه مخ ته یې د نوو فالونو او نوو رنګونو ورکولو د کلک یقین اظهار کړې دی، دا که هر څو د شاعر د دغې مینې شاعرانه مجبورې ښکارې، خو زما دا یقین او ایمان دی چې دغه تصویر به د هر جهاني افغاني د ذهن او زړه په کور کې موجود وي، ځکه چې د هر قتل نه پس یوه تجربه زېږي او د هرې تجربې نه پس د قتل جوهر او امکان کمېږي او د شاعر احساس که هر څو د وینو سېلاب اخیستی دی، خو د ده احساس چې د کوم یقین اظهار وي، په هغې کې د خلکو، قام او ولس جذبې هم شاملې دي. جهاني چې کوم کتاب راغونډ کړی دی، هغه ته یې (پایکوب) نوم ایښی دی. پایکوب د نوم او معنا د دواړو له لحاظه ماته د شاعرۍ په کتاب مناسب نوم نه ښکاري، زما له نظره که شاعري ډېره د خپل درد د لحاظ د نوکو په څوکو شي او چغه شي، نو هم د خپل فني نازکیو او باریکیو د چوکاټ نه، نه شي بهر کېدای او دا خبره د دې کتاب د هر نظم، هر غزل او هرې سندرې نه واضحه ده.

ښاغلي جهاني په دې کتاب کې په فني ډول د غزل حق هم ادا کړی دی، د نظم هم او د سندرې هم. ده ازاد نظم هم لیکلی دی او پابند هم. ازاد نظم ځینو خلکو تقریباً د هر څه نه ازاد ګڼلی وي، زما له نظره د ازاد نظم هم خپلې پابندۍ وي، نور یې څوک مني او کنه، خو کم از کم د یوې (لۍ) پابندي خو په کې په کار ده چې دغسې د دې نظم خپل موسیقیت هم برقرار وي او خپل نهضت په کې ځایېدای شي. جهاني په خپله دې شاعرۍ کې د خپلې خاورې، خپل قام او خپل ولس د هر زخم او هر درد قصه په دومره مؤثره لهجه، فني هنر او فني غیرت راځای کړې ده چې که په بیا بیا لوستو یې سړی نه مړېږي، نو دغه درد او دغه غیرت هر ځل د سړي د اوښکو تویېدو او اوښکو ټینګېدو سبب هم کېږي.

ښاغلي جهاني اسحاق ننګیال ته دوه نظمونه لیکلي دي. دواړه د لوستو سره تعلق لري، خو په اخري نظم کې هغه خپل شاعر ملګري اسحاق ننګیال ته لیکي چې ما ته زخمي نظمونه مه رالېږه او زما نه پرې خپل ازغن خوبونه مه تښتوه. د فن دې کمال ته وګورئ چې په خپل کور کې د کومې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینبې شوګیرۍ اظهار کوي، دا نظم هغه په ډېر خوند ، درد او سوز سرته رسولی دی. خو په پنځم بند کې هغه وايي:

دا پر څه مي تو یوې پردېسي او ښکي
دا پر څـه مـي خوړوې زاړه زخمونه
لا مـي ولـي مسافر زړګـي تـه ښیې
پـر شنېـلیو د سکـروټـو کاروانونـه

او هم په دې نظم کې هغه ملګري شاعر ته وايي چې ماته خپل ایمان وايي چې بیا به سپرلی شي او د یخنۍ نه چې کومې توتکۍ تېرېدلې دي، دا به لکه په سېل وتلې بېرته راشي او همدلته هغه د خپل تاریخ ژورو ته کوزېږي او وايي:

بیا به ناځـي پـه لاسو کې ګیلاســونه
هر ګل بـوټـی هره څانګه بـه سوما سي
بیا به مستي په شپېلۍ کې وي سندري
مـرور قسمت بـه بیرتـه راپـخـلا سـي.

د ښاغلي جهاني د یو نظم عنوان (تیاره سباوون) زه په خپله په شعر کې هم او په عنوان کې هم سباوون بس هم د سبا صفت هم ګڼم او علامت هم. ښاغلي جهاني چې کوم عنوان خوښ کړی دی، شاید هغه د (صبح کاذب) په معنا کې استعمال کړی دی، خو په پښتو کې هر لفظ د سړي په ذهن کې یو عکس هم جوړوي. موږ که د صبا کاذب معنا دروغژن هم وکړو ، نو موږ چې د صبا نوم کوم تصویر ته مخامخ کوي، دغه معنا زموږ په ذهن کې سم عمل نه کوي، بلکې مفاد پرست خلک چې د کوم صبا ذکر کوي، هغې ته صبا ویل هم صبا کاذب ویل هم او دروغژن صبا ویل هم ماته ښه ځکه نه ښکاري چې په دغې کې هم د صبا د علامت یو شک پټ وي. دغي حالاتو کې صرف یوه بوږنوونکې شپه ویل مناسب ښکاري، په دې نظم کې اګر چې شاعر د ریبار نه د علامت په طور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او معنا پیدا کړي دي، نو پیدا کړي خو یې په سمه طریقه دي، خو د استعمال په وخت کې په کې د فني کمال پیدا کولو د پاره پاتې راغلی دی، مثلاً ریبار ته په دویم بند کې وایي:

دا زخمي زېـري بـه لا خـو پټـوي

ریباره سـتـرګي دي رازونـه وايي

د سحر بـاد یـې جنـازې راوړلـې

نسیم په سرو سترګو ویرونه وايي

خو په درېیم بند کې چې شاعر ریبار ته دا وايي چې ریباره تاته به سباوون ښکارېږي، خو...

ریبـــاره تـــاتـــه سبـــاوون ښـکـاري

زما یې د خیال نیمګړي شپې ماتي کړې

تـه یـې د سترګـو نـوی زېـری غـواړې

زما پـه لېمو کـې یې لشې ماتـې کړې

یو خو ریبار چې کوم خبر راوړی دی، شاعر اګر چې دغې ته د زخم زېری ویلی دی، خو زما په خیال یو خو زېری هم د خوشحالۍ د خبر لپاره مخصوص وي، دویم شاعر چې ریبار خنګه په ړومبي او دویم بند کې پېش کړی دی، هغه داسې دی چې هغه دغه خبره د غمه په خپله نه شي بیانولی او ریبار دغه خبره نه ویل، شاعر په خپل شعر کې ځای کړې هم ده، خو شاعر بیا هم ریبار ته وايي چې ریباره تاته (سباوون ښکاري) همدغه وړه غوندې نکته ماته د جهاني غوندې پوهه او روزلي شاعر د پاره صرف یو شاعرانه غفلت ښکاري او یا د خپل درد او جذبې د شدت هغه زورورتیا چې دی یې د خپلې فني وظیفې نه بې نیازه کړی دی.

زه بیا هم د دې وړوکې نشان دهۍ د پاره بښنه غواړم، دا هم ورسره وایم چې که جهاني د یو دغسې لوړ مقام شاعر نه وی، نو ما به یې د پېښو جرم هم په سر اخیستی وای. د ریبار سره په دغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخاطبه کې چې بيا شاعر څه د زړه د درده وايي، هغه د لوستو سره تعلق لري، خو په پنځم بند کې چې ښاغلي جهاني د خپل وطن کومه غم لړلې نظاره پېش کړې ده، هغه په فني ډول بې مثاله او د اظهار له رويه نه هېرېدونکې ده چې وايي:

هغه دي پورته سوې لمبې د کلي

هغه دي ورانې سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کي خزان وغوړېدئ

د ګلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

په اووم بند کې هغه د لوستونکي په زړه او ذهن کې دغه عکس داسې لمبه لمبه خور کړی، چې نه زړه د دغه عکس نه خلاصېدای شي او نه عکس د زړه نه وتی شي، وايي:

شپه د سهار په غېږ کي وغوړېده

زريني وړانګي رخصتونه غواړي

د ښار په منځ کي بلا لنګه سوله

باج کي زلميو نه سرونه غواړي

دغسې ښاغلي جهاني نور نظمونه هم په دغسې کمال سرته رسولي دي او په دې نظم کې داسې درد محسوس کېږي، لکه سړی چې خپل زخم ته د درد د شدت نه ټکور هم نه شي ورکولی.

دغسې په (تصوير) کې هغه په فني کمال د تصوير په سترګو بلل د غږولو يو داسې جانانه توان پيدا کړی دی، چې د لوستونکي په ذهن کې همدغه تصوير سترګې وغړوي او بيا چې د تصوير په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهانه د شاعر د جذبو او کیفیتونو کوم صورتحال جوړېږي، په هغې کې د جانان د مینې سره د خپل وطن ناسازګار حالات داسې په ټوپونو ټوپونو تر منځه راشي، چې نه یوازې د یو جوړ کړي او ژوندي تصویر د سترګو نه رڼا وځاځي، ولې هغه ځپلي امیدونه په یوه فني سندره کې په ځای پاتې شي. دغسې (ابلیس وخندل، اشیانه، جلوه، د غرور ځلی، غني خان ته، نړېدلی بت) او داسې یو په یو نظمونه او سندرې او غزلې د لوستو سره تعلق لري، خو د (مورچل ځوانه) نظم کې چې شاعر د خپل وطن ځلمی د لاس نه نیولی دی، د شعوري عمل نه یې تېر دی، د خپل وطن کوڅه ورته په ګوته کوي، د خپل پلار نیکه هدیره ورته ښیي او د هر هر ځای نه چې جنازې راپورته کېږي، دا ورته په ګوته کوي. د شاعر فني کمال د کتو دی چې د دې ځلمي په ځوانمردۍ ټکونه نه کوي. هغه ته دا وایي خو ورسره دا هم ورته ښیي چې د دې هر څه مطلب څه دی؟ د وطن د ضرورت شعور ولره او د دې بېځایه ګولیو په سباني تاوان هم ځان پوه کړه، دغسې د دې نظم د هرې مصرې خوند او په یو تسلسل کې د مقصد رواني د شاعر په فني کمال ګواهي ورکوي.

زه که د ښاغلي جهاني د هر نظم ذکر کوم او صرف د خپلې خوښې بندونه او مصرې رانقل کوم، نو خبره به ډېره اوږده شي او زه به په لوستونکي خامخا د خپل ذوق د ورتپلو بېځایه کوشش کوم. په لنډو ټکو کې به دومره ووایم چې د جهاني یو نظم، یو غزل، یوه سندره چې چا وویل، نو که په کتاب لوستو کې ترې څه څیز هم پاته شو، نو ذمه وار به یې زه یم، ځکه چې په دې کې یو نظم او یو شعر د پرېښودو نشته.

د شعر او ټولنې د ضرورتونو په هکله به دومره عرض وکړم چې هر څو که هرې ټولنې ته د سندرې او شعر ضرورت دی، خو زموږ زخمي زخمي او وینې وینې وطن او ټولنې ته د جهاني غوندې سترګورو شاعرانو او په فني ډول کمال ته د رسېدلو شاعرانو ضرورت دی. ځکه چې زموږ د هر زخم نه څڅېدونکې وینه د شعور او مینې نه د ډکې سندرې غوښتنه کوي. زما ایمان او عقیده دا ده چې موږ په قومي سطح هم او د شعر د هنر په سطح هم ټول عمر خپل ماتم په سندرو کړی دی او دغه خیال مو تل داسې سندره کړی دی چې:

وخت که هر څو په مونږه هر څومره ستم کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په سندرو د لوټ شوي ژوند ماتم کړی دی

مونږ په سندرو څکه ماتم کوو چې مونږ ژوندی قام یو ، مونږ ژوندي خلک یو او هیڅ یو مرګ ته په اسانه سر نه ټیټوو او ماته د ښاغلي جهاني ټوله شاعري هم د دغې جذبې ژوندي عکسونه هم ښکاري. زما یقین دی چې لوستونکي به زما د رایې تائید کوي. (۱۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرین انځور

جهاني خو دا ځل له "شپېلۍ" سره

"که د غلیم په وینو سره توره مې رانه وړله
موري د ورور په وینو سره لاسونه نه لرمه
که د ناموس د غلیم خویندې مې سرتوري نه کړې
پر غلیمانو مې د خویندو ستر نه پلورمه
که خپل مورچل مې په سرو وینو لمبولی نه دی
ستا د پلو د ښمنانو سنګر نه ساتمه"

ښاغلی شاعر عبدالباري جهاني د پښتو د نوي شاعرانه دوران، په هغو نومیالیو شاعرانو کې راځي چې پر خپلو شعرونو یې دغه شاعرانه بهیر ښکلی کړی، رنګین کړی او ځلولی دی. له دغې شعري ټولګي څخه وړاندې چې دا دی د "شپېلۍ" په نوم ستاسو په لاس کې ده د شاعر درې نورې ټولګې هم خپرې شوې دي: "ورکه مېنه"، پایکوب" او "د سباوون په تمه" او هغه ټکي چې ښاغلی جهاني یې زما په نظر، زموږ په معاصره شاعرۍ کې زیات ځلولی او د ده د شعر هنګامې یې هرې خوا ته خپرې کړې دي، په دې ډول شمېرلی شو:

۱- د جهاني په شاعرۍ کې، د افغانستان د مقاومت د شاعرۍ ډېرې سترې او لومړنۍ بېلګې خوندي دي. جهاني هغه شاعر دی چې پر افغانستان د کمونېزم او سور یرغل په وړاندې د مقاومت د پیلامې هنګامې یې تودې کړې، دغه بېلګه یې له غمیزې مخکې زمزمه کړه خو لکه وروستیو حالاتو ته چې یې ویلې وي، داسې یې د مقاومت سندرېزه ډالۍ ترې جوړه کړه او د "ناشناس" خواره غږ نور ښایست هم ورکړ:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د مستو پسرلی دی، دا د اور سبزه کوبي ده
هره پانه خماري ده، هر ګلاب مو شرابي سو
را ایستلي توره راغی، د ساقي د وینو تږی
زمو ږ مستي چي ولیدله شیخ پخپله خماري سو
د ګناه په خم کي رنګ سول د زاهد د پګړۍ ولونه
پر هډوکو یي لړزه ده، تینګ ایمان یي شیطاني سو
په موج خېزه هیبت راغلي د فلک سېلابي کړږي
زمو ږ بېړۍ یي ډوبوله خپل توپان یي توپاني سو
د خزان له هر سر کوبه، سل پایکوبه پورته کېږي
هره ترخه نسترن دی، هر یو ځوز مو ګلابي سو
اوروي صدفي ځاخکي، ښخوي د مستۍ تخم
هر نرګس ته یي جام ورکړ، هر یو بوټی یي یاغي سو
رېږدوي د زړو تارونه د ګناه شېرینه تنده
ړنګوي د تقوا غرونه هر کلنګ یي فرهادي سو

د روسي یرغلګرو او د هغو د برېښو په وړاندي د جهاني د شعرونو هنګامې، د افغانانو د سپېڅلي جهاد او مقاومت د ادبي سنګر په ډېرو ارزښتمنو تاریخي ببلګو کي د حسابولو وړدي، لکه:

وایه شین آسمانه تا کوم بل چېرته لیدلي دي
داسي ارادې چي توپانونه خپلولای سي
داسي ولسونه چي سېلونه اېلولای سي
داسي کلک سوکونه چي تانکونه اوبولای سي
دغسي سیني چي فلکي سېلاب راګرځوي
دغسي طغیان چي یاغي سوي سېلابونه خوري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغسې نـاره چې اسـرافيل ورځخه وربېږدي
دغسې قيامت چې دوېخونه خوري اورونه خوري
(تر پايه)

او يا لکه چې په "زما کندهاره" نومې مشهور شعر کې وايي:

زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه ياغي يې صدقه دې سمه
د نافرمانو جنګيالو وطنه
بيا دې ترنک توپاني سوى وينم
بيا دې ارغند په مستېدو راغلى
بيا ارغسان دې څه موجونه وهي
بيا دې هلمند په خروښېدو راغلى
بيا د زړې تورې د خرپ يادونه
بيا دې په سترګو کې اورونه وينم
بيا له ايوب سره لښکرې راغلې
بيا د رېديو داستانونه وينم
لکه چې بيا دې څه يرغل ته نيت دى
لکه چې بيا دې غورېدو ته زړه سو
لکه چې بيا دې څه په زړه کې ګرځي
لکه چې بيا دې خوځېدو ته زړه سو
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه ياغي يې صدقه دې سمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نافرمانو جنګیالو وطنه
ستا د پایلوچو تر پګړیو واري
ستا د تېرو تېغونو جنګ وګرځم
ستا له غرور ښخه کاږه تګونه
ستا قهر وګرځم، ستا ننګ وګرځم
بیا د ملالې میوندۍ خرڅنبه
بیا تورپېکۍ د فرنګ خونه سوځي
بیا د بابا د پاني پت هنګامه
بیا شاه محمود اصفهانونه سوځي
بیا د ګرګین پر کور مرګی مېلمه دی
بیا د میرویس په نامه وغورېږي
بیا د اشرف د انتقام لمبه ده
بیا دې د قهر ویني وخوځېږي
بیا دې لمن له شهیدانو ډکه
بیا د کوچني غازي زانګو زنګوي
بیا دې په وریځو کې سېلونه ګرځي
بیا یې په غېږ کې زلزلې ویښوي
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
خونه یاغي یې صدقه دې سمه
د نافرمانو جنګیالو وطنه

د ښاغلي جهاني د دغه ډول شعرونو بېلګي بېخي زیاتي دي چي د افغانستان د معاصرو ادبیاتو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خبرنه کې به د مقاومت د لومړنيو، لوړو او سترو بېلګو په توګه، د مقاومت په ادبي تاريخ کې مطالعه او څېړل کېږي.

۲- د ښاغلي جهاني د شاعرۍ د ګرانښت يو بل راز په دې کې پروت دی چې دغه شاعري له پيل څخه له يو ډول مستۍ، ياغي توب او "مستانه نافرمانۍ" سره ملګرې ده، د همدغه ځانګړې په پام کې ساتلو سره، جهاني د افغانستان په معاصره شاعرۍ کې ځانګړی دريځ لري. زما په نظر دی د افغانستان د معاصر پښتو شعر د دوو نسلونو ترمنځ د ارتباط د کړۍ په توګه بايد په پام کې ولرو، د معاصر پښتو شعر د منځنۍ دورې د پای او د نوي شاعرانه دوران ترمنځ د پيوستون د کړۍ په توګه. د داود خان د جمهوريت په دوره کې) چې د شعري سخت سانسور دوره هم وه (د دده د شعر هنګامې پيل شوې او شاعري يې له پيل څخه له نوښت او مستانه ولولو سره ملګرې وه. د جهاني په شاعرۍ کې دغه "مستانه نافرماني "د دوو کليشو او چوکاټونو په وړاندې راڅرګنده شوه:

الف:- د وخت د سرکاري او حکومتي چوکاټونو او "سرکاري شاعرۍ" په وړاندې.

ب:- د ټولني د هغه وخت د يو شمېر عنعنوي چوکاټونو په وړاندې.

جهاني په خپلو لومړنيو شعرونو کې هم د دغو دواړو چوکاټونو په وړاندې ودرېد او همدغه خبره ده چې فاضل استاد پوهاند رشاد يې "ياغي او مبتکر" شاعر بولي.د شاعر د مستانه شاعرۍ بېلګې ښېخې زياتې دي، خو راځئ يو څو نمونې يې ولولئ

مــــــوږ لېونــــــــو تـــــــــه د حســـــــــاب خبـــــــري مـــــــــه يــــــــادوه
ســــــتا تـــــــر دوږخ پـــــــوري پېـــــــرې دي، دلتــــــــه شـــــپې پاتــــــه دي
تـــــــه د ګنـــــــاه بخـــــــري مينځـــــــې د پرهېـــــــز پــــــــه او ښـــــــکو
زاهـــــــده پټــــــې دي پــــــــه وينـــــــو کـــــــي لمبـــــــې پاتــــــه دي
د جهـــــــاني شـــــــونډو تـــــــــه نـــــــه راځـــــــي توبـــــــه زاهـــــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــي د قســــــمت پـــــه ميخانـــــه كـــــي پېمـــــاني پاتـــــه دي

او يا دا چي:

دلتـــــه ســـــرونه بـــــي لـــــه كـــــانو بـــــل ځـــــه نـــــه پېژنـــــي
دغـــــه واعـــــظ او دا كتـــــاب پـــــه مدرســـــو كـــــي ښـــــه دي
مـــــا لا تـــــازه لـــــه خپـــــل جانـــــان ســـــره وعـــــدې نـــــوي كـــــړې
زاهـــــده ســـــتا حـــــوري غلمـــــان پـــــه جنتـــــو كـــــي ښـــــه دي
منـــــزل تـــــه لاري د خلـــــوت پـــــه تـــــاريكو كـــــي نـــــه وي
ځـــــوك چـــــي د حـــــق نـــــارې وهـــــي پـــــه غرغـــــرو كـــــي ښـــــه دي

۳- لكه څنګه چي مخكي اشاره ورته وشوه، په افغانستان كي د ثور د غميزي او بيا د روس د يرغل په وړاندي، د جهاني شعر هم، د افغانستان د مقاومت په ادبي تاريخ كي د يادوني وړ ځاى لري. په افغانستان كي د روسانو له ماتي او بيا تش په نوم د "جهادي او اسلامي "حكومت له جوړېدو او د شر او فساد له رامنځته كېدو او د ټوپكوالۍ تر واكمنۍ وروسته، د افغانستان په خپل منځي جګړو كي چي ځومره بدمرغۍ رامنځته شولې، دغو پېښو، د جهاني پر شاعرۍ هم خپل اغېز وكړ، له جګړې كركه، له شعارونو كركه، يو ډول ژوره ناهيلي، وير او ماتم د دغو شعرونو ببلابېلي ځانګړني جوړوي. هغه دا ځل هم شينكى آسمان مخاطب كوي دا ځل هم كندهار ته سرودونه او ترانې ليكي، خو د رزم د هغه مقاوم اړخ پر ځاى د وير او هغه د ښاغلي محمد معصوم هوتک په وينا "قنوطيت" په كي راڅرګندوي:

مـــــا خـــــو دا نـــــه ويـــــل شـــــينكى اســـــمانه
چـــــي بـــــه د اور د پاســـــه اور راځـــــي
زمـــــا د غيـــــرت شـــــمله بـــــه كښـــــته ګـــــوري
زمـــــا هـــــديرې تـــــه بـــــه پېغـــــور راځـــــي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسمانه مـا خـو داسـي نـه غوښتله
چـي د ښـارونو جنـازې وژاړم

چـي مـي پـه کليـو کـي بـلا لنګـه سـي
چـي د ځوانيـو هـديرې وژاړم
آسـمانه مـا خـو داسـي نـه ويلـه
چـي د کابـل ګرېـوان تـه اور تـوی کـه
زمـا پـه جـونګړه کـي بـلا وکـړه
زمـا پـه لسـتوني کـي ښـامارلـوی کـه
مـا چـي ميونـد نـارې وهلـې
مـا يـې پـه غېـږه کـي ګلونـه غوښتل
مـا چـي هلمنـد تـه ترانـې ليکلـې
مـا يـې پـرغـاړه اتڼونـه غوښتل
مـا چـي ټانکونـه پـه سـوکونو وهـل
هغـه مـي خـړوطـن سمسـور غوښـتئ
مـا چـي سـکروټي پـه غاښـو چيچلـې
مـا مـي سـرو وينـو تـه اور غوښـتئ

(شعر تر پايه)

هغه وخت که شاعر، د مورچل ځوان، د وطن د دفاع لپاره له پرديو او د پرديو له نانځکو سره جګړې ته هڅاوه، اوس د انتقام او جګړې پر ځای، ځولۍ ورته غوړوي چي له مورچله راکوز شي :

ځوانه دا څوک يې چي ګولۍ اوروې
د خپل نيکه او خپل ابا پر کلي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هديره کې دې خپلوان پراته دي
څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي
د خدای د پاره ځوانه مه اوروه
د خپل ابا پر مېنه سره اورونه

۴- د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم د يادولو وړ ده. جهاني لکه چې خپله له موسيقۍ سره ځانګړې مينه لري، ځيني شعرونه يې د موسيقي يو خاص کيفيت لري. په تېره بيا د هيواد د نوميالي هنرمند سندرغاړي ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) خواږه غږ د دغو شعرونو ښکلا نوره هم زياته کړې ده. ما د "جهاني او ناشناس" په اړه يو جلا مقاله هم کښلې او د خپلو خبرو په يو ځای کې مې کښلي دي:

"يوه ورځ چا خبره راته وکړه: د جهاني شعرونه ځکه دومره شهرت ته رسېدلي دي چې د ناشناس له سندريز غږ او د ټنګ ټکور له څپو سره يو ځای شوي دي. بله ورځ يو بل چا راته وويل: د ناشناس د سندرو د ښايست او ارزښت يو اساسي علت دا دی چې هغه د خپلو سندرو لپاره د شعرونو په انتخاب کې ډېر ژور او "سختګير" دی. هغه د سندرو لپاره د نوميالیو شاعرانو د شعرونو غوراوی کوي لکه: خوشال بابا، حميد مومند، رحمان بابا، استاد حمزه، جهاني او...

زما په نظر دغه داوړه خبرې بې ځايه نه دي. د جهاني د شاعرۍ په شهرت کې به د ناشناس د سندريز هنر له اغېز څخه سترګې پټې نه کړو. دغه راز د ناشناس د سندريز هنر په ښايست او ځلولو کې هم د جهاني په څېر شاعرانو د شعري پياوړتيا له اغېز څخه سترګې نه شي پټېدای لکه دواړه چې يو د بل بشپړوونکي وي"...

۵- د ښاغلي جهاني پر شعر د محتوا او هنر له هغې پياوړتيا سره سره چې مخکې خبرې پرې وشوې، تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه يوه داسي "کليشه" غالبه وه چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځای، يو رنګي وربخښله او "مونوټون" کاوه يې. دا په خپل وخت کې د پښتو په نوې شاعرۍ کې يو نوی ګام و چې د يو ډول ځلوريز ډوله نظم په چوکاټ کې وړاندې کېده او د ازادې شاعرۍ پر لور لومړني ګامونه وو چې په تېره بيا د حماسي شعر لپاره د وخت

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره انتخاب و، خو بيا بيا تکرار يې نوښت کماوه او په تکراري چوکاټونو يې بدلاوه، داسي ښکاري چي شاعر وروسته بيا د دغه تکرار پر ځای د چوکاټونو رنګارنګۍ ته هم خپله پاملرنه اړولې ده. په را وروسته شاعرۍ کي يې د نوي غزل او آزاد شعر پر لور هم په زړه پوري ګامونه اخيستي دي.

د جهاني غزليزه شاعري، په پرله پسې توګه د ښکلا او پياوړتيا پر لور روانه ده او له يوې ټولګي څخه بلي ته د لا زيات ښايست لرونکې ده:

دا ميکده په نخښه دلو ارزي
ساقي دا جام دي په خښه لو ارزي
چي لېونتوب ته عقل وتخنوي
دا زولني په شرنګېدلو ارزي
چي يې کيسې د ميني تخم کري
هغه وزر په سوځېدلو ارزي

او:

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي
ساقي راته اشنا دی خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته يې د يار کوڅې ته نه يمه بللی
پردی قاصد راغلی پيغامونه بېګانه دي
دې ښار کي ربابونه د سنګسار په غبرګي غواړه
نغمې ګوتو کي ژاړي شهبازونه بېګانه دي
چي زما د لېونو چيغو جواب ورسره نسته
يا زه يم بدل سوی يا دا غرونه بېګانه دي

سجدې د جهاني پر تندي مه غواړه زاهده!

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــــــه دې سرکښـــــــــه ښـــــــار کـــــــي محرابونـــــــــه بېګانـــــــــه دي

تر دې ځایه پورې نږدې ټولې خبرې د ګران شاعر عبدالباري جهاني د هغو پخوانیو شعري ټولګو د بېلګو پر بنسټ وشوې، چې مخکې خپرې شوې دي: "ورکه مینه"، "پایکوب" او "د سباوون په تمه"، اوس خو دا دی شاعر "شپېلۍ" راته غږوي او دا ځل د شپېلۍ د سندریز غږ له ښایست سره د خپـــــل شــــــعر ښایســـــت یــــــو ځـــــای کـــــوي.

په دې توګه نو دغه "شپېلۍ" د شاعر څلورمه خپرېدونکې شعري ټولګه ده. سره له دې چې د "شپېلۍ" ټول شعرونه د سریزې د کښلو لپاره زما مخې ته نه دي پراته، خو زه باور لرم چې ټول او یا زیاتره به یې ما په جرمني، هالنډ، ډنمارک او سویډن کې د ښاغلي جهاني په ویاړ د بېلابېلو افغاني کلتوري ټولنو په غونډو کې د ګران شاعر په خپل غږ کې اورېدلي وي. له نېکه مرغه په دغو غونډو کې زه هم حاضر وم او د یو څو یې ویډیویي پیټۍ (کیسټې) هم لرم. د "شپېلۍ" د شعرونو په اړه او یا خو غوره ده ووایم چې د جهاني د را وروسته شاعرۍ په هکله، څو ټکو ته په لومړي ګام کې پاملرنه پکار ده:

۱- لومړۍ خبره دا ده چې په دغه مجموعه کې زموږ د ښاغلي شاعر، د شعري یون د پرمختګ ډېره غوره ننداره کولای شو. شاعر په دغو بېلګو کې د ښایست نوې نښې نښانې او نمونې زموږ مخې ته ږدي او د پښتو شعر بهیر ته یې ډالۍ کوي. د شاعرانه ژورتیاوو او لوړ تخیل نمونې د هغه په نوې شاعرۍ کې لا زیاتې شوې دي:

کلونـــــه تېـــــر ســـــوله کیســــــې د ښــــــاره نــــــه راوزي
زېــــرى بـــــه نـــــه غـــــواړو ګیلـــــې لـــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
نـــــه د زړې مینــــــې داســـــتان دى نـــــه د نـــــوي کړیکـــــه
رویبــــــار ګــــــونګى دى خــــــاطرې لــــــه ښــــــاره نـــــه راوزي
د پتنګــــــانو وزرونــــــو ســـــــو ځېدل هېـــــــر کـــــــړي
زمـــــوږ ماښــــامونو تــــه ډېــــوې لــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
دا د عمرونــــــو جنــــــازه دلتـــــــه چـــــا وتومبلـــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغ د رباب او د نغمې له ښاره نه راوزي
کلابندي ده نه وتى نه راوتلاى سي څوک
مېږونه چيري دي شملي له ښاره نه راوزي
او يا لکه چي په يو بل غزل کي واي:

دا څه جنون دى تر منزله رغږېدل چي نه وي
دا څه منزل دى په لمبو کي سوځېدل چي نه وي
زاهده خوله دي د دوږخ په کيسو ستړي کړله
دا څه خليل دى تر انګاره پوري تلل چي نه وي
پښېمانه نه يم شيخه مه رايادوه قولونه
دا څه توبه ده په زړ ځله ماتېدل چي نه وي

(ترپايه)

۲- د شاعر په نوي شاعرۍ کي د جولي او منځپانګي (فورم او مضمون) دواړو تنوع تر پخوا زياته راڅرګندېږي. دلته هم منظوم ډوله شعرونه شته، هم د قصيدو بېلګي په کي وينو، د ښکليو او لوړو غزلو ننداره هم کولاى شو او بې له شکه چي دغه غزلي د شاعر د پخوانيو دريو ټولګو له بېلګو زياتي لوړي او ښکلي دي. د آزاد شعر بېلګي هم په کي وينو چي له هنري پلوه د لا زياتي پاملرني وړدي.
۳- څرنګه چي په دغو شعرونو کي د هيواد د حالاتو ژوره انځورګري شوې ده او له بده مرغه د وطن حالات داسي دي چي د ښادۍ پر ځاى يې د وير شېبې زياتي او درني دي، شاعر هم زياتره د همداسي شېبو شاهد او انځورګر دى. ما چي مخکي د کومي "ناهيلۍ" يادونه کړې وه، په وروستيو بېلګو کي نه يوازي دا چي دوام کوي، دغه د نا اميدۍ درد لا ژور او غمګين دى. په دې لړ کي کېداى شي دا بېلګه ياده کړو:

اوس به څه ليکي شاعره راته وايه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته وايه اوس به څه ليکې شاعره؟

۴- د شاعر په وروستيو شعري ټېلګو کې د هغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه د لا زياتي پاملرني وړ دي. زه د ښاغلي جهاني د شعر په بېلا بېلو غونډو کې د دې شاهد يم چې د غه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي چې د ګران شاعر له نورو ډېرو خوږو شعرونو څخه هم، له زياتي بدرګې سره مخامخ شوي دي او بيا بيا يې د اورولو ټينګار شوی دی.

په دغو کيسو کې يې نظمونو کې د نمونې په توګه د "موږک شېر"، "د پيشو توبه"، "شيخ نصرالدين"، "چرګ او باز"، "مهار کړي اوښان" او يو شمېر نورو يادونه کولی شو چې د کيسې په څنګ يې لنډ شاعرانه پيغام هم د غور وړ دی، چې په ډېر منطقي انجام کې راځي، لکه:

چې د بل په متو غټ سې يا زمری سي
په هغه ګړي له قام څني پردی سي
چې يې عقل خدای موږک غوندي کوچنی کړي
يوه ورځ پر خپل بادار باندي غورځی کړي

يا:

له ازله مو نصيب راغلی خوار دی
چې لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

جهاني د پښتو د اوسني شعر له نوميالیو مخکښو شاعرانو څخه دی، جهاني د افغانستان د ولس د ژوند په ډېر غمګين پړاو کې، ډېر پرتمين شعرونه زمزمه کړي او لا يې زمزمه کوي، په دغو زمزمو کې به هماغه جهاني وګورئ خو دا ځل له "شپېلۍ" سره، او د سندريز غږ له ښايست سره. ورته غوږ شئ، وايې ورئ، ويې لولئ او خوند ترې واخلئ:

جهاني مه بوله ساحل ته لا مبوزن لا سونه
د دې ياغي مالت وګړي په بلا پسي ځي. (۱۸)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد رسول باوري

هرات، پښتانه او ستره لوبه

د تاريخي ارونو په تله کي

د هر هيواد تاريخ په هغه هيواد کي د ميشتو ولسونو ژوند ليک او د عبرتونو درس دئ او مورخين د هغه ژوند د ليکونو او عبرتونو ليکوالان دي. هسي چي د هيوادونو برخه ليک د زماني واټن په پيچومو کي بېلا بېل يون او تلون کړئ او يا منلئ دئ، مورخينو بيا دا يون او تلون ليکلی او نويو نسلونو ته يې رسولی دی. ثرگنده خبره ده چي مورخين په هيوادونو او ټولنو کي د پېښو لړۍ، هغسي چي درک او اخستنه يې وي، را نقل او ثرگندوي. ټول تاريخي آثار د مورخينو د ذهنونو پنځوني دي، خو د دې پنځونو څخه يو شمېر يې رښتيني تاريخي آثار ثابت سي او يو شمېر نور يې يا د پېښو ساده بيان او يا د ليکوالو د احساساتو ټولگي سي.

د دې لپاره چي رښتيني تاريخي آثار وپېژنو، اړ يو چي د تاريخي آرونو تلي ته يې واچوو چي سره له ناسره بېل سي. دې موخي ته د رسېدو لپاره اړ يم چي د خپل نظر وړ تکي په دريو برخو کي سره راټول کړم. لومړی د يوې سريزي په توگه د پخوانيو مورخينو له نظره د تاريخ منزلت او مقام ته ځغلنده کتنه ؛ دوهم د شلمي پېړۍ په ترڅ کي د نړيوالو تاريخي ليد لورو لنډ جاج او دريم به د (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومي کتاب ځو بېلگي وڅېړم.

تاريخ د يوه تفريحي هنره نيولې بيا د وياړونو تر يوې ټولگي او د يوه مسلکي مضمونه بيا تر علمي ډيسپلينه پوري د ودي او پرمختيا بېلا بېل پړاوونه شا ته پري ايښي دي.

د يو شمېر نورو علمي څانگو په څېر يې لوړي ژوري تېري کړي او په بېلا بيلو مهالونو کي بېلابېلو فيلسوفانو، پوهانو او مورخينو له لوري په يوه يا بل ډول ټولني ته ور پېژندل سويدي. له هيرودوته بيا تر توسيديدسه، له ابن خلدونه بيا تر هيگله، له کورډن چايلده بيا تر بوسرآپ پوري يې په اړه نظر يې وړاندي سوي او څېړې سويدي. په ډېرو لرغونو پېړيو کي تاريخ د يوه داسي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمون په توګه کارول کېده چې د تېرو وياړنو او حيرانوونکو نکلونو ټولګه وه او په اساطيرو کې به يې کله ناکله د تاريخي پېښو ځرک هم لګېده. تر هيرودوت وړاندې په زياته پيمانه تاريخي وياړنې ويل کېدې او ژبه پر ژبه به د ولسونو له لوري لېږل کېدې، خو هيرودوت په لومړي ځل د تاريخي پېښو د بيان لپاره تاريخ وکاراوه او تو سېډېدس بيا يوګام وړاندې ولاړ او د لومړي ځل لپاره يې مادي آثار د تاريخي پېښو د بيان لپاره د اسنادو په توګه وکارول. هغه يوازې د هومر پر اوديسه او ايلياد تکيه ونه کړه، بلکې په ايجن او شا اوخوا ښارونو کې يې وران سوي کلي او کورونه د تراى د جګړې د شاهدانو په توګه ياد کړل، په هر صورت تاريخ لا هغسې چې يوډيسپلين يې اړتيا لري نه و منل سوی.

که د لرغونو پېړيو او د تاريخ ليکنې له ډېرو ساده ميتودونو را تېر سو، نو په منځنيو پېړيو او بيا په اسلامي نړۍ کې ابن خلدون (۱۳۳۲ - ۱۴۰۲ ميلادي) هغه مورخ او فيلسوف دی چې د انتقادي نظريو او بل اندی له امله نه يوازې دا چې په اسلامي نړۍ کې نامتو سو، بلکې د نړۍ د نامتو مورخينو په رديف کې يې خورا غوره دريځ وګاټه. هغه د غير عادي بحثونو ځخه بيا د حضرت عيسى عليه السلام د شپږ سوه زريز لښکر په ځېر پېښو پوري زيات مسائل په ځانګړي انداز وځېړل.

د ابن خلدون په باور تاريخ د خوړو او يا تر خو الفاظو ټولګه نه، بلکې د پېښو رښتينی بيان دی، دا بيان د هغو اصولو له مخې کېږي چې تاريخ يې لري.

د هغه په باور تاريخ ليکنه درې اصله لري: لومړی اصل يې د (موضوع يا **(Object** په نوم ياد کړی دی. دوهم يې (مسايل يا **(Problems** او دريم اصل يې هم د موخې يا **(Goal** په نوم يادوي. نوموړي په خپله مقدمه کې دا درې واړه اصول تر بحث لاندې راوستي او توضيح کړي دي.

د نوموړي په باور د تاريخ موضوع يا اوبجيکټ د پېښو رښتينی ځرک معلومول او د هغو حدود او ثغور ځرګندول دي. هغسې چې پېښه سوېده، نه هغسې چې مورخ يا راوي يې ليکي او ياپې غواړي؛ مسايل يا ستونزې هغه نتايج او حاصلات دي چې د پېښو ځخه را زېږېدلي دي، په دې برخه کې دا پوښتنې جوابېږي چې دا پېښې ولې او ځنګه زېږېدلې دي؟ او موخه يا هدف د پېښو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بطن کي د محرکه ځواک او واک پېژندل دي چي د ابن خلدون په باور د هر خوځښت او حرکت تر شا ستنه.

د همدې پېړيو د لويد يځي نړۍ يونامتو فلسفي مورخ هيګل نومېږي (۱۷۷۰-۱۸۳۱ ميلادي) د هيګل په نظر تاريخ ليکنه درې پړاوونه لري: لومړی ابتدايي تاريخ ليکنه ده چي مورخ يوازي د پېښو بيان او توصيف کوي، دا بيان د پېښو بيان نه، بلکي هغه څه دي چي د مورخ ذهن يې بيا را پنځوي يا په بله مانا په حقيقت کي هغسي بيان دی چي د مورخ متاثره سوی ذهن يې غواړي. د هيګل په باور د هيرودوت او توسيديدس تاريخي ليکني د دې ډول ښه بېلګي دي؛ د هيګل په باور د تاريخ ليکني دوهم پړاو انتقادي تاريخ ليکنه ده. په دې ډول تاريخ ليکنه کي مورخين د پېښو پيوندونو ته پام کوي، د پېښو پيوند او يو له بل سره د پېښو تړاو او علت العلل را برملا کوي او دريم پړاو فلسفي تاريخ ليکنه ده. د هيګل په باور دا پړاو په رښتيني توګه هغه کُليت ته د مورخ ور ګرځېدل دي چي د پېښو په بطن کي يې د محرک په توګه اغيزه کړېده.

په وروستيو پېړيو کي تاريخ د نورو علومو سره يوځای د ودې او پراختيا لوړو پوړيو ته ورسېد. تاريخ نه يوازي دا چي د ځانګړو فلسفي بحثونو او تيتو ليدلورو را ووت، بلکي د اصولو ښېنتن سو او علمي معيارونه يې خپل کړل، خو د دې تر څنګ يې د علمي ډيسپلين په توګه وېش او تقسيم هم قبول کړ، د محتوا له اړخه يې ځانګړي زياتي سوې او د سبک له مخي يې آرونه څرګند او ټاکونکي سول.

د محتوا له اړخه د تاريخ د علم ځانګړي زياتي سوې، خو د ټاکونکو او څرګندو آرونو پلي کېدل پر ټولو ځانګو د تاريخ د علم غوړ او روښانه دريځ پياوړی کړ. د تاريخي څېړنو هغه آرونه چي د يوه هيواد په تاريخ کي کارول کېږي، د تاريخي څېړنو هغه آرونه د بدلون پرته د يوې سيمي په تاريخ او يا د يوې وړې ټولني په تاريخ ليکلو کي کارول کېږي. مورخين اړ دي چي په تاريخي څېړنو کي ټولو هغو آرونو ته پام وکړي چي په تاريخ ليکنه کي معيار ګرځېدلي دي. که مورخ د يوه ګوند، سياسي شخصيت، علمي مضمون او يا ساينسپوه ژوند ليک ليکي، هغه اړ دی چي د تاريخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرنو آرونه په پام کې ونیسي، که داسي و نه کړي نو لیکنه به یې د یوه تاریخي اثر په توګه ونه پېژندل سي.

په تاریخي خپرنو کې د منابعو پر بنسټ د پېښو رښتینوالی څرګندېدل خورا مهم او ارزښتمن اصل دی. همدا لامل دی چې په تاریخ لیکنه او تاریخي څېړونو کې د مؤثقو منابعو او اخځونو درلودل مهمه اړتیا ګڼل سوې ده. اخځونه او منابع هم پر بېلا بېلو برخو وېشل کېږي، د بېلګې په توګه لومړی لاسي منابع، کاپي سوي اسناد، مادي شواهد او داسي نور توکي.

د دې تر څنګ د پېښو پر علت العلل د مورخ برلاسی هم د خورا مهمو آرونو څخه شمېرل کېږي. پېښه ولي وسوه، څنګه وسوه او پايلي يې څه دي؟ د منابعو پر بنسټ دې پوښتنو ته ځوابونه ویل د تاریخي خپرنو خورا مهمه برخه ده. زماني تسلسل او د پېښو تقدم او تاخیر د تاریخ لیکني یو بل مهم فکتور دی چې په تاریخي خپرنو کې د دې اصل پرته تاریخي متن نه سي بشپړېدلای. د دې اصل یو بل تړلی اړخ د مکان یا ځای اصل دی، چې په تاریخي خپرنو کې د دې اصل د بیان پرته پېښه یوازې د یوې کیسې او نکل رنګ اخلي، نه تاریخ. په دې ډول د تاریخ بېلا بېل ارونه او اصول سته چې د هغوی په کارولو سره تاریخ د یوه علمي ډیسپلین په توګه خپل دریځ او مقام تلپاته ساتي.

دې آرونو ته په پام سره به د عبدالباري جهاني هغه تاریخي اثر چې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومېږي تر تاریخي نقد او بحث لاندې ونیسو، وبه وینو چې د تاریخي نقد په تله کې به دا اثر کوم دریځ وګټي؟ د دې کتاب هغه متن چې زه یې لرم پېژندنه یې داسي سوې ده: د کتاب نوم: هرات، پښتانه او ستره لوبه؛ لیکوال: عبدالباري جهاني؛ خپرونکی: صحاف نشراتي مؤسسه؛ دریم چاپ: ۱۳۸۴ ل کال؛ د چاپ شمېر: زرټوکه؛ د چاپ ځای: یونایټیډ پریس کوټه ؛ کمپوز: نجیب الله وصال؛ د ټایټل طرحه: د اداري له خوا ؛ او بیه: ۱۲۰ کلداري.

دا کتاب هغو پښتنو ته چې د خپلو پلرونو د تورو د میدانونو عقل او تدبیر او خاوري سره لیونۍ مینې د کیسو اورېدلو ته تږي دي، اهدا سوی دی. دا کتاب د لیکوال د یادښت ، د کتاب فهرست او وقایې پرته (۳۸۸) مخه دی. د هرات ، پښتانه او ستره لوبه کتاب لیکوال په دې اثر کې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمدتًا درې اړخونو (مکان ، زمان او پېښې) ته پام اړولی چې لومړی اړخ يې د هر تاريخي کتاب په څېر د ځای او مکان مسئله ده. هرات د يوه تاريخي سيمې او ښار په توګه د دې کتاب د بحث مرکزي او محوري ټکی دی. که د تاريخي پېښو ليري او نږدې تړاوونه يو له بله پېودل سويدي، د دې لپاره سوي چې هرات محور سي. د پېښو مرکزي ټاټوبی او د پېښو او د هغو د پنځوونکو او بازي کوونکو تړاو هم په ځانګړې توګه د هرات پر شا او خوا را ګرځي. په دې اثر کي مکان ځانګړی او مشخص دی او د تاريخي آرونو له مخي مکان د پېښو د زېږېدلو د ټاټوبي په توګه خورا مهم او رغنده اصل دی. د مکان ور ها خوا د زمان خبره هم په تاريخي ارونو کي دومره ارزښتمنه ده چې نه پاملرنه تاريخي متون او اثار د شک تر بريده رسوي.

په دې اثر کي د زمان فکتور هومره محدود نه دی ساتل سوی لکه مکان چې محدود ساتل سويدی. په دې اثر کي زمان د ډېرو پخوانيو پېړيو بيا تر وروستيو پېړيو پوري پر له پسې پالل سوی دی، خو هغه تشه چې د دې ډول موضوعي تاريخي رسالو او يا کتابونو په نسبت يې لري دا ده چې زمان د مکان پر محور نه دی را څرخېدلی، بلکي د هيواد او کله ناکله د سيمې د عمومي تاريخ پر ګامونو ګام سوېدی. ښه به وای که دا اثر د زمان له مخي هم داسې پالل سوی وای لکه د مکان په توګه چې محوري پالل سويدی.

داسي بربښي چې د دې اثر زماني تسلسل له هغو سرليکونو څخه متاثره دی چې زموږ د هيواد او يا سيمې د عمومي تاريخ په اړه معمول ګرځول سويدی. ښايي ليکوال هم د دې معمول څخه د وتلو هڅه نه وي کړې. ګمان کېږي چې د کتاب په اوډلو او تدوين کي همدې لامل اغېزه کړې او ليکوال دې ته اړ سوی وي چې د مقالو د ټولګو په څېر د هري برخي اخځونه د هغه بحث په پای کي وليکي. ښه به وای که د توضيحي او ارجاعي پاورقيو په توګه د هغو اخځونو يادونه سوې وای چې اړتيا يې ليدل کېدل او د ټولو اخځونو فهرست يې لکه چې دا کار سوی هم دی، د ټول کتاب په پای کي ليکل سوی وای.

که د دې نيوکو څخه راتېر سو ، په ټوله کي د هرات، پښتانه او ستره لوبه، د يوه تاريخي اثر په توګه د ستايلو زيات ټکي هم لري. تر ټولو لومړی دا ټکی د يادولو وړ دی چې متن د اخځونو په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

حواله تدوین سویدی، چي دا کار تاریخي ارونو ته د لیکوال ژمنتوب څرګندوي، په تېره بیا هغه چي د پخوانیو اثارو او یا په بله مانا د پښتو د مهال لیکل سوي اخځونه د ثبوت او سپیناوي لپاره کارول سوي او پر بنسټ یې د پښتني عینیت واقعي کړی دئ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه د هغو ارونو سره هم په تول برابر دی چي د مورخینو په قول د پښتنو علت العلل بیانوي. په متن کي د پښتنو بېلا بېلي خواوي او اغېزمن فعالیتونه د تاکلي پښتني په تړاو یاد سوي دي. کله ناکله د ځینو تاریخي تېروتنو په اړه د روښانه استدلال او پر اخځونو د متکي بیان ځرک هم لیدل کېږي. دا ځرک که زیات هم نه دی، خو په خورا ارزښتمنه توګه د لوستونکو پام راګرځوي. د دې سره سره چي د پښتنو بیان انتزاعي نه دی خو د پښتنو د اوډلو او تدوین چاري داسي تر سره سوي، چي ته به وایې لیکوال هوډمن دی چي لوستونکی د ځان سره هغه فکري لوري ته بوزي چي لیکوال یې لري. دا ډول تدوین او اوډنه له یوه زیان سره خوګټي هم لري. زیان یې دا دی چي لوستونکی فکر کوي چي د لیکوال تر اغېزي لاندي راغلی، خو یوه ګټه یې دا ده چي د منابعو پر بنسټ لوستونکی رښتیني لوري ته بیا یې. بله ګټه یې دا ده چي د لوستونکي له تزلزل او لار ورکی څخه را باسي. انګلیسي نامتو مورخ تاینبي هم د پښتنو لوری د څرګندو پایلو تر بریده جایز ګڼي.

یوه بله خبره چي هرات، پښتانه او ستره لوبه یې په ځان کي نغښتي دا ده چي لیکوال د دې کتاب د لیکلو انګېزه د هیواد د معاصر تاریخ یوه خورا مهمه پېښه یاده کړې ده، ښایي د اوسني نسل یو شمېر لوستونکي به هغه پېښه چي هرات څنګه د طالبانو لاس ته ورسېد، هېره کړې وي او یا یې بابېزه وګڼي، خو د دې ارزښتمن کتاب تالیف په خپله د هغي پېښي دروندوالی او ارزښت را بر ملا کوي. دا به هغو لوستونکو او څېړونکو ته خورا مهم او د زیاتي پاملرني وړ وي چي داسي یو ارزښتمن اثر د یوې داسي پېښي د انګېزې پر بنسټ لیکل سوی چي هغې پېښي د خپل مهال د نویو او نورو پېښو لوری بدل کړ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه ، تاریخي اثر یوه خورا مهمه ځانګړنه دا ده چي د یو شمېر لاسوندونو متونه یې د ضمیمو په څېر د لوستونکو په وړاندي ایښي دي. د دې چاري نه یوازي دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د کتاب تاریخي ارزښت زیات کړی، بلکي د یو شمېر مورخ څېړونکو لپاره د مرجع او اخځ په توګه یې د دې اثر ارجحیت هم څرګند کړیدی. د کتاب په پای کي د اخځونو فهرست او ببیلوګرافي د لوستونکو لپاره د شک ځای نه پرېږدي او هر لوستونکی یې په بشپړ باور لولي او ګټه ځني اخلي. د ښاغلي جهاني د دې اثر په اړه د لیکلو زیات مطالب سته خو د ((مشت نمونهٔ خروار)) په توګه د همدې تاریخي ارونو پر بنسټ دا پایله تر لاسه کوو چي د هرات، پښتانه او ستره لوبه د یوه موضوعي او رښتیني تاریخي اثر په توګه د بشپړ باور وړ تاریخ دی. په پای کي له لوی څښتن تعالی (ج) څخه ښاغلي جهاني ته خوشاله ژوند او د برکتي قلم توان غواړم. (۱۹)

د الفبا په ترتیب د اخځونو فهرست:

- باوري محمدرسول. د تاریخ او مورخ په اړه لنډې څرګندوني. د مقالو ټولګه، سلام ټولنه ۲۰۰۲

جهاني عبدالباري. هرات، پښتانه او ستره لوبه، ۱۳۸۴ -

ساپی ضمیر. تاریخ چیست؟ کابل پوهنتون ، کابل ۱۳۵۴ -

- شفا شجاع الدین، مایه، بعد از هزار و چهارصد سال. نشرات زردشتیان. ۲۰۰۴

- فروغ السادات اخضري، تطابق عوامل انحطاط دول ابن خلدون. دانشگاه تهران، ۱۳۷۷

میر حسین شاه، تاریخ نویسي در شرق. پوهنتون کابل، پروګرام ماستري تاریخ ۱۳۲۷ -

- هیوز مارنی، پنجا متفکر کلیدی در زمینهٔ تاریخ. مترجم: رضا بدیعی، انتشارات رسالت تهران، ایران ،۱۳۲۵ ش

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لال پاچا ازمون

د جهاني سمبوليک تمثيلي نظمونه

د شعر انګړ تـه د نظم پـر لاره د ننوتـو يـو ور هـم تمثيـل دی. تمثيلـي نظمونـه پـر لوسـتونکي يـا اورېدونکي اغېز پرېباسي او د هغه عواطف او احساسات راپاروي. پـه تمثيلـي نظمونو کې دوه ټکي ډېر د پام او مطالعې وړ دي: يوه مانا او بل هم په لفظونو کې يو حرکت او غلی شور. پر دغو نظمونو د پوهېدا او له هغوی څخه د خوند اخستو لپاره هم تر بل نظم قوت زيات وي. د لوستونکي يا اورېدونکي پام هم تر عادي نظم زيات را اړوي. په تمثيل کې معمولا اصلي حالت وړاندې کېږي. يوه کيسه په داسې بڼه په کې وړاندې کېږي چې ښتينولی ته يې زيان و نه رسېږي.

زموږ استادانو ليکوالو او شاعرانو تمثيل کيسه يې نظم ګڼلی دی. مذهبي او فولکلوريکې کيسې يې را اخستې او هغه يې د تمثيل په بڼه داسې وړاندې کولې چې د کيسې روح ته يې په کې زيان نه رساوه. پـه تمثيلي نظم کې داهڅه کېده چې يـو مضمون يـا يوه مانا داسـې وړانـدې شـي چې د لوستونکي يا اورېدونکي سترګو ته يو صورت يا شکل داسې ودرېږي چې پـه هغه کې لـه ده سره خبرې وشي، حرکات يې محسوس شي، حسي کلمې د عيني انځورونو په جوړولو او تمثيلي برخه کې ښکلاييزه او معنوي برخه اخلي. هغه کلمې چې حس شي، د هغوی رنګ او بڼه په ذهن او زړه کې ډېر ژر ځای نيسي. د حسي کلمو اوېدون د وينا په اهنګ او موسيقۍ کې هم ښه ونډه اخلي. که موږ وغواړو چې زموږ وينا دې د خلکو زړونو تـه ژر لاره پيدا کړي، نو غوره داده چې خپله وينا پـه حسي کلمو کې ونغاړو.

د ارستو په نظر د شعر د تاثير يو سبب هم تمثيل دی. په تمثيل کې هغه احساسات او عواطف نغښتي چې پـه انځور کې نه ښکاري. پـه تمثيل کې ډيالوګ د لوستونکي يـا اورېدونکي پـر احساساتو جوت اغېز ښندي. انځور يوازې د يو څه بڼه وړاندې کوي خو تمثيل احساسات راپاروي. د تمثيل په رامنځته کېدو کې تخيل لاس نه لري، هغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمثيل چې د رنګينو لفظونو په اوډنه کې رامنځته شوی وي، الفاظ په کې پر يو داسې رنګين لړ پېيل شوي وي چې ارزښت او ښکلا يې له ورايه په ډاګه شي. هغه په وار وار لوستل کېږي او په زړونو کې ځانګړی ځای لري.

د تمثيلي نظم يوه ځانګړنه دا ده چې په هغه کې تصويرونه متحرک وي. بې سا څيزونه په حرکت راولي، ژبه ورکوي، په خبرو يې راولي او د زړه خواله ورسره کوي. د تمثيلي نظمونو ويونکي تل هڅه کوي چې د طبيعت ناز او کرشمې وغږوي، له هغوی سره وغږېږي او خپل پيغام پرې ولېږدوي. د دغو نظمونو ژبه او وزن ډېر روان او زياتره مهال يې غبرګه دوولس يا يوولس څپيزه ياد مثنوي په قالب کې وي او يا تر يوې مطالعې لاندې يو وزن او قافيه ترپايه پالي.

زموږ د زمانو پياوړي شاعر جهاني د تمثيلي نظمونو دغه ښېګڼې او ځانګړنې په خپلو نظمونو کې ساتلې دي. دده هغه نظمونه چې هغه زموږ د ولس حکايات په خپلو موزونو الفاظو کې را اخلي په هغوی کې تمثيلي ځانګړنې ډېرې جوتې دي. ده د خپلې رواني موزونې او اهنګوالې ژبې او طبعي په ځواک د نظم ژبه ډېره خوږه او روانه کړې ده. د ده دغه تمثيلي نظمونه هغه مهال د شعر قلمرو ته ننوتل چې شاعرانه رنګ يې واخست، په ښکلو ترکيبونو يې دغو تمثيلي نظمونو ته موسيقيت، ښکلا او رواني وروبښله. ددغو تمثيلي نظمونو بهرنۍ او داخلي موسيقي روانه او يو غلی شور لري. د لفظونو تکرار او د متجانسو کلمو اوډنه دده د نظم ژبه لا ښکلې او روانه کړې ده. د جهاني يوه کاميابي په دې کې ده چې دی د خپل ولس پر ذوق او نبض پوه دی. حکايات يې هم له ولسه رااخستي او هغه يې بېرته په ډېره روانه او ښکلې ژبه د تمثيل په بڼه وړاندې کړې دي. په دغو نظمونو کې يو شمېر سمبوليکه بڼه لري، لکه حيوانات يې غږولي دي، دغه سمبولونه عام دي، پر عامو سمبولونو سربېره شاعران ځانګړي سمبولونه هم کاروي. دغه سمبولونه د شاعرانو شخصي تجربې ښيي. جهاني په دغو تمثيلي نظمونو کې زياتره عام سمبولونه کارولي دي چې دلته يې يوه بېلګه را اخلو:

درې غـــــــــوايي يــــــــــوه ځنګلـــــــــه کــــــــــي او ســــــــــېدله
تــــــــــل بــــــــــه درې واړه ملګــــــــــري ګرځېدلــــــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګله کې به یو ځای سره روان وه
یو یې تور، دوهم ابلق، دریم یې سپین و
د زمري یې زړه په غوښو پسې شین و
(کوه طور، ۲۴۷م)۱

په دې تمثیلي سمبولیک نظم کې د حیواناتو پوهه او دریځ وړاندې شوی دی. هیله ده چې بشره بڼه یې ولولئ. یو شمېر یې په ولس کې هغه خواره نکلونه دي چې په کلیو او بانډو کې به د نکلچیانو له خوا په تمثیلي بڼه وړاندې کېدل:

پخوانیو زمانو کې یو پاچاو
د لښکر په زور غښتلی په هر چاو
چلېدله یې حکمونه په ملکونو
ورته پاته په پاچهي وه له نیکونو
هم په زور یې په زرو کې لاس بر و
خدای ورکړی اقلیمونه بختورو
ډېر شوقي و د مېلو او د ښکارونو
د شرابو د مستیو د سازونو
همېشه به و په ښکار پسې وتلی
تش لاس به یو ورځ نه و راغلی
له لیندۍ چې به یې خوشې کړله غشي
سوري کول یې د هوسیو زړونه تشي
تري خطا نه سو یو غشی په کلونو
پر ملکونو یې کیسې وې د ښکارونو
یوه ورځ ورنه خطا یوه هوسۍ سوه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځغستا رهي پر لوري دغوندې سوه

(کوه طور، ۲۹۲)۲.

په دغه منظوم نکل کې چې هوسۍ له پاچا ورکېږي، پاچايې په لټه کې وي، تنده او جل يې اخلي، پرځنګله پېښېږي، په ځنګله کې ورسره بيزو مرسته کوي، د اوبو ځای ورښيي، پاچا د بيزو دغه نېکي هېروي او د ټوپک خوله يې لورته نيسي. دلته اوس د بيزو او پاچا تر منځ خبرې له پند او عبرته ډکې دي چې د تمثيل برخه يې ښکلې کړې ده:

چې ناځاپه يې ترسترګو يو ځنګل سو
د پاچا په زړه کې اور د مينې بل سو
په ځنګله کې ور ښکاره يو بيزو سوه
د پاچا تاخوا ته د لاس په اشارو سوه
بيزو وړاندې پاچا وروسته ورپسې سو
په قدم قدم اوبو ته ور نږدې سو
ور په ګوته په ځنګله کې يې چينه کړه
په سړو اوبو وريخه يې سينه کړه
هم پاچاهم يې ښايسته نيلی اوبه سو
سمدستي خدای ته د شکر پر سجده سو
له سجدې وروسته لينده يې کړه راپورته
دمرګ غشی يې کړ وارد بيزو لورته
پوري ووري يې لړمون د بيزو سوری کړ
ورخبر يې په يوه غشي زړګی کړ
ښاخ پر ښاخ باندې تر ځمکې را لوېدله

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو په یو یې اندامونه ماتېدله

په رګو کې یې لوینې خوځېدلې
د پاچا پر لوري یې سترګې واړولې
ویل روح مې دادی الوزي له تنه
جواب راکه دا یوه لرم پوښتنه
اوربدلی مې له پلاره یو وصیت دی
نه پوهېږم چې دروغ که حقیقت دی
پر ښایسته نیلي چې سپور زغره په تن یې
راته ښکاري چې پاچا ددې وطن یې
ښکاري وویل: پاچا ددې جهان یم
مګر ته څنګه راپوه سوې زه حیران یم؟
بیزو خلاصه کړله خوله ویل سلطانه
زر کلنې تجربې نه دي ارزانه
تجربه ده موږ ته پاته له پلرونو
له کلونو له پېړیو له قرنونو
نامردي ده همېش کار د پاچاهانو
پاچهان وهي سرونه د دوستانو
لار چې هر څوک ورته وښيي په دار دی
چې هر څوک ورسره ښه وکړي سنګسار دی
چې څوک لاس د دوستۍ ورکړي غوڅوي یې
چې ژوندی پر لاري وینې ښکاروي یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــه دنيـــــا کـــــي چـــــي يـــــې نـــــوم د شـــــهريار دی
يـــــا قاتـــــل د خپلـــــو ورونـــــو يـــــا د پـــــلار دی
پـــــه نصـــــيب چـــــي يـــــې درکـــــړې پـــــا چهي ده
ســـــتا پـــــه ختـــــه کـــــې اخنبـــــلي نـــــامردي ده
کـــــه دي زمـــــا احســـــان پـــــر ســـــترګو وای منلـــــی
د پاچـــــا لـــــه نســـــله نـــــه وې زېږېـــــدلی

(کوه طور، ۲۹۳-۲۹۲ م) ۳

جهاني ددغو سمبوليکو تمثيلي نظمونو پايله بيا هم د ولس له انده په لنډيز سره وړاندې کړې ده. متلونه او پخې خبرې يې په کې ځای کړي دي. دغه منظوم تمثيلي، سمبوليک نکلونه يوه ښکلې پايله لري. يوه بله بېلګه يې ده چې په هغې کې د شيخ او موږک تر منځ اړيکه وړاندې کوي. شيخ پر خپلې تقوا او شيخۍ له موږکه، پيشو، سپي، لېوه او باالاخره شېر جوړوي، خو چې موږک د شېر ارزښت نه لري او نه دغه موقف ساتلی شي، نو بېرته موږک کېږي. دغه تمثيلي نظم په سمبوليکه ژبه د هغو خبرو ښه وړاندې کوي چې په مصنوعي ډول دريځ ته رسي يا مصنوعي دريځ نيسي.

د جهاني يو بل کمال چې د دغو نظمونو په وړاندې کولو کې يې لري، هغه دادی چې دی په پيل کې د نکل د پېښېدو ځمکه په تصويري ښه وړاندې کوي. په دې کار دی د انځور او تمثيل تر منځ اړيکه ساتي:

د لوی ښـــار خخه دبـــانـــدې يـــو دره وه
جـــوړه کـــړې يـــوه شيخ پکـــښې دېـــره وه
پر سجدو به خدای ته پروت و په خوا ستونو
تـــولـــې شپـــې يـــې تېـــرولې پـــه نفلونـــو

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(شپېلۍ، ۲۱۷م) ۴

ددغه تمثيلي نظم په پيل کې دې ځای او د نکل د اتل، دنده، څېره او دريغ ښيي. لوستونکي ته هم دا مهمه ده چې د نکل ځمکه او اتل وپېژني. تر دغې سريزې او پېژندنې وروسته د نکل پيل ته ور پرانستل کېږي:

يـــــــوه ورځ يـــــــــوه مـــــــــوږک پـــــــــه حجـــــــره کـــــــي
شـــــــل او ســـــــل ځلـــــه ازار کـــــړ پـــــــه ســـــــجده کـــــي
چـــــي بـــــه شـــــيخ کلـــــه ورتيـــــت ســــو و ســـجدې تـــــه
د مـــــــوږک لکـــــــۍ بـــــــه ورغلـــــــه وخـــــــولې تـــــــه
شـــــــيخ کـــــــرار ور څخـــــــه وکـــړلـــــــه پوښـــــــتنه
مـــــا پـــــــر څـــــــه ازاروې پـــــــه بخـــــــت پمنـــــــه
مـــــوږک وويلـــــه شـــــيخه ســـــتا قربـــــان ســـــم
د مرګـــــــي مـــــــخ تـــــــه دي ســـــــپر بلاګـــــــردان ســـــم
د پيشـــــــوله لاســـــــه ډيـــــــر يـــــــم کړيـــــــدلی
شـــــــوم نهـــــــر يـــــــم، ورۍ تـــــــرۍ ژړ زيښـــــــلی
د ظـــــــالمو پيشـــــــوګانو لـــــــه ناتـــــــاره
يـــــــوګړی وتـــــــلای نـــــــه ســـــــمه لـــــــه غـــــــاره
تـــــــه دعـــــــا وکـــــــړه چـــــــي زه غتـــــــه پيشـــــــو ســـــــم
نـــــــور بـــــــه هـــــــر ګـــــــړی بېغمـــــــه لـــــــه حملو ســـــــم

د نظم پايله داسې وړاندې کوي:

چـــــي د بـــــل پـــــه متـــــو غـــــټ ســـــي يـــــا زمـــــرۍ ســـــي
پـــــه هغـــــه ګـــــړي لـــــه قـــــام څخـــــه پـــــردۍ ســـــي
اول غوښـــــــي خـــــــوري د خپلـــــــو قريبـــــــانو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښـــــــخوي داړي پـــــــــه خپلـــــــــو پــــــــه يـــــــــارانو
دايـــــــــې هېـــــــــره وي چـــــــــي نـــــــــن تـــــــــه تېرېـــــــــدل ســـــــــته
چـــــــــي هســـــــــکېږي يـــــــــوه ورځ کښېـــــــــته کېـــــــــدل ســـــــــته
چـــــــــي يـــــــــې عقـــــــــل خـــــــــداى مـــــــــوږک غونـــــــــدي کـــــــــوچنى کـــــــــړي
يـــــــــوه ورځ پـــــــــر خپـــــــــل بـــــــــادار بانـــــــــدي غـــــــــورځى کـــــــــړي

په دې پايلې سره سمبول راسپړل شوى دى. (شپېلۍ، ۲۱۸-۲۲۴م م) ۵

جهاني کولاى شول چې دغه نکل له همدې ځايه: يوه ورځ ... پيل کړي، خو ددې لپاره چې د نکل ځمکه ونښيي او د نکل ودانۍ ته ور کېږدي نو په پيل کې يې په انځوريزه بڼه د نکل ځمکه ښودلې. ده په دغو تمثيلي نظمونو کې د ولس د ژبې او محاورې خيال پوره ساتلى دى. هماغه طبيعي ژبه يې کارولې ده، قربان سم، بلاګردان سم زموږ د ولس محاوره ده، د يو شمېر تمثيلي نظمونو حکايات يې له کتابونو را اخستل شوي او حواله يې هم پرې ورکړې ده:

پخوانيو زمانو کې يو پاچا و
پر رعيت باندې ظالم لکه بلاو
حکايت يې په بوستان کې دى راغلى
د سعدي له خولې تر موږ رارسېدلى

(کوه طور، ۳۰۲م)۶

دغه ډول تمثيلي نظمونه ده پر خپلې اړې ښکلا نور هم ښکلي کړي دي. د دغو نظمونو

بريالیتوب يو په دې کې دى چې جهاني د نظم ويلو يو ښه استعداد لري. الفاظ ورسره لکه ملغلرې په لمن کې پراته دي، دغو الفاظو يې پر ژبه کور جوړ کړى دى. بل بريالیتوب يې دادى چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل فولکلور لوستی او اورېدلی دی. دی په دې برخه کې مطالعه لري. د داسې يو حساس ذهن څښتن طبيعي خبره ده چې د نظمونود ليکلو ښه استعداد لري. هغه چې وايي ، د لمدې ختې لرېې اوبه دارو وي، د جهاني ژبه او قلم همداسې لږ څه تحرک ته اړتيا لري. پر خبرو چې راشي نو بيا داسې موزون الفاظ له خولې را باسي چې هغه نېغ زړونو ته لاره کوي.

ددغو ولسي حکاياتو د موزونولو او تمثيلولو يوه ګټه داده چې ولس ته بيرته هماغه خپل مال په رنګينو جامو کې سپاري، لکه يو لوخ ماشوم چې په ښکلو جامو کې راونغښتل شي. د شاعر کمال دادی چې څنګه وکولای شي خپلې ټولنې ته پر هغوی د اغېز له کبله داسې يو څه رامنځته کړي چې د هنر په ژبه او ښايست د هغوی ذهني کچه لوړه کړي، ذوق يې ځروب کړي او دده په زړه او ذهن کې يو منلی او له اغېزه ډک شور په څپو او مستۍ راولي.

د سفوکل په باب يوه خبره ډېره مشهوره ده چې ده تر پايه تراژيدي وليکله، خپل لوری يې بدل نه کړ، دا ځکه چې دی له يوې خوا د خپلې تراژيدۍ سره ملګری و او بل دا چې د تراژيدۍ د وړاندې کولو لاره يې پيدا کړې وه، پر ټولنه د اغېز لار يې پېژندلې وه، دا ورته څرګنده وه چې ټولنه او وګړي يې له تراژيدۍ پرته بل څه نه مني او لا ښه اغېز پرې کوي ، نوده په دې لاره کې ځان ښه و ازمايه او باالاخره يو شهکار يې رامنځته کړ. له دې څخه داپايله راوځي چې پر ټولنه د يو څه اغېز، د ټولنې فکري او ذهني کچې لوړولو په موخه د يو اثر رامنځته کول د شهکار او ټولمنلي اثر د رامنځته کېدو لامل ګرځي. داډول اثر رامنځته کول د ليکوال لوری څرګندوي. د هغه ذهني او فکري کچه او هنري استعداد لاپسې لوړ اوتاندوي.

جهاني هم له طبيعت او ټولنې سره په مطالعه او خبرو بوخت و ، باالاخره يې يوه داسې لار هم وموندله چې دده لوری يې څرګند کړ، دی يې په دې برخه کې د يوځانګړي سبک څښتن کړ، که څه هم تر ده وړاندې يوشمېر ولسي ناظمانو دغه ډول حکايات په نظم ليکلي، خود جهاني سبک په کې بېل دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هڅه کړې ده چې په دغو تمثيلي نظمونو کې د حکايت رښتينولۍ او اړې بڼې ته زيان و نه رسېږي. دده د برياليتوب يو راز په دې کې دی چې دی نه غواړي په تصنعي او تکلفي ژبه د حکايت روح ته داسې زيان ورسوي چې لوستونکی يا اورېدونکی ستړی کړي.

دده ددغو تمثيلي نظمونو د وينا المن پراخه، رڼه او ښکلې ده. جهاني هڅه کړې ده چې خپله ژبه داسې ساده او الفاظ په داسې بڼه وکاروي چې په خپلې ښکلا کې حکايت ته زيان و نه رسوي او نه لوستونکی يا اورېدونکی پر نيمه لار پرېږدي. دده يوه برياليۍ هڅه داده چې ولس ته خپل تېر ژوند، تېرې کيسې، تېر نکلونه په ژوندۍ بڼه داسې په مخ کې ږدي چې د سمبولونو په ژبه ده ته لوری ورښيي. د هنر يوه ځانګړنه همداده چې د ولس احساسات او عواطف له تېر سره په رابطه کې داسې وړاندې کړي چې له هغه يوه نوې لار راووځي. جهاني په دې کيسه يي يا حکايتي نظمونو کې سمبولونه او اسطورې په تمثيلي بڼه وړاندې کوي. دی د همدغه تمثيل له مخې ټولنې ته يو لوری يا فکر ورکوي. بريالي ليکوال هم هغه دي چې هغوی د هنر په ژبه ټولنه يوه لورې، موخې او فکرې ودې ته را وبولي. د دوی پيغام لوڅ نه وي. د دوی ژبه او الفاظ د لوستلو او زړه ته د سپارلو وړ دي. د شعر او شاعر يوه ښېګڼه داده چې دوی له طبيعت سره داسې اړيکه پالي چې له نورو بېله ده، دوی کلمې په خبرو راولي او په هنري منطق د زړه خبره کوي.

د جهاني دغه حکايتونه چې ده تمثيلي او تصويري بڼه ورکړې، په دې ټولنه کې موجود وو، خو دومره عام او په زړه پورې نه وو، لکه څومره چې جهاني په خپلې شاعرانه ژبې بېرته ټولنې ته وړاندې کړل. ځينې نظمونه دده د خپل ذهن او تجربې زېږنده دي. دده کمال ددغو نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې لوستونکی يا اورېدونکی داسې نه انګېري چې ګوندې دا حکايت دده د ټولنې نه دی او يا په ټولنه کې د ولس له خوا را منځته شوی نه دی.

د جهاني يو بل لوی کمال د دغو تمثيلي نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې د خپلې ټولنې حکايات يا ددې ټولنې په غېږ کې را منځته شوې تجربې، دده ليدلوری، د همدې ولس په ساده ژبه او هغو الفاظو کې ونغښته چې ولس يې کاروي. ددغو لفظونو کارولو د حکايت اړې بڼې ته يې خپل صورت ورکړی او بل دا چې د جهاني د سبک په ځانګړنه کې يې ونډه اخستې ده. په دې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارسره د دغو نظمونو لوستونکي یا اورېدونکي په دې نظمونو کې خپله ټولنهويني. د هنر يوه ښکېنه همداده چې د خپل چاپيريال ښه وړاندې کړي. د يو لړ الفاظو په بار بار او په بېلابېلو انځورونو کې راوړل د ليکوال او شاعر لاره او سبک ځانګړی کوي. د جهاني د دغو تمثيلي نظمونو يوه بله برپا په دې کې ده چې دی خپل فولکلور ته په ځانګړي درنښت او ارزښت قايل دی، پالنه يې کوي او د ساتنې لپاره يې دغه لاره نيولې ده. جهاني غواړي چې له خپلې ټولنې سره بېرته په خپلې ژبې او د دوی پر تجربو خبرې وکړي.

دده په دغو تمثيلي حکايتي نظمونو کې د حکايت پيل په هغې بڼې شوی، چې عوام يې يو بل ته اوروي. دی يودم يا ناڅاپه حکايت نه پيلوي، بلکې د حکايت رښتينولۍ زبات ته د کتابونو حواله ورکوي او ليکي يې:

کتابـونـو کـې راغلی دا بيان دی

د نمرود د پاچهۍ پکې داستان دی

دغه مذهبي حکايت ښه په کتابونو کې په نثر راغلې، زموږ ولسي ناظمانو هم دغه حکايت يا په بشپړ ډول را اخيستې او يا يې نغوته ورته کړې ده. نمرود اوس زموږ په ذهن کې د ياغي، مغرور او د خدای(ج) له خوا د ځپل شوي انسان په توګه مجسم او سمبول ګرځېدلی دی. جهاني ددې لپاره چې د غرور ښه وړاندې کړي، نو د نمرود ژوند او ښره يې په تمثيلي ښه وړاندې کړې او دی يې د غرور د سمبول په توګه وړاندې کړی دی. جهاني يوازې دانه دې کړې چې د نمرود حکايت يې وړاندې کړی، بلکې تو پير يې له هغو سره چې د نمرود کيسه نورو ته وړاندې کوي دادی چې دی د نکل پايله وړاندې کوي ، خپل برداشت ليکي او يو شاعرانه نصيحت هم کوي:

هربنـــــــده چـــــــي دغـــــــرور پـــــــر نيلـــــــي ســـــــپور ســـــــي
مـــــــخ يـــــــې تـــــــور ســـــــي ورتـــــــه مـــــــخ د درد او اور ســـــــي
غـــــــرور حـــــــق دی د ښتـــــــن چـــــــي کبريـــــــا دی
د بنـــــــده غـــــــرور دوې ورځـــــــې دی فنـــــــا دی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازل هــــر ســــــــړي تـــــــه ايښــــــــې خپلـــــــه لومــــــه
نمروديــــــــان كـــــــــړي د غوماشــــــــې د نـــــــــېښ شــــومه
چـــــي يــــــې ورلـــــــې د اســــــمان پــــــر لــــــور لېښــــــكري
اســــــــمان خرنګـــــــــــــه ورمــــــــــــاتي كـــــــــــړې وزري
چـــــي يــــــــې حكـــــــــم چلېــــــــده پـــــــر عقابــــــــانو
د غوماشــــــــــي مســـــــــخره ســـــــــود ســـــــــيالانو

(كوه طور، ۳۲۲م)۷

دغه حكايت په داسې روانه ژبه او داسې الفاظو كې وړاندې شوى چې لوستونكى د يوې تلوسې په تار له ځانه سره بيايي، مانا او محتوا يې له الفاظو نه ده ځار كړې. د حكايت د منظومولو شرايط يې په ښه بڼه انځور كړي دي. دغه نظم يوه بله ښېګڼه دا لري چې د مثنوي په ارت چوكاټ كې په دوولس څپيز بحر كې په ښه روان وزن او اهنګ ليكل شوى. ژبنى او وزني دروندوالى نه لري. د حكايتونو د منظومولو يو اصل دادى چې وزن او آهنګ يې بايد روان وي. ژبنى او وزني دروندوالى بايد و نه لري او نه داسې الفاظ په كې وكارېږي چې هغه د لوستونكي ذهن له اړې موضوع نه بلې خوا ته يوسي.

د جهاني ددغو تمثيلي نظمونو يوه ښېګڼه هم داده چې دى په نظم كې استاد دى، د نظم په روانۍ او آهنګ په برابرښت كې لوى لاس لري، نو لوستونكى يا اورېدونكى دده په نظمونو كې داسې ثقلت نهويني چې پر دوى ښه اغېزه و نه كړي. شعر او په ټوله كې ادبيات په كلمو يا لفظونو كې يو پټ سندريز شور انځوروي. شاعر د لفظونو جادوګر دى، په داسې ژبه غږېږي چې هغه له عادي ژبې سره جوت توپير لري، كلمې په انځوريزه بڼه د لوستونكي مخ ته ږدي. كلمې يا لفظونه داسې اوډي چې يو منظم اهنګ او وزن لري. زموږ شاعر جهاني يوه بريا دا لري چې د لفظونو په اوډون او اهنګينه بڼه وړاندې كولو كې پوره لاس او ژبنى مهارت لري. دى لفظونه په يوه ځانګړي اهنګ او موسيقۍ كې اوبي. په دې برخه كې د جهاني يو كمال دادى چې د موسيقۍ له سر وتال او لې سره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلد دی. د کلمو یا لفظونو له فقر سره لاس او ګرېوان نه دی او نه یې ژبه د کلمو له پلوه غریبه ده. ژبه او غږونه یې له سر وتال او لي سره اشنا او یوه خبره په اسانۍ سره منظوموليٰ شي. ځینې نظمونه له غور پرته نه شو سپړلی یا پرې سمدستي نه رسېږو خو له اهنګ او موسیقیت نه یې ډېر خوند اخلو. د ماشومانو په خبرو تر مانا پوهېدولو د هغوی د ژبې اهنګ ډېرخوند راکوي. کلمې یا لفظونه پر خپلې ښکاره موسیقۍ یا وزن سربېره یو پټ سندریز شور یا اهنګ هم لري. مورږ د دغو لفظونو له مانا نه د هغوی له پټ شور او موسېقۍ نه خوند اخلو. رنګونه به فرض کړو، د رنګونو په لیدو یا کتو کې یو شور او اهنګ نغښتی چې همدغه شور او اهنګ یې زړه او سترګې په مستۍ او حرکت راولي او احساسات راپاروي.

جهاني یو له هغو شاعرانو څخه دی چې د یو حساس ذهن څښتن دی، دده په شاعرۍ کې د احساساتو دغه برخه ډېره په زړه پورې او غني ده. که د یو څیز رنګ پر زړه کېناست او زړه ومانه، نو د زړه او سترګو حرکات منظم کېږي او یوه ځانګړې بڼه مومي. د حساس او شاعرانه ذهن څښتنان دغه حرکت په الفاظو کې انځوروي، خو هغه چې شاعر نه وي، هغه یې د وجود د غړیو په ښورولو کې څرګندوي، د جهاني ذهن بیا حساس دی، د هغه احساسات تاند دي. دده د الفاظو په موسیقۍ کې یوه پارونه نغښتې، که څوک یې وغواړي یا و نه غواړي په اورېدو یا لوستو یې د وجود غړي په حرکت راځي. ((دا د نه منلو خبره نه ده چې زمونږ حواس غړي د شعر له ښکلا او هنره اغېزمن کېږي او په شور او هیجان راځي. دغه اغېز د څرګندو حواسو له لارې له تصور او تعقله رامنځته کېږي. په هغه شعر کې چې د شرابو ستاینه شوې یاد شرابو د ستاینې لپاره ویل شوی وي، دا چې د هغه ګرمي او تریخوالی مو په خوله کې دی او کولای شو احساس یې کړو، ولې د دماغ د جوړښت او مزاج له مخې د دغه کیفیت اغېز او د خلکو تر منځ خونداو شور یې توپیر لري، خو دغه اختلاف په شعر پورې تړلی نه دی. په بېلابېلو ادبي فنونو، نقاشۍ او موسېقۍ کې همدا ډول دی. داسې خلک شته چې د رنګونو ښکلا ښه درک کولای شي خو د اهنګونو ښکلا ییز تشخیص نه شي کولای ...)) نقد ادبي، ۵۹)۸

پردې بنسټ ویلی شو هغه څوک چې شاعر وي لکه زمونږ جهاني هغه د الفاظو په رنګ او خوند پوه وي، اوډون یې لکه یو نقاش چې د رنګونو په یوځای والي کې مهارت لري، همداسې شاعر

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د الفاظو په ځرګندولو او موسيقيت کې لري. يو پټ او ښکاره شور چې د رنګونو په امتزاج کې نغښتی، همداسې د الفاظو په اوډون کې هم ښه رابرسېره کېدای شي. د جهاني له دغو تمثيلي نظمونو څخه داسې ښکاري چې دی تر ليکلو وروسته يو ځل بيا دغه نظمونه په لوړغږ له ځانه سره لولي. دی پخپله هم د خپلو نظمونو کره کتونکی دی، تر کره کتنې وروسته دی دغه نظمونه وړاندې کوي، هڅه کوي چې دغه نظمونه روان وړاندې کړي. د ولس په ژبه ببرته له ولس سره وغږېږي. له تصنعي صنعتونو او تخيلي انځورګرۍ نه تېرېږي. دلته ده ته د حکايت امانتداري مهمه ده. په لوی لاس د حکايت روح ته په تصنعي صنعتونو او انځورګرۍ زيان نه رسوي، په لفظ لفظ حساب کوي، ولسي ترکيبونه او متلونه کاروي. جهاني هڅه کړې ده چې مذهبي حکايت که څه هم ده به په کتابونو کې لوستي وي خو هغه يې د يو لوستي په ژبه نه، بلکې د ولس په ژبه او ګانه کې وړاندې کړي دي:

د طالع جام يې په هغه ورځ نسکور سو

چې د کبر او غـرور پر نيلي سپـور سو

په دې بيت کې د کبر او غرور پر نيلي سپرېدل او د طالع جام نسکورېدل هغه الفاظ او ترکيبونه دي چې زموږ د ولس په ژبه زياتره مهال کارېږي.

دی يوه بله هڅه هم کوي چې په دغو نظمونو کې طبيعي منظرکشي وکړي او د لوستونکي ذهن دمه کړي:

په حرم کې يې زرګوني ښايستې حوري

ځليـدې لکـــه رنګيـني ملغـلري

په باغونو کي هــر وخت مېوې پرېماني

د شرابــو وې ويــالـې پکې روانــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه منظرکشي له ارې موضوع بېله نه ده او نه د لوستونکي ذهن بل لور ته اړوي، بلکې دی په دې منظرکشۍ سره هڅه کوي چې لوستونکي ته یوازې موضوع په وچو او سپېرو الفاظوکې وړاندې نه کړي چې لوستونکی ستړی کړي او حکایت پرېږدي. دده هڅه دا ده چې په داسې منظر کشۍ سره موضوع نوره هم په زړه پورې کړي.

په یوه بل تمثیلي نظم کې چې د مثنوي په چوکاټ کې په دوولس څپیز بحر کې لیکل شوی دی، نکل لکه د یو ولسي نکلچي په څېر په روایت پیلوي:

پخوانیو زمانو کې یو پاچا و

پر رعیت باندې ظالم لکه بلا و

دی ددغه حکایت حواله د سعدي پر بوستان ورکوي. ده کولای شول چې دغه حکایت یې نېغ په نېغه د سعدي په بوستان پیل کړی وای، خو ددې لپاره چې ولسي بڼه ورکړي او دا وښیي چې ده دغه نظم له ولسه اورېدلی نو د ولس د نکلچیانو په څېر یې پیل د نکل په مرکزي کرکټر کړی دی.

جهاني هڅه کړې چې ددغو نکلونو راویان هم ولس وښیي او ترکیبونه هم د ولس وکاروي. که کومه تشبیه کاروي نو هغه هماغه تشبیه وي چې د ولس پر ژبه پرته وي او ډېره یې کاروي، دغه ډول تشبیه تصنعي نه وي:

چې دهقان حاضر په مخ کې د سلطان سو

لکه پاڼې د خزان داسې لړزان سو

د تمثیلي نظمونو یوه ځانګړنه دا ده چې تصنعي صنعتونه نه مني، ځکه د تصنعي صنعتونو په کارولو سره تمثیل تتبرېږي، دی ددغه تمثیلي نظم پایله داسې راباسي:

نه زده کېږي دومره څه له عالمانو
لکه واوري چې څوک عیب د ناپوهانو
له دوستانو یې عیبونه تېول پټېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــه تـــــه بـــــد کوې پـــــر دوی بـــــه ښـــــه لګېـــــږي
تـــــول عیبونـــــه دي دښـــــمن تـــــه څرګنـــــد ېږي
چـــــې هغـــــه تـــــه آیینـــــه غونـــــدي ښـــــکاریږي
دوســـــتان نـــــه دي چـــــې دي تـــــل کـــــړي صـــــفتونه
دوســـــتان هغـــــه دي چـــــې وایـــــي دي عیبونـــــه

(کوه طور، ۳۱۰-۳۱۳م م)۹

په وروستي بیت کې متل توضیح شوی دی. د جهاني په دغو تمثیلي نظمونو کې د کلمو او ترکیبونو تکرارحسن هم شته چې دغه تکرار د نظم موسیقي پیاوړې او خوږه کړې ده. په دغو تمثیلي نظمونو کې جهاني د وزن، قافیې، ردیف، بدیعي لفظي او معنوي برخو په شاعرانه کارونې سره د نظم بهرنۍ او داخلي موسیقي خوږه کړې او د لغوي **Lexical** ، نحوي **Syntactical** او فکري **Philosophical Level** برخو پر اوږدون یې خپله وینا داسې اهنګینه کړې او ښایسته کړې چې لوستونکی نه ستړی کوي او تر پایه یې له ځانه سره بیايي. (۲۰)

اخځونه:

۱- جهاني عبدالباري ،کوه طور ،پنځمه شعري ټولګه ،نارنج خپرندویه ټولنه، کندهار، دویم چاپ، ۱۳۸۵ل کال.

۲- جهاني عبدالباري، شپېلۍ، نارنج خپرندویه ټولنه–کندهار،۱۳۸۵ل

۳-زرین کوب ډاکترعبدالحسین ، نقد ادبي، جلد اول و دوم، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران ، ۱۳۸۲ل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجیب منلی

عبدالباري جهاني

په ۲۰۰۲ کال کې مې تر هغه وخته د عبدالباري جهاني د خپرو شوو ټولګو او ثبت شوو شعري بنډارونو له منځه ځو د پرش شعرونه را واخیستل، فرانسوي ژبې ته مې و ژباړل او په پاریس کې چاپ شول. د جهاني د شعرونو دغه غورچاڼ ته مې د ده د یوې ټولګې نوم «د سباوون په تمه» غوره کړ. د سریزې په نامه مې یو څو کرښې پرې ولیکلې. د شاعر د معلوماتو له پاره مې هغه سریزه پښتو کړې وه. جهاني ته د ارادت دغه ډالۍ د لوستونکو مخې ته ږدم. مقصد مې دا نه دی چې څوک دې ترې څه واخلي، مقصد مې د یو ستر شاعر دغې ادعا ته د تعظیم سر ټیټول دي چې هر نن یې د پرون سبا دی. هیله ده چې په همدې سترګه ورته وګورئ.

د پښتو ادبیاتو تر ټولو پخوانی شعر د اتمې پېړۍ دویمې نیمایي ته رسېږي خو د پښتو ادب په واقعي ډول د شپاړسمې پېړۍ په اخر کې په پرمختګ شروع وکړه او څو داسې اثار یې منځ ته را وړل چې د هند د نیمې وچې او د منځنۍ اسیا په ادب کې د قدر وړ ځای لري.

کله چې سړی د پښتو ادبیاتو او د پښتني ټولنې تاریخ ته ګوري نو دا ترې جوتېږي چې ادبیات هغه وخت په فوق العاده توګه پراختیا مومي چې ټولنه له ستونزو سره مخ وي او شته والی یې تر خطر لاندې وي. تر پنځلسمې پېړۍ وروسته چې مغولو د پښتنو ځای نیولی و او پر هند یې پاچاهي کوله نو یو وخت داسې یو ملي سیاسي، مذهبي او نظامي غورځنګ راوټوکېد چې د نوو مهاجمینو په مخ کې یې د پښتنو مقاومت څرګند اوه او داسې یو ادبي خوځښت هم راپیدا شو چې د دې ملت فرهنګ یې بېرته تازه کړ. په اووه لسمه پېړۍ کې نابغه جنګیالي شاعر خوشال ختک، په اتلسمه پېړۍ کې احمد شاه بابا چې د نوي افغانستان بنسټ یې کېښود او په صوفي وزمه شاعرۍ کې هم وځلېد، د نولسمې پېړۍ په پای او د شلمې پېړۍ په پیل کې د ازادۍ غورځنګ د خپلو لیکوالو او شاعرانو له ټولۍ سره د تاریخ داسې صحنې دي چې د یو ولس سیاسي بقا په کې د هغه ولس د خلاق نبوغ له غوړېدو سره هم مهالې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوروي اتحاد پر ضد جنګ او د هغه بېلابېل، بدل شوي شکلونه، که هغه د رټل شوي کمونيزم او «ازادي بخښونکي» اسلاميزم ترمنځ جګړه وه، که هغه شخړه وه چې ورو لېوانو په کې د رنګ شوي وطن د زبېښل شوي لاش پر سر سره وخوړل، که هغه د تورو کارغانو سيلونه وو چې د ايمانونو د ژغورلو په نامه يې د افغانانو تنې د تياره فکر تورتمونو ته ور وسپارلې او که هغه امريکايي سوله وه چې د داوودي ګلو رېبونکو [1] يې تر هر طاعون او هرې وبا نه زيات د افغان ماشومانو ژوندونه ورېبل ، دا ټول د افغاني شاعرانو له پاره د خپلو هيلو او رنګو شوو جونګړو د ستايلو يوه بله موقع وه.

عبدالباري جهاني د هغو شاعرانو له ډلې څخه دی چې اثار يې د دريو لسيزو د هغو بدمرغيو تغمې لري چې افغان ولس يې زموللی دی.

د جهاني له اثارو سره زه په رېښتيا د پاريس په يو تياتر کې مخ شوم. هغه خونړۍ ګډوډي چې په ۱۹۹۲ کال کې په افغانستان را خوره شوه د يوې رېښتينې فرهنګي خونړيزۍ سره مله وه. څه تخليق کوونکي، روڼ اندي، پوهان، ليکوالان، شاعران، سندرغاړي او نور هنرمندان چې په هېواد کې وو د پرديسۍ پر لور روان شول. ناشناس، د افغاني موسيقۍ يو ډېر ښکلي غږ، په انګلستان کې واوړول. د ۱۹۹۲ کال په ژمي کې يې يوه شپه په پاريس کې کنسرت ورکړ. ناشناس خپلو سندرو ته د شعرونو په انتخاب کې لوړ شهرت لري او زه هم د څو خوندورو نوو شعرونو د اورېدو په تمه وم خو هغه جذبې ته ورته لذت مې لا په خيال کې هم نه و ګرځېدلی چې په دغه ماښام مې په څو نوو سندرو کې وموند.

د جهاني شعرونه وو. څو مياشتې وروسته مې هغه دوه شعري ټولګې چې جهاني په ۱۹۸۸ او ۱۹۹۳ کې چاپ کړې وې تر ګوتو کړې. د ټولو شعرونو په لوستلو زما په لومړي احساس کې بدلون رانغی. ډېر ژر را ته دا فکر پيدا شو چې دا ارزښتناک غمي فرانسوي ژبو لوستونکيو ته هم وروښيم، خو زما تر خپل ذوق ور ها خوا ، جهاني د نوي پښتو ادب داسې څېره ده چې څوک ترې نه شي تېرېدلای.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان اکاډمیسین محمد صدیق روهي د پښتو د معاصرو ادبیاتو په تاریخ کې ورته یوولس مخه وقف کړي او د پښتو ادبیاتو د تاریخ ستر استاد حبیب الله رفیع وایي چې «جهاني د هېواد په معاصرو شاعرانو کې په هغې ډلې کې راځي چې د ګوتو شمار شاعرانو له ډلې څخه دی. »

دی په (۱۹۴۸) کال په کندهار کې زېږېدلی او هملته یې تر بکلوریا پورې زده کړې کړې دي. د هغې ولسي شاعرۍ له چینې یې اوبه څښلي چې سندرغاړي او سازیان یې یوخوا بل خوا وړي او خپل لومړني شعرونه یې هلته تراشلي دي. بیا کابل ته راغی چې په پوهنتون کې بشري علوم ووایي. نوې زېږېدونکې دیموکراسي (هغه اساسي قانون چې له افغانستانه یې مشروطه پاچاهي جوړه کړه په ۱۹۶۴ کال کې نافذ شو) د هېواد په مرکز او په تېره بیا په پوهنتون کې له جم و جوشه ډک فکري او فرهنګي ژوند د خپراوي له پاره مساعده زمینه وه. جهاني په کې د داسې یوه شاعر په توګه ځان ښکاره کړ چې د هغه وخت د یو مینه وال په وینا (شعرونه یې نخښېدل). هغه مهال یوازي په سلو کې لسو افغانانو لوستل او لیکل کولای شول. اخبارونو او مجلو په ګرانه تر څو سوو لوړ تیراژ درلود خو لاس په لاس ډېر ګرځېدل. جهاني په کې په زړه پورې ونډه درلوده خو د هغه شهرت هغه وخت یو نوی وسعت وموند چې ناشناس یې له شعرونو ساز جوړ کړ او دا سندرې د کابل راډیو خپرې کړې. د ۱۹۷۹ کال په دسمبر کې شوروي یرغل مهاجرت ته اړ کړ. څه موده په پاکستان او نورو هېوادونو کې سرګردانه و او د څو کلو راهیسې د امریکې په متحدو ایالاتو کې اوسېږي او د امریکا غږ راډیو په پښتو څانګه کې د ژورنالیست په توګه کار کوي.

د پردېسۍ کلونو یې قلم لا تېره کړ خو اوس یې شعرونه نه ناځي، د هېواد په دود ترې وینې ځاځي. مګر بیا هم د جهاني شعر او په ټوله کې افغاني شعر په جنګ او د هغه په وحشتونو کې نوې ښکلا پیدا کړې. وینې ترې ځاځي خو ژاړي نه. چیغې یې له درده اخوا نور څه وايي او د راتلونکي سباوون خبرې کوي. (۲۱)

---

[1] Daisy Cutter د هغو درنو بمونو نوم و چې د طالبانو د رژیم په وروستیو شپېو کې یې د هېواد په ګڼو سیمو کې بې شماره هستۍ ورېبلې.

LARAWBAR
WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل محمود نظري

جهاني او طنز

عبدالباري جهاني په (۱۳۲۷ لمریزکال)کې د کندهار ښار د کابل دروازې سيمې ته نژدې د باميزو په کوڅه کې د عبدالاحمد خان په کورکې نړۍ ته سترګې غړولي او زده کړې يې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي د تاريخ او جغرافيې په څانګه کي پای ته رسولي دي.

ښاغلي جهاني په پښتو ټولنه او علومو اکاډمۍ کې کار کړی او د دې تر څنګ يې د کابل مجلې د مسؤل مدير په توګه دنده ترسره کړې ده. بيا امريکا ته مهاجر شوی او هلته يې د امريکا غږ راډيو په پښتو څانګې کې کار پيل کړ. ښاغلي جهاني د شعرونو پنځه ټولګې لري لکه ورکه مينه، پايکوب، د سباوون په تمه ، شپېلۍ او کوه طور.

په نثري برخه کي د "قوماندان" په نوم يوناول لري چې د تېرو دريو لسيزو ترخه او پرېشانه حالات پکې بيان شوي دی، "همداسي د هرات پښتانه او ستره لوبه" "د مشکو کاروان» يې دوه نور نامتو اثار دی،دغه ډول منظومې ژباړې هم لري.

هغه وايي:

چې افسانې يې د پېرۍ پر لېمه شپې زنګوي
د سنګسارونو تر ميدانه ځي ښاغلي خلک

که تاريخ ته وکتل شي دلته ډېر ښاغلي خلک زېږېدلي دي، نومونه يې د تاريخ په غېږ کي پراته دي، د زمانې زور ته يې سر نه دی ټيټ کړی، رښتيا يې ويلي دي د ادب په زېور يې سينګار رښتيا ويلي دي د هغوی دا رښتيا به تل پاته وي او د تاريخ رنګينې پاڼې به جوړوي چې له دې ښاغلو څخه يو هم عبدالباري جهاني دی، دی وايي:

د هر وګړي په څېره کي بلاګاني وينم

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلتـــه هينداړو تـــه لا نـــه دي دربېدلي خلک

د هغه يوه ځانګړې تيا داده چې په کوم سياسي چوکاټ کې ښکېل نه دی، هغه آزاد دی ، آزاد سوچ کوي، رښتيا وايي، څه نه پټوي، د چا پلوي نه کوي، ټولو ته په يوه سترګه ګوري، څه تر ژبې لاندې نه پټوي، نو ځکه ځيني يې ياغي هم بولي

خالق مې ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې

تندیه ماتـــوم دي لګومه خـــو دي نـــه

هو ! دا ښاغلی جهاني دی، چې خپل ملي رسالت يې تر سره کړی دي، بدو ته يې بد او ښو ته يې ښه ويلي دي ، پر بدو کړو يې نيوکې کړي او غندلي يې دي. دې ډول بيان ته په ادب کې طنز وايي ياني هغه نه يوازې دا چې يو ښه شاعر او ښه ليکوال دی، بلکې يو ښه طنز ليکونکی هم دی، زه د جهاني صاحب دا طنزونه پر څلورو ډولونو وېشم:

۱ - په حيواني کيسو او نکلو کې د انسان له خولې رښتيا بيانول:

په دې ډول اثر کې شخصيتونه ژوي دي او دا چې دژوو ځای ځنګل دی نو هلته د ځنګل قانون ياني د زور تر قانون لاندې ژوند بيانېږي لکه:

يـــــوه ورځ يـــــــوه مـــــــوږک پـــــــه حجـــــــره کـــــي
شـــــل او ســـــل ځلـــــه ازار کـــــړ پـــــه ســـــجده کـــــي
چـــــي بـــــه شـــــيخ کلـــــه ورتيـــــټ ســـــو وســـــجدې تـــــه
د مـــــوږک لکـــــۍ بـــــه ورغـــــله و خـــــولې تـــــه
چـــــي د بـــــل پـــــه متـــــو غـــــټ ســـــي يـــــا زمـــــرۍ ســـــي
پـــــه هغـــــه ګـــــړي لـــــه قـــــام څخـــــه پـــــردی ســـــي
اول غـــــوښي خـــــوري د خپلـــــو قريبـــــانو
ښـــــخوي داړي پـــــه خپلـــــو يـــــارانو
دا يـــــي هـــــيره وي چـــــي نـــــن تـــــه تبرېـــــدل ســـــته

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــــې هســـــــــکېږي يـــــــــوه ورځ کښـــــــته کېــــــــدل ســــــــته
چــــــې يــــــې عقـــــل خــــــداى مــــــورک غونــــــدي کـــــوچنى کــــړي
يــــــوه ورځ پـــــــر خپـــــل بـــــــادار بانـــــــدي غــــــورځى کـــــړي

په دې ډول طنز کې چې کرکټرونه يې ژوي دي ليکوال يې په ربښتيا ويلو او نيوکو نه ملامتېږي. په دې ډول طنز کې ليکوال يو سمبوليک ژوى لکه «لېوه (داړونکى)؛ ګيدړه او مار (مکار) ؛کوتره (سوله) او موږک (پست او کم عقله) ... شخه کار اخلي، چې لوستونکى د حيواني کرکټر له نومه پوهېږي چې د ليکونکي موخه څوک دئ.

۲- د حيوانانو له خولې کيسې دي چې ډېر د نصيحت او ښوونې لپاره ويل کېږي. په دې ډول طنز کې پر زوروا کو کوټلي نيو کې کېږي او کله کله د حيواناتو له خولې يوه کيسه بيانېږي او په يوه ښه پايله ختمېږي، لکه د جهاني صاحب د باز او چرګ شعر:

ته ښاغلى يې په کــــــور کـــــــي د خـــانانـــــو
چې په ښکار وزې د خپلو همـــــنوعـــانــــــــو
ځان پاچا ګڼې په کــور کي د مــــرغــــانـــــو
خو په لاس کي يې غـــــلام د انسانـــــانـــــــو
تر هغو به يې خـــــانـــــــــو تــــــه منلى

۳- جهاني صاحب د خپلې ژبې او ملت ويده فولکلوريک نکلونه، هېري شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې په طنزي بڼه چې يو پيغام لري، بيا را ژوندى کړي او ددې افسانو او نکلونو په هر بيت کې يې نه هېرېدونکي او زړه راښکوونکي طنزي توکي ځاى کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل ګورئ دا بې شرمه بې غیرته
دی پیاده ځي پر خره ناسته ده عورته
دا وطن به له بې ننګو خرابېږي
نه له خلکو، نه له قوم څخه شرمېږي
نه معلوم دی ورته قدر د مېړونو
نه بېرېږي د عالم له پېغورونو
د مېړه مقام کتاب دی ذکر کړی
خدای په خپله په قران کې پېژندلی

ترپایه

په دې ادبي طنز کې ډېر ښې ټولنیزي سکالو ته چې خلک په هر شی پسې خبرې کوي نغوته شوې ده.

جهاني صاحب په دې کیسو کې ډېرې کنایې چې دوې ماناوې لري، یانې یوه لنډه او بله لیرې مانا لري، ځای کړې دي لکه: خر یې تر مخه او رهبر دی؛ په پټو سترګو په خره پسې روان دی؛ خپل مغز په کار نه اچوی او نه خپلی سترګې؛ بیابان کې ګیدړان د کور زمریان...

۴- عبدالباري جهاني نیغ په نیغه د ټولنې د ریا کارو او غولوونکو له مخه دریا پرده پورته کوي، هغوی خلکو ته ښیي، د هغو د پروړو لاندې اوبه تېرول غندي او د ولس په سترګو کې خاورې اچول رسوا کوي. هغه تالی ځتې نه پرېږدي، له یوه هم خپله تربګنې نه پټوي چې دا کار هر څوک نه شي کولي، دا هوډ، مهارت، زور درک او جرئت غواړي.

هغه د شیخ د ریا په هکله وایي:

را ایستلې توره راغی، د ساقي د وینو تږی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ مستي چي یې لیدله شیخ پخپله خماري سو

د ګناه په څم کي رنګ سول د زاهد د بګړۍ ولونه

پر هډوکو یې لړزه ده ټینګ ایمان یې شیطاني سو

یا داچي زاهد ته په طنز وایي:

موږ لېونو ته د حساب خبري مه یادوه

ستا تر دوږخ پوري پېړۍ دي، دلته شپې پاته دي

ته د ګناه بخري مینځې د پرهېز په اوښکو

زاهده پټې دي په وینو کې لمبې پاته دي

او یا دا چي:

دلته سرونه بېله کاڼو بل څه نه پېژني

دغه واعظ او دا کتاب په مدرسو کي ښه دی

ما لاتازه له خپل جانان سره وعدې نوي کړې

زاهده ستا حوري غلمان په جنتو کي ښه دي

یا:

زاهده خوله دي د دوږخ په کیسو ستړې کړله

دا څه خلیل دی تر انګاره پوري تلل چي نه وي

پښېمانه نه یم شیخه مه را یادوه قولونه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه توبه ده په زړ ځله ماتېدل چي نه وي

یا:

زاهــــده په تیارو کــي د تسپو ړغونه اورم

کوثر ته دي روان کړو له شـــیطانه سره ځـــو

د روس په راتګ سره له نصیبه سر ټکوي چي ولي باید تل د بل مریان اوسو؟

له ازلـه مو نصـیب راغلی خـوار دی

چي لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

چي د مجاهدینو د دوران ناخواليویني بیا هم له رښتیا سترګي نه پټوي، کـه څه هم د طبعیت د قانون په اساس چي د روس د راتګ ضد و باید مجاهد یې نه وای غندلی خو هغه بیا هم رښتیا نه پټوي، وایي هغه ولس چي مجاهدو ته یې سترګي نیولي وي هغوی هم د ولس د وینو تږی وختل او بې روده ولاړل.

اسمانــه مـا خـو داسي نـه ویلـه

چي د کابل ګړبوان ته اورتوی که

زمـا جــونګــړه کــي بلا وکـــړه

زما په لستوني کي ښامار لوی که

یا:

هی توبـه د هغه قـــام لـه بـــد مرغـیو

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې قسمت يې سي په لاس د ګاونډيو

قتلوي پـه يـوه بل تـربــور قومونـه

ځغلوي يې پـه ميراث پاتــه مالونـه

هغه د هر تـور ټغر پـه ليدو پښـه پـر پښـو نـه اړوي؛ پټـې سترګې نـه تـرې تېرېږي، خپـل د زړه غوټـه پرانيزي او هغه د ټولو سره شريکوي، په ويلو يې د خپل زړه براس باسي.کله چې کندهار ته ځي د طالبانو د نظام په ليدو په افسوس وايي:

خمار مي نه ماتېږي شــرابونــه بېګانــه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دی

هغه په پردي اتڼ کښېوتو زورواکو د ناخوالو ، جفاګانو او تېريو پر وړاندې دربږي، ياغي کېږي او وايي: ځغله، دا د طبيب کار نه دی !

زخمونه د حبيب دي د طبيب کوڅې ته نه ځمه

پرهـــاره شـــوړوم دي رغـومـــه خـــودي نـــه

د ننني وضعيت د ناخوالو په هکله بيا هم پټه خوله نه کښېني او وايي:

مورې د لېـــونيو پـــه اتـــڼ ورکښــېوتلـــي يو

پل چي مو د پله پر سر اېږدي رقيبه پښه نيسه

يا:

پــــــه وطـــــــن کــــــي يــــــې پاچــــــا د غلـــــو ســـــــلطان و

يــــــو آفـــــــت و نــــــازل ســـــــوی لـــــــه آســـــــمان و

پــــــه ښــــــکاره پــــــر ولســــــونو مهربــــــــان و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــــــــــــــتې د خپلــــــــــــــو حاکمـــــــــــــــانو نګهبـــــــــــــــان و
ور معلـــــــــــــــوم و هــــــــــــــــر کــــــــــــــردار د ظالمـــــــــــــــانو
ور ښرګنـــــــــــــــــدي وې ټـــــــــــــــــــولې د قـــــــــــــــاتلانو
نـــــــــــه يـــــــــــې لنـــــــــــډ کړلــــــــــــه لاســــــــــونه د بــــــــــدانو
نـــــــــــه يـــــــــــې واورېـــــــــــــدل عرضـــــــــــونه د خوارانـــــــــــــو
نـــــــــــه يـــــــــــې بېــــــــــره وه لــــــــــه خـــــــــداى، نـــــــــه لـــــــــه عذابــــــــه
نـــــــــــه لـــــــــــه ورځـــــــــــي د حســـــــــاب او لـــــــــــه کتابــــــــــه

يا دا شعر چې زموږ د هيواد د سياست ناخوالي په ښه ډول بيانوي:

پـــــــــه دا مـــــــــنځ کـــــــــي يـــــــــو حـــــــــاکم لـــــــــه حاکمـــــــــانو
چـــــــــي ملګـــــــــــــرى و د غلـــــــــــــو داړه مـــــــــــــــارانو
پـــــــــه زړه ســـــــــــخت و تـــــــــــر پړانګـــــــــانو تـــــــــر لېوانــــــــــو
ور تـــــــــريخ کـــــــــړى يـــــــــې ژونـــــــــدون و د ښـــــــــاريانو

چـــــــــى پـــــــــه هـــــــــر ځـــــــــاى کـــــــــي حـــــــــاکم يـــــــــا صـــــــــوبه دارو
پړســـــــــــېدلي لکــــــــــــه خــــــــــوګ پــــــــــه غوښــــــــــو بــــــــــارو

يا داچې:

د دې وطن پــــه نصيب نــه دي رسېدلي خلک
چې بې ميندلي دي په کاڼو يې ويشتلي خلک
دلــــته چـــي راغلي نو د رحم تمه مه ترې کوه
د دې قصاب تېغــونــــو وينې ژړولــــي خلک

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــه يــې د زخم نـه د درد په علاج پوه سو طبيب

پـــرون لـــه سانـــدو سره ووتل راغلي خلک

نور مو څه سر در خوږوم، داليکنه د جهاني صاحب په دې طنزي شعرونو ختموم:

لا ښبي به په خلوت کي غلي غلي شرابونه

ريا کار به زاهدان وي نه به ته يې نه به زه يم

يا:

جهاني تمـــه د مـــردی د لېونتوب کيسه ده

پـــه هر ولات کي چي ښاغلي وي ناولي خلک. (۲۲)

انجنير عبدالقادر مسعود

جهاني يو نوښتګر او مخکښ شاعر

شعر هغه هنري اثر دی چې ښکلي او په زړه پوري کلام ته د خوږو ترکيبونو او ظاهري فورم او شکل ته اړتيا لري. د شعر ښکلا د شعر په معنا ، کلام او احساس کې او د شعر د فورم او شکل په وسيله انعکاس مومي. شاعر بايد خپل شعري مطلب داسې تنظيم او ترتيب کړي چې شعر يې معنا ولري او يو ښکلی فورم او شکل پيدا کړي. دی بايد له هغو ترکيبي عناصرو څخه لکه احساس، عاطفه، تخيل، وزن، کلام او د ټولنې داسې نورو پديدو نه ګټه واخلي، چې شعر يې معنا پيدا کړي او د ده شعر ته يو ښکلی فورم او شکل ور په برخه شي، د ده د شعر اساسي معنا ، مفهوم او موضوع روښانه او دی خپل هدف او پيغام په خپل شعر کې خلکو او ټولنې ته بيان کړي. اساسي اصل د يوه شعر په معنا کې نغښتې دی، جانبي موضوع يې فورم او شکل دی.

زموږ هيواد د لوړو شاعرانو، اديبانو او ليکوالانو ټاټوبی دی، چې زموږ خلک او هيوادوال د شعر او ادب سره له پېړيو پېړيو را هيسې يوه ځانګړې مينه او علاقه لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې د شعر هنر ته د شاعرانو ، اديبانو او ليکوالانو له خوا ډېره پاملرنه شوې ده. زموږ زياتره شاعران د خپل ښکلي او په زړه پوري کلام، فهم او ادراک او سپېڅلي احساساتو او عواطفو په وسيله ټولنيز اهداف او د ټولنې غوښتنې په ډېره انساني توګه بيان کړي دي. دوی په خپلو آثارو کې خپل دردونه، د ټولنې ناخوالي او د خلکو او هيواد سره خپله مينه او خلوص په ډېر عالي شکل انعکاس ورکوي. دوی د خپل علم او پوهې په وسيله د خپلې ټولنې ستونزې او د هيوادوالو خوږو او ترخو ته پاملرنه کړې او د حل لاره يې ورښودلې ده.

د ښاغلي عبدالباري جهاني له نامه سره زموږ هيوادوال او په تېره بيا پښتانه اشنا او ورباندې وياړي. دی د پښتو د اوسنيو شاعرانو په منځ کې هغه ځلانده ستوری دی، چې د خپلو شعرونو په وسيله يې پښتو ادب تود او ځلانده ساتلی دی. جهاني صيب زموږ د هيواد يو تکړه، وتلی، پېژندل شوی پياوړی او خوږژبی شاعر، اديب، ليکوال، وياند ، ژباړونکی او ژورناليست دی.

دی د خدای بخښلي حاجي عبدالاحمد خان زوی دی چې په (۱۳۲۷) لمريز کال کې د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې د کندهار ښار د ميرويس نيکه په ليسه کې سر ته رسولي او بيا په ۱۹۷۲کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی.

جهاني صيب زموږ د هيواد د پښتو ادب په تاريخ کې هغه ځلانده او غوره څېره ده، چې د ده شعرونو او اثارو زموږ پښتو ادب ښکلی، روښانه او پياوړی ساتلی دی. شعر ويل اسانه کار نه دی، ځانته يو ځانګړی استعداد غواړي او پر دې لاره تلل يو مشکل کار دی. خدای پاک جهاني صيب ته دغه استعداد او ذوق ور په برخه کړی دی. ده له کوچينوالي څخه د مشهورو شاعرانو شعرونو له لوستلو سره مينه درلوده او د ښوونځي په دوره کې يې خپلې شعري انګازې خپرې کړې، خو هغه وخت چې پوهنتون ته راغی نو دا انګازې يې نورې هم پياوړې او بشپړې شوې. د ده شاعري چې يو نازک او لطيف فن دی تر اوسه پوري دوام لري.

جهاني صيب هغه وخت چې لوړې زده کړې يې پای ته ورسولې خپل کار په پښتو ټولنه کې پيل کړ. په پنځه ويشت کلنۍ کې د کابل مجلې د مسئول مدير په توګه هم دنده تر سره کړې او دوه کاله يې د پوهنې په وزارت کې کار کړې دی. ده د انګليسي ژبې د زده کړې لپاره دوه ځله بيروت ته سفر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی. کله چې په هیواد کې حالات بدل شول، په ۱۹۸۱ کال کې یې پاکستان ته کډه وکړه او هلته دوه کاله پاته شو. په امریکاغږ راډیو کې یې ازموینه په بري پای ته ورسوله او بیا وروسته د امریکا متحده ایالاتو ته ولاړ او تر اوسه پورې هلته د مهاجرت شپې سبا کوي.

جهاني صیب د اوسنیو شاعرانو او لیکوالانو په منځ کې یو ځانګړی ځای او مقام لري.

دی نه یوازې د پښتو ادب یو پیاوړی شاعر او ادیب دی، بلکې د نړۍ له بېلا بیلو شاعرانو شعرونه او آثار یې په پښتو ژباړلي دي. د ده ادبي او فرهنګي شخصیت نړیوال شهرت او مقام لري چې نه یوازې په هیواد کې د ننه، بلکې په بهر کې هم د سترو او لوړو لیکوالانو او ادیبانو له خوا ستایل شوی دی. د جهاني صیب شعرونه د ولس د ژوند او حالاتو اصلي او واقعي تصویرونه انعکاسوي. د ده په شعرونو کې د پخواني، نن او سبا د حقیقي او عیني ژوند انساني هیلې، جسارت، مستي، یاغیتوب، عواطف او احساسات پراته دي، چې اوریدونکي، لوستونکي او لیدونکي یې بې اختیاره تر ژور اغېز لاندې راځي او احساسات یې راپاروي.

د ده په شعرونو کې د واقعي عشق، مینه او محبت، سوز او ګداز، د طبیعت د منظرو او ښکلا نه رانیولې تر ملي، اجتماعي، علمي، تصوفي او اخلاقي کچې پورې تصویرونه او مفاهیم نغښتي دي. د شعر هنر، د موسیقۍ هنر، شاعران، هنرمندان هغه فرهنګي شتمنۍ دي چې له یو بل سره تړاو لري. د موسیقۍ هنر د شعر د هنر په وسیله بشپړ، ځلانده او تازه کېږي.

د جهاني صیب شعرونه یو ځانګړې موسیقیت لري، خو کله چې دده شعرونه د هنرمندانو

په خوږو او ښکلو اوازونو، طرزونو او کمپوزونو کې د راډیو او تلویزون له لارې د ساز په څپو کې مینه والو ته وړاندې کېږي، ښکلا یې لا پسې زیاتېږي. د جهاني صیب شعري کلام د ده د پاک او سپېڅلي زړه کلام دی، چې په نورو زړونو خپل اغېز لري. دی یو درونډ شاعر دی، ځانګړی قلم او ځانګړې ژبه لري. دی د نرم او لطیف مزاج او ملي احساس او د رواني طبعې شاعر دی.

دی د یو ممتاز او نازکخیاله شاعر په توګه د نیکو اوصافو او لوړو اخلاقو خاوند دی. دی د خپل وطن او ملت سره ځانګړې مینه لري. د ده په ذهن او روان کې ملي نظر او ملي احساس خوندي دی.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی آزادۍ، دموکراسۍ، ملي عدالت او ملي وحدت ته علاقمند او په دې لاره کې يې د خپل سپېڅلي قلم او خوږ کلام په وسيله ستر فعاليتونه تر سره کړي دي. دی له پښتو، پښتونوالي او پښتو ژبې سره يوه ځانګړې مينه او خواخوږي لري.

ده د پښتو ژبې او پښتو ادب د ودې لپاره لوی خدمتونه کړې دي، چې د ده نوم او ادبي هلې ځلې زموږ د پښتو ادب په تاريخ کې نه ورکېدونکي او نه هېرېدونکي دي. په پای کې وايم چې که د جهاني صيب پر شاعرۍ، ليکوالۍ او پښتونوالۍ هر څومره وغږېږو بيا به هم کم وي. (۲۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد معصوم هوتک

د نيمي پيړۍ اشنا جهاني

د افغانستان په معيار باندي پنځوس کاله (نيمه پيړۍ) ډېره اوږده زمانه ده. زموږ خلک له بده مرغه اوږده عمرونه نه لري. پنځوس کلن په معمرو خلکو کي راځي. پنځوس کاله اشنايي پخپله يو استثنايي ارزښت دئ او زه ويارم چي له جهاني سره مي پر اشنايۍ نيمه پيړۍ اوښتې ده. زه که اوس د دې اوږده دوران پر خاطراتو باندي څه ليکم، نو يې راسره ومنئ چي خبره به کتابو ته ورسېږي. زموږ پلرونه هم سره اشنايان او په تجارت کي يې ښه ډېره موده شراکت درلود. تجارتخانه يې، چي په حقيقت کي د جهاني د پلار ملکيت و، د کندهار ښار په کابل بازار کي د ملاګلداد کوځې پر مخامخ واقع وه. زموږ پلرنۍ مېنه په همدا کوڅه کي وه او د جهاني د زوکړې ټاټوبی د همدې کوځې په شمال ختيځ کي د کابل دروازې د کلافصيل په پای کي د باميزو کوڅه وه. ددې کوځې په سر کي يو تاريخي کور و، چي يو وخت د لوی احمدشاه بابا وزير، اشرف الوزراء شاوليخان باميزی پکښې اوسېدئ. دا کور د جهاني مورني نيکه اروا ښاد حاجي شير محمد کاکړ په بيه اخيستی و او جهاني په همدې کور کي زېږېدلی دئ. زه تر ده يو کال مشر يم. د جهاني پلار مرحوم حاجي عبدالاحمد لودين د پاکۍ، عزت نفس، ديانت او صداقت يوه نمونه وه. زموږ په خلکو کي يوه وراشه سته چي وايي (له پلاني څخه مېږی لا هم نه دئ ازارسوی). د مرحوم حاجي عبدالاحمد په باب همدا وراشې په سلو کي سل صدق کاوه. ماته ددې ليکني پر وخت هغه مهال راپه يادېږي چي زموږ دوو پلرونه به هر ماځيګر د تجارتخانې تر تړلو وروسته د صوفيانو د مسجد پر سړک باندي، چي د کابل دروازې جنوبي لور ته غزېدلی و، قدم واهه او وروسته به يې دماځيګر او ماښام لمونځونه د صوفيانو په مسجد کي اداکول. زه شاهد يم چي حاجي عبدالاحمد مرحوم به د قدم وهلو په ترڅ کي ډېره هڅه کوله چي مېږی يې تر پښو لاندي نه سي. د صوفيانو مسجد د کابل دروازې په جنوب کي د کارېز پر غاړه باندي د کندهار د يوه مصلح روحاني پېشوا ملا محمدرسول ساګزي، مشهور په صوفي صاحب، د يوه مخلص پيرو ملا عبدالباقي کاکړ په لاس ودان سوی و. ملاعبدالباقي کاکړ د تهذيب الواجبات لتخريب العادات مولف دئ. د حاجي

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاحمد مرحوم له نامه سره خلکو د (میرزا) لقب هم زیاتاوه، دا ځکه چي د ملغلرو په شان یې ډېر ښکلی نستعلیق او شکست خط کیښ. په تجارتخانه کې یې د میرزا محمد هاشم په نامه یو تن د تجارتي چارو د کتابت کار سرته رساوه خود زیاترو مهمو اسنادو مسودې به حاجي صاحب پخپل قلم کښلې. د جهاني مورنی نیکه حاجي شیر محمد کاکړ ډېر وخت په چمن کې د مېوې تجارت کاوه او پر ځنګ یې تجارتي کمیشن اجینسي هم پرانیستلې وه. په برتانوي هند کې یې ددغي چاري مسئول شخص ته (بلاوڼ) وایه. په جهاني باندي پلار د هغه وخت له دود سره سم پر ښوونځي سربېره د خصوصي سبق لوستل هم پیل کړل. د تجارتخانې پر ځنګ یې د عطاری یودوکان و، چي څښتن یې ملامحمد نور اخند نومېدئ. جهاني یې پر دغه ملاصاحب باندي د دیني علومو درس ته کښېناوه. پر دغه استاد باندي ما (هوتک) هم درس وایه، زما او جهاني لومړی هم سبقي له همدې ځایه پیل سوه. ملامحمدنور اخند د کندهار ښار ختیځ لور ته د لوی بالاکرز ترڅنګ د بختیارانو د کلي اوسېدونکی و. دی به هر سهار له لوی بالاکرز څخه دغه دوکان ته راتلئ او ماز یګر به یې بیرته خپل کور ته ځان رساوه. لوی بالاکرز د کندهار له ښار څخه څلورپنځه کیلومتره لیري پروت دئ، خود هغه وخت په شرایطو کې هره ورځ ددې فاصلې وهل د ټینګ استقامت نخښه بلل کېدلای سي. ملاصاحب په دیني علومو کې د متوسطي درجې عالم و، خو پر څنګ یې د فارسي ادب ښه مطالعه درلوده. په ورځني ژوند کې هم د یوه منور شخص په توګه پېژندل سوی و. په زامنو یې پر دیني علومو سربېره مکتبي زده کړې هم کړې وې. یو زوی یې، عبدالباري اشنا، د کابل د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ سوی و او د کندهار د پوهنې د مدیر په توګه یې څه موده کار وکړ. د (ادبیات) په نامه یې په پښتو ژبه یو کتاب هم خپور سوی و. جهاني د دیني علومو مبادي له ما سره یو ځای پر همدې ملا محمدنور اخند باندي ولوستله. په دغه وخت کې یې کورنۍ له بامیزو کوڅې څخه (ده خوجې) ته کډه سوه او پر ملامحمد نور اخند باندي ددرس ویلو سلسله یې وشلېدله، خوما نوره ادامه هم ورکړه. تر دې وروسته نو زه او جهاني یوازې د ښوونځي همصنفیان و او دې همصنفیتوب مو د پوهنتون تر شاملېدو پوري دوام وموند.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني له درس سره علاقه درلوده خو په جدي توګه يې ځان ورته وقف کړی نه و. دده د خپل بيان له مخي ما دغه لړۍ ترده په جديت سره تعقيبوله. په هيواد کې د ديموکراسۍ له راتګ سره سم (۱۳۴۲ش) ښوونځيوته دنوو سياسي جريانا تو لاسونه راوغځېدل چې زه او جهاني يې دواړه څه موده د سياست لورته ورکش کړو. د سياسي او اجتماعي کتابو مطالعه مو پيل کړه. د خارجي مطالعې ميدان بيا ده وګاټه او د هغې له برکته يې هغه خلا ښه پوره ډکه کړه چې دده له خوا رسمي زده کړو ته د نه پاملرني له امله ايجاد سوې وه. د ليسې په وروستي ټولګي کي يې د انګرېزي ژبې زده کړې ته ملا وتړله او په لږ وخت کي دومره پر مخ پکښې ولاړ، چې د انګرېزي آثارو مطالعه يې پکښې پيل کړه. سياست ته خو زه بيخي جوړ نه وم، خوده هم ګلونه پکښې بوی نه کړل او د پوهنتون په لومړيو کلو کي يې خپله لارځني رابېله کړه او د يوه مستقل ملي فرهنګي شخصيت په توګه يې په ټولنه کي ځان تثبيت کړ. ده پوهنتون ته د شاملېدو تر مخه په شعر ويلو پيل کړی و، خو پوهنتون ته له شاملېدو سره سم يې شعر د ژوند داسي نه بېلېدونکی جزء سو، چې تر ننه يې لا هم لاس نه دئ ځني اخيستی. ده د شعر د عروج پړاوونه په داسي سرعت سره ووهل چې په هماغه اولو کلو کي د پښتو ادبياتو تاريخ ليکونکو دده نوم تر ډېرو مشرانو ليکوالو او شاعرانو وړاندي وګاټه. پر هيواد باندي د روسي ښامار يرغل دده شعر د افغانانو د ملي مبارزې د فرهنګي ډګر بيرغ کړ او په هيواد کي دننه او بهر يې د هر وطنپال افغان دلچسپي راوپاروله. نن ورځ جهاني د پښتو ژبي يو داسي شاعردئ چې د پښتو ادبياتو هر لوستونکی او څېړونکی يې له نامه سره اشنادئ. د پښتو معاصر شعر څېړنه به د جهاني د اشعارو له مطالعې پرته جدي نيمګړتياوي ولري. څرنګه چې ددې کتاب سمبالوونکي ماته دده د ژوند په باب د ليکلو لارښوونه کړې ده، ځکه نو زه دده پر شعر ډېر څه نه وايم، خودومره بايدووايم چې د جهاني ټول ژوند شاعرانه دئ. شخصي ژوند يې ،مزاج يې، عواطف يې، حب او بغض يې، احساسات يې، بس هرڅه يې شاعرانه دي. يو وخت د حوادثو خورا درني شيبې په پښه خوله تېري کړې خو بل وخت يې بيا تر ګل نازک عواطف په نري شمال باندي ورژېږي. کله يې د ژوندانه خورا درنو غمو تر سترګو يوه اوښکه لاهم نه ده راتوی کړې خو بل وخت يې بيا کوچنۍ حادثې تر سترګو سېلابونه بهولي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نسم کولای چي زما او جهاني د نيمي پېړۍ اشنايي دي په يوه مقاله کي بيان کړای سم خودومره ويلای سم چي زما په خپل ژوندليک (اټوبيوګرافي) کي له جهاني سره اشنايي په يوه مستقل فصل کي بيان سوې ده. ژوندې او وږد ، قلم دې غښتلی او خوشالي دې ملګرې وي. (۲۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي محمد نورزى

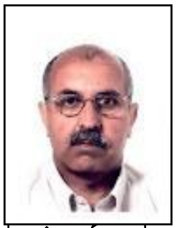

د جهاني د ليکوالۍ او شاعرۍ پر تګلاره

د ځينو افغانانو ليکلي نظرونه، نيوکي او انتقادونو ته يوه لنډه کتنه او د هغه په باره کي زما شخصي نظر او ارزونه په تنني نړۍ کي او د پښتو ژبي په پخواني تېر لرغوني او وسني تاريخ کي د پښتو ژبي شا عران که لږ نه دي نو ډېر هم نه دي. دا ځکه چي پښتو ژبه د تېري پېړۍ د وکدارانو او چارواکو له پا مه هم غور ځول شوي وه او د دربار په انګړ کي يې خپل ځانګړی مقام نه و تر لاسه کړی. مګر د پښتو ژبي پو هيالیان او د ادب مينه والو استادانو خپله اراده او عزم د خپلي ژبي د فولکلور، ادب او دود د تېر ميراث د پيا وړ تيا او ژوندي پا ته کېدو په هکله د ګرامري قواعدو او ليکدود نه نيولي بيا تر کيسو، نکلونو او متلونو پوري خپل تاريخي رسا لت د سا تني او پالني په چوکاټ کي ښه روزلی دی چي نن سبا موږ د هغو استادانو له برکته د دوی د شعرونو د عـاطفي، تخيل او ملي اند ښښنو په چوپړ کي د تا ريخي پېښو د پلټني تا ريخ ګورو او د دوی د شعرونو د ښکلاوو، بد مرغۍ، خوشا لۍ، غم، وير، مينه، محبت او همدا رنګه د کرکي، نيک مرغۍ او نا خوالي په شعري ښه لولو او ورو چي د هغوی د ښکلا د غه تصوير او د انځور خيال د شعر په مختلفو بر خو کي احساسېږی چي ښېلګي يې له ورا يه ښکاري. ولي دا يو ځانګړی مثال د ادب او فولکلور په نړۍ کي په روښانه او ځلانده توګه د ليدلو وړدی. پښتو ژبه د ګرامري قواعدو پر بنا د ماضي، اوس او راتلونکو حا لتونو د سمون د ښه ليکدود لپاره په منطقه کي هغه يوا زينۍ ژبه ده چي پورتنۍ قاعدې او اصول يې ټوله د حا لتونو په شکل نه يوازي ښه پکښي سا تل شوي، بلکي په ډېر ښه ډول سره د هغوی د استعمالولو پرا وونه هم په جلا جلا ډول سره خپلي تکاملي مرحلې تېري کړي او د پر مختيا په حا لت کي ليدل کېږي.

د پښتو ادب د تېر وخت سالاران او مخکښ استادان لکه خوشحال بابا، رحمان بابا، حميد بابا او غني خان په لوړ همت او مټ د پښتو شاعرانه جونګړي ښه پا لنه کړې او تر هغوی وروسته څو کاله را په دې خوا د پښتو ژبې د ودې او تکا مل مر حلې او ادبي لرغونتوب د نورو ادبي ستورو، لکه علامه عبدالحی حبيبي، ګل پاچا الفت، عبدا لروف بېنوا، قيام الدين خا دم، عبدالهادي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوي، صديق الله رښتين، عبد الله بختاني، محمدصديق روهي، حمزه شينواري او داسې نورو په مرسته پښتو ژبه یوه نوي تاريخي او تكاملي پړاو ته وواښته، د هغوی په مرسته د پښتو ژبې د غني كولو پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرا نستله شوه چي دغه پياوړي او نه هېردونكي اديبان او پوهياليان ددې ژبې د درک د ژورو خيالاتو او پياوړو شننو او سپړنو په ترڅ كي د ادب د مرغلرو پوره او پېژندل شوي منلي خاوندان دي چي نمونه يې د تلپا تي پښتو په تاريخ كي د ادب د ملغلرو په نا مه يا دېږي او د خپل وخت زمريان هم دي.

ولي ددغو ټولو پاملرونو سره سره پښتو د ظاهر شاه او داود خان په دورو كي يوازي په سمبوليک شكل موجوديت درلود او په رسمي ادارو او موسسو كي د بر لېږد پښتو ليكدود چلېده، يوازي پښتوټولني د پښتوژبې د ميراث او ژونديتوب لاره خارله، مګر دا د يوې ژبې د غنی كولو او ودې لپاره كا في نه و، را به شو د پښتو ژبې د شعر نړۍ ته.

كه چېري مورږ د شعر په اړه څه وايو با يد لومړی پوه شو چي شعر څه شی دی، د شاعر احساسات څرنګه د شعر په بڼه كي را څرګندېږي او د شاعر د شعر پيغام څه شی دی؟ شعر د يوه شاعر د استعدادونو يوه الهي پېرزو ينه ده چي د عقلي ژوند د اخلاقو احساسات او خصوصيات پكښي نغښتي وي او د شاعر د نفس د روحي او فكري ساختمان او جوړښت د احساساتو د څرګندوني هينداره بلل كېږي.

د پښتو ژبې شاعران پخپلو شعري ټولګيو كي هاند او هڅه كوي چي د پښتنو د طبيعي او اجتماعی ژوندون د چا پېريال ناخوالي او نيمګړ تياوو ته داسي بڼه وركړي چي د شاعر د شعر پيغام او انګېزه د هغه د شخصي خواصو او احساساتو درک په يوه درسته او نظمي بڼه د شعر په چوكاټ كی منځ ته راشي، ځكه چي شاعر دغه شعري احساسات د ملت په زړه كي ويني او خپل غورځنګي احساسات و نورو وګړو ته داسي بيا نوي چي د شاعر روح او احساس كټ مټ د هغه تر اغېزي لاندي راځي، ځكه چي د روحياتو او اخلاقو د عقلي ژوند شعري نړۍ ته لاره مومي او د هغې ټولني انځورونه د شعر په چوكاټ كي د عمل په ډګر كي د شاعر لخوا په شعري ژبه د بيانولو پړاو تكميلوي او ويونكي ته د علت او سبب د پوښتنو فضا منځ ته راوړي، ددې تر څنګ د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزو د حل لاره هم ور په ګوته کوي. د شاعر د شعرونو په معنی یوازي شاعر ښه پو هېږي، ولي ویونکي او د شعر اوربدونکي له شعر څخه په خپله ګټه الهام اخلي.

لکه څنګه چه ژبه د یوه ملت د خلکو د عقلي او روحي وسیلې یو مهم عنصر دی، نو د انسانانو د اخلاقي روحیا تو په درشل کي د اړتیاوو پر بنسټ د پوهولو لپاره یو مهمه وسیله هم ګڼل کېږي. ژبه د هر ملت پر عقلیت با ندي چي د هغه ملت د طبیعت او محیطي کلتور هم پکښې نغښتی وي رڼا اچوي او د هغه ملت د روحیاتو ښکلاوي د تا ریخي پېښو پلټني ته لاره پرا نیزي چي په دې حساب پښتو ژبه هم په خپل اجتماعي او طبیعي چا پېریال کي ځانګړي ا صول او تګلاره لري، نو په دې ډول که یو شاعر د پښتو ژبي د لغاتو او کلیماتو په قا موس کي وګوري او د هغې ژبي د سمبنت او بشپړتیا لپاره علمي څېړني او شنني وکړي لومړی باید شا عر په خپله د هغې ژبي د ادبي او علمي پو هي پوره ورتیا ولري او دده د تحقیق او څېړني د خیال او عقلیت دایره باید کمزورې نه وي، نو په کار ده چي شاعر ددې ژبي د طبیعت او عقلیت دواړي خواوي وڅاري او د ضرورت په وخت کي د یوه لایق او منلي څېړونکي په توګه په دغه چوکاټ کي خپلي پلټني ته لاره پیدا کوي چي دلته شاعر نه یوازي د یوه شاعر په شکل، بلکي د یوه پوره معیاري څېړونکي او سپړېدونکي په توګه خپله و جیبه سر ته رسوي، نو دلته به وي چي شاعر خپل تحقیقاتي او څېړنیز معلومات د یوه علمي چوکاټ په درشل کي را نغاړي او د سمون چاري یې په شعر کي لټوي چي دا کار د پیاوړي او وتلي شاعر عبدالباري جهاني له خوا په پوره اخلاص او صداقت سره سرته رسېدلی دی.

عبدالباري جهاني له کورکلي نه نیولې بیا د ښارونو په سطحه خپلي شعري ټولګي د زړو او ځوانو پښتنو لیکوالو په منځ کي خپله وجداني و ظیفه داسي سر ته رسولې چي د ګران هیواد په لر، بر او ډېرو لیرو نا ا منه جګړیزو سیمو کي له هلمند څخه کند هار، کابل او نورو سیموته سفرونه کړي دي او د ځوانو شاعرانو په منځ کي یې ګډون کړی دی چي په دې ترڅ کي جهاني صاحب په خپله خپل شعرونه هم ویلي او د نورو ځوانانو شعرونه یې هم او رېدلي دي چي دا په خپله د جهاني صاحب مینه د خپل ولس او وطن سره یو ښه ښکاره ثبوت او نمونه ده.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني صاحب هيڅ وخت د دربار او زورورو توپکسالارانو او جګړه مارانو ته ځان نه دی نژدې کړی، بلکې د هغوی د ناوړه عمل د غندنې، کرکې او نفرت په باره کې يې خو ځلې د شعر په ژبه خپل پيغام په ډاګه بيان کړی دی. ددې لنډو يادونو نه مو هدف دادی چې جهاني صاحب دا ټولې کر غېړنې ناخوالې په خپلو شعرونو کې رانغاړې او زموږ مخ ته يې د انځور او تصوير په بڼه ږدی.

هو ! جهاني صاحب د خپل ملت هېرې شوې کيسې، نکلونه او افسانې را ژوندی کوي چې زموږ په هيواد کې يې دننه د تورو تيارو او وحشت ټغر غوړلی و. جهانی صاحب په خپلو شعرونو کې داسې يوه لهجه استعمالوي چې د ټولو پښتنو لپاره د قناعت وړ ده. د جهاني صاحب په شعري ټولګو کې يوازې يو مفهوم ډېر ښه ليدل کېږي چې هغه د افغانستان او افغان ولس درد ، غم او د جنګ ناخوالې پکښې نغښتې دي. جهانی يو ملنګ ولسي شاعر دی چې د هر چا په زړه کې ځا نګړی ځای لري او د هيواد په مختلفو سيمو کې لکه خوست، ننګرهار، کابل، کند هار، هلمند، غزني او نورو ولايتونو، همدا رنګه د هيواد نه بهر په پېښور، کوټه او امريکايي او اروپا يي هيوادونو کې د پرديسو او مهاجرو افغانانو په منځ کې ډېر محبوب شاعر او د قدر او احترام وړ سړی دی، چې ددغو افغانانو د کلتوري او فرهنګي ټولنو لخوا څو واره په ستاينليک او کوروداني سره وياړل شوی دی، دا په خپله دده د شاعرۍ او ليکوالۍ يوه ښه بېلګه ده چې ددې شاعر د ښو اخلاقو او ليا قت د صفاتو ضما نت کوي او د هر چا د شک او ترديد ليد لوري ته د پای ټکی ږدي.

جهاني صاحب يوازينی شاعر دی چې نن موږ ور سره نژدې ږغېږو، هم يې ښکلي شعرونه دده په خپل ږغ کې اورو او هم دی له نژدې وينو. دا د پښتنو لپاره ستر افتخار دی چې خپل دزړه او محبوب شاعر له نژدې ويني او د زړه خواله ور سره کوي، ځکه موږ ډېر وخت د خپلې ژبې وتلي او پيا وړي شاعران تر مرګ وروسته پېژنو او بيا د هغوی په افتخار غونډې جوړوو او ستا ينه يې کوو، خدای دې جهاني صاحب ته اوږد عمر او ښه روغتيا ورکړي. (۲۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر حنیف بکتاش

د سرکښو او مخکښو نوښتونو شاعر جهاني

(د سوما له خمه اخلي نوش په نوش وروستي جامونه)

د جولای د میاشتې پر شپږویشتمه د سویډن هېواد د افغانستان د وتلي او نومیالي شاعر عبدالباري جهاني د ویاړلو انجمن و. پلازمېنې ستاکهلم ته د سویډن له بېلا بېلو ښارونو څخه یو شمېر بهر میشتو راغلو افغانانو د یوې درنې غونډې په ترڅ کې د ښاغلي جهاني د ادبي مقام لمانځنه وکړه. د ویاړنې غونډه د سویډن د قلم د کلوب په نوښت جوړه شوې وه چې مشري یې ډاکټر اکرم عثمان کوله.

دې غونډې ته له کاناډا نه لیکوال او څېړونکی ډاکټر صبورالله سیاه سنګ او له برتانیې نه د دغو کرښو لیکونکی هم مېلمانه وه. غواړم چې د دغې بریا لې او له محبته ډکې غونډې د جوړېدو په بهانه د دغه نومیالي شاعر هستونو او نوښتونو ته یو ځغلنده نظر واچوم چې له یوې خوا د دغه وتلي او منلي شاعر د لمانځنې ویاړ را په برخه وي او له بلې خوا د قلم د کلوب د تکړه فرهنګپالو نه د هغې مینې په خاطر مننه وکړم چې له ما سره یې په سویډن کې زما د اوسېدو پر وخت ښودلې وه.

ما په غونډه کې هم وویل چې ښاغلی جهاني د ویاړنې او ستاینې پوره شا یستګي او استحقاق لري. دده نوښتګرو هڅو نه یوازې په خپل وار پښتو شعر ته نوی روح ورکړی، بلکې دی یې د یوه مبارز شخصیت په حیث پېلوځی په لاس د تیارې پر ضد د سرجنګۍ د ډګر د سرکښو او مخکښو نوښتونو په یوې داسې څېرې اړولی چې د ډېرو سترګې ور اوړي.

دوی په کوډلوکي وزرونه خلاص کړل

موږ تــه زنـــدان د الـــوتلـــو نـــه و

دوی لـــه نـــري بـــا رانـــه وتښتېدل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ته سېلاب د ټينګېدلو نه و
موږ د آزادو الوتو په خاطر
دلته قفس کې وزرونه ما ت کړل
چا د زندان پنجرې ماتې کړلې
چا په سوکونو کي لا سونه مات کړل

ما لومړی ځل عبدالباري جهاني د پرش کاله وړاندې هغه وخت په کابل کې ولید چې لا يې په سر کې سپين نه وه لګېدلې. له هغه وختـه مې د ده او دده له شعر سره پېژند ګلوي پيل شوه او تر اوسه دده له ارزښتناکو هستونو نه خوند اخلم. له هغه وروسته څو کاله پخوا موږ په ګډه د بي بي سي راډيو پښتو خپروني د پېلوځي ادبي مجلې ديوه بحث مېلمانه وو. دا بحث تړلې نړۍ او اد بيات نومول شوی و. دا بحث چې په ترڅ کې يې زه د ده د فکرونو او اندازونو له نوو اړخونو اوميدانونو سره اشنا شوم، زموږ تر منځ د اړيکو لاره له سره پرانيستله.

دده د انځورګرې شاعرۍ نړۍ ډېره پراخه ده.دده په شعر کې ژورې اند ښېنې، نوښتګره فضا، پېژندل شوي او نه پېژندل شوي موجونه او تاوونه او يوه داسې موسيقي نغښتې چې د ده شعري تکلونو او هستونو ته ځانګړې روح وربښې.

دده شعر د مضمون له اړخه ډېر پراخ دی. دده په شعر کې تاريخ، فلسفه، طبيعت، مبارزه، ښکلا، مينه، دودونه، افسانې، انګېرنې او ډېر نور څيزونه خپله هنداره پرانيزي.

زما له نظره شعر د ژوند عکاسي ده، د ژوند انځور دی، د ژوند بيا هستونه ده خو په شعر کې دغه ټول څيزونه په هنري ډول ترسره کېږي. په شعر کې واقعيتونه د روح پر پردې کېښي، ذهني حالت غوره کوي، د اخلاقي نورمونو له چاڼ نه وزي،غبرګون را پاروي، د عاطفي نړۍ ورمې پرې کېښي او کله هم د نفرت په لمبو سوځي، وزن پيدا کوي، ژبنيزه ښه نيسي او د موسيقۍ پر وړمو انسان ته رسېږي چې د جهاني په شعر کې دا خوځښتونه له ورايه څرګند دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند مي نصيب نه سوې جنا زې ته دي درځمه

د يـار د وصل خيـا له هــديرې تــه دي در ځمه

يــوه تشه وعــده يې د ځـوانــۍ په بيــه غوارم

سوالګر نه يم ا سمانه چي کاسې تــه دي درځمه

يــوه لحـــظه دي مخ لــه رقيـبانـو پټــومه

لمبې خا مـوشه نه سـي تما شــې تــه دي درځمه

د جهاني شعر يو مبارز او بغاوتګر شعر دی. دی د بدلون غوښتونکی دی او غواړي چې ژوند ته نوي دريځې پرانيزي. د همدې لپاره يې نقد ته کښې. دی هغه درواغجنه او مکاره فضا چې ژوند يې په اسارت کې نيولی غندي،دی چې کله ويني هېواد او ورسره يوځای خلک يې د خپلو او پرديو د دامونو ،تزويرونو، غولونو، انګېرنو، فرهنګي انجماد او اطلاعاتي ترور قربانيان دي د هغوی پر ضد په مېړانه مبارزې او سرجنګۍ ته را ولاړيږي:

خا لق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې

تنـديه ماتــــوم دي لګومه خــو دي نــــه

ياغي يم د فريــاد لپـــاره نــــه يمه راغلی

اسمــانــه کښـوم دي ژړومه خـــو دي نـــه

دی په شعر کې يو ياغي او بې پروا کرکټر دی، خو دی خپله ارما ني نړۍ د شکو پر تهداب نه جوړوي. دی هڅه کوي چې خپلو فکرونو ته تاريخي او دوديز بنسټ ورکړي. دی د خپلې سپېڅلي او بې امانه مبارزې اتلان له تاريخي روايتونو او هغو داستا نونو او افسانو څخه را اخلي چې د پېړيو پېړيو پـه لـړ کې د ده د تـاريخي ټاټوبي د زړورو او غيرتـي خلکو د اخلا قي نورمونـو او نرخونو، روحي غوښتنو او ولسي دودونو ښکاره انځورونه او سمبولونه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی په دې ډول غواړي د راتلونکي پر لور داسې دريځې پرانيزي چې ولس يې بې ابهامه ترې د ليدلو او کتلو اراده وکړي. دی د يرغلګرو او ستمګرو پر ضد خلک پاڅون ته رابولي، د هغوی د توري او مېړانې ستاينه کوي، خو کله چې ويني هېواد يې د ځان ځانۍ او کورنۍ جګړې په ډګر اوښتی د ډزو د بندېدو غږ کوي او خلک سولې او ورورولۍ ته رابولي.

دجهاني په شعر کې موسيقي ځانګړی ځای لري.دا موسيقي دده په شاعرانه دوديزو هستونو کې که غزل دی که قصيده او يا چاربيته دومره ژوره او پخه ده چې د هر اورېدونکي او لوستونکي پام ځان ته را اړوي. کله چې دده شعر ته غوږ يې، داسې په خيال درځي چې کومې سندرې ته غوږ يې. دا سندره دې له ځانه سره بيايې او د خيال په تال کې دې زنګوي.

سندريزه فضا د جهاني د شعر فني اړخ نه دی، بلکې زما له نظره دی په خپل طبيعت کې سندرغاړی دی، خو د ده لوی کمال دادی چې دی د سندرې د طبيعت سپېڅلتيا داسې سا تي چې سړی فکر کوي کومې غرنۍ ورېمې ته ناست يم.

شپخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي

خم له اوره سره چوي پياله سوځي پيمان سوځي

د سکروټو مجمرونه د سينو ګرداب ته لوېږي

په دوزخ کې پايکو بې ده څپه سوځي توپان سوځي

د جهاني د هڅو بل ډګر منظوم داستانونه دي چې هم دزاړه او هم د واړه پام ځان ته را اړوي. کله چې زه دده د منظومو داستانونو تماشې ته کېنم وينم چې دی هڅه کوي د يوې انځوريزې او سندريزې فضا په را منځته کولو سره د ډېرو ژورو اجتماعي، تاريخي او کله نا کله فلسفي ارزښتونو څېړنه او ارزونه وکړي او خپله نړۍ له لوستونکي سره ګډه کړي. فکر کوم چې بې ځايه به نه وي چې که دده منظومو داستاني ا ثارو ته د فلم جوړونکو پام را وګرځوو.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جها ني د خپل ژوند اوږده کلونه د نورو ژبو په تېره له دري اردو او انګلیسي نه پښتو ته د شعرونو ژباړې ته وقف کړي دي. دده دغې هڅې ا رزښت زه په دوو خیزونو کې وینم: یو دی په دې کار سره د نورو قومونو ادبي او هنري ارزښتونو ته د اشنایۍ بې تعصبه لار پرانیزي او له بله پلوه د یوې واحدې رواني فضا په را منځته کولو سره غواړي د خپل ځوربدلي ولس د یووالي اراده ډاګیزه کړي.

دی په خپلو ژباړو کې د مضمون امانت په بشپړ ډول ساتي او سندریزه فضا ترې نه ورانېږي.

لا تر څو به هره ورځ یو بند د عقل زولا نه کـــــي

څه سل کاله څه یوه ورځ یو ژوندي په زما نه کي

تر هغه دمخه راوړه پــه کاسو کي شـــــرابونـــه

چې کوزه سي رانه جوړه د کلال په کار خا نه کي

جها ني تر دې دمه چې دا فغا نستا ن په یوه منلي، وتلي او ښا غلي شاعر بدل شي اوږده لاره وهلې، په لوړو او ژورو برابر شوی، ډېرې تجربې یې کړي او طبیعي ده چې د هر بل شاعر په ډول کارونه به یې بې له ستونزې او نیمګړ تیا هم نه وي. کامل ا نسان وجود نه لري یوازي خدای دی چې کامل دی.
د اوس لپاره همدومره بس ده،ده ته د نوو بر یا وو هیله کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحیم الله څیرک

عبدالباري جهاني او ادبي هڅې يې

عبدالباري جهاني د پښتو ژبې او ادب هغه پياوړی، خوږ ژبی شاعر، ليکوال او اديب دی، چې د پښتنو د نوي شاعرانه دوران يو ځوان پښتون او په هغو نوميالیو شاعرانو کې راځي، چې په خپلو شعرونو يې د غه شاعرانه بهير ښکلی کړی دی. جهاني د پښتو ژبې هغه شاعر دی، چې د ژوند په هره برخه کې يې شاعري کړې او خپل قلم يې پکې چلولی دی، شعر يې د روان سيند په څېر په نويو زمزمو ورو، ورو بهېږي. په ظاهر کې خاموشي ښکاري؛ خو په باطن کې يې د توپان غونډې موجونه پراته دي، چې د هر اورېدونکي يا لوستونکي زړه ورکاږي او احساسات يې را پاروي.شعر يې روان دی؛ خوځيني داسې شعرونه هم لري، چې سړی ورباندې نه پوهېږي.

که د جهاني پرليکوالۍ، شاعرۍ او پښتونولۍ باندې هرڅومره وغږېږو؛ بيا هم کم دي. ده د پښتو ژبې لپاره ډېرې هلې ځلې کړې دي او خپل قلم يې په کراره نه دی پرېښوولی ، چې غوره بېلګې يې (ورکه مېنه)،(پايکوب)،(د سباوون په تمه)، (شپېلۍ) او داسې نور دي

جهاني په خپله شاعرۍ کې نه يوازې غزلې، قصيدې او آزاد نظمونه ليکلي؛ بلکې دده په شعري بېلګو کې د هغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه هم د پاملرنې وړ دي او هر سړی يې خوښوي. دغه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي،چې د شاعر له نورو شعرونو څخه زيات بدرګه شوي او خلک يې د بيابيا اورېدلو غوښتنه کوي. دغه کيسې د نظم په شکل ليکل شوي، لکه د پيښو توبه، کوه طور او داسې ډېرې نورې يې د نظم په څولۍ کې رانغاړلي او په ډېر مهارت سره يې لوی لوی پيغامونه پکې ځای کړي دي، لکه:

چې د بل په متـو غـټ سـې يـا زمـری سې

پـه هغه ګـړي لـه قـام څخه پـردی سـې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې يې عقل خداى موږک غوندي کوچنى کړي
يـوه ورځ پـر خپـل بادار بانـدي غورځى کړي

يا :

له ازله مو راغلى نصيب خــوار دى
چې لوېدلى مو د بل په لاس مهار دى

د جهاني د شعر د فکري او هنري ارزښت له مخې او د هغه له پياوړتيا سره سره تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه، يوه داسې کليشه غالبه وه، چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځاى يوه رنګيني وربښله. دا يې په شاعرانه دوران کې يو نوى ګام دى، چې په څلور يز ډوله قالب کې وړاندي کېږي؛ په تېره بيا د حماسي لپاره د وخت ښه انتخاب هم دى.

لکه څنګه چې ګورو په دې وروستيو وختونو کې د شاعر آزاد نظمونه، په تېره بيا غزليزه شاعري يې د ښکلا او پياوړتيا پر لور روانه ده، چې له يوې تولګې نه بلې ته لا ښکلا مومي، لکه چې وايي:

خمـــــار مــــــې نـــــه مـــــاتېږي شــــــرابونه بېګانـــــه دي
ســــــاقي راتـــــــه اشـــــنا دى خـــــو جامونــــــه بېګانـــــه دي
ســــجدې تــــه يــــې د يـــــار کـــــوڅې تـــــه نــــه يمـــه بللــــى
پــــــــردى قاصـــــــد راغلــــــــى پيغامونـــــــه بېګانـــــه دي
دې ښـــــار کـــــې ربابونـــــه د سنګســـــار پـــــه غېــــږ کــــي غــــواړه
نغمــــــــې ګوتــــــو کــــــــي ژاړي شــــــهبازونه بېګانـــــه دي
چـــــې زمــــــا دلبونـــــو چيغـــــو ځـــــواب ورســــــره نســــــته
يــــــا زه يـــــم بــــــدل ســـــوى يـــــا دا غرونـــــه بېګانـــــه دي
ســـــجدې د جهـــــاني پـــــر تنـــــدي مــــــه غـــــواړه زاهـــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــــه دې سرکښـــــــــه ښــــــــارکې محرابونـــــــــه بېگانـــــــــه دي

د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم ډيادولو وړ ده. دده ډېرى شعرونه يو ډول ځانګړې موسيقيت لري؛ خو کله چې د ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) لـه خواږه اواز سره يو ځاى شي، نو ښکلا يې لا پسې زياته شي؛ دبېلګې په توګه:

زاهده تا مې د تقوا په نوم نشې ماتې کړې

ما دې دحورو د خوبونو سلسلې ماتې کړې

يا هم:

ګوره ښايستې نجلۍ پښېمانه به سې

خوله تر قيامته څوک خولګۍ نه بولي

دا بې انصافـه دا هېرجـن خريـدار

پرونـۍ ښکلې ناوکــۍ نــه بــولــي

د يوې بلې خبرې يادول هم اړين بولم او هغه دا چې د جهاني د شعر و شاعرۍ د ګرانښت يو لامل دا هم کېداى شي چې دده شاعري لـه پيلـه تر اوسه پورې لـه يو ډول مستـۍ، ياغيتوب او مستانه سرکښۍ سره ملګرې ده.

جهاني پښتو شعر جهاني کړ او جهاني شعر يې پښتو کړ؛ ده د نړۍ د بېلابېلو شاعرانو شعرونه په پښتو را وژباړل؛ پښتنانه يې له نړيوال شعري بهير سره اشنا کړل او د نړيوال شعر پـه خصوصياتو يې پوه کړل، چې دا کار او هڅه يې د خورا ډېرې ستاينې وړ ده. په پاى کې بايد ووايم، چې ښاغلى جهاني د پښتو ژبې نوميالى او مخکښ شاعر دى او خداى دې يې تل په خپلو هڅو کې همداسې برياليٰ لري. (۲۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالغفور لېوال

د ښاغلي جهاني منظومې کيسې

په ادبي قالبونو کې منظومې کيسې هومره زړې دي چې د پيدا ايښت تاريخ يې لا نه دی څرګند ، ځکه ګڼې زړې افسانې «اساطير» مذهبي روايات، حماسې او تاريخي پېښې د نظم په مرسته خوندي شوي دي.

د زاړه بابل «ننني عراق» مصر، هند ، چين، آريانا ، يونان او روم ګڼ روايات د منظومو کيسو په بڼه را پاتې دي چې لويه برخه يې په شفاهي بڼه له يوه نسله بل ته لېږدېدلي دي، تر ټولو زړه شفاهي منظومه کيسه لا نه ده پېژندل شوې، خو ليکلې هغه د نړۍ تر ټولو زړه حماسه يعنې ګيل ګمش ده چې د ځينو روايتونو له مخې يې لرغونتوب له څلورو زرو کلونو څخه اوړي. دا چې دا کيسې ولې په نظم اړول شوي دليل يې دا دی چې تر ليک مخکې پېر کې، حافظو ته د سپارلو يوازينۍ لار ګڼل کېده.

تر منځنيو پېړيو وروسته اروپا يو ځل بيا د منظومو کيسو او ډرامو شاهده وه چې په نوې بڼه او له ښکليو هنري انځورونو سره را منځ ته شوې له دانتې يې را ونيسه تر شکسپېر او ګويټې پورې ډېرو لويو شاعرانو منظومې کيسې او ډرامې راوپنځولې. د منظومو کيسو پر اهميت به له تاريخي پلوه ډېر نه ګړېږو ، خو مخکې تر دې چې د ښاغلي عبدالباري جهاني کيسو ته راشو ښايي يوې بلې ځانګړنې ته هم پام وکړو چې هغه له پخوانيو زمانو څخه د يو شمېر ديداکتيکو منظومو موجوديت دی.

په زاړه هند کې «بيدپا» فيلسوف د «کرينکا دمنکا» کيسې را منځ ته کړې چې وروسته په نظم او نثر د دنيا ډېرو ژبو ته وژباړل شوې او زموږ په فرهنګي حوزه کې «د کليله ودمنه» په نوم شهرت لري. دا د ګيدړې او شغال هغه کيسې دي چې د ټولنې د بېلا بېلو حالاتو تمثيل کوي او په خپل ډول کې د ادبياتو يو غوره ميراث دی. د داسې ديداکتيکو نظمونو يو توپير له فورماليستي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعري کيسو او ډرامو سره دادی چې ناظم د کيسې انځوريز او ښکلاييز اړخ ته د پام پر ځای د کيسې محتوايي بشپړتيا ته ډېر پام ساتي او ټول زور پر منځپانګه اچوي.

په پښتو معاصرو ادبياتو کې د داسې کيسو يوه غوښنه برخه زموږ هم مهالي شاعر ښاغلي عبدالباري جهاني رامنځ ته کړې ده. له ده پرته ما د داسې منظومو کيسو ځينې بېلګې د اروابناد اسحق ننګيال او درويش دراني په کتابونو کې هم لوستي دي. زه باور لرم چې زموږ نورو پياوړيو معاصرو شاعرانو به هم پنځولې وي چې دلته يې له نوم يادولو څخه ځکه ډډه کوم چې څوک رانه پاتې نه شي.

ښاغلي عبدالباري جهاني د خپلو ځينو کيسو طرحه په ولس کې له موجودو شفاهي کيسو څخه اخيستې او داسې ښکاري چې ځينې يې پخپله طرح کړې دي، دواړه ډوله يې په زړه پورې دي، کيسې ديداکتيک جوړښت لري، مانا دا چې د شاعرانه او هنري سينګار پر ځای د موضوع تمثيل ته اهميت ورکړل شوی دی. د نظمونو ژبه خوږه ده، طنز په کې د مالګې په څېر په اندازه ګډ شوی دی او د ښاغلي جهاني جرئت او د بې ځايه دودونو پر ضد يې د پروتست اراده ورځخه له ورايه ځرګندېږي. د داسې منظومو کيسو ليکل دغه ادبي ارزښتونه لري:

١- د فولکوري کيسو يوه زېرمه له ورکېدو څخه ژغورل کېدای شي.

٢- د ټولنيزې اصلاح لپاره په زړه پورې مواد لري، موږ خپلو اجتماعي، فردي،دوديزو او اروايي کمزوريو ، عيبونو او نيمګړتيا وو ته متوجه کوي.

٣- پر ادبي زېرمه يوه خوږه اضافه ده.

۴-له پښتو ادبياتو څخه نړيوالو ژبو ته د ژباړې په زړه پورې مواد دي.

۵- د ځوانو شاعرانو لپاره د شکل او محتوا په زړه پورې مواد را منځ ته کوي.

خو راځئ د ادبي جوړښت د سبک له پلوه د ښاغلي جهاني د منظومو کيسو ځينې ځانګړتياوې وشېمرو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ شاعر د خپلو کیسو کرکټرونه داسې ټاکي چې په بریالیتوب خپل رول لوبوي، په نظم کې د یوه پرسوناژ حالت، د چاپېریال تمثیل او حتی د خبرې تمثیل د نثر په څېر اسانه نه دی، خو ښاغلی جهاني په پوره بریالیتوب دا کار په نظم کې کړی، وګورئ!

سره غرمه سوځند لمر و سور بیابان

کمکی اوښه وه په پای کې د کاروان

درونډ یې بار ورباندې ایښی د سامانو

غوټه کړی یې په مور پسې پیزوانو

یا

په قدم قدم نقاش راغی نژدې سو

په ځیر ځیر په ننداره د منظرې سو

په خبره یې د حیرت نښه ښکاره سوه

پر شونډانو یې نری مسکا خپره سوه

ویل ببښکه د لکونو منظره ده

خو افسوس چې ځړېدلې سرچپه ده

په لومړۍ بېلګه کې د هغه چاپېریال تمثیل چې کاروان په کې روان دی او په دوهمه بېلګه کې د نقاش د خبرې حرکاتو او حالت بشپړ بیان هغه هم په نظم کې د شاعر د ځواکمنې قریحې ښکارندوی دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منځپانګې له نظره کیسې داسې انتخاب شوي چې زموږ له معاصرو ستونزو او ژوند سره نږدې اړیکې لري، یعنې له تاریخي پلوه د مکان او زمان په پام کې نیولو سره زموږ نیمګړتیاوو ته داسې ګوته نیسي لکه څوک چې ترخه دارو د شاتو په ګوله کې وپېچي، بله بېلګه وګورئ!

د پښتون قام دی کهول د جاهلانو

پکښې غوړي دي مېلې د درویشانو

پکښې تل ګرځي فوجونه د پیرانو

کچکول نه پرېږدي خالي د ملنګانو

(تر پایه د شیخ نصرالدین کیسه)

د جهاني کیسې هغو ترخو واقعیتونو

ته ګوته نیسي چې زموږ ټولې فردي او ټولنیزې بدمرغۍ ورڅخه را زېږي. هو موږ افغانان، همدا اوس له داسې ستونزو سره مخامخ یو چې جهاني یې په یوه ځنګل، په کوم کلي یا د تاریخ په کومه ورکه برخه کې د زمري، خره، ګیدړ، شغال، درویش، شیخ، پیر، شیطان او... کرکټرونو په مرسته تمثیلوي.

که څه هم د کلاسیکو موعظو په څېر کله کله د قافیوي ضرورت یا هم د مېسرو د وزني بشپړتیا لپاره زایدي کلېمې کارول شوي دي لکه:

دې کیسې ته مې غوږ نیسئ هوښیارانو

له ځوانۍ مې اورېدلې له پوهانو

خو په مجموع کې د جهاني ژبه خوږه او پسته ده. په یو شمېر هغو منظومو کیسو کې چې شاعر له بهرنیو سرچینو څخه اخیستې دي، له خپل ناشنا چاپېریال او د یو څه نابلدو کرکټرونو له

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت سره سره د کیسو جوړښت داسې دی چې هر پښتون لوستونکی یې په پیغام پوهېږي. په ټولیز ډول دغه کیسې د پیغام لرونکې دي، یعنې د ښاغلي جهاني منظومې کیسې د پیغام، طنز او پند ښکلې مجموعې دي، په او سمهالي شعري بهیر کې د ښاغلي جهاني دغه کیسې داسې په زړه پورې اضافه ګڼلی شو چې راتلونکي نسلونه او زلمي شاعران به ورڅخه د غوره موډلونو په توګه ښه ګټه پورته کړي. (۲۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصمت الله زهیر، پښين

پښتو کیسه ایز ادب او" قوماندان " ناول

د پښتو کیسه ایز ادب یاني د لنډي کیسې تل پاتي هغه بڼه ده چي پکي منثور او منظوم داستان، حکایت، ناول، ډرامه او نوي لنډه کیسه هم ورپکي هغه ټول عناصر موجود دي چي په تخلیق کي یې د افسانه نګارۍ د هنر لاس وي.

په دې لړ کي یو شمېر خو داسي نو مونه هم لرو چي هیڅ له پروپاګنډې سره بلد نه دي او چي کله پروپاګند پیل کړي نو سمدلاسه یې پروپاګنډه څرګنده سي، زما په ګومان داسي کانه له فاروق سرور سره په "سګروټې" نوم لنډه کیسه کي هم وسوه چي بیا همدا غمیزه کټ مټ سعدالدین شپون د "سمڅي یاران" ناول کي تکرارکړه، د سمڅي یاران د شپون صاحب د "شین ټاغي" په څېر ځانګړی مسلکي فکري ناول دی چي پر یو لړ تضاداتو سربېره پکي سیمه ییز توپیري تضاد یې تر نورو تضاداتو جوت ښکاري، په "سمڅي یاران" کي د خود کلامۍ له لاري که څه هم د فلسفیانه انداز شعوري هڅي سوي دي مګر تلوسه او د لیکونکي نظریاتي پیچومی په پلو کي نور څه نغاړي خو په" قوماندان" کي جهاني صاحب د نړېدلي ټولني د رنګ د بوال لیدلو ته خلک رابولي او په خلکو کي هغه ولولې راویښوي چي د خلکو د روڼ سباوون پیلامه ګرځېدلای سي، نو په دې دلیل "قوماندان" په پښتو کیسه ییز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی ناول بللای سو.

ناول چي د لوېدیځ ادب ژانر دی، د ناول لیکني چي څه لوازمات دي لکه فضا رغونه، د کیسې منطقي ربط، د واقعاتو منطقي تسلسل، د کیسې ډرامايي نشیب او فراز او تر ټولو مهمه دا چي کردارنګاري هم له همدې هنرسره راټوکېدلې او غوړېدلې ده.

د پښتو تر لومړي ناول (افسانه عشق) وروسته دا لړۍ لکه څومره چي په کار وه، دومره غوړېدلې نه ښکاري. راحت زاخیلي د پښتو لومړی ناول لیکونکی هم د پښتو لومړۍ لنډه کیسه لیکونکی دی چي په اساسي توګه ناول لیکونکی ښکاري، د خپلو اصلاحي نظریاتو د اظهار د ښې وسیلې په توګه یې دا ژانر غوره کړی و، ځکه یې عصري پښتو کیسه ایز ادب د اوږدو طلسماتي او ډاروونکو داستانونو پرته د مغربي طرز ناول او لنډي کیسې سره بلد کړ، پښتو کیسه ایز ادب یې د سپینو او تورو دیوانو او شاپېریانو د کیسو پرته د ژوند د حقیقتونو ترجمان

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرځاوه.

وروسته سید رسول رسا پښتو ادب ته ښېخي ارزښتناک هنري ناولونه ډالۍ کړه، په همدې پیر کي د تاج سعید خټک ناول "پیتی" هم د یادوني وړ دی، د رسا صاحب وړاندي کیسه لیکل یا د کوم ځانګړي احساس ترجماني کول یې موخه نه بریښي، بلکي د یوې لوړي ماډرن سوسائټۍ لکه څنګه چي دده په "مامونۍ" ناول کي د رنګونو پټ پټوني تاو پېچ را تاو یږي، داسي ښکاري چي د ناول ژانر یې هم د دغه سوسائټۍ د ترجمانۍ لپاره غوره کړی وي، خو د ژبې ماهر د مکالمې او کردار نګارۍ بادشاه دی د "رسا" په څېر په ناول لیکنه کي "نور محمد تره کي" هغه پړاوونه غوڅ نه کړل چي د ناول لیکني پر هنري تقاضو تکیه کوي. د ښاغلي "تره کي" د ناول لیکني هنري ارزښت هم دا دی چي کیسه ګویې یې د غیر فطري او غیرحقیقي کردارونو څخه لمن خنډي. ښاغلي تره کي چي په کوم پیر کي خپل ناولونه بشپړ کول هغه مهال هم افغاني ټولنه د تاریخ په یوه نازک اړخ ځنګېدله ، خوار ځپلي خلک ورځ تر بله د رنځونو او کړاوونو سره لاس او ګرېوان کېدل.

د اوږدې ترپل سوي جګړې، جلاوطنۍ، ځان ځانۍ، شخصي واکمنۍ او بدګمانۍ فشار د کندهار ادبي فکري مکتب ته د کیسه ایز ادب اړتیا ور په ګوته کړه، خصوصاً د ناول او لنډې کیسي په اړه خو په دې بڼ کي هم لکه په کوټه او پښین کي ښېخي ژړي پاڼي باد بدلې. د پښین کمی پروفیسر راز محمد راز پخپلو ځانګړو ناولونو پوره کړه، کندهار بختور سو چي دا غشی ښاغلي عبدالباري جهاني له لیندۍ څخه خطا کړ.

زما په فکر د "قوماندان" د مقبولیت راز هم دا دی چي په لومړي پلا د کندهار ادبي فکري مکتب ته یې د ناول لیکني هنري تیکنیک ور کړ. "قوماندان" اصلاحي او که تبلیغي بڼه لري، خو ناول لیکونکی د کوم ځانګړي مسلکي فکر رهبري نه کوي. موږ "قوماندان" ته ورته موضوع د پښتو په دوو نورو ناولونو د(میني ډالۍ) او (شین ټاغی) کي هم لیدلای سو، خو اساسي توپیر یې دا دی چي د قوماندان د لوستلو پرمهال په روښو سترګو پټ پټوني پیل سي، د کیسې خوند په تلوسه واوړي، د مسلکي فکر د نظریاتو په ترپا کي پلاټ ضمني غوندي وګرځي، په شین ټاغي کي د متل او مکالمې برعکس جهاني د کردار نګارۍ داسي پړاوونه غوڅ کړي دي چي په اصطلاح لوستونکي وازه خوله پاته سي، ځکه چي قوماندان په پښتو کیسه ایز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی یو ځانګړی ناول دی.

د پښتو ژبې ډېر ناول لیکونکي تر اوس مهاله لاد فولکلوریکو کیسو پر کرښو تېراند دي، خو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان د تخنیکي لوازماتو له رویه ځانګړی برېښي او د پښتو د څو ګوتو په شمېر ناولونو کي له ورایه هسک ښکاري.
د نوي ناول لیکني په اړتیا کي قوماندان په اصطلاح د زوی زېږی دی او د ناول لیکني ډګر ته د " جهاني" راتلل به یو خو دکندهار په ادبي فکري مکتب کي د نوي زاویې او نوي سوچ لار راوښیي، د ناول لیکني نوي هنري نثر او د زېږون پیلامه به وګرځي او بل به د ناول لوستني رجحان هم سمسور سي.
"جهاني" په قوماندان کي د جهادي قوماندانانو هغه خلوتونو ته ورکتلي او د هغوی له مخ څخه یې پلو پورته کړی چي زموږ د روغ چاپېریال زاړه او ځوانان یې په جنسي لوږه اخته کړي دي، خو دلته یې د "حیات آباد "موضوع د یو نامعلوم مصلحت لپاره له پامه اچولې وه، ځکه په ناول لیکنه کي چي ژوند دکوم ګډ اشتراک څخه الهام اخلي ورپکي د ښځي وجود یو جوت او ارزښتناک رول لري.
د "قوماندان" سبک د جرمني د "هاهزش بول" و ناول "دکهتیابلوم بایللي ابرو " ته بېخي ورته دی چي د نوي انداز د ناول لیکني په زمره کي راځي.
"قوماندان" د یوه ځپلي او لوټ سوي ملت سمبول دی، ځکه خو جهاني صاحب ځیني پټي خبري په غیر جذباتي انداز لوڅوي چي د نوي مقاومتي (مزاحمتي) ادب پیلامه ګرځېدلی او د کندهار ادبي فکري مکتب د ذهني بدلون سره مخ په مخه ودرول سي. په" قوماندان "کي واقعات په منطقي تسلسل په یوه او بل پسي ځان راکاږي، ځکه خو جذبات نګاري ورپکي نه جوتېږي او رنګ او خوند ترخه په خوږو ځنګوي. (۲۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد قابل همدرد

د عبدالباري جهاني شاعري

ښاغلی عبدالباري جهاني د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې د هغو شاعرانو په ټولۍ کې راځي چې په خپلو اشعارو یې شاعرانه ډګر رنګین کړی او پښتو شعر ته یې یوه هنري جامه ور اغوستې ده او په خپلو اشعارو یې پښتو شعر ته یوه نوې خوشبویي وربخښلې ده. ده په خپلو اشعارو کې فولکلوریک مسایل خورا په ښه ډول څېړلي او که چېرې دده پر شعر باندې هغه د لطیف بهاند غوندې کره کتنه وکړو سړی به جهاني صاحب د افسانې یا استورې جوړونکی شاعر په نوم ونوموي. جهاني د تېرو او وسني مذهبي، ملي او تاریخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري.

آدم او درخانۍ، شیرینۍ او فرهاد، ملوک اوبدرۍ جماله، لیلا او مجنون، نمرود او ابراهیم(ع)، یعقوب او یوسف(ع)، خضر، سکندر، جام او جم... داهغه څه دي چې د جهاني شاعري رنګینه کوي. د جهاني د شعر ځانګړتیا داهم ده چې په کلاسیک او لرغوني شعر باندې پوهېږي او د هغه شاعر شاعرانه تخیل ښه ورمعلوم دی اوبل دا چې دده په شاعرۍ کې د افغانستان د مقاومت ډېرې سترې بیلګې خوندي دي اوهمدارنګه دی د شوروي یرغل او د کمونیزم پر وړاندې مقاومت هم په خپلو اشعاروکې ځای کړی دی، یوازینی علت چې دی یې ډېر ځورولی همدغه تاریخي پېښې او حالات وګورئ، دغه موضوع یې په څومره ښه شاعرانه انداز کې بیان کړې ده، دی خپلې مورته خطاب کوي:

که د غلیم په وینو سره توره مې رانه وړله
موری د ورور په وینو سره لاسونه نه لرمه
که مې د ښمن ته جنتونه سره تبۍ نه کړله
د خپل بابا په هدیره کې لمبې نه کړمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د جهاني شعر ته وکتل شي نو په دغه برخه کې بیخی زیات اشعار لري، خو لکه مخکې مو چې اشاره وکړه فولکلوریک اشعار یې هم زیات ویلي دي، خصوصا ګومل برخه یې زیاته څېړلې ده، لاندې بیت یې د نمونې په ډول وګورئ!

پردی خر شل منه بار سي پر شا وړلای

پردی خر په خوړېدلو نـه پو هېـږي

جهاني که له یوې خوا انقلابي څپو زیات تر تاثیر لاندې راوستلی خوله بله پلوه همدغه د سنګر خلکو ته خپله لمن او څولۍ غوړوي او خطاب ورته کوي چې د سنګر نه راکوز شي، وګورئ څومره ښه یې ویلی دي:

څـوانـه داڅـوک یې چې ګولۍ اوروې؟

دخپـل نیـکه او خپـل آبـا پـر کلـي

دې هـدیـره کې دې خپلوان پراته دي

څوک یې پرون څوک یې پخوا ویشتلي

یو بل مهم خصوصیت چې دده شعر یې زیات مشهور کړی هغه د شعر سندریز آهنګ دی چې مشهورو او تکړه سندرغاړو دده شعرونو ته نوره ښکلا ورکړې ده، له دې جملې څخه ناشناس یادولای شو چې وایې:

خمـــــار مـــــي نـــــه مـــــاتېږی شـــــرابونه بیګانـــــه دي
ســـــاقي راتـــــه اشـــــنادي خـــــو جامونـــــه بیګانـــــه دي
ســـجدې تـــه یـــې د یـــارکوڅې تـــه نـــه یمـــه بللـــی
پـــــردی قاصـــــد راغلی پیغامونـــــه بیګانـــــه دي
دې ښـــارکې ربابونـــه د سنګســـار پـــه غبـــرکـــي غـــواړه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نغمــــــــې ګوتـــــــــو کـــــــــې ژاړي شــــــــهبازونه بېګانــــــــه دي
چـــــې زمـــــاد ليونـــــو چيغـــــو جـــــواب ورســـــره نســـــته
يـــــازه يـــــم بـــــدل ســـــوى يـــــا دا غرونـــــه بېګانـــــه دي
ســـــجدې د جهـــــاني پـــــر تنـــــدي مـــــه غـــــواړه زاهـــــده
پـــــه دې سرکښـــــه ښـــــار کـــــې محرابونـــــه بېګانـــــه دي

جهاني د پښتنو د اوسنيو شاعرانو له نوميالیو شاعرانو له جملې څخه دی چې د افغان ولس ژوند په ډېر غمګين پړاو کې بيانوي او ډېر پرتمين شعرونه يې زمزمه کړي او لا به يې زمزمه کړي. (۳۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقديم پتيال

په څېړنه کې د ښاغلي جهاني انتقادي روش

د سر خبري:

څو روځي تر مخه يو چا دا پوښتنه مطرح کړه، چې ښاغلي جهاني ته موږ د يو ښه شاعر ويلای سو او که د يو تکړه ليکوال او مورخ؟ په رښتيا سره پر ټول مجلس خاموشي خپره سوه، ځکه دې پوښتني ته جواب ويل، يو څه ګران کار په دې دئ، چې نه خو تر اوسه د ښاغلي جهاني د شعر او شاعرۍ په باب کومي خاصي څېړني او ليکني سوي دي او نه هم د دوی پر څېړنيزو او تاريخي ليکونو کوم چا تر اوسه د يوې عادي يادوني زحمت پر ځان قبول کړی دئ، ځکه به نو په دې بر سطحې دول سره پرېکړه کول لږ نوکی ګران کار وي، خو د ټولو لوستو او نالوستو پښتنو په يوه سلا دا نظر دئ چې جهاني صاحب د يو لوی شاعر دئ او کله چې هر څوک د ښاغلي جهاني نوم اروي، نو په ذهن کې يې د شعر او شاعر الفاظ تداعي کېږي او که له حقيقته سترګي پټې نه سي، نو په دا اوس زمانه کې چې د جهان په هر کونج کې د ټولو پښتنو په منځ کې کوم پراخ او هر اړخيز شهرت او نوم د ښاغلي جهاني په برخه دئ، هغه د همدغي عالي او مبتکري شاعرۍ په وجه دئ، نه د دوی د تاريخي او ادبي څېړنو له خاطره.

نن روځ چې د پښتنو په تقريباً هر کور کې د ښاغلي جهاني يوه يا زياتي شعري مجموعې د لوستلو لپاره پرتې دي، د دې ګواهي ورکوي چې جهاني د شاعر په حيث پېژندل کېږي او په مجموع کې زياتره پښتانه کورنۍ د دوی له تحقيقي او تاريخي آثارو څخه ناخبره دي، مګر په داسي حال کې چې ښاغلی جهاني د څو ګوتو په شمار محققينو او مورخينو څخه ګڼل کېږي، چې په څېړنه کې د خاص روش خاوند دئ او د تاريخي او ادبي تحقيقاتو په ډګر کې د يو بېل انتقادي نظر درلودونکی دئ، چې وخت نا وخته يې خپلي دغه څېړنيزي ليکني يا په مستقل ډول او يا په خواره واره شکل سره پښتنو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي جهاني تر دې دمه د ادبي او تاريخي څېړنو په لړ کي په مستقل ډول يوازي دوه کتابونه (هرات، پښتنانه او ستره لوبه) او (د مشکو کاروان) خپاره کړي دي او په متفرقه توګه يې په پښتو خپرونو کي ډېري مقالې چاپ سوي دي او له دوی سره د ځينو مرکو له مخي څرګند ېږي، چي د څېړني او تاريخ په برخه کي څو نور مستقل آثار هم لري، چي لا تر اوسه چاپ ته نه دي اماده سوي.

زه به دلته په دغه وړه مقاله کي په مشخصه توګه د دوی پر يوه يا دوو آثارو نه ږغېږم، بلکي په کلي توګه د دوی د څېړني پر انتقادي روش يو ځغلند نظر کوم:

څېړنه په بېلابېلو ډولونو د نړۍ د بېلابېلو پوهانو له لوري تعريف سوې ده او هر يوه د خپل ليد لوري له زاويې څخه خاص تعريف ور ته ټاکلی دئ، مګر په دې ټولو تعريفونو کي يو مشترک ټکی سته. جان بيسټ څېړنه د علمي ميتود له تحليل څخه په صوري سيستماتيک ډول استفاده کول بولي. د (في دلتا کپا) په يوه تعريف کي ويل سوي دي، چي څېړنه د يوې ټاکلي موضوع په باب رښتيني ژوره او عالمانه پلټنه ده چي په هغه کي واقعيتونه، معناوي او تطبيقي موارد هم تر ازمويني لاندي نيول کېږي. (۱)

په پښتو ژبه او ادب کي د تخليقي بُعد پر خلاف، تحقيقي اړخ ډېر کمزوری او پروسه يې ډېره ورو ګټله کېږي. د دې خبري به مو دا معنا نه وي چي ګواکي موږ به د پښتو اوسني تخليقي اړخ ته برائت ورکوو او پر معيار، اصولو، ټولو هنري او تخنيکي نورمونو او د وخت پر غوښتنو او تقاضاوو به يې برابر ګڼو، بلکي د کميت په لحاظ د پښتو معاصر ادب په اوسني پړاو کي تر تحقيق زيات و تخليق ته توجه اوښتې ده او خصوصاً ځوان پښت په دغه برخه کي ډېر پُرکاره ګڼل کېږي، خو له بده مرغه په پښتو ادب او تاريخ کي موږ ډېري کمي څېړني لرو، چي د علمي تحقيق په تول دي پوره وخېژي او بکر او نوي موضوعات دي را وسپړي. په دغه برخه کي خو زما د شخصي معلوماتو له مخه، ځوان ليکوال کورټ توجه لا نه کوي، نه خو د پوهنتون يو ځوان فارغ التحصيل او نه هم کوم بل ځوان ليکوال په دې ځان ستړی کوي، چي يو ادبي يا تاريخي موضوع را وسپړي او د لوستونکو په وړاندي نوي معلومات کښېږدي، بلکي کله نا کله کومه ادبي يا تاريخي څېړنه کېږي، نو يوازي او يوازي د پخوانيو څېړنو جملې او پراګرافونه بدلېږي او نور نو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېڼ مې هماغه زړې ژاولې ژوول کېږي. کاندید اکاډیمیسن استاد روهي ډېره پر ځای خبره کړې وه، چې زموږ د اکثرو لیکوالو څېړني د ملنګانو هغه (کند) ګوډړي ته ورته دي چې تقریباً ټولې ټوټې یې د ګدایي له لارې پیدا کړي او یوه ټوټه یې له بلې سره تناسب نه لري او یا د خپل دغه بحث په ترڅ کې د یو بل چا خبره را نقلوي چې وایي، زموږ اکثره څېړنې له کتابو شروع کېږي او پر کتابو ختمېږي (۲).

زه د یوه تحقیقي موضوع شاهد یم، چې د اروانباد علامه حبیبي په اړه یو روڼنی سیمینار ترتیب سوی و او په هغه کې پرته له دوو یا درو مقالو څخه نوري ټولې مقالې سره ورته او ټولې هغه خبرې وې چې کلونه-کلونه تر مخه موږ په مجلو او تذکرو کې لوستي وې، مثلاً په دغه سیمینار کې زیاتره مقالې داسې وې، چې علامه حبیبي د ملا عبدالحق اخوند زوی، د کندهار د څلورمې ناحیې د بامیزو په کوڅه کې زېږېدلی او پلانی پلانی دندې یې سر ته رسولې او داسې نورې تکراري خبرې. جالبه خو لا دا وه، چې د مقالې سرلیک به خورا غټ ورته تاکل سوی و، مګر محتوا به د ده ژوندلیک و، دې ته ورته څېړنې؟؟؟ په خورا پېخر سره په پښتو ژبه کې پرتې دي، چې یو وخت بویه تر یوه غلبېل وایستل سي.

په تاریخي لحاظ پښتو ژبه او تاریخ تر بل هر څه زیات، د څېړني محتاج دي، ځکه په دغه برخه کې فقط یو څو کمو لیکوالو کار کړی دئ او د پښتو ادب او تاریخ په باب یې څېړني- پلټنې کړې دي، خو دا کار د دې معنا نه لري، چې ګواکې نوره نو دغه لړۍ ودرېده او یا یې اړتیا نسته، بلکې د تحقیق د غوښتنو له مخې هیڅکله نه سي کېدای، چې یوه خبره دې خپل نهایي حد ته ورسېږي او د کاني کرښه دې ور ته وویله سي.

زموږ ځینو مشرانو پوهانو هر وخت په تکرار سره دا خبره کړې ده، چې پښتو ژبه تر هر څه زیات و تحقیق ته اړتیا لري، بویه چې پښتانه لیکوال دغه اړخ ته ډېره توجه وکړي، خوله بده مرغه داسې څه تر اوسه په عامه توګه نه دي محسوس سوي، چې پښتانه لیکوال دي د زړه له اخلاصه پر یوه ادبي یا تاریخي موضوع د نړیوالو نظریو او پرمختللو روشونو په نظر کې نیولو سره، تحقیق او څېړنه وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی استاد علامه حبیبي (رح) ، چي د پښتو ژبي د معاصرو ادبیاتو سرلاری ګڼل کېږي، د خپل وخت له امکاناتو او صلاحیتونو څخه په استفاده د پښتو ژبي د ادب او هیواد د تاریخ په باب ډېري څېړني او پلټني وکړې او د لومړي ځل لپاره یې دې ولس ته نوي موضوعات او معلومات وړاندي کړل، خو د خپلي هري څېړني په ترځ کي یې هرومرو دا یادونه کوله، چي تر دې دمه خو زما دغونه امکانات او معلومات ول، راتلونکي پلټني په آینده ګانو پوري اړه لري، خو دا ارمان یې پوره نه سو او خپله دغه خواشیني یې د پښتو ادبیاتو د تاریخ په دوهم چاپ کي څرګنده کړې ده، چي پس له دېرشو کالو ، بیا هم دغه تاریخ چاپېږي او د ادبیاتو نوی تاریخ نه دئ لیکل سوی. یوازي د ګوتو په شمار لیکوال د څېړني دغي خوا ته متوجه ول او دي، نور نو په هغه اندازه چي توقع کېږي، په دغه برخه کي چنداني کار نه کېږي.

څېړنه په واقعیت سره د زړه وینې څښل او ډېر ستوخ کار دئ، خو هغه څېړنه چي نوي څه لوستونکو ته وړاندي کړي او یا هم د یوه موضوع د رد یا تایید لپاره له علمي میتود او پراخ تحلیل او څېړني څخه کار اخیستل سوی وي، نو به په رښتیني توګه سره پر اصولو ولاړه څېړنه ورته وویلای سو ، چي د همدغه اصل په مراعتولو سره ښاغلي جهاني هم په ادبي او هم تاریخي څېړنه کي کار کړی دئ.

په څېړنه کي د جهاني صاحب انتقادي روش:

الف : تاریخي څېړني

زه غواړم تر دغه سرلیک لاندي په ډېره لنډه توګه د ښاغلي عبدالباري جهاني د هغو څېړنو او سپړنو یادونه وکړم، چي هلته یې زاړه او نوي موضوعات تر څېړني لاندي نیولي او په هغه کي یې له انتقادي روش څخه کار اخیستی دی.

لکه مخکي چي مو یادونه وکړه، زموږ بعضي څېړونکي د څېړني په نامه ځیني شیان سره پټلپس کړي او د یوه موضوع پېینه او پاره وړ ونیسي او د تحقیق نوم ور کړي. پر رحمن بابا تر څو محدود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خېړنو ها خوا ته، نوري ټولي څېړني داسي دي، چي هغه زړې خبري يې را اخيستي وي او يوازي يې پراګرافونه او جملې ور اړولي را اړولي وي، نورنو نه د ده د شعري سبک په باب کومه نوې خبره وي او نه هم د ده د کلام پر ابعادو رڼاچول شوې وي. هماغه زاړه شراب په نوي جام کي او هماغه زړې خبري وي، چي رحمن بابا د پلاني زوی او په پلاني ځای کي زو کړی او په اشعارو کي يې تصوفي، اخلاقي، اجتماعي او... رنګونه ليدل کېږي.

خو ښاغلی جهاني په دغه برخه کي د يوه مبتکر ذهن خاوند او د يوه انتقادي نظر تښتن دئ، چي اول خو يې د هرې موضوع انجو بوری پلټلي او بيا يې په ډېر انتقادي نظر بحث پر کړی دی، چي دا په ذات کي د څېړني يو خاص روش بلل کېږي او په پښتو ژبه کي زموږ د غسي څېړونکي د ګوتو په شمېر دي، چي د خپل معقول تحليل په رڼا کي دي يې هر څه هم څېړلي او هم په انتقادي نظر تشريح کړي وي.

هر کله چي د ښاغلي جهاني د انتقادي نظر خبره کېږي، نو ور سره سم دا په ذهن کي تداعي کېږي، چي دوی په زياتره مسايلو کي له پوره جرئت څخه کار اخلي او د هغو محافظه کارو پر لاره نه ځي، چي سپيني شيدې ويني، مګر د نورو په وينا يې توري بولي. خصوصاً په دغه ډګر کي موږ د جهاني صاحب په ځينو تاريخي څېړنو کي دغه موضوع ډېره وينو، چي په کامل جرئت او علمي صلاحيت يې هغه بتان مات کړي، چي پېړی- پېړی د مختلفو محققينو لخوا تراشل سوي او درېدلي دي. په دغه اړه موږ د ښاغلي جهاني (هرات، پښتانه او ستره لوبه) تاريخي اثر يادولای سو، چي يو خو يې د ځينو تاريخي موضوعاتو په اړه له خپل علمي تحليل څخه کار اخيستی او د تاريخ ليکني په ډګر کي يې د يو مبتکرانه ميتود په رڼا کي يو نوی فصل پرانيستی او بل يې هغه حقايق په پوره تفصيل سره بيان کړي، چي ځيني نور مورخين او څېړونکي يې حتی له تشي يادوني څخه لا ډېرېږي. اکثره اوقات پر ځينو تاريخي حقيقتونو زياتره څېړونکي ځکه سترګي پټوي، چي د مضر احتياط له وجي دا فکر کوي، چي نه ګانه يا په کوم قومي يا قبيلوي جنجالونو کي را ګير سي او يا د خلکو د انتقادونو له وجي تير باران نه سي. په ځانګړې توګه دغه ستونزه زموږ په سنتي ټولنه کي ډېره محسوسه ده او عامه ذهنيت دا دئ، چي هغه کسان، چي په تاريخ کي يې نوم په زرينو تورو کښل سوی وي، د هغو په اړه چي کومي مثبتي څېړني سوي وي، بس هغه د کاڼي کرښي دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که کوم زړه ور پیدا سي او په اړه یې هغه تکي هم روښانه کړي چي مستقیماً د دوی پر شخصیت یو تور داغ وي، نو بیا دا خبره کېږي چي خیر دئ، خپله لمنه باید پر سر پورته نه کړه سي او ټول منفي نقاط باید همدا سي پټ پاته سي، خو جهاني صاحب په دغه سلسله کي نه د خپلي ټولني په سنتي عقایدو پسې تللی او نه یې هم د دغه ټولني د وګړو له تېرو منګولو څخه وهم په زړه کي پیدا کړی دئ. ښاغلي جهاني په خپل دغه تاریخي اثر کي هغه حقایق د تاریخونو او اسنادو او شواهدو په رڼا کي بیان کړي دي، چي بالاخره یې د یو وخت حاکم نظام دې ته اړ کړ، چي پر دغه کتاب د خپراوي بندیز ولګوي او د هغه وخت په پلازمېنه کندهار کي خو یې حتی لوستل یو ډېر ستر جرم ګڼل کېده، ځکه چي په دغه اثر کي هغه رښتیا ویل سوي ول، چي نور یې آن په لوستلو لا بېرېږي. پر دغه اثر ما یوه مقاله کښلې او دلته د موضوع د اوږدوالی په توسن نه غواړم چي په دې اړه بحث وکړم، خو دا یادونه ضرور غواړم چي په هرات او پښتانه او ستره لوبه نومي اثر کي چي خصوصاً د غزنویانو د دورې په باب کوم څه لیکل سوي او خپرل سوي دي، هغه تشي د ګپډې خبري نه دي، بلکي په دغه اړه، پر نورو تاریخي متونو او سندونو سربېره پخپله د غزنوي دربار مورخ (ابوالفضل بیهقي) هم اعتراف کوي او د سلطان محمود او سلطان مسعود د عیش او نوش خبري په ډېر صراحت سره کوي.

د ښاغلي جهاني دغه تاریخي څېړنه او په هغه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش دغه اثر ته جلا رنګ ور بخښي او له ټولو هغو تاریخي څېړنو څخه فوق العاده ګي پیدا کوي، چي فقط خوله پر خوله یې د یو چا په اړه مثبت روایات را نقل کړي او د موضوع یو اړخ یې څېړلی وي. مثلاً موږ او تاسي ښایي په ندرت سره له ځینو تاریخي څېړنو سره مخامخ سو، چي په هغه کي دي د سلطان محمود د (مال پرستۍ) او یا د ده د زوی د عیش او نوش خبري سوي وي، نور نو که ټول تاریخي آثار را وپلټو، ښایي دغه موضوع ته کوږ اشاره لا نه وي سوې. په ځانګړې توګه د پښتو معاصرو تاریخي څېړنو او سپېنو په لیست کي دغه موضوع یا د محافظه کارۍ او یا هم د مضر احتیاط له وجي او یا هم ښایي د ځینو مصلحتونو پر بنا په پوره تشریح او تصریح سره نه ده یاده سوې، خو ښاغلي جهاني په ډېر وضاحت سره وایي چي: (غزنوي پاچهانو د هرات، بست، زمینداور، کابل او نیشاپور په شان ابادو ښارونو څخه ظالمانه مالیات ټولول، د هند خزاني یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوټلي او لاسته راغلي پيسې او مالونه يې په عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو لګولې. ځينې مورخين په دې عقيده دي چې سلطان محمود خپل وزير ابوالعباس فضل بن احمد الاسفرايني، چې د ده د پلار سبکتګين د زمانې څخه يې د دوی خدمت کړی و او لس کاله د ده د ماليې وزير و، د يوه ښايسته پې مخي غلام پر سر وواژه. اسفرايني د ښايستو او پی مخو غلامانو ډېر سخت شوقي و او نورو ملګرو يې طبعاً د ده لاره تعقيبوله. په دې لړ کې وزير اسفرايني ته يو وخت احوال ورسېده چې په ترکستان کې يو غلام اوسېږي، چې د پري په شان ښايسته دی. وزير سمدستي خپل يو معتمد هغې سيمې ته واستاوه، غلام يې رانيوئ او د ښځو په جامو کې يې غزني ته ورساوه. سلطان څه وخت وروسته له دې کيسې څخه خبر سو او د اسفرايني څخه يې د دغه پی مخي غلام په باره کې پوښتنه وکړه، خو وزير منکر سو. يوه ورځ سلطان ناڅاپه د اسفرايني کور ته ورغی او هلته يې دغه پی مخی غلام، چې د مشتري د ستوري په شان ځلېده ولید، نو هغه و چي پر اسفرايني يې خوله را خلاصه کړه او هغه يې په خيانت او غبن کولو تورن کړ، سمدستي يې زندان ته واستاوه او په شکنجو يې وواژه). (۳)

دغه راز د سلطان مسعود عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو په بحث کې وايي:

(مسعود د خپل پلار سلطان محمود په وخت کې د هرات حاکم و. د پلار په پټه يې شراب څښل او په خپل قصر کې يې د ټولو له نظره پټ يو اتاق جوړ کړی و، چې د ېوالونه او چت يې ټول د ښځو او نارينه وو په بې حيا تصويرونو رنګ سوی و او ښځې او نارينه يې بې پردې په مختلفو حالاتو کې ښودل. دلته به هغه شراب څښل او د ده غلامانو به د پټو لارو ده ته نارينه او ښځې مطرباني ور وستلې....). (۴)

همدا ډول دوی د خپل بحث په لړ کې دا هم وايي چې: (کله چي سړی د غزنويانو تاريخ ته ګوري، نو ويني، چې هغوی ببله جنګونو، چي هغه هم صرف د حاکميت تر لاسه کولو او خزانو د چورولو په نيت کېدل، بل کار نه درلود. هغوی چي به جنګ نه کاوه، نو بيا به يې شراب څښل او د نځاوو ننداره به يې کوله، د شاعرانو قصيدو ته به يې، چې د دوی د دربارونو د عظمت او د دوی د پی مخو ساقيانو په ستاينه کې به يې ويلې، غوږ نيولی و).

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه اثر کي چي هر څه راغلي، هغه د معتبرو ماخذونو په حواله او د مختلفو تاريخونو د پرتلې او تجزيې په رڼا کي ويل سوي او د معاصرو پښتو تاريخي څېړنو په چوکاټ کي يې يو نوی انتقادي باب پرانيستلی دئ، چي بويه د ښاغلي جهاني له جرئته ډک دغه انتقادي روش، زموږ څېړونکي تحليل او په اړه يې ليکني وکړي (چي له بده مرغه د مختلفو وجوهاتو او بېځايه ملاحظاتو له مخي دا کار تر اوسه سوی نه دئ).

په دغه تاريخي څېړنه کي ښاغلي جهاني د هغو متعصبو مورخينو (چي البته دا پديده په ځينو ايراني ليکوالو کي موجوده ده)، په باب د ډېرو تاريخي ماخذونو په رڼا کي نوي څېړني او پلټني کړي دي، چي د هغو تاريخي تېروتني او تېر ايستني يې په پوره وضاحت سره ښکاره کړي او د هغو مورخينو او محققينو لپاره يې د ګمراهۍ دروازه تړلې، چي په پټو سترګو پر هره څېړنه د تاييد ټاپه وهي او ببله (چون و چرا) يې پر سر او سترګو مني. زما په ګومان پر دغه موضوع، زموږ بحث دونه اوږد ډېږي، چي نه به يې په دغه مقاله کي د دونه اوږدوالي ګنجايش وي او نه به هم په لوستونکو کي دونه حوصله وي.

دغه راز ښاغلي جهاني په ځينو متفرقه تاريخي څېړنو او ليکنو کي هم له يوه خاص انتقادي طرز او روش څخه کار اخيستی دئ، چي په هغه کي ځيني داسي موضوعاتو ته په انتقادي نظر اشارې کړي دي، چي سړي ته نوي موضوعات په لاس ورکوي.

ب: ادبي څېړني

زياتره پوهان پر دې موافق دي، چي ادبپوهنه درې عمده څانګي لري، چي لومړۍ يې ادبي تيوري، دوهمه يې ادبي کره کتنه او دريمه يې ادبي تاريخ دئ خو نوي نړيوالي نظريې دا هم وايي، چي ادبپوهنه پر دغو پورته درو څانګو سربېره ځيني نوري څانګي هم لري، چي په هغو کي د ادب تاريخ ليکنه، متن پېژندنه، سبک پېژندنه او بيبلوګرافي هم راځي، چي بيا نو دغه هره څانګه خاص ميتودونه او روشونه لري، چي موږ يې په دغه بحث کي نه څېړو، خو ښاغلی عبدالباري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هغه ثوک دئ، چي د ادب په ډېرو څانګو کي يې ليکني کړي دي، مګر په دغو ليکنو کي د ده انتقادي روش د ده د ليکني سبک ته يو خاص رنګ ورکوي.

ښاغلي عبدالباري جهاني که د سبک پېژندني په برخه کي، يا د ادبي تيوری په عرصه کي او يا هم د ادبپوهني په نورو څانګو کي څه کښلي دي، نو په دغو ټولو ليکنو کي يې د ادبي کره کتني مالګه هم ورګډه کړې ده، چي دغه راز ليکني د ده د يوه ځانګړي روش نمايندګي کوي. خصوصاً د سبک پېژندني په برخه کي د ده زياتي ليکني له خاصو انتقادي نظرياتو او افکارو څخه ډکي دي.

ښاغلی جهاني په عمومي توګه د پښتو ادبياتو او په هغه کي د کلاسيکي دورې، منځنۍ دورې او معاصري هغې په اړه همېشه له ډېر محتاط تحليل او څېړني څخه کار اخلي او خصوصاً په دغه برخه کي د لرغونو شاعرانو او د هغو د سبک او اشعارو په باب ډېر نوي نظرونه او مفکورې وړاندي کوي، چي زما په ګومان دا کار د دوی پر ادبي تاريخپوهني او سبک پېژندني ډېر ښه دلالت کوي، چي يو خو د پښتو ادب د مختلفو دورو په اړه ډېره ژوره څېړنه کوي او بل بيا د هري دورې او مرحلې د شاعرانو په باب بېلابېل انتقادي نظريات لري او په ځانګړې توګه زياتره وخت پر هغو ادبي مورخينو نيوکه کوي، چي د يو شاعر په څېړلو کي له تلوار څخه کار اخلي او هسي په پټو سترګو د يوه او بل خبره را نقلوي او ځان نه ستړی کوي، چي څېړني او پلټني وکړي او نوي موضوعات را وسپړي. د بولګې (بېلګي) په ډول ښاغلی جهاني چي د لوی احمدشاه بابا په باره کي کوم نظر او نوې څېړنه لوستونکو ته وړاندي کوي، هغه په رښتيا سره ډېر نوي موضوعات دي. لکه په خپله يوه مقاله کي چي په دغه اړه وايي: (د پښتو ژبي د شاعرانو پر دېوانونو باندي د مقدمو په ليکلو کي عنعنه داسي راغلې وه، چي يو شاعر به خامخا د خوشال خټک او يا د رحمان بابا پلوی بلل کېدئ او که به د دواړو پلوی نه و، نو بيا به د هندي سبک او په هندي سبک کي د بېدل پيرو بلل کېدئ.

په دې حساب احمدشاه بابا هم ځينو منقدينو د خوشال خان او ځينو د رحمان بابا پيرو بللی، په داسي حال کي چي د دې خبرې د اثبات د پاره چنداني دليل او برهان نه راوړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي يې ځوک د خوشال خان خټک پيرو بولي، نو صرف د هغه يو څو حماسي بيتونه د مثال په توګه راوړي او کله چي يې د رحمن بابا د سبک شاګرد بولي، نو د هغه د ساده ژبي او تصوفي کلماتو په يادولو اکتفا کوي....).

بل ځای زياتوي: په داسي حال کي چي زما په عقيده احمد شاه بابا په شعر کي د دغو دوو لويو پښتنو شاعرانو څخه د يوه تقليد هم نه دئ کړی او خپل ځانته خپله بېله لار لري او شعر يې، خصوصاً د مضمون او کلماتو د انتخاب له پلوه، د دواړو سره توپير لري (۵).

په پورتنۍ مقاله کي ښاغلي جهاني په مختلفو دلايلو سره دا ثابته کړې چي لوی احمد شاه بابا ځانته خپله شعري طريقه او لاره درلوده چي نه د رحمن بابا او نه هم د خوشال خان د سبک پيرو و.

زموږ د پښتو ادب ځيني مورخين (بېله څو ګوتو په شمار ليکوالو څخه) دا قاعده لري، چي کټ مټ د يوه شاعر په اړه هغه خبري را نقلوي، چي په نورو ادبي تاريخونو کي بحث پر سوی وي. زه به تاسي ته د بېلګي په توګه يادونه وکړم، چي په زياتره ادبي تاريخونو او تذکرو او يا نورو ليکنو کي همېشه د ميرزا حنان بارکزي په اړه يو ډول خبره په ډېر تکرار سره کېږي، چي ميرزا د حميد مومند د سبک پيروي کړې او بيا د خپلو خبرو د پوخوالي لپاره څېړونکی د ميرزا حنان څو بيتونه راوړي، چي په هغه کي يې د حميد يادونه او ستاينه کړې وي، يا که نوکی غواړي چي خپله څېړنه نوره هم پخه وايسوي، نو ور سره دا هم يادوي، چي دی د کندهار په ادبستان کي د هندي سبک پيرو دئ. مګر دا نه وايي، چي د کندهار ادبستان څه دئ او په کوم دليل دی د ادبستان پيرو دئ.(۶) زه اوس دلته پر دې نه رغېږم چي ميرزا حنان د چا پيرو دئ يا نه دئ، خو فقط دا يادونه کوم، چي په زياتره وختونو کي زموږ په څېړنو کي ډېره خواري نه کښل کېږي او په دې باره کي زياتره محققين ځان نه ستړی کوي، چي يو موضوع په نوي ډول سره وڅېړي، يا همداسي در واخلئ، د رحمان بابا د شعر په اړه هم تقريباً تر ډېره همدا خبري کېږي، چي دی صوفي شاعر و او بيا د خبري د تاييد لپاره د دوی يو يا دوه بيتونه راوړي، په داسي حال کي چي په دې باره کي ښاغلی جهاني يو بېل انتقادي نظر لري، دوی ذکر کوي چي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دا چي ولي رحمان بابا د پښتو ژبي په شاعرانو کي صوفي شاعر بلل سوی دی او ولي تقريباً ټول منقدين په دغه برخه کي په يوه عقيده دي او هيڅوک هغه ته پرته له صوفي بل څه نه دي ويلي، يو علت يې ښايي صرف عامه افکار وي. رحمان بابا يو نېستمن سړی و او دا نېستي او غريبي يې له هغه غزل څخه څرګنده ده چي وايي زه په کور کي نه درهم او نه دينار لرم خو خلک مي دنيا دار بولي. د داسي يوه سړي په برخه کي چي په کور کي درهم او دينار نه لري طبيعي خبره ده چي د واده کولو او کور جوړولو توان به يې هم نه وي پيدا کړی او بيا په خپله قلندري د ډهلي له پاچاهانو سره سيالي کوي، خلک پرته له بزرګ او ولي څخه بل فکر کولای نه سي. هغه په داسي محيط کي په خواره جامه کي شاعري کوله چي تقريباً ټولو خلکو شعر د غيبي الهام محصول باله او ټول خلک په دې عقيده وه چي تر څو پوري چا پېغمبر په خوب کي ليدلی نه وي هغه شاعر کېدلای نه سي. د بلي خوا هغه ټول شعرونه دونه ساده او په ضمن کي ښايسته ليکلي دي چي هر دردمن د خپلو مشکلاتو لاره پکښي لټولای او په ژبه يې پوهېدلای سي. هغه د خپل محيط د انسانانو په روحياتو دونه ژور پوهېدلی دی او د انسان، په تېره بيا د خپل شا و خوا د اوسېدونکو دونه کمزوري ور ته معلومي دي چي اشعار يې هر چا ته د آييني حيثيت لري. ځکه نو خلکو فکر کاوه چي هغه به ولي او د خدای (ج) دوست وي او چي څه يې ليکلي هغه الهام ور ته سوی دی).

ښاغلی جهاني پسې زياتوي: (حتی راورټي خو وايي چي رحمن بابا له خلکو ګوښه په غرونو او دښتو کي ګرځېدئ او دونه زيات به يې ژړل چي مخ به يې په اوښکو زخمي زخمي سو يا په اصطلاح په مخ کي به يې اوښکو لاري جوړي کړې. راورټي ليکي چي د هغه دغي ګوښه ګيرۍ او د دنيايي چارو سره بې علاقه ګۍ، د سيمي ملايان له هغه سره مخالف کړل او ځينو يې پر هغه باندي د کفر فتوا هم ولګول. دا چي راورټي به دغه معلومات او د رحمن بابا د ژوند په برخه کي دونه دقيق اطلاعات له کومه کړي وي، هغه څه نه وايي خو کله چي د رحمن بابا په شان يوه سړي د ژوند حالات دونه په تاريکۍ کي پټ وي، چي تقريباً هېڅ پته يې هيڅا ته نه لګېږي، نو بيا د دغه راز تياري په باب هر څوک ځانته د هر څه ويلو جرائت ور کوي، خو که چېري د رحمن بابا خپل ديوان ولټوو نو د داسي کلماتو سره چنداني نه مخامخ کېږو چي پر هغو باندي د تصوفي ادبياتو او يا لږ تر لږه بشپړه تصوفي ادبياتو نوم کښېښودل سي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښايست زما د يار نه دي خبر څوک
که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک
د دنيا چاري همه واړه فاني دي
بر ناحقه خاوري لوني پر خپل سر څوک
چي قبول شي په درګاه د مهرويانو
د هغه په څېر به نه وي بختور څوک...الخ

د دې غزل څخه هغه کسان چي رحمن بابا يو متصوف شاعر بولي، دا نتيجه اخلي چي هغه د سيم و زر نه پرهېز کول غواړي. د يار په غم کي د قلندرۍ توصيه کوي. دنيا فاني بولي او خبره لا دا ده چي د عشق پر لاره بې رهبره سفر کول ناجايز بولي، نو ګواکي رحمن بابا يو صوفي شاعر دی، ځکه چي دنيا ته شا کول او د عشق په لاره کي رهبر پيدا کول د صوفيانو کار دئ او د دې غزل څخه بېله حقيقي عشق څخه بل مطلب نه سي اخيستل کېدای. په داسي حال کي چي نه يوازي صرف د رحمن بابا په دې غزل کي صوفيانه افکاره نه ليدل کېږي، بلکې په بېخي لرو غزلونو کي يې د تصوف د افکارو څرک موندلای سو او په دې پېمانه تصوفي کلمات د پښتو ژبې د تقريباً هر پخواني شاعر په کلام کي ميندل کېږي.(۷).

دې ته ورته نوري څېړني هم ښاغلي عبدالباري جهاني د مختلفو شاعرانو او خصوصاً د کلاسيکو هغو په باب کړي دي او هغه نظرونه يې په کامل دقت او دليل او برهان رد کړي دي، چي پکښي له ډېري بېړې او تازيلي کار اخيستل سوی و او يوازي يو له بله نقل قولونه را اخيستل سوي وي. د رحمان بابا او يا نورو پخوانيو او نوو شاعرانو په باب چي ښاغلي جهاني کومي څېړني کړي، هغه په ځانګړې توګه د ځوانو څېړونکو لپاره يو ډېر ښه لارښود ګڼل کېدای سي، چي د هغه انتقادي نظرونو په رڼا کي د پښتنو شاعرانو او د پښتو شعر د شکل او مضمون په باب پوره - پوره څېړني وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپله د پښتو شعر د محتوا او د مختلفو الفاظو او ترکيباتو په باب هم ښاغلی جهاني يو جالب انتقادي نظر لري او وخت نا وخته يې په بېلابېلو ليکنو کي له خپل دغه انتقادي روش ځخه کار اخيستی دئ. دوی خصوصاً په اوسني پښتو شعر کي د ټول هنريت او شعريت تر څنګ - څنګ دا خبره همېشه په ډېر تکرار کوي، چي هيڅکله بايد داسي و نه کړو چي لوستونکي يوازي د الفاظو او کلماتو په دام کي را ګير او پيغام او هدف ته مو هيڅ پام نه وي کړی. دوی د (خاوري بنده) پر شعري مجموعه د سريزي په ترڅ کي دا خبره په ډېر صراحت کړې ده، چي لوستونکي بايد داسي نه کړو چي يوازي د حيرت ګوته په غاښ ونيسي او په پيغام پوه نه سي. د پښتو شعر د تيورۍ او اساساتو په باب د دوی ځيني ليکني او نظريات له نوو معاصرو شاعرانو سره پوره مرسته کولای سي.

دغه راز د پښتو داستاني اثارو او د هغو پر چوکاټونو، شکلونو او موضوعاتو هم د ښاغلي جهاني ځيني انتقادي څېړني د ډېر غور او فکر وړ دي، چي دوی د نړيوالي داستان ليکني او جهاني داستان ليکوالو د نثر پر ډول، د موضوعاتو پر انتخاب، د داستانو پر چوکاټونو او اسلوبونو پوره رڼا اچوي او د خپل خاص تحليل په نتيجه کي د پښتو پر داستانونو په زړه پوري انتقادي نظريات او پيشنهادات وړاندي کوي.

په همدې ترتيب سره ښاغلی جهاني د پښتو فوکلور او په هغه کي د مختلفو اصنافو او ژانرونو په باب هم ډېري انتقادي ليکني لري او په دغه برخه کي يې د فوکلور د يو خاص ژانر (نکلونو) په اړه ډېري انتقادي څېړني کړي دي، په مشخصه توګه د (ملي هينداري) نکلونه يادولای سو، چي پر هر نکل يې ډېره تفصيلي، تشريحي او انتقادي څېړنه کړې ده. زما په خپل شخصي قضاوت سره دا څېړنه په واقعيت کي د پښتو فوکلوري نکلونو د پېژندني لپاره د سا حيثيت لري، ځکه چي ښاغلي جهاني دغه نکلونه په خورا پراخ ډول څېړلي، د هر نکل پر تاريخي پس منظر، اجتماعي اړخ، سياسي او مذهبي حالتونو، داستاني او هنري ابعادو او په مجموع کي يې پر ټولو منطقي او شفاهي شکلونو په ډېر وضاحت او صراحت بحث کړی دئ. په دغه برخه کي د دوی هغه انتقادي نظريات هيڅکله د هېرېدو نه دي، چي د دغو نکلونو په باب يې لوستونکو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلاصي په توګه ويلای سو، چي ښاغلی عبدالباري جهاني د اوسنيو پښتنو ځېړونکو او مورخينو په ډله کي د خاص نوم او مقام خاوند او په دغه برخه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش هغه ځپرکی دئ، چي ډېر کم ليکوال له دغه راز خلاقيت او صلاحيت څخه برخمن دي.(۳۱)

لمنليکونه:

۱:- د ځېړني لاربنود، استاد سرمحقق محمد صديق روهي، ۴۹ مخ، د کابل چاپ.

۲:- هماغه اثر، ۴۸ مخ.

۳:- هرات، پښتنانه او ستره لوبه، عبدالباري جهاني، ۳۹ - ۳۱ مخونه، لومړی چاپ، پېښور.

۴:- هماغه اثر، هماغه مخ.

۵:- احمدشاه بابا د توري تر څنګ د قلم په ميدان کي، د جهاني مقاله.

۶:- په دغه برخه کي د پښتو ژبي وتلي او پياوړي محقق استاد محمد معصوم هوتک د ځينو نورو ليکوالو تر څنګ ډېري ځېړني کړي دي. دوی د ميرزا حنان بارکزي د ديوان په سريزه کي (دغه ديوان د دوی په سريزه، لمنليکونو او مقابله چاپ سوی دئ) د ميرزا حنان د شعر او شاعرۍ په باب ډېر په زړه پوري معلومات لوستونکو ته وړاندي کوي. دغه راز لوی استاد حضرت علامه حبيبي (رح) د کندهار د ادبستان د بحث په ترځ کي د ميرزا حنان د شعر او سبک په باب نوي او بکر موضوعات را سپړلي دي، چي زما په ګومان هر کله چي، موږ د ميرزا حنان په باب ليکنه کوو، نو د حضرت استاد د دغي ليکني لوستنه حتمي ده، چي په دې سره به موږ ته هغه لاري هواري او هغه تياري روښانه سوي وي، چي د ميرزا حنان د شعري سبک او شاعرۍ په باب په مخ کي راته پرتې دي.

۷:- د مشکو کاروان، د عبدالباري جهاني اثر، ۲۰-۲۱-۲۳ مخونه، ۱۳۸۴ لمريز کال، د کوټي چاپ.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- په دغه کوچنۍ مقاله کي يوازي او يوازي دا هڅه سوې ده، چي د نباغلي جهاني د ښېړني انتقادي روش ته اشاره وسي، نه دا چي د دغه خاص روش په باب څېړنه وسي، ځکه د دوی پر څېړنيزو انتقادونو او روشونو، څېړنه يو بېل تحقيق دئ، چي بويه دغه اړخ ته پاملرنه وسي. دا وړه ليکنه په دې نيامت سوې ده، چي ګواکي په دې يادونه سره به مو د محترمو ليکوالو پام دغي برخي ته را اړولی وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقديم پتيال

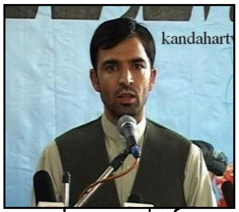

د خيام سُرونه د پښتو په تال کې

دا لاندې ليکنه د ښاغلي جهاني صاحب د (خيام سُرونه د پښتو په تال کې) نومي کتاب پر لومړي چاپ(۱۳۸۴ هـ ش) ليکل سوې وه چې دا دئ، اوس يې له ځينو زياتوونو، کموونو، اصلاحاتو او نوو کتنو سره يو ځای ښاغلو لوستونکو ته وړاندې کوم. (پتيال)

زه بې مـــيو بې مستيو ژوندون نه سمه کـولای

درانه پېټيې د ژوندون مې بې شرابو نه سم وړلای

زه به بند د هغه آن يم چې ســاقي مې راته وايي

دا يو جـام که پر سر پورته زه يې نه سمه چنبلای

د سر خبرې:

پښتو ژبه په مجموع کې د ژباړې له پلوه ډېره نېستمنه ده او په دغه ترڅ کې خو د منظومو ترجمو په برخه کې وروسته ښکاري. که څه هم د يوې ژبې د پراختيا او پرمختيا په لاره کې ترجمه خاص اهميت لري، خو پـه پښـتو کـې د ژبـاړې برخه کمزورې ښـکاري او هغـه د علامـه رشـاد (رح) خبره پښـتو لا تر اوسه د ژباړې له نعمته بې برخې ده. که څه هم د پښـتو ژباړې تاريخ تقريباً يـوولس سـوو کالو ته رسيږي، خو بيا هم دغه بهير ډېر تر شا پاته دئ. د پښتو ژبې لومړنۍ او څرګنده ژباړه د ابو محمد هاشم سرواني ده، چې تر دغـې ژبـاړې وړانـدې مـوږ د پښـتو بلـه ژبـاړه پـه لاس کـې نـه لرو، ښايي وړاندې به نورې ژباړې هم سوې وې خو څرنګه، چې تر موږ پورې نه دې رارسېدلې، نو ځکه د ابو هاشم ژباړه موږ د پښـتو پـه تـاريخ کـې لـومړنۍ څرګنده ژبـاړه بللای سو. ابـو محمدهاشم د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلمند په سروان کي په کال **223** هـ ق کي زېږېدلی او په **297** هـ ق کي په بست کي وفات سوی دئ.

ابو محمد هاشم د خپل استاد ابن خلاد يو عربي شعر په پښتو داسي ژباړلی دئ:

ژبه هم ښه وينا کاندي چي يې وينه

د خاوند په لاس کي زر او درهمونه

ژبور ورلـــه ورځي ويــنا يې اوري

د درهم خاوندان تل وي په ويـاړونه

په دې ډول نو پښتو ته د نورو آثارو د را ژباړلو لړۍ په لومړي ځل له شعره پيل سوې او پښتو ته د لومړي ځل له پاره شعر را ژباړل سوی دئ. همدا ډول د ابو هاشم تر ژباړي وروسته موږ بله د پښتو داسي کره او پخه ژباړه نه لرو، چي له هري خوا دي په تول پوره وي، خو سوونه کلونه وروسته موږ ته د زرغوني کاکړي د "بوستان" د پښتو ژباړي بولګه د پټي خزانې په برکت رارسېږي، چي له بولګي ښخه يې دا اټکل کولای سو، چي ډېره پخه او په تول پوره ژباړه ده.

زرغوني کاکړي د شيخ مصلح الدين سعدي بوستان نومی کتاب په پښتو نظم ژباړلی او نوم يې "بوستان د پښتو " پر اينبی دئ او په کال **903** هـ ق کي يې بشپړ کړی دئ، د دغه کتاب يوه نمونه د پټي خزانې ليکوال په خپله ادبي تذکره کي راوړې ده چي څو بيتونه يې داسي دي:

اورېـــــــــــــــدلي مـــــــــــــــي قصـــــــــــــــه ده

چـــــــــــي لـــــــــــه شـــــــــــاتو هـــــــــــم خـــــــــــوږه ده

د اخـــــــــــــتر پـــــــــــــه ورځ ســـــــــــــهار

بايـــــــــــزيد چـــــــــــي و رويـــــــــــدار

لـــــــــــه حـــــــــــمامه را وتـــــــــــلی

پـــــــــــه کوڅـــــــــــه کـــــــــــي تېرېـــــــــــدلی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایـــــــري خـــــــاوري چــــــا لـــــــه بامـــــه
راچـــــــــــــه کــــــــــــړلې ناپـــــــــامه
مـــــــخ او ســـــــــریــــــــــي ســـــــــو ککـــــــړ
پـــــــــه ایـــــــرو پـــــــه خـــــــــاورو خـــــــړ

دا ډول تـر دغـي ژبـاړي وروسـته د اخونـد درویـزه ننگرهـاري (1048 هـ ق مړ) او د ده د پیروانو منظومي ژباړي په پښتو ادب کي خورا ارزښت لري چي د قصیدهٔ امالي پښتو ژباړه، د قصیدهٔ برده پښتو ژباړه، خلاصه کیداني او داسي نوري پښتو ژباړي دي.

د پیرو روښان او د هغه پیروانو هم لـږ څه پښتو منظومي ژباړي کـړي دي، همدا ډول حضرت خوشحال خټک او د ده کورنۍ او پیروانو هم ځیني پښتو ژباړي کړي دي، خو که په عمومي ډول ووایو نو پښتو ژبه د منظومي ژباړي په برخه کي ډېره نېستمنه ده.

موږ که د پښتو ادب لرغوني، منځنۍ او اوسنۍ دوره مطالعه کړو نو ښایي چي ډېر لږ منظومي ژباړي پکښي پیدا کړو، که څه هم د پښتو لومړنۍ څرګنده ژباړه له نظم څخه را پیلېږي، مګر زما خبره به دا معنا نه لري چي په پښتو کي منظومي ژباړي نه دي سوي، یوازي که د قرآن کریم د پښتو تفسیر منظومه ژباړه وګورو، نو ښایي د کمیت په لحاظ موږ ډېره پښتو منظومه ترجمه ولرو.

دغه راز د حمید ماشوخېل د (نیرنګ عشق) منظومه ترجمه هم د یوه ځانګړي هنري او شعري مزایاوو درلودونکي ده او زموږ زیاتره پوهان په دې باور دي، چي د دغي ترجمي ساری د پښتو ژبي په هنري منظومو ترجمو کي ډېر کم پیدا کېدای سي. همدا ډول په دیارلسمي او څوارلسمي هجري پېړیو کي هم ډېري پښتو منظومي ژباړي وسوې، چي په هغه کي داستاني او دیني موضوعات ډېر ول، چي دلته یې یادول او څېړل موږ له موضوع څخه لېري کوي.

د پښتو ادب په معاصره دوره کي د تخلیقي ادب په برخه کي پښتو ته څه ناڅه اثار را ژباړل سوي دي، خو د نظم برخه یې ښخي لږ تر سترګو کېږي. ځیني د ګوتو په شمار نظمونه او شعرونه پښتو ژبي ته را وژباړل سول، خو په هغو کي یې ځیني د انتخاب له ستونزو او ځیني نور بیا د ژباړونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نه مهارت سره مخ ول. په ځينو خارجي شعرونو کي سمه ټاکنه سوې نه وه او يا که به ټاکنه سمه سوې وه هغه بيا په پوره کمال سره ترجمه سوي نه ول. البته د پښتو ادب په معاصره دوره کي په افغانستان کي اروانباد استاد بېنوا (۱۳۶۳ هـ ش مړ) ځيني منظومي ژباړي کړي دي او همدا راز ښاغلي محمدصديق پسرلي او مفتاح الدين صافي او ځينو نورو شاعرانو هم د شعر په برخه کي ترجمې کړي دي.

د ښاغلي جهاني منظومي ترجمې:

پښتو ژبي ته د منظومو ترجمو په بحث کي له يوه داسي شاعر او مترجم سره هم مخامخ کېږو، چي ژباړي يې هم د کميت او هم د کيفيت له مخي داسي منظومي ژباړي دي، چي په خپل دغه عالي کار سره يې پر پښتو ژبه او ادب باندي ډېر لوی احسان کړی دئ. دغه لوی نوم (عبدالباري جهاني) دئ. ښاغلي جهاني د شعر په انتخاب کي له احتياطه او په ژباړه کي يې له پوره کمال او هنر څخه کار اخيستی دئ.

ښاغلی جهاني يو هنرمند او شاعر دئ نو ژباړه به يې هم خامخا شاعرانه او په تول پوره وي او د شعر انتخاب به يې هم حتماً شعر وي، نه دا چي په نامه شعر وي.

زه ښه ډېر کلونه تر مخه د ښاغلي جهاني په شعري مجموعه (پايکوب) کي د دوی له يوې منظومي ترجمې سره مخامخ سوم، چي د مشهوري شاعري (مايا انجيلو) شعر يې پښتو ته را ترجمه کړی و، له هغه وخته مي نو د ښاغلي جهاني له ژباړو سره خاصه علاقه پيدا سوه. وروسته - وروسته بيا د دوی په نورو شعري ټولګو کي هم ځيني ژباړي راغلې او بيا به مي کله - کله په راډيو کي د دوی دانه مانه منظومه ترجمه اروېدله، خو څه وخت تر مخه بيا داسي هم پېښه سوه، چي ښاغلي جهاني پر يوه ځای دوه منظوم ژباړل سوي آثار خپرول او په دغو دوو اثارو کي يې پر دغه کتاب (د خيام سُرونه د پښتو په تال کي) ما ته هم د يوې لنډکۍ سريزي د کښلو وياړ را په برخه سوی دئ، چي د دې سريزي په پلمه دا دئ، د دوی پر نورو ترجمو هم د لږ بحث کولو موقع راته ميسره سوې ده او دوهم کتاب يې (بګهت ګيتا د پښتو په بڼ) کي نومېږي، چي له بده مرغه پر هغه هم زموږ د ليکوالو له لوري څه نه دي کښل سوي، په داسي حال کي چي يو خو د يوه شاعر درست اثر د

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفلیسي او بېوزلي پښتو په نصیب سو او بل بیا پر تصوفي اړخ خو یې زما په ګومان بل پوره اثر لیکل کېدای سي.

سربېره پر دې چي ښاغلی جهاني د پښتو یو پیاوړی، مبتکر او لوی شاعر دئ او د پښتو ادب پر خزانه یې یوه ستره او نه هېرېدونکې اضافه کړې ده، د منظومو ترجمو په ډګر کي یې هم ځان د یوه بریالي او مخکښه اتل په حیث را پېژندلی دئ.

د نورو ژبو له ادبیاتو سره اشنا کېدل او په تېره بیا د هغوی تخلیقي آثار لوستل د یوه شاعر او د پښورریانو په اصطلاح د یوه فنکار پر تخلیقي اړخ ډېره ښه اضافه را وستلای سي، هلته سړی پوهېږي چي نور شاعران کومو موضوعاتو ته اشاره کوي، څرنګه ترکیبات، کلمات او الفاظ راوړي او یو موضوع په څه ډول طرحه کوي.

که څه هم موږ په پښتو ژبه کي د ښاغلي جهاني تر منظومو ترجمو مخکي نوري ژباړي هم لرو، چي د مختلفو لیکوالو او شعراوو له خوا ترجمه سوي دي، چي هغه په خپل ځای کي د خپل خاص بحث وړ دي او ضمناً د مقایسې په تاله کي هم له نورو ترجمو سره د تللو اړتیا ور ته سته. خو زه دلته په دغه سریزه ډوله لیکنه کي غواړم په لنډه توګه د ښاغلي جهاني پر متفرقه او مستقلو منظومو ترجمو یو لنډ بحث ولرم:

زه په لومړي ځل د ښاغلي جهاني د (پایکوب) او وروسته (د سباوون په تمه) نومي شعري مجموعو په ترخ کي پر ځینو ترجمو پېښ سوی یم، چي په هغه کي یې ځیني انګرېزي اشعار (غوره اشعار) پښتو ژبې ته را اړولي دي، لکه پسرلی سړکال وځنډېدئ، د زړه ماتو مهمانخانه، د ښځې یاغي چیغه، رښتوني مینه، زما لار، بېګانه په نیمه شپه کي، امریکا دې آباده وي، د بنګلو نجلۍ او د سحر ورمې هغه انګرېزي اشعار دي، چي ښاغلي جهاني په ډېر شاعرانه ډول سره پښتو کړي او د دغو اشعارو په ښه ترجمه کي له ښاغلي جهاني سره په انګرېزي ژبه د دوی پوهېدني او خپله د شعر په ډګر کي د دوی پراخي مطالعې، مشاهدې او تجربې دا مرسته کړې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، چي په پوره صداقت، امانت او هنريت سره له يوې بلي ژبي ښه منظومه ترجمه وکړي. دلته د خپلي خبري د مصداق لپاره يوه لنډه بولګه ښاغلو لوستونکو ته وړاندي کوم:

د اورګـــــاډي لــــــه پټلـــــــي ســــــره ولاړ يـــــم
تېــــــروم د انتظــــــار ترخــــــه وختونــــــه
وايــــم ګونـــــدي کـــــه تـــاتوبي مـــــي بـــــدل ســـي
نـــــو ســــينه کـــــي بـــــه آرام وکـــــړم دردونــــه
مـــــا دا ټولـــــه ســـــره شـــــپه کـــــړه دلتـــــه رونـــــه
نخښـــــدل مـــــي راتـــــه مخـــــي تـــــه خيالونـــــه
پکښـــــي خيـــــال بـــــه راتـــــه ســـــتا د ښلتـــــون راغـــــى
تصـــــور بـــــه مـــــي ژونـــــدي کـــــړل مـــــره زخمونـــــه

(د سباوون په تمه، ۲۵۷ مخ)

د ترجمې د فن او اصولو د مطالعې په مبحث کي مورږ دې خبري ته رسېدلى سو، چي د تخليقي اثارو ترجمه ګرانه ده او په دغه برخه کي خو کله – کله ځيني منثور ادبي اثار او لوړ اشعار داسي وي، چي کله بلي ژبي ته د ترجمې په پروسه کي انتقالېږي، نو د خپلي ژبي هغه اصلي خوند او رنګ يې هم ور سره پيکه کېږي او په تېره بيا هغه اثار، چي منظوم وي او په منظوم ډول بلي ژبي ته وژباړل سي، خو مورږ د ښاغلي جهاني د منظومو ترجمو تر دقيقي کتني او هراړخيزي سپېني وروسته په جرئت سره دا قضاوت کولاى سو، چي دا به سمه وي، چي هغه اشعار چي ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، په هغه خپله اصلي ژبه کي به خاص خوند او رنګ لري، چي ممکن د ترجمې په مراحلو کي به يې هغه اصلي روح له خپل کالبوته لږ و ډېر بېځايه سوى وي او هغه هم د يوې خاصي ژبنۍ اړتيا پر اساس، خو کله چي په پښتو کي دغه منظومي ترجمې وړاندي سوي دي، نو که له انصافه کار واخلو، ويلاى سو، چي په دغو ژباړو کي له ډېر هنرمندانه او شاعرانه کمال څخه کار اخيستل سوى دئ او ځنګه چي د يوه منظوم اثر د ترجمې قوانين دي، هغه ټول په نظر کي نيول سوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ښاغلي جهاني ځيني اشعار له اردو څخه هم ژباړلي دي، چي هغه يې هم کټ مټ هغسي ترجمه کړي لکه له انګرېزي څخه چي يې ژباړلي دي. د مشهور پاکستاني شاعر فيض احمد فيض (چي زما درد لره ژبه پيدا سي) په نوم نظم يې تاسو وګورئ:

زمـــا درد يو بـــې آوازه شـان نغمه ده

زمـــا ذات يوه بـــې نومه شان ذره ده

چي زمـــا درد ته کله ژبه ور پيدا ســـي

نو به خــــپل نوم او نښان را برملا سي

چي هستي مي د خپل ذات راته مفهوم سي

راز د نظم د جــــهان راته مــــعلوم سي

چي خـــــبر ســـم د دې پټ پوښلي رازه

ســــم بادار د کايناتو د ملـــــکونو

پـــا چاهــــي کوم د دواړو جــــــهانونو

(پايکوب، **138** مخ)

فيض مرحوم خو د اردو ژبي لوی شاعر دئ او په دغه ژبه کي يې د شعر په حواله ځانته ډېر اوچت مقام حاصل کړی دئ، خو دا چي په پښتو شاعرۍ کي ښاغلی جهاني هم د يوه لوړ مقام لرونکی دئ، چي په ډېر زيار، خاص استعداد او پرله پسې رياضت سره يې دغه ځای تر لاسه کړی دئ، نو کله چي د اردو د دغسي منلي شاعر او د پښتو د دغسي وتلي شاعر نومونه د (تخليق او ترجمي) په چوکاټونو کي سره را يوځای سي، په واقعيت سره دغسي شهکار ځني جوړ سي. زه خپله مخکنۍ خبره دلته بيا لړنوکی تکراروم، چي هر هنري اثر په خپله ژبه کي ځانته بېل رنګ او خوند لري او د ترجمي په صورت کي حتماً تغير پيدا کوي، خو که دا ترجمه د ښه شاعر او مترجم له خوا

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي، نو د هغه لومړي اثر خوند نه ورسره ځي، چي په پورتني شعر کي هم دغه موضوع زموږ دغه خبره په اثبات رسوي، چي دا سمه ده، چي د فیض صاحب شعر به په خپله ژبه کي خاص خوند لري، خو د ښاغلي جهاني د ترجمې رنګ بیا په پښتو کي د دغه شعر اصلي روح ته صدمه نه ده رسولې.

کله - کله ځیني کسان د ژباړې په وخت کي دونه د هغې ژبې تر اغېزې لاندي راسي، چي ځیني ترکیبونه، جملې او کلمات یې بالکل په خپله ژبه کي خلکو ته نااشنا وي او په اصطلاح یوه پردۍ ژباړه رامنځته کړي، خو ښاغلي جهاني دغه ټول شیان په نظر کي نیولي او یوه بریالۍ هڅه یې کړې ده چي پر ژباړه یې د پردیو ژبو اغېز نه وي.

ښاغلي جهاني د (غرب تر آسمان لاندي) د نادر نادرپور شعر، چي په غالب ګومان له فارسي څخه به ترجمه سوی وي، د آزاد شعر په فورم کي په دې ډول ژباړلی دی:

د خاطراتو له کوڅو څخه مي

ستا د ګامونو آوازونه راځي

آه زما د لیري ولاتونو دوسته

لکه چي زما د پردېسۍ ښار ته دي لار کړې ده

دلته زما زړه کي د سهار مرغکۍ

د دې شریر جهان فضا کي راته

د وزرو د خلاصولو آرزو وپاروي

خو چي د شپې تیاره وزر خپروي

بیا د بوالونه زما د پټ زندان خبري کوي...

په دې ډول نو موږ ښاغلی جهاني د پښتو ادب په معاصره دوره کي هغه شاعر او مترجم بولو، چي په ډېر ځیراکت سره یې هم له انګرېزي، هم له اردو او هم له فارسي څخه په آزاد او مقفی ډول ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار پښتو ته په شاعرانه ډول را ژباړلي دي او د پښتو ادب د شعري ژباړي تشه لمن يې په خپلو ژباړو سره څه ناڅه ورډکه کړې ده.

د خيام سُرونه د پښتو په تال کې:

يوه بله د خوښۍ خبره دا ده چې پر دغو ژباړو سربېره ښاغلي جهاني د پښتو منظومو ترجمو په سلسله کې يو بل لوی کار کړی دئ او د دوی د هغه کار پايله د خيام د فارسي څلوريځو ژباړي دي، چې اوس يې موږ په کتابي بڼه لولو. موږ که څېري په مفصله توګه د ښاغلي جهاني پر شعري ژباړو څېړنه کوو، نو د خيام د فارسي څلوريځو ژباړه به يې يو ډېر لوی څپرکی وي.

موږ په پښتو کې په تول پوره او د کيفيت په لحاظ بشپړه د خمريه اشعارو نمونه په لومړي ځل د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په (ساقي نامه) کې وينو، چې په ډېر استادانه ډول يې پښتو ادب ته يوه بشپړه پښتو ساقي نامه وبخښله. که څه هم ساقي نامې يا خمريه اشعار لومړی وار د عربو له خوا ويل سوي دي او عجمو، په تېره د فارسي ژبې شاعرانو له دوی څخه تقليد کړی دئ، خو وروسته ـ وروسته د ځينو پخو شاعرانو له خوا په فارسي ژبه کې په ډېر استادانه ډول ساقي نامې وويل سوې، چې په دغه ډله کې نظامي ګنجوي، ظهوري تهراني (**1025** هـ ق مړ) او خواجه حافظ (**791** هـ ق مړ) هغه شاعران دي، چې نسبتاً نورو شاعرانو ته يې ډيري پخې ساقي نامې ويلي دي او ځانونه يې په دغو ساقي نامو کې داسي مست او خراب ښوولي چې ګواکي له دين او دنيا څخه بې خبره دي. خواجه حافظ شيرازي خپله ساقي نامه داسي پيلوي:

بيـــــا ســــــــاقي آن آتـــــــش تابنـــــــــاک
کـــــه زردشـــــت ميجويـــــــدش زيـــــــر خـــــاک
بمــــــن ده کـــــــــه در کـــــــيش رنـــــــدان مســـــــت
چـــــه آتـــــش پرســـــت و چـــــــه دنيـــــا پرســـــت
بيـــــار ســـــاقي آن بکـــــــر مســـــــتور مســـــــت
کـــــه انـــــــدر خرابـــــــات دارد نشســـــــت
بمــــــن ده کـــــــه بـــــــدانام خـــــــواهم شـــــــدن

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خــــــــراب مـــــــــــــى و جـــــــــام خـــــــــــــواهم شـــــــــدن

(د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، د علامه حبیبي، **185** مخ).

په همدې ترتیب سره خواجوی کرماني (**753** هـ ق مړ)، مولانا عبدالله هاتفي هروي (**927** هـ مړ)، حکیم پرتوی (**941** هـ ق مړ)، ملا ظهوري (**999** هـ ق شا وخوا)، میر سنجر کاشاني (**1023** هـ مړ)، نورالدین ظهوري (**1024** هـ ق مړ) او... په فارسي ادب کې د خمریه اشعارو ښلابلې نمونې پرې ایښې دي.

خو عمر خیام په خپلو څلوریځو کې د خمریه اشعارو یوه ډېره ښه او پخه بولګه دنیا ته پرېږدي او په خمریه اشعارو کې یو خاص سبک او رنګ خپلوي، چې بیا تر خیام وروسته دغه خمریه اشعار د مثنوي په فورم کې یو بل رنګ پیدا کوي.

خو که په عمومي ډول ووایو، نو پښتو ژبه هغونه ساقي نامې او خمریه اشعار نه لري، لکه فارسي ژبې چې درلودل او یا یې لري.

ما وړاندې هم وویل، چې موږ په پښتو کې بشپړه پښتو ساقي نامه په نهمه هجري پېړۍ کې د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په برکت پیدا کوو، زرغون خان خپله ساقي نامه داسې را پیلوي:

ســـــــــاقي پا خـــــــــــه پیالـــــــــــــه را کــــــــــړه
مـــــــــرور یـــــــــار مـــــــــــي پخـــــــــــلا کــــــــړه
اوبـــــــــــه تـــــــــــوبې پـــــــــــه لمبـــــــــــو کــــــــړه
اور مـــــــــــې مــــــــــړ پـــــــــــه دې اوبــــــــــو کــــــــړه
پســــــــــرلی ســــــــــو غنچـــــــــــه ګــــــــــل کـــــــــا
زلفـــــــــــې تـــــــــــاوې د ســــــــــــنبل کـــــــــا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلـــــــــــــــبلان شـــــــــــــــور و فغــــــــــــــــــان کــــــــــا
کړېـــــــــــــــــدن پـــــــــــــــــه ګلســـــــــــــــتان کــــــــــا
زاهـــــــــــــــــــد وزي صـــــــــــــــــومعې څخـــــــــــــــــــه
شـــــــــــــــراب پيـــــــــــــــري ميخـــــــــــــــاني څخـــــــــــــــه
هـــــــــــــــر ســـــــــــــــــــړی پـــــــــــــــه ميــــــــــو مســــــــــت دی
دې بهـــــــــــــــــار کـــــــــــــــــي ګلپرســـــــــــــــــت دی

(د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، د علامه حبيبي ــ**182** مخ).

خو لکه څنګه چي ښايېدل، تر زرغون خان نورزي وروسته په پښتو ژبه کي ساقي نامو او خمريه اشعارو ته توجه نه وسوه او په مجموعي ډول د کوم شاعر له خوا نه و ويل سوې. اصلاً که موږ د پښتو ادب د لرغوني دورې او منځنۍ دورې د شاعرانو په باب څېړنه کوو، نو داسي شاعر نه لرو چي په پراخه پيمانه دې يې خمريه اشعار ويلي وي او يو درست ديوان دې يې له خمري اشعارو څخه پرې ايښی وي (البته د هر شاعر له لوري به خمريه اشعار ويل سوي وي، خو داسي ساقي نامې يا خمريه اشعار يې نه دي ويلي چي په زرو بيتونه دي ور ته ځانګړې سوي وي).

د پښتو ادب په معاصره دوره کي ارواښاد غني خان، ارواښاد بېنوا او ځينو نورو شاعرانو خمريه اشعار ليکلي دي، چي د خمريه اشعارو په څېړنه کي پوره بحث پر کېدلای سي، خو په اوسنۍ دوره کي ښاغلی جهاني هغه شاعر دئ، چي تر اکثرو شاعرانو يې ډېر خمريه اشعار ويلي او په دغه برخه کي يې ځانله يو بېل مقام تر لاسه کړی دئ. تاسو د دوی د خمريه اشعارو دغه وړه نمونه وګورئ:

زه دين او دنيا دواړه پـه يو جام ســودا کومـه
ساقي داسي حريف دي بل ليدلـی دی کـه نـه
ګرداب کي د مستيو مي مذهب را څخه ورک سو
تا ځـان داســي معراج تـه رسولی دی کـه نـه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیر دا خو بېل بحث دئ او په دغه باب باید بېله لیکنه وسي، خو له دې نسبتاً اوږدې یادونې څخه مې هدف دا و، چې ښاغلی جهاني په اوسني وخت کې هغه شاعر دئ، چې ډېر خمري اشعار یې ویلي دي، مګر د عمر خیام د څلوریځو په ژباړو سره یې پښتو ژبې ته د خمریه اشعارو داسې بېلګه وړاندې کړه، چې د علاقه مندانو ذوقونه یې ور خړوب او د پښتو ژبې د منظومې ترجمې برخه یې ور پیاوړې کړه.

په پښتو ژبه کې د خیام د رباعیاتو سلسله تر ښاغلي جهاني مخکې نورو ښاغلو شاعرانو او پوهانو را شروع کړې ده، چې په دغه لړ کې د خیام د رباعیاتو پښتو ترجمه په لومړي وار د مرحوم کاکاجي صنوبرحسین ده، چې د ښاغلي حنیف خلیل په قول، مرحوم کاکاجي (۳۷۲) څلوریځې ترجمه کړې دي، چې د پروفېسور سیال کاکړ په وینا ځینې یې د پېښور په یوه مجله کې هم خپرې سوې دي. د ښاغلي حنیف خلیل له قوله، د مرحوم کاکاجي (۳۰۰) څلوریځې موجودې دي او پاته یې له منځه تللي او ورکې سوې دي، خو دا باقي یې هم تر اوسه غیر مطبوع دي. د کاکاجي صنوبر حسین رباعیات تر اوسه په کتابي شکل سره د لوستونکو لاس ته رسېدلي نه دي او دلته یې زه یوه نمونه د تبرک په ډول راوړم:

زه د یار سره په جام د شراب خوښ یم
که له سترګو نه مې درومي خوناب خوښ یم
هیڅ وفا راسره دې جهان و نه کړه
په دې وران جهان کې مست و خراب خوښ یم

دغه راز مولوي احسان الله خټک د خیام (۱۸۲) څلوریځې په کتابي شکل سره د ۱۹۲۴ م کال په اواخرو کې په پېښور کې چاپ کړې دي، چې د بولګې په ډول یې پر دغه یوه څلوریځه اکتفا کوو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شراب شته نه رباب زړه مې نالان دی

د رندانو مجلس وران لکه خزان دی

مې پرستو خو مې پرېښول اوس یوا ځې

محتسب دی چې تل مست او په لرزان دی

په همدې ترتیب سره ابوالخیر څلاند د خیام رباعیات ترجمه کړي دي، چې د (عمر خیام څلوریځې) په نامه یې دغه څلوریځې په کتابي بڼه په ۱۹۸۴ م کې د کوټې د پښتو اکاډیمۍ لخوا چاپ سوې دئ. دغه یې د منظومې رباعي د ترجمې یوه نمونه ده:

که زه مړ سوم په شرابو غسل راکړئ

زکندن کې د شراب ذکر بیا بیا کړئ

په میدان د قیامت کې که ما غواړئ

احاطه د میکده کې مې پیدا کړئ

ښاغلي نجم الرحمن مواج هم په ۱۳۸۲ هـ ش کې د خیام (۹۲) رباعیات په پښتو ژبه ترجمه کړي او د کتاب په شکل یې چاپ کړي دي. پر دغه کتاب د ښاغلي استاد صمیم د سریزي په ترڅ کې دا خبره هم اروو، چې انجنیر سلطان جان کلیوال هم د خیام ځینې څلوریځې ترجمه کړي دي. دلته د بولګې په توګه د ښاغلي مواج له ترجمه سوو رباعیاتو څخه یوه څلوریځه راوړو:

کوم اسرار چې د جهان دي زموږ د وتر کې

ویلی نه شو، شي ګناه یې زموږ سر کې

یو مل نه لري چې دغه پوه وکړي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو ویلی کوم چې شته زموږ خاطر کې

(د زیاتو معلوماتو لپاره وګ: ګنجینهٔ ادب پارسي، د پروفیسور سیال کاکړ، ۲۰۰۷ ع کال چاپ).

دغه راز د اروېدو له قراره، استاد محمدصدیق پسرلي هم د خیام ځینې رباعیات ترجمه کړي دي، چې لا تر اوسه په کتابي شکل چاپ سوي نه دي (والله اعلم بالصواب).

تر پورتنیو نېټو وروسته د ښاغلي جهاني له خوا ترجمه سوي رباعیات چاپ سوي دي او دا دئ اوس په کتابي شکل سره خپرېږي (۱۳۸۴ هـ ش).

د کومو پورتنیو ځلوریځو یادونه چې موږ پورته وکړه، چې د نورو ښاغلو شاعرانو لخوا ژباړل سوي دي، هره ژباړه یې پر خپل ځای ارزښت او قدر لري. خو بیا هم د دغو ترجمو په لړ کي ځینې ژباړې داسي سته، چې له هنري او ژبني اړخه د مقایسې په صورت کي د ښاغلي جهاني له ژباړو سره برابري راتلای نه سي او خپل هنري مقام له لاسه ورکوي، خو په عمومي صورت د دغه ټولي ژباړې د پښتو ژبې د غنا او ارتقا په لاره کي خپل خاص اهمیت او موقعیت لري.

دا چې زموږ موضوع په مشخصه توګه د عمر خیام د رباعیاتو د ترجمو په باب ده، چې ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، نو دلته په لنډه توګه پر دغو ترجمو یو لنډ بحث کوو:

ښاغلي جهاني که له یوې خوا پښتو ته د ځلوریځو یوه درنه ذخیره راوړله، نو له بله پلوه یې ډېر ښتانه په دغو ژباړو سره د خیام له شاعرۍ سره په داسي تصویري ډول بلد کړل، چې ځانونه له هغه سره په مستیو او رندیو کي شریک ورته ایسي.

یوه بله د یادوني وړ خبره دا ده، چې ښاغلي جهاني ته په منظومو ژباړو کي خدای ښه استعداد او کمال ورکړی دئ. دوی که په متفرق ډول پښتو ته ځینې اشعار را وژباړل، خو د (بګهت کبیر د پښتو په بڼ کي) د اشعارو ترجمه یې پښتو ته داسي اهدا ده، چې تر عمرونو ــ عمرونو به پسوللې په ښکاري، مګر د خیام د ځلوریځو ژباړه یې بله داسي ستره پېرزوینه ده، چې هم پښتو او هم پښتانه د شرقي شاعرۍ د یوې خاصي برخې د یوه خاص شاعر له شعرونو سره بلد سول.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسي ته به زه د بېلګې په ډول لومړی د عمر خیام فارسي څلوريځي او بيا د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه راوړم، چي په دې ډول د ښاغلي جهاني د منظومي ترجمې څواک را ته معلوم سوی وي:

صبحي خوش چه مست خيز ای ساقی
در شيشه کــن آن شراب از شب باقی
جـــــام می بمن آور و غنيمت ميدان
اين يــکدمه نــقد را و فـــــردا باقی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

ســاقي پورته ســه سهــار دی څـه تـازه نسيم چليږي
چي د شپې دي در ته پـاته هغه می ته مي زړه کيږي
را ته ډکـــــه مي پياله کــــه دغه دم غنيمت بوله
دا يوه شېبه ده نــغده ســـــبا هر څه چي پېښيږي

بله نمونه:

از دير بـــــرون آمــــد ناپـاک تنی
وز دود جـــهنم بتنش پيرهـــــــــنی
بســـکشت صراحيم که عمرش کم باد
وانګه چی می لطيف و مردی چو منی

دا هم د ښاغلي جهاني ژباړه:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـــــه خلوته را وتلی کــــــــرغېړن لړلی ځان و

دوږخي جـامې اغوستي په زړه تور لکه شيطان و

صـراحي يې کړه را ماته خدايه عمر يې ورلنډ کې

هغه څه ښايسته شراب وه دلته ما غوندي انسان و

پـورتنۍ ژبـاړې پـه پـوره ډول د ټـولـو هنري او شعري مزاياوو درلـودونکي دي او د خيـام د خـاص شعري او هنري روح او ځانګړي ادبي سبک تصوير لوسـتونکو تـه پکښـې وړانـدي کېږي او همـدا ډول که د دې ژباړې تخنيکي اړخ ته لږ پام وکړو، نو دا به را ته څرګنده سي چي ترجمه پـه ډېر قـوت سره سوې ده او د فارسي هيڅ اغېز نه دی پر سوی، داسې ژبـاړه نـه ده سوې لکه هغـه د لـوی اسـتاد علامه حبيبي(رح) خبره چي "يک سلسله معلومات، يک سلسله کتابها "يې په "يو لړ معلومـاتو، يو لړ کتابونو او... "ژباړلې وي، يا لکه "تصميم ګرفت "يې په "تصميم ونيوئ "ژباړلی وي.

ننني پښتو له دغسې اصطلاحاتو سره لاس او ګرېوان ده او په تېره بيـا د ځينـو کسـانو لـه خوا چي ځيني ترجمې کيږي، نو دغسې پردې اصطلاحات په پېخرور سره راوړي او په زياته بيا که څه نا څه منظومې ژباړې کېږي، نو دغه تر ټولو، لوی مشکل وي، مګر ښاغلي جهاني خو اول په خپلو ټولو منظومو ژباړو کې خپله طبيعي ژبه کارولې ده او بل يې په ډېر صداقت سره هغـه شعري الفـاظ او کلمات ژباړلي دي او په اصطلاح آزاده ژباړه يې نه ده کړې چي يـوازې دې يې د هغـه د خيـال يـو څرک را نقل کړی وي.

زه به د خپلي خبرې د اثبات لپاره لا يوه دريمه بولګه هم وړاندې کړم، چي پرېکړه را سره منل سوې وي:

هـــــان تان بر مستان بدرشتی نشوی

يـــا از در نيـــکوان بـزشـــتی نشـوی

می خور کی بخوردن و بنا خوردن می

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

گـــــــر آنست دوزخی بهشتی نشوی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

پام چــي زړونه آزار نه کــې د مستانو د رندانو

نه په تونده ژبه ستون ســې لـه چارچوبه د نېکانو

په پرهېز او په چـــــــښلو د سرو میو نه بدلیږي

نه ازل د دوړخـــــــیانو نه نصیب د جنـــــــتیانو

په لنډ ډول که ووایم نو ښاغلي جهاني د خیام د څلوریځو پـه ژباړه سره د پښـتو شعر تله خورا درنه کړې ده او د ادب تـړيي بـه د دوی دغـه ستر احسـان تـل تـر تله مني او دوی تـه بـه د دغـه ابتکاري کار کورودانی وايي.

زما خو دغونه وس و ، چي د ښاغلي جهاني پر دغو ژباړو مي يو کوچنوتی نظر څرګند کړ او هيله لرم چي درانه پوهان به پر دغه کار نوري ډېري څېړني وکړي. په پای کي زه د ښاغلي جهاني د يوه کشر شاګرد پـه حیث دوی ته د دغه نوښتګر کار مبارکي وایـم او دوی تـه د اوږده او سوکاله ژوند دعا کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر اصغر خېل منګل

د خیام سُرونه د پښتو په تال کې

دا د هغه کتاب نوم دی چې څه موده د مخه د نارنج خپرندویې ټولنې لخوا چاپ شوی دی. کتاب د خیام رباعیات دي چې ښاغلي عبدالباري جهاني په پښتو ژباړلي دي.

حکیم عمر خیام د ختیځ لوی شاعر، فیلسوف او د فارسي ژبې هغه مستانه شاعر دی چې رباعیات یې د نړۍ په ګڼ شمېر ژبو ژباړل شوي دي.

زه نه غواړم د «خیام» په اړه څه ولیکم، ځکه له یوې خوا د دې توان نه لرم او له بلې خوا باور لرم چې زیاتو لوستونکو به د هغه رباعیات څو څله لوستلي او خوند به یې ترې اخیستی وي، یوازې غواړم د پښتو د خوږژبي شاعر عبدالباري جهاني د نوښت په اړه څو کرښې ولیکم.

جهاني صاحب زموږ د هغو پیاوړو او نامتو شاعرانو له جملې څخه دی چې په شعر کې ځانګړی سبک لري. د هغه زیات شعرونه ملي او ولسي بڼه لري او اصلي مضمون یې ښکلا، تفکر، نوښت او یاغیتوب دی.

جهاني صاحب په دې وروستیو وختونو کې د شاعر او هنرمند په توګه په ډېر لوی ابتکار او نوښت لاس پوري کړی چې له دې لارې یې پښتو ژبې او ادب ته لوی خدمت کړی دی. هغه د لوی خیام رباعیات له فارسي څخه پښتو ته ژباړلي چې دا کتاب یې په ۲۰۹ مخونو کې په کندهار کې له نارنج خپروندویې ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

باید وویل شي چې د پښتو ادب په اوسني پړاو کې نورو لیکوالو او ادبپوهانو هم ځینې نظمونه ژباړلي چې ډېر د قدر وړ دي او باید دا لړۍ جاري وساتل شي، خو هغه ژباړه چې جهاني صاحب په شعري ښکلا او هنري استعداد ترسره کړې، بې ساري ده. ژباړه هغه وخت پوره بلل کېږي چې د کمیت او کیفیت په لحاظ په بشپړه توګه شوي وي. دا خبره په خاص ډول د شعر په ژباړه کې ډېر رول لري، ځکه چې د شعر په ژباړه کې تر هر څه لومړی په هغه ښه پوهېدل، لوړ هنري استعداد او

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه ذوق درلودل اساسي عناصر ګڼل کېږي چې خدای (ج) دا درې واړه نعمتونه د جهاني صاحب په برخه کړي دي. همدا وجه ده چې هغه د خیام رباعیات د شاعر او هنرمند په توګه په داسي روانه پښتو اړولي چې نه يوازي سړی په هغو ښه پوهېدای شي، بلکې زيات خوند هم ترې اخیستلی شي.

که څوک د خیام رباعیات په فارسي ولولي او بیا د هغه پښتو ژباړه چې ښاغلي جهاني کړې ده په دقت سره ولولي، نو فکر به ونه کړي چې دا دي ژباړه وي، ځکه چې د هغه ژباړه د کيفيت له پلوه داسي ترسره شوې چې يوازي ترجمه نه، بلکې شعري او هنري استعداد يې له ورايه څرګند دی او همدا وجه ده چې د اصلي شعر او ژباړې تر منځ توپير چندان نه معلومېږي. راځئ د بېلګې په توګه دغه څلوريځه او بيا د جهاني پښتو ژباړه وګورو:

صبحی خوش چه مست خیز ای ساقی

در شیشه کـن آن شراب از شـب باقـی

جـام مـی بمن آور و غنیـمت میدان

ایـن یکـدمـه نقـد را و فـردا باقـی

پښتو ژباړه:

ساقي پورته سه سهـار دی څـه تـازه نسیم چلېږي

چې د شپې دي درته پاته هغه می ته مي زړه کېږي

راته ډکه مـي پيالـه کـه دغـه دم غنـيمت بولـه

دا يوه شيـبه ده نغـده سبا هـر څـه چې پېښېږي

او يا دا څلوريځه:

ای بس نبـاشیم و جهـان خواهد بود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه نام زمانــه و نه نشان خواهد بود

زين پيش نبوديم و نبــود هيچ خلــل

زين پس چو نباشيم همان خواهد بود

پښتو ژباړه:

موږ به نـه يو پر دې مځکه، دا نـړۍ دا به جهان وي

نه به موږ دلته اوسېږو ، نه به زموږ نوم او نښان وي

پخوا هم پر دنيا نه وو ، دغه شپــې وې دغــه ورځــې

او چې ولاړ سو له دې سرايه، دا زمان دا به مکان وي

دلته په ډاګه څرګندېږي چې شاعر په ژباړه کې څومره له اسانتيا کار اخيستی دی، څلوريځې نه يوازي دا چې په روانه پښتو اوښتي، بلکې شاعر هغو ته د پښتو رنګ او ښکلا هم ورکړې ده، لـه دې ښکاري چې ژباړه په ډېر قوت او کمال ترسره شوې ده. دلته ښکاري چې ژباړونکی نه يوازي په پښتو ادبياتو کې لوړ لاس لري، بلکې د فارسي ادب له ژوروالي، خوند او رنګ سره هم خورا زيات اشنايي لري، خو له دې سره سره په ژباړه کې د فارسي اغيز نه ليدل کېږي چې دا د ژباړې اصيل توب او تخنيکي اړخ ته پام کول دي.

د ژباړې هنر همدا دی چې په پښتو کې ورته سوچه پښتو کلمات غوره شي او جهاني صاحب دا کار په بې ساري قوت او نوښت سره کړی دی چې په دې توګه يې يو ځل بيا د پښتو د شعري ژباړې نيستمنه لمن په خپلو برياليو ژباړو څه نا څه ورډکه کړې ده. که څه هم د پښتو ژباړې تاريخ ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوړِد دی، خو پښتو ژبه تر هر څه زیات ژباړې ته اړتیا لري چې دلته د علامه رشاد بابا خبره رایادوم چې ویلي یې و:

«پښتو لا تر اوسه د ژباړي له نعمته بې برخې ده» خدای (ج) دي وکړي چې زموږ ادیبان، شاعران، عالمان او پوهان پښتو ته نه یوازي د شعرونو په برخه کې، بلکې د نورو علومو څخه ژباړي وکړي تر څو پښتو ژبه د نړۍ د نورو ژبو ترڅنګ د علم او تخنیک په ټولو برخو کې نوره هم غني او بډایه شي.

ما د خیام د ځینو رباعیاتو انګلیسي او روسي ژباړې هم لیدلي دي، خو د مضمون، مفهوم او خوند اصلي کیفیت ته دومره نژدې والی چې په پښتو ژباړه کې مې ولید، په انګلېسي ژباړو کې یې نه و. کېدای شي یو دلیل یې دا وي چې هلته د می، ساقي، جام، پیاله، زاهد، جنت، دوزخ، ژوندون او نور کلمات په هغه شاعرانه انداز چې په فارسي او پښتو کې کارول شوي، هلته نه وي کارول شوي.

ما د جهاني صاحب له شعرونو سره د مینې له مخې د هغه په دې نوښت څو کرښې ولیکلې، باور لرم چې درانه پوهان، ادیبان او د نظر خاوندان به د جهاني صاحب پر دغه ابتکار او نوښت ډېرې خبرې او لیکنې وکړي. زه په داسې حال کې چې جهاني صاحب ته د دغه ستر کار مبارکي وایم، د پښتو ژبې د خدمت په لاره کې ورته د زیاتو بریالیتوبونو هیله کوم. (۳۳)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالنافع ثناء

د جهاني صاحب شعري ترجمې

په دې مقاله کې هڅه سوې چې د جهاني صاحب د منظومو شعري ژباړو په تړاو دوې عمومي ساحې تر لنډ بحث لاندې ونیول سي چې لومړۍ برخه یې د شعر د منظومې ژباړې پر څرنګوالي او هنریت او دوهمه برخه یې په پښتو ادب کې د جهاني صاحب د شعري ژباړو پر اهمیت باندې تبصره ده.

په افغانستان کې د جهاني صاحب شاعري یو له هغو بریالیو شاعریو څخه ده چې د زړونو کورونه ستر نه ځنې لري او بې اجازې لاره ورته کوي، په تېره بیا هغه مهال چې د رزمیه او حماسي شاعرۍ خبره کوو، نو جهاني صاحب د دې ډګر هغه نومیالی دی چې له دې مضمون سره یې هنریت په ډېر نادر او مبتکر انداز جوړه کړې دی. (داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولاې سي)، (دغسې سینې چې فلکي سېلاب راګرځوي)، (دغسې ناره چې اسرافیل ورڅخه وربږدي)، (دغسې قیامت چې دوږخونه خوري او اورونه خوري) او (د غلیم په بنګلو کې هلته بل میوند جوړېږي).هغه ناري دي چې زما د ذهن په محلونو کې د هري هیوادنۍ جذبې د پاربدني پر مهال بې اختیاره ازانګه کوي. په سوک د ټانک اوبه کول، په سینه د سېلاب راګرځول، له انساني ناري څخه د اسرافیل ربړدېدل، د قیامت لخوا د دوږخونو خوړل کېدل او په بنګله کې د میوند جوړېدل ډېر هیجان پاروونکي او په عین حال کې ډېر نادر هنري ترکیبونه دي. له دې سره جوخت په ټولنیزو، عشقیه او خمریه مضمونونو کې هم هغه د اوسني پېر په سالارو کې دي. د متلونو په منظومو (چې په خپل ځان کې د متلونو د شرحې تومنه لري)، اسطورو، داستانونو او ازادو شعرونو کې د هغه تجربې بریالۍ او سرلاري دي. د جهاني صاحب غزلیات او نظمونه د موسیقۍ د هر مقام محبوب مېلمانه دي او که د هر راګ دروازه ورټکوي، نو هغوی به پر سر او سترګو ځای ورکړي. هغه یوازې د همقافیه الفاظو د پیداکولو ماهر نه، بلکي یو جهانبین، مجرب، عالم، زړور، سخن سنج، سخن شناس او سخن چین شاعر دی. هغه که د نظم د ډګر شاغلی دی نو په نثر کې هم د خپل عصر د غښتلو په ډله کې دی. علامه رشاد بابا د جهاني صاحب په هکله ویلي وه چې د احتساب وېره یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زړه وتلې ده. دا خبره یوازې د جهاني صاحب په شعرونو کې صدق نه کوي، بلکې په نثر کې هم د بشپړ اثبات ځواک لري. ښه بېلګه یې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) کتاب دی چې پکښې یې د احتساب څخه د وېرې د هغه کرغېړن طلسم د ماتولو جرئت کړی دی چې په پښتنو کې نسبت نورو ته ډېر محسوس دی. دا احتساب که د حکومت او یا حاکم طبقاتي قشر وي او یا هم د عقایدو، خواخوږیو، کرکو او یا سلیقو وي. د جهاني صاحب یو لوی خدمت چې لر او بر پښتنو ته یې وکړ، د لوېدیځ ادب ژباړل او ورپېژندل دي چې دا کار یې د خپلو هغو پیاوړو او له هري زاویې په تول پوره شعري ترجمو په مټ وکړ چې پښتو یې تر اوسه د کیفیت او کمیت له اړخه ارمانجنه وه. زه شخصاً په دې باور یم چې که چیرې د جهاني صاحب نور ټول درانه او مغتنم خدمتونه یوې خوا ته کړو، یوازې د هغه شعري ترجمې دومره ځواکمنې دي چې د پښتو په خادمانو کې جهاني صاحب ته خپل ځانګړی مقام ور په ګوته کوي. اوس د جهاني صاحب د شعري ترجمو په اړه څو لنډې یادونې کوو:

شعر په کومه کچه د ژباړې تومنه لري؟

ژباړه د یوې ښځې په څېر ده. که ښایسته وي نو وفاداره نه ده او که وفاداره وي نو په یقین سره چې ښایسته نه ده. دا د یفګیني یفتوشینکو قضاوت دی چې په ټولیزه توګه یې د ژباړې په اړه کړی دی. هغه که د ساینسي مضامینو ژباړه وي او یا د ټولنیزو او نورو ساحو خو دا خبره هغه مهال ځان ته لا جدي او بېل رنګ اخلي کله چې خبره د ادبي توکو د ژباړو راسي. مشهور امریکایي شاعر رابرټ فراسټ (Robert Frost) په دې اند دی چې شاعري هغه څه ده چې د ژباړې پر مهال یې له لاسه ورکوو، یعنې بلې ژبې ته د شعر د ژباړې پر مهال د هغه خوند، کیف او روح له منځه ځي. د دې لپاره چې په موضوع کې د بحث د پرمختګ لاره پرانیزو، یوه شېبه به تم سو او د ژبې د دندو په اړه به د مشهور ادبي تیوریسټ لارنس پیراین نظر راواخلو. هغه په خپل کتاب (د شعر عناصر) کې لیکي چې د ژبې تر ټولو عام استعمال د معلوماتو د لېږدولو لپاره کیږي لکه وایو: اوس د سهار اته بجې دي. د ژبې دې ډول کارېدنې ته د ژبې د عملي دندې سرلیک هم ورکول کېږي. د ژبې یو بله دنده د هڅونې هغه ده چې عموماً په تبلیغاتي ویناوو او خطابو کې کار ورڅخه اخیستل کیږي او دریمه دنده یې د تجربو لېږدول دي چې د ادبیاتو ژبه هم ورته ویلای سو. اوس نو دې ته په پام سره چې تجربه د احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو یوه ټولګه ده، دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویلای سو چي د ادبي توکو ژباړه رشتیا هم نسبت د نورو برخو ژباړو ته د یوه درانه پیتي لېږدول دي. د یو ساینسي مطلب د ژباړې پر مهال یوازې خبر یا معلومات انتقالوو خو د ادبي تخلیقاتو د ژباړې پر مهال د متعددو توکو لکه احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو د لېږدولو یو درونه پېټی راد غاړې کېږي. که بیرته د رابرټ فراسټ خبرې ته وروګرځو، د سوال ځای دا دی چې ایا په یوه ادبي اثر کې ځای پر ځای سوې احساسات، جذبات او عواطف د ژباړې وړ دي او که نه؟ ډېری خلک دې پوښتنې ته منفي ځواب لري لکه جوناتان میلر چې وایي: ((د ادبیاتو په اړه په زړه پوري خبره دا ده چې ادبي توکي د ژباړې له چینل څخه ژوندي نه سي تېرېدلای.)) خو د هر نظر په څېر دا نظر هم خپل مخالفین لري مګر له خپلو ځانګړو توجیهاتو سره چې په راتلونکو لیکو کې اشاره ورته سوې ده. لومړی خو تول پر دې خبره هم په یوه خوله نه دي چې ګواکې ریښتینې شاعري دي کوم څه د مفهوم او یا مطلب په نامه ولري څو په بله ژبه کې د ترجمې په نامه ولیکل سي لکه امریکایي کمپوز جوړوونکی جان کیج چې وایي: ((زه د ویلو لپاره څه نه لرم مګر بیا هم خبري کوم. همدغه شاعري ده)) او یا د برتانوي شاعر هوزمین خبره: ((حتی که شاعري مانا ولري هم، چې اکثره وخت یې لري، ښه به وي چې مانا یې ونه ایستل سي، ځکه د بشپړ مفهوم اخیستنه به ځینې وختونه خوند له منځه یوسي.)) همدې تشویش ته ځینو نورو په دې شکل ځواب ویلی دی: ((ژباړه په شاعرۍ او هم په ژبه کې د راښکېلېدلو یو په زړه پوري متبادل دی چې زما د ژوند د ډېرې برخې بوختوونکی او سېدلی دی. زه فکر کوم چې دوی یو بل ته غذا ورکوي.)) دا د میریلین هیکر نظر دی او په ډېر ښه ډول موږ ته د شاعرۍ او په عموم کې د ادبي توکو د ژباړې لپاره د یوه دریځ نیولو ځرک او جواز په لاس راکوي. هغه په دې شکل چې که څوک کوم شعر ژباړي نو دې یوازې د الفاظو پر عمومي ماناوو بسنه نه کوي، بلکې وظیفه یې تر دې آخوا نور اړخونه هم د ځان کوي چې هغه په شعر کې پټ د الفاظو د اوډون، موسیقیت، وزن، څو اړخیزې مانا، تصویر او نورو لوازماتو د جادوګر ترتیب روح ته ننوتل دی. په ټولیز ډول ژباړن دوه عمده مسئولیتونه لري. په اصلي متن ځان پوه کول او په مطلوبه ژبه باندې د هغه ثبتول. د شعر د ژباړې پر مهال د لومړي ذکر سوي مسئولیت تر عهدې وتل د دوهم په پرتله ډېر حیاتي ارزښت لري که څه هم دوهم مسئولیت پر خپل ځای اهمیت لري او په راتلونکو لیکو کې به اشاره ورته وسي. په شعري متن باندې د پوهېدلو

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د ساينسي او نورو مواردو پر خلاف د ذوق، شوق او له ذهن سره سره د عاطفي او روحي ښکيلتيا اړتيا هم وي ځکه شعر يوازي په يوه موضوع د خبرېدلو وسيله نه، بلکې د خوند اخيستلو، جذباتي پارېدني او د احساساتو د بوختولو وسيله هم ده. دلته ويلای سو چي د يوه عام ژباړن په پرتله د شعري ژباړي لپاره يو شاعر ژباړن ډېر مناسب وي او په خپله چاره کي يې تر مخکني هغه د برياليتوب چانسونه ډېر وي. شاعر کولای سي د خپل ذوق، شوق، د شعر په عرصه کي د تجربې او شعري سمبولونو، اصطلاحاتو، کناياتو او نورو افزارو سره د بلدتيا په مټ له شعر څخه نسبتاً جامع، دقيق او صحيح مفهوم واخلي. تر دې ګام د بريالي راتېرېدلو سره سم د مسئوليت دوهم پړاو راځي چي د شعر ژباړه او يا په مطلوبه ژبه ثبتول دي. که چيري د شعر ژباړه په نثر ترسره کيږي يعني يوازي موخه د هدف انتقالول وي، په دې صورت کي دا کار د خپل ضمني اهميت او مسئوليت سره سره د منظومي ترجمې په پرتله آسانه او لږو خولو تويولو ته اړتيا لري. که چيري ژباړه په منظوم ډول ثبتيږي نو موضوع هم جديت پيدا کوي او د دقت د اړتيا د ډېرېدلو تر څنګ د زياتو خولو تويولو ايجاب کوي. هغه په دې ډول چي نه يوازي دا چي مفهوم بايد را انتقال سي، ورسره په څنګ کي د شعر د اصلي متن د لفظي انتخاب، موسيقيت، سبک او انداز خيال هم بايد وساتل سي او تر وسه په اصولي بڼه په ژباړل سوي متن کي ثبت سي خو دا کار بې له هغه چا چي په شعري لوازماتو کي پوره تجربه، معلومات او برلاسی لري، شونی نه دی. که خبره په بله بڼه وکړو، نو داسي به وايو چي په دې مرحله کي ژباړن هم د يوه شاعر وظيفه اجرا کوي او هم د يوه مترجم. ژباړن د شعر روح ته ځان اچوي، ځان ته په ذهني لحاظ د شاعر جامه اغوندي او د احساساتو، جذباتو، خيالي پروازونو او عواطفو څخه جوړه تجربه له ترتيب او انتخاب سره يو ځای ثبتوي. په دې ځای کي د الفاظو اوډنه، د هغوی د وزن او موسيقيت تامينول، د سليسو الفاظو انتخاب او نوري دا ډول دندي هم د ژباړن له وظايفو څخه وي. همدغه ځای دی چي د شعر د ژباړي لپاره د جواز لاره هواريږي. خو دا د دې مانا نه لري چي ژباړل سوی متن دي کټ مټ همغه کيف ولري چي د شعر متن په خپله لومړنۍ ژبه کي درلود. کېدای سي په يادو سوو شرايطو پوره کول يو ژباړن خپل کار په دونه برياليتوب سره ترسره کړي چي ژباړل سوی متن به تر آر متن ډېر خوندور او له کيفه ډک وي او کېدای سي يو ژباړن و نه توانيږي خپله منظومه ژباړه په تول پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

راولي. د دې خبرې ثبوت چې د شعر ژباړه د اصل متن کيف انتقالولای سي، د هند د مشهور اديب رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي شعري ټولګه يادولای سو چې لومړی په بنګالي ژبه ليکل سوې وه خو وروسته کله چې دده له خوا په انګريزي و ژباړل سوه، نو بيا يې هم په ځان کې همغه کيف او توان ساتلی و چې په پايله کې يې په ۱۹۱۳ کې د نوبل نړيوال جايزه وګټله.

د جهاني صاحب شعري ژباړې او د هنريت موضوع:

پورتنی بحث ايله د دې اجازه راکوي چې د جهاني صاحب پر شعري ژباړو لنډ وړغېږو. دلته دا اړينه ده چې د دې ليکنې د سرليک د انتخاب تر شا پروت دليل روښانه کړو. د شعرونو د ژباړې په اړه د پورتني مجمل بحث په ترڅ کې دې ټکي ته ودرېدو چې د شعر د ژباړې لپاره هغه وخت ښه مجوز په لاس راوړو کله چې ژباړن په عين حال کې هم د شاعر او هم د ژباړن وظيفه پر غاړه واخلي، يعني په خپله ژباړه کې ټول شعري لوازم په پام کې ونيسي او په ژباړل سوي متن کې شعري روح وځلوي. که څه هم دې نتيجې ته رسېدنه تر ډېره ځايه زما شخصي دريځ دی چې پر يو شمېر پورته يادو سوو نقل قولونو تکيه کوي او مشخص پر همدې نظر ولاړ کوم څه د ماخذ په توګه نه دي رامعلوم چې د مفصلي لوستني لپاره يې حواله ورکړم. خو دا هم بايد په فکر کې ولرو چې هر څوک د دې ډول وړتيا او استعداد څخه نه وي برخمن، بلکې تجربه، علاقه او خدای ورکړی استعداد هغه څه دي چې دې ځانګړني ته د کانديد بدلو لپاره اړين شرايط دي. يو خو په عمومي ډول داسې بريالۍ شعري ژباړې نسبتاً په لږه اندازه ترګوتو کولای سو خو په پښتو کې يې بيا بيخي کمی محسوس دی. يوازې د ګوتو په شمارد شعرونو ژباړې يادولای سو چې په ژباړه کې دې هم د شعري خوند د محسوسولو فرصت راکوي او هم دې د شعر د آر متن د را انتقالولو رسالت په امانتدارۍ ترسره کوي. په دې برخه کې د خدای بخښلي فاضل استاد عبدالرؤف بېنوا لخوا پښتو ته د رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي ژباړه (البته د هغې له اردو ژباړې څخه) د نمونې په ډول يادولای سو. خو دلته بايد يوه بل مهم ټکي ته ځير سو او هغه دا چې که څه هم استاد بېنوا د ګيت آنجلي په پښتو ژباړه کې هم شعريت ځلولی او ځيني خو يې ان د شعري تندي د ماتولو له لحاظه تر خپل آر متن هم خوندور بولي، خو دا ژباړه بيا هم منظومه نه، بلکې منثوره ده. که خبره د جهاني صاحب د ژباړو کوو نو پر دې به اعتراف کولو ته اړ سو چې د ده لخوا ژباړل سوي متون هم د هنريت په تاله پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعرونه دي او هم د شعرونو ژباړي. ياني دا ژباړي هم په منظوم چوکاټ کي چي د شعر دايمي ځانګړنه ده بشپړ شعريت راباندي ځکي او په همدې حالت کي د آر متن چي په انګريزي، اردو او يا فارسي کي دي، بشپړ مفهوم په امانتداری مخ ته راته ړدي. د دې لپاره چې خپله ياده سوې ادعا په دلايلو ثابته کړو، په لاندي کرښو کي د جهاني صاحب د شعري ژباړو د ځانګړتياوو تر سرليک لاندي بحث کوو. همدغه ځای دی چي د دې مقالې لپاره سرليک د (جهاني صاحب شعري ژباړي) غوره کړل سو.

بايد يادونه وکړو چي کله موږ وايو جهاني صاحب د شعرونو په ترجمو کي د هنريت جوهر ځلولی دی، تر هغه لومړی بايد دې ته ځير سو چي هغه د ترجمې لپاره دشعرونو د انتخاب پر مهال د خپلي سخن شناسی ډېر ښه ثبوت وړاندي کړی دی. هغه شعرونه چي جهاني صاحب په انګريزي، اردو او يا فارسي کي د ترجمې لپاره انتخاب کړي، پر خپل ځای د ژور هنريت څخه برخمن شعرونه دي.

لاندي د جهاني صاحب د شعري ترجمې د ځينو هنري برلاسيو ډېره لنډه يادونه کوو:

دا څرګنده خبره ده چي د يوې ژبې اصطلاحات او شعري سمبولونه نسبت بلي ژبې ته توپير کوي. همدا راز په يوه ژبه کي داسي الفاظ وي چي په يوه وخت کي د خو بېلابيلو مواردو لپاره په کار لوېدلای سي او په بله ژبه کي بيا همدا لفظ يوازي د يوه مورد لپاره د کارېدلو جوګه وي. همدلته ژباړن رسالت لري چي اصطلاحات، سمبولونه او د الفاظو موقعيتونه د مطلوبې ژبې له تقاضاوو سره سم انتخاب او ترتيب کړي. جهاني صاحب دا رسالت په خورا ښه ډول ترسره کړی دی. د بېلګي په ډول به لاندينی مورد وړاندي کړو:

په شرقي لمني او غربي ګلونه ټولګه کي د (زما ښايسته سور ګلاب دی) تر سرليک لاندي د رابرټ برنس په شعر کي: O’ my love’s like a red, red rose- That’s newly sprung in June

ترجمه: زما ښايسته داسي نازکه لکه سور ګلاب ښکارېږي- په جوزا کي غوړېدلې پر ملا غبرګه ورګه کېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ځای کې که د آر متن سره سم په ترجمه کې هم د جون لفظ کارول سوی وای، نو خوند هومره ډېر نه راته لکه چې دا لفظ په ډېر ماهرانه انداز و جوزا ته اړول سوی دی. همدا راز په همدې ټولګه کې د راکیل سمر د ملایکې تر سرلیک لاندې شعر کې:

The Angel's appearance was so sudden-Face framed by a "streetlight halo"

ترجمه: یو ناڅاپه مې په لار کې ملایکه زرغونه سوه- ښایسته مخ یې له نوره، ترې روښانه توره شپه سوه.

دلته که د **Streetlight halo** لفظ کټ مټ ژباړل سوی وای، نو بد خوندي به یې هر چا حس کړې وای. د دې تر څنګ په دې ځای کې د زرغونه سوه اصطلاح یوه پښتني اصطلاح ده چې د خبرې ښکلا یې نوره هم ډېره کړې ده. په همدې ټولګه کې د (زما ماشوم) تر سرلیک لاندې د جان پیرپونټ په شعر کې لولو:

Is ever-bounding around my study chair - هر ګړی مې پر زړګي باندې اوریږي.

په دې ځای کې د **ever-bounding around my study chair** لغوي مانا به وي چې (هر ګړی زما د مطالعې د چوکۍ شاوخوا ټوپونه وهي) مګر په هغه انداز چې دا مفهوم جهاني صاحب د پښتني اصطلاح یعني (پر زړګي باندې اوریږي) قالب ته اچولې ده، د قدر وړ دی.

موسیقیت یوه بله غوره ځانګړنه ده چې په دې ترجمو کې محسوسېږي. د بیلګې په توګه دا یو بیت: را ته وایي چې لاسونه تر سپوږمۍ سې غزولای- له اسمان څخه سپوږمۍ سې دلته مځکې ته راوړلای.* په دې ځای کې د (س، ږ،څ، ځ او ز) د الفاظو امتزاج اوډون او تکرار د موسیقیت ښه نمونه ده.

په دې ترجمو کې د هنري روح څرک په هر بیت کې جلا جلا موندلای سو. د بیلګې په ډول: ما حساب د هرې لارې دی نیولی- هر قدم مې په احتیاط پکښې اوډلی.** په داسې حال کې چې انګریزي متن یې وایي: **I planned each charted course-Each careful step along the way**. دلته د حساب نیول او بیا د قدمونو اوډل یو ډول هغه شعري ښکلا ده چې د جهاني صاحب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ابتکار دی ځکه په انګریزي متن کی پر لاره د محتاط قدم اخیستلو خبره ده نه د (اوډلو) لفظ. د یوه جنجال (معما) د حل لپاره لومړی خانو ته حساب کېږي او بیا مهرې اوډل کېږي چي په دې توګه یاد سوی بیت یو ډول تصویر وړاندي کوي خو خوند یې لا هغه وخت ډېرېږي کله چي د قدمونو د اوډلو ترکیب ته ځیر کېږو. د دې تر څنګ پورتنی ابتکار د یوې بیلګې په توګه د هغو هڅو یوه نمونه ده چي په دې ترجمو کي د پښتني ذوق د خیال ساتلو په برخه کي سوې ده. جهاني صاحب یوازي دا هڅه نه ده کړې چي مفهوم را انتقال کړي او یوازي خلک په یو شي خبر کړي، بلکي دا کوښښ کوي چي د مفهوم سره سره شعري خوند هم وړاندي کړي څو خلک نه یوازي آګاهي ترلاسه کړي، بلکي ورسره په څنګ کي ذوق هم خړوب کړي او له خوند اخیستلو څخه برخمن سي. د دې خبرو په څنګ کي یو مهم د غور وړ ټکی دا دی چي جهاني صاحب په دې ترجمو کي خپل د شاعرۍ ځانګړی طرز هم نه دی ورک کړی، بلکي که هر هغه څوک چي د شاعرانو د انداز د درک ځواک ولري، د جهاني صاحب ترجمي بې له دې یادوني چي ګواکي ترجمه ده، ولولي نو ارومرو دې پرېکړې ته رسېږي چي دا د جهاني صاحب خپل یو شعر دی او یا یې هم د طرز د کوم پیرو شعر دی. دا خبره پر دې دلالت کوي چي هغه د ترجمو د دې ثقیلي چارې په مقابل کي د یوه برلاسي او غالب فاعل په توګه برخورد درلودلی دی ځکه یې نو د ترجمو دې ابتکار ته بریالی ابتکار ویلای سو.

اهمیت:

په پښتو ژبه کي د اشعارو د ترجمې سابقه د نثر تر هغې لومړی ده*** خو له دې سره سره د نثر په نسبت لږ او بې کیفیته پاته سوې ده چي لامل یې تر ډېره ځایه د شعر د ژباړې ثقلت دی چي مخکي بحث ورباندي وسو. که څه هم ژباړه په هر زمان کي د هري ژبې له خورا مهمو اړتیاوو څخه وي ځکه د بشر د علمي تکامل پړاو نه ختمېدونکی او هره ورځ پر مخ تلونکی دی او په دې کار کي یوازي د یوې ژبې خلک کار نه کوي، بلکي د نړۍ د هر کونج خلک خپله ونډه پکښې اخلي، نو د دې لپاره چي د یو بل لاسته راوړني حمایه کړي او ګډ بشري علمي میراث ته متوازنه او بې الایشه وده ورکړي، اړینه ده علمي آثار د یو بل په ژبه سره وژباړل سي. کله چي خبره پښتو ته درېږي، نو دلته دا اړتیا ډېره په دې خاطر محسوسېږي چي د دې ژبې علمي غنا نسبت د نړۍ نورو بډایه ژبو ته لږ ده نو مجبوره ده چي نه یوازي د علمي راکړي ورکړي په موخه، بلکي د کمیت په نظر کي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولو سره ډېري ژباړي ورته وسي. په عین حال کي دا خبره مهمه ده چي ژباړه باید متوازنه وسي یعني ټولي ساحې په بر کي ونیسي، هغه که ادبیات ، فلسفه ، ساینس او یا بل څه وي.

په معاصره دوره کي د اشعارو د ژباړي په برخه کي یو شمېر هڅي سوي دي چي له کمي لحاظه یې باید د یو نېک فال په توګه ومنو او د کیفي لحاظه د تکامل په پړاو کي د یوې کړی په سترګه ورته کتل به د مصلحت وړ وي. دلته اړینه نه ده چي د دې ترجمو تفصیلي یادونه وسي. بحث پر دې دی چي د جهاني صاحب ترجمې د پښتو لپاره څه اهمیت لري؟لومړی خو باید دا حقیقت ومنو چي پښتانه له نوري نړۍ په تېره بیا غرب څخه نهایت بې خبره پاته دي. ډېرو ته خو آن دا چي غربي لیکوالان او شاعران په تېر بیا کلاسیک هغه یې افسانوي خلک ښکاري. جهاني صاحب چي د انتخاب د ځواکمن استعداد په مټ یې هم د کلاسیکو او هم د معاصرو غربي شاعرانو شعرونه ترجمه کړل، دې اندېښني ته ځواب وو ایه او په عین حال کي یې پښتنو ته د غوره آثارو د مطالعې فرصت په لاس ورکړ. په بله اصطلاح، جهاني صاحب د دې ترجمو له لاري پښتنو ته د غربي ادبیاتو د دروازې یوه بله غټه پله پرانیستله. دوهم اهمیت په دې خبره کي نغښتی دی چي جهاني صاحب په معاصر وخت کي د لومړي ځل لپاره باکیفیته هنري شعري ژباړه را وپېژندله او د نورو کسانو له لوري د سوو ژباړو د یوه غوره متبادل طرز څرک یې په لاس راکړ. په دې برخه کي د هنري ژباړي نمونه وړاندي کول د ځوان کهول لپاره یو غوره سرمشق دی. کله چي د سر مشق خبره کوو، نو دا خبره هم د غور وړ ده چي د جهاني صاحب انتخاب که د یوه ایډیال په توګه ومنو، نو باید سنجول سوي او قصدي هڅي پیل کړو څو د غوره شاعرانو د غوره آثارو د ترجمې یو کمپاین را پیل کړو. یوازي همداسي کمپاینونه او منظمي او همږغي هڅي کولای سي د یوه محسوس بدلون لمر راوخېژوي او دا کمپاینونه باید نه یوازي په شعري ساحه کي، بلکي په نورو ساحو لکه ساینس، سیاست، اقتصاد او نورو کي هم راپیل سي. دا مقاله په هیڅ وجه نه خو د کمي او نه هم د کیفي لحاظه د جهاني صاحب د ترجمو د څېړني او پېژندني تر عهدې وتلای سي، ځکه نو دا وړاندیز مهم بولم چي د جهاني صاحب د شعري ترجمو د څېړني لپاره یو علیحده سیمینار راوبلل سي تر څو نه یوازي دا ژباړي و ارزوي او و یې څېړي، بلکي د شعري ژباړو په برخه کي اساسي ننګوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعريف او د وړاندي تګ لپاره د واضح خط سير د ټاکلو په موخه وړانديزونه را جلب کړل سي. (۳۴)

لمنليکونه:

* سپوږمۍ راکش که، Jess Brown/Jim Denton، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندو شرنګ.

** زما لاره، فرانک سيناترا، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ.

*** د ابو محمد هاشم سرواني ۲۹۷-۲۲۳ ل س) لخوا د ابن خلاد د شعر ژباړه

ماخذونه:

۱- Encarta Encyclopedia-2009 Edition

۲- غربي ګلونه-شرقي لمني، له انګليسي ادبياتو څخه منظومي ترجمې، عبدالباري جهاني، ۱۳۸۵

۳- د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ، له انګليسي ادبياتو څخه د عبدالباري جهاني ترجمې، ۱۳۸۲

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

١- د سباوون په تمه شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
٢- ورکه مينه نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
٣- پايکوب نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۴- د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، ١٢۵- ١٣٧ مخونه، کانديد اکاډميسين سرمحقق محمد صديق روهي، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور، ١٣٨۴ ش
۵- ورکه مينه
٦- د ليکوال ناچاپ اثر
٧- کوه طور نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
٨- پايکوب
٩- د سباوون په تمه
١٠- جهاني انلاين ويبپاڼه www.jahanionline.com
١١- د شعر درناوی، ١٣۵-١٧٧ مخونه ١٣٨٨ ش کال، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور
١٢- ورکه مينه
١٣- د ليکوال ناچاپه نسخه
١۴- پايکوب
١۵- د ليکوال ناچاپ اثر
١٦- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
١٧- پايکوب
١٨- شپېلۍ نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
١٩- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
٢٠- د ليکوال ناچاپ اثر
٢١- تاند ويبپاڼه www.taand.com
٢٢- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com
٢٣- ننګرهار ويبپاڼه www.nengrahar.com
٢۴- د ليکوال ناچاپ اثر
٢۵- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶- کابل نات ویبپاڼه www.kabulnath.de
۲۷- لوی غر ویبلاګ
۲۸- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۹- پالنه دوه میاشتنۍ مجله، پنځمه ګڼه، اپریل – مې میاشت، ۲۰۰۳ م کال، کوټه
۳۰- د افغان ادبي بهیر ویب پاڼه www.baheer.com
۳۱- د پتیال ناچاپ اثر
۳۲- د خیام سُرونه د پښتو په تال کې، د عبدالباري جهاني شعري ترجمې
۳۳- پیام وطن ویب پاڼه www.payamewatan.com
۳۴- د لیکوال ناچاپ اثر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدا اثر د ټولوونکي ژوندليک

عبدالنافع همت د حاجي عبدالکريم خان زوی د (۱۳۵۰) لمريز کال د ليندۍ د مياشتي پر ځوارلسمه نېټه د کندهار ولايت، ارغنداب ولسوالۍ د ناګان په کلي کې زېږېدلی دی. تر دوولسم ټولګي پوري يې په کندهار کې زده کړې کړي او اوس د کابل د تعليم او تربيې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د څلورم کال محصل دی.
په څو نادولتي ټولنو کې پر کار سربېره يې په بېلابېلو ښوونځيو کې د ښوونکي په توګه هم کار کړی دی. په (۱۳۷۸) لمريز کال يې په کوټه کې د ميوند کلتوري ټولني بنسټ کېښېښود او په (۱۳۸۱) لمريز کال يې د (ميوند) په نوم د يوې کلتوري او ټولنيزې مجلې خپرول پيل کړه او څلور کاله يې وچلوله. پر دې سربېره يې په څو ښوونځيو کې معلم هم پاته سوی دی.
له (۲۰۰۰) ميلادي کال راهيسي د بي بي سي راډيو په تعليمي پروژو کې د ليکوال او پروډيوسر، ډرامې ليکوال، ايډېټر او خبريال په توګه کار کړی چي اوس په همدې راډيو کې د ټرېنر ژورناليست په توګه کار کوي. ده شعرونه، لنډې کيسې، طنزونه، ډرامې او مقالې ليکلي، خو تر ډېره بريده د طنزي ليکوال په نوم شهرت لري.

چاپ سوي اثار:

۱: سپي ځنګه مډالونه وګټل؟ طنزي مجموعه.
۲: سياسي عينکې، طنزي مجموعه.
۳: د جهاني جهان، د عبدالباري جهاني په باب د مقالو مجموعه.
۴: خپل وطنه، ګل وطنه. (د متلونو کيسې).

ناچاپ اثار:

۱: اتڼ په پارلمان کې (طنزي ډرامه)
۲: طنزي تعريفات (طنزونه)
۳: د کندهار مېله ځايونه (رساله)
۴: (خبري ببري) طنزي کالم چي په خدمتګار ورځپاڼه او تاند ويب پاڼه کې خپور سوی دی.
۵: متفرق طنزونه چي په بېلابېلو ويبپاڼو کې راغلي، خو تر اوسه نه دي چاپ سوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لراوبر برېښنايي کتابتون

قدرمنو لوستونکو !

تاسو کولاۍ سئ د لراوبر ويبپاڼي په برېښنايي کتابتون کي زيات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفريحي وخت کي مطالعه کړئ .

د لراوبر انلاين کتابتون ستاسو لپاره د لاندينيو موضوعګانو اړوند آثار پر ليکه کوي :

- **اسلام او مذهب**
- **ساينس او تخنيک**
- **سپورټ او روغتيا**
- **تاريخ او سياست**
- **هنر او ادبيات**
- **دماشومانو لپاره**
- **بېلابېل آثار**

www.Larawbar.net/library

WWW.LARAWBAR.COM

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library